

10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: vrijdag 3 mei 2019 15:56
Aan: 10.2.e @lto.nl'; 10.2.e @brabers.nl'; 10.2.e @plantum.nl'; 10.2.e @uvw.nl'; 10.2.e @cumela.nl'; 10.2.e @minInv.nl'; 10.2.e @brabers.nl'; 10.2.e @brabers.nl'; 10.2.e - DGMI'; 10.2.e @minienm.nl'; 10.2.e @vewin.nl'; 10.2.e - DGMI'; 10.2.e @minienm.nl'; 10.2.e @uvw.nl'; 10.2.e @fedecom.nl'; 10.2.e @ctgb.nl'; 10.2.e
CC: 10.2.e
Onderwerp: FW: Uitnodiging voor Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming
Bijlagen: PvA Uitvoeringsprogramma toekomstvisie Gewasbescherming 2030 Werkdocument Stuurgroep DG 190508.docx; DOMUS-19117829-v1-Agenda_Stuurgroep_Duurzame_Gewasbescherming_08-05-2019.DOCX

Beste mensen,

Bijgevoegde uitnodiging is gestuurd naar jullie bestuurders. Voor jullie ter kennisname. Hierna een toelichting voor jullie.

Op 16 april jl. is de Toekomstvisie gewasbescherming 2030; naar weerbare planten en teeltsystemen de Tweede Kamer aangeboden (https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2019Z07785&did=2019D15898). Het opzetten van het uitvoeringsprogramma ligt nu op ons te wachten. Dat is een flinke klus en een mooie uitdaging, waar we graag zo snel mogelijk mee wil beginnen. De Kamer is toegezegd dat zij het uitvoeringsprogramma na het zomerreces ontvangt, in het bestuurlijk overleg met de minister op 26 maart jl. is gesproken over afronding in september a.s. Met een goede planning en duidelijke opdrachten zou dat moeten lukken.

Het debat met de Tweede Kamer over gewasbescherming dat op 24 april jl. was gepland, is uitgesteld naar 6 juni. Dat geeft ons ruimte om nu door te gaan met het opzetten van het uitvoeringsprogramma van de Toekomstvisie gewasbescherming 2030. Met de meeste medewerkers van de betrokken organisatie zijn al verkennende gesprekken gevoerd over een plan van aanpak, met drie hebben we nog een afspraak op 7 en 8 mei a.s. We hebben inmiddels wel zicht op een gedeelde structuur (al eerder gedeeld, maar nu verder ingevuld), de deelnemende organisaties, de opdracht voor de werkgroepen en een planning op hoofdlijnen. Dat hebben opgeschreven in een werkdocument Plan van aanpak Uitvoeringsplan toekomstvisie gewasbescherming (bijlage). Het blijkt dat de Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming al op 08-05-2019 bij elkaar kan komen, dat moment willen we niet laten schieten. Vandaar dat we het werkdocument met hen willen delen en bespreken en de hoofdlijnen vaststellen, zodat we snel aan de slag kunnen. Mocht je vragen hebben dan vernemen we die uiteraard graag.

Met vriendelijke groet,

10.2.e

MLNV
 M 06 10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: vrijdag 3 mei 2019 14:46
Aan: 10.2.e @hhdelfland.nl'; 10.2.e @vewin.nl' <10.2.e @vewin.nl>; 10.2.e @zlto.nl'; 10.2.e @plantum.nl' <10.2.e @plantum.nl>; 10.2.e @claessensagriservice.nl' <10.2.e @claessensagriservice.nl>; 10.2.e @fedecom.nl'; 10.2.e @agrotheek.nl' <10.2.e @agrotheek.nl>; 10.2.e (privé)' <10.2.e @kpnmail.nl>; 10.2.e @natuurenmilieu.nl'; 10.2.e @ctgb.nl'; 10.2.e

10.2.e @nvwa.nl>; 10.2.e @nefyto.nl' <10.2.e @nefyto.nl>; 10.2.e - DGMI
<10.2.e @minienw.nl>
CC: 10.2.e @minInv.nl>; 10.2.e @artemisnatuurlijk.nl'; 10.2.e @agrodis.nl'
<10.2.e @agrodis.nl>

Onderwerp: Uitnodiging voor Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming

Beste allen,

Namens de voorzitter nodig ik jullie graag uit voor een eerste overleg van de Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming op 8 mei 2019 van 14:30 -16:00 uur bij het ministerie van LNV, Bezuidenhoutseweg 73, vergaderzaal 12, C-passage, etage 1. Dank voor jullie snelle reacties op ons verzoek om op korte termijn deze bijeenkomst te plannen.

We hebben met medewerkers van jullie organisaties verkennende gesprekken gevoerd, nog drie afspraken staan voor 7 en 8 mei a.s. We hebben inmiddels wel zicht op de structuur (al eerder gedeeld), de deelnemende organisaties, de opdracht voor de werkgroepen en een planning op hoofdlijnen. Dat alles hebben we beschreven in een werkdocument (bijlage), dat we graag met jullie willen delen en bespreken, zodat we met elkaar op hoofdlijnen het plan van aanpak kunnen vaststellen om tot een Uitvoeringsprogramma te komen. Van belang is ook dat we snel weten wie in de werkgroepen worden afgevaardigd, zodat we zo snel mogelijk aan het werk kunnen voor het Uitvoeringsprogramma.

De directeur van PAV is voorzitter van de stuurgroep, maar verhinderd om aanwezig te zijn. 10.2.e zal hem vervangen.

De agenda tref je als bijlage aan.

Met vriendelijke groet,
10.2.e

10.2.e (Agrodis), 10.2.e (Artemis), 10.2.e (Cumela), 10.2.e (LTO Nederland), 10.2.e (Natuur en Milieu), 10.2.e (Nefyto), 10.2.e (Plantum), 10.2.e (Unie van Waterschappen), 10.2.e (VEWIN), 10.2.e (Fedecom), 10.2.e (Ctgb), 10.2.e (NVWA), 10.2.e (Ministerie van Infrastructuur)

Directoraat-generaal Agro**Behandeld door**

10.2.e

T 070 10.2.e

10.2.e @minInv.nl

Datum

3-mei-2019

Kenmerk

DGA / 19117829

Bijlage(n)

1

agenda

Omschrijving	Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming
Voorzitter	10.2.e
Notulist	10.2.e
Vergaderdatum en -tijd	8 mei 2019, 14.30 uur - 16.00 uur
Locatie	Ministerie LNV, Bezuidenhoutseweg 73, Den Haag. Vergaderzaal 12 (C-passagage etage 1)

Vergaderpunten

1. Opening
2. Mededelingen
3. Plan van aanpak Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030.
4. Rondvraag
5. Vaststellen datum volgende vergadering
6. Sluiting

10.2.e

Van: 10.2.e

Verzonden: vrijdag 19 juli 2019 14:40

Aan: 10.2.e @minInv.nl; 10.2.e @agrotheek.nl; 10.2.e @ctgb.nl;
 10.2.e @zonnet.nl; 10.2.e @fedecom.nl; 10.2.e @zlto.nl;
 10.2.e @minienw.nl; 10.2.e @natuurenmilieu.nl; 10.2.e @nefyto.nl; 10.2.e
 @plantum.nl; 10.2.e @vewin.nl; 10.2.e @uvw.nl; 10.2.e

CC: 10.2.e @planet.nl; 10.2.e @lto.nl; 10.2.e @minienw.nl;
 10.2.e @minienw.nl; 10.2.e ; 10.2.e @uvw.nl;
 10.2.e @agrodin.nl; 10.2.e @ctgb.nl; 10.2.e @cumela.nl; 10.2.e @fedecom.nl;
 10.2.e @natuurenmilieu.nl; 10.2.e @plantum.nl; 10.2.e @vewin.nl; 10.2.e @uvw.nl

Onderwerp: Uitnodiging tweede bijeenkomst Stuurgroep duurzame gewasbescherming d.d. 24-07-2019

Bijlagen: Format werkgroepen definitief.docx; Verslag dagbijeenkomst 1 juli.docx; PvA
 Uitvoeringsprogramma toekomstvisie Gewasbescherming 2030 Stuurgroep.docx; oogst
 werkgroepen 01072019.pptx; Bijlage 1 Bestuurlijkoverleg_Toekomstvisie_gewasbescherming_
 2030_28 maart.docx; Bijlage 2 Verslag_Stuurgroep_duurzame_gewasbescherming_dd_
 08-05-2019.docx; Bijlage 4 Stuurgroep duurzame gewasbescherming 190724 opzet
 raamwerk.pdf; Bijlage 5 Stuurgroep duurzame gewasbescherming 190724 Actuele vraagstukken
 Notitie stuurgroep.docx; BIJLAGE 6 Stuurgroep duurzame gewasbescherming 190724
 planning.docx; Bijlage 3 Stuurgroep duurzame gewasbescherming 190724 tussenevaluatie
 GGDO.docx; AGENDA DOMUS-19182932-v1-
 Agenda_Stuurgroep_duurzame_gewasbescherming_24-07-2019.docx

Beste leden van de Stuurgroep duurzame gewasbescherming
 en in cc de leden van de kerngroep (eerste ring),

Uitnodiging

Graag nodig ik de stuurgroepleden uit voor de tweede bijeenkomst van de Stuurgroep duurzame gewasbescherming op

woensdag 24 juli 2019 van 14:00 – 15:30 uur

bij het Ministerie van LNV, Den Haag, Bezuidenhoutseweg 73, Plesmanzaal. De agenda en de bijlagen treffen jullie aan bij dit e-mailbericht. De bijlage 1 t/m 6 zijn de agenda bijlagen en de overige bijlagen zijn ter kennisname (te lezen in de documentnaam).

Voortgang

We zijn inmiddels vol aan de slag met het Uitvoeringsprogramma gewasbescherming. Het is goed om te zien dat alle werkgroepen gestart zijn en gezamenlijk werken aan het opstellen van het uitvoeringsprogramma. Nu de vakantieperiode is aangebroken zal het proces nog meer flexibiliteit van de werkgroepen vragen om gedurende de zomer stappen te blijven zetten.

Op 20 mei en 5 juni zijn er twee bijeenkomsten geweest met de kerngroep en de voorzitters en/of secretarissen van de werkgroepen waarbij het proces is besproken. Als uitkomst van deze bijeenkomsten heeft de kerngroep bij de werkgroepen een opdracht neergelegd om de strategische doelen van de toekomstvisie om te zetten naar operationele doelen en de daarbij behorende acties (zie bijlage). Het beoogde format voor het uitvoeringsprogramma is overeenkomstig met het pakket aan maatregelen open teelten en de werkgroepopdracht moet hier stapsgewijs toe leiden.

Op 1 juli jl. heeft er een dagbijeenkomst plaatsgevonden waarbij de werkgroepen die vallen onder de strategische doelen 'naar weerbare teeltsystemen' en 'land- en tuinbouw verbinden met natuur' samen kwamen. De dag stond in het teken van kennisdeling tussen de werkgroepen (zie verslag bijlage).

Met vriendelijk groet,

10.2.e

Senior beleidsmedewerker

Team Gewasbescherming

Directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC Den Haag

Postbus 20401 | 2500 EK Den Haag

10.2.e | secretariaatpav@minlnv.nl | 06 10.2.e

T 070 10.2.e

M 06 10.2.e

E 10.2.e @minlnv.nl

W www.rijksoverheid.nl/lnv

Directoraat-generaal Agro

Behandeld door

10.2.e

T 070 10.2.e

10.2.e @minlnv.nl

Datum

18-jul-2019

Kenmerk

DGA / 19182932

Bijlage(n)

agenda

Omschrijving	Stuurgroep duurzame gewasbescherming
Voorzitter	10.2.e
Notulist	10.2.e
Vergaderdatum en -tijd	24 juli 2019, 14.00 uur - 15.30 uur
Locatie	Ministerie van LNV, Den Haag, Plesmanzaal

Vergaderpunten

1. Opening
2. Verslag van 26 maart en 8 mei 2019 (bijlage 1 en 2)
3. Mededelingen
 - a. Voor 31-10-2019 staat een Algemeen Overleg van de minister van LNV met de Tweede Kamer-VKC Landbouw gepland.
4. Stand van zaken

Doel: LNV licht het proces van de afgelopen weken en de stand van zaken toe.
5. Tussenevaluatie GGDO

Doel: Stilstaan bij de aanbevelingen van het PBL en hoe die te betrekken in het uitvoeringsprogramma (bijlage 3). Toelichting LNV.
6. Raamwerk Uitvoeringsprogramma

Doel: Reflectie op het raamwerk van het Uitvoeringsprogramma aan de hand van een voorbeeld (bijlage 4). De kerngroep heeft op basis van wat de werkgroepen hebben ingeleverd een voorbeeld uitgewerkt. De stuurgroep wordt gevraagd een richtinggevende uitspraak te doen voor de kerngroep en werkgroepen. Toelichting LNV.
7. Werkgroep Actuele vraagstukken

Doel: Het voorstel van de werkgroep over werkwijze vaststellen (bijlage 5)
Toelichting Nefyto.
8. Voorstel aanpassen van de planning

Toelichting: De kerngroep stelt voor om de planning aan te passen voor het consulteren van een groep deskundigen met kennis van de praktijk (bijlage 6). Toelichting LNV.

9. Rondvraag

10. Volgende vergadering

De volgende data zijn gepland:

28-08-2019

23-09-2019

11. Sluiting

Bijlagen ter kennisname:

- Plan van Aanpak Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030
- Opdracht/format voor de werkgroepen
- Verslag werkbijeenkomst met de werkgroepen, d.d. 01-07-2019
- Overzicht oogst werkgroepen d.d. 01-07-2019

Directoraat-generaal Agro

Behandeld door

10.2.e

T 070 10.2.e

10.2.e @minlnv.nl

Datum

9-jul-2019

Kenmerk

DGA / 19174159

Kopie aan

Bijlage(n)

verslag

CONCEPT

Omschrijving	Bestuurlijk overleg Toekomstvisie gewasbescherming 2030
Voorzitter	De minister van LNV
Vergaderdatum en -tijd	26 maart 2019, 09.15 uur - 10.15 uur
Locatie	Ministerie LNV, Den Haag, Blauwe zaal
Aanwezig	De staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat, 10.2.e (Agrodis), 10.2.e (Artemis), 10.2.e (Cumela), 10.2.e (LTO Nederland), 10.2.e (Natuur en Milieu), 10.2.e (Nefyto), 10.2.e (Plantum), 10.2.e (Unie van Waterschappen), 10.2.e (VEWIN), 10.2.e (Fedecom), 10.2.e (Ctgb), 10.2.e (NVWA), 10.2.e (IenW), 10.2.e, 10.2.e (LNV).
Afwezig	

Vergaderpunten

1. Opening

De voorzitter opent de vergadering met een hartelijk welkom en spreekt haar waardering uit dat ieder aanwezig is. Twee eerdere afspraken zijn niet doorgegaan, vanwege andere actuele zaken. De voorzitter vraagt daarvoor begrip. Verder merkt zij op dat gewasbescherming volop in de politieke en maatschappelijk belangstelling staat en een onderwerp is dat van groot belang is voor de toekomst van de plantaardige sector. Het is bijzonder dat we bij elkaar zijn om een gezamenlijke toekomstvisie voor gewasbescherming vast te stellen.

2. Kennismaking

De aanwezigen krijgen gelegenheid zicht voor te stellen en aan te geven welke organisatie zij vertegenwoordigen.

3. Vaststellen van de Toekomstvisie gewasbescherming 2030

De voorzitter spreekt haar waardering uit voor de geleverde bijdragen aan het opstellen van de toekomstvisie, een door ons allen gedeelde richting waaraan we willen werken om het hoofd te bieden aan maatschappelijk opgaven. Vervolgens vraagt de voorzitter of de aanwezigen kunnen instemmen met de Toekomstvisie gewasbescherming, die als bijlage voor dit bestuurlijk overleg is meegestuurd. Alle aanwezige vertegenwoordigers maken gebruik van de gelegenheid hun reactie te geven op de visie. Daaruit blijkt dat zij instemmen met de toekomstvisie. Daarnaast worden aandachtspunten genoemd die in de visie zijn opgenomen en in het uitvoeringsprogramma moeten worden meegenomen. Bijzondere aandacht wordt gevraagd om extra financiering voor de realisatie van de toekomstvisie. Afgesproken wordt om eerst het uitvoeringsprogramma op te stellen, dan weten we concreter welke activiteiten nodig zijn en welke financiering nodig is. De voorzitter concludeert dat de Toekomstvisie gewasbescherming 2030 is vastgesteld.

De voorzitter merkt vervolgens op dat zij zich er van bewust is dat het opstellen van het uitvoeringsprogramma een forse tijdsinvestering vergt tot en met deze zomer. Zij vraagt de bestuurders om zitting te nemen in de stuurgroep en de nodige tijd vrij te maken voor de medewerkers, zodat zij deel kunnen nemen aan het proces om te komen tot het uitvoeringsprogramma. De vertegenwoordigers van de betrokken organisaties stemmen hiermee in.

4. Vaststellen Uitvoeringsprogramma gewasbescherming open teelten

De voorzitter geeft het woord aan mevrouw Van Veldhoven -de staatsecretaris van Infrastructuur en Waterstaat- voor het vaststellen van het Uitvoeringsprogramma gewasbescherming open teelten, dat als bijlage voor dit bestuurlijk overleg is meegestuurd. Mevrouw Van Veldhoven meldt dat we een intensief proces hebben doorlopen waarin niet alleen is gekeken naar maatregelen om de drift van gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater te beperken, maar dat ook andere emissieroutes zijn besproken, zoals afspoeling van erven en uit- en afspoeling van percelen. Deze waardevolle dialoog heeft geleid tot het gedeelde besef dat naast driftreductie meer nodig is om emissies naar oppervlaktewater te voorkomen. Om die emissies te verminderen zijn de afspraken gemaakt, die nu voor besluitvorming voorliggen. Opgemerkt wordt dat huidige titel van het voorstel verwarrend is. Voorgesteld wordt de naam te veranderen in Pakket maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten. Dit voorstel wordt overgenomen door het bestuurlijk overleg. De staatssecretaris bedankt de vertegenwoordigers van de betrokken partijen hartelijk voor hun constructieve bijdragen aan het Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming openteelten. Zij vraagt of de vertegenwoordigers kunnen instemmen met het Pakket van maatregelen, dat blijkt het geval te zijn. De voorzitter concludeert dat hiermee het

Pakket maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten is vastgesteld.

5. Rondvraag
Van de rondvraag wordt geen gebruik gemaakt.
6. Sluiting
De voorzitter sluit de vergadering en dank allen voor hun inbreng.

GGDO en Uitvoeringsprogramma Visie gewasbescherming 2030

In juni 2019 is de tussenevaluatie van de nota GGDO gepubliceerd. De Minister heeft aan de Kamer aangegeven de bevindingen en aanbevelingen uit het rapport mee te nemen binnen het Uitvoeringsprogramma. Kern hierbij is dat de doelen voor 2023 blijven staan en binnen de kaders van de visie gewasbescherming 2030 worden gehaald.

Doelen 2023 nota GGDO:

- de concurrentiepositie van de Nederlandse land-en tuinbouw moet verbeteren door het beschikbaar stellen van een effectief middelenpakket (90 procent minder gewasbeschermingsknelpunten in 2023)
- alle telers moeten vanaf 2014 de principes van geïntegreerde gewasbescherming toepassen;
- in 2023 moet de kwaliteit van het oppervlaktewater op orde zijn; concreet betekent dit dat de milieukwaliteitsdoelen en de drinkwaternorm nagenoeg nergens meer mogen worden overschreden (afname van respectievelijk 90 procent en 95 procent van de normoverschrijdingen);
- risico's voor en effecten op niet-doelwitflora en -fauna moeten zoveel mogelijk worden voorkomen;
- de voedselveiligheid moet gehandhaafd blijven op het huidige niveau (het aantal overschrijdingen van de residunormen op Europese groenten en fruit blijft op het huidige niveau en aan het controleren van voedsel van buiten de Europese Unie moet meer prioriteit worden gegeven);
- de risico's voor toepassers, omwonenden en passanten moeten aanvaardbaar zijn.

PBL: Mogelijkheden om de einddoelen van de nota GGDO dichterbij te brengen

Een systeemaanpak waarbij het waterkwaliteitsbeleid, het beleid voor functionele agrarische biodiversiteit en het toelatingsbeleid meer geïntegreerd zijn, biedt perspectieven om alle doelen dichterbij te brengen.

In de vooruitblik schetst PBL drie mogelijke routes waarlangs aanzienlijke milieuwinst mogelijk is:

- *Aanvullende emissiebeperkende maatregelen*
 - Generieke maatregelen ipv stofspecifieke restricties
 - Voorkom dat aanvullende emissiemaatregelen in de toelating verdisconteerd worden
 - Vermindering spuitdrift (meest effectief om milieubelasting te verminderen)
 - Vermindering oppervlakkige afstroming en erfemissies
 - Training en bewustwording
- *Geïntegreerde gewasbescherming stimuleren*
 - Bevorderen en faciliteren van inspectie- en controletaken van de overheid
 - Stimuleren van fundamentele kennisontwikkeling
 - Stimuleren van kennisverspreiding
 - Maak geïntegreerde gewasbescherming voor alle schakels uit de keten aantrekkelijk. (ook voor adviseurs)
 - Met gebruik van keurmerk (bv Planet proof) geïntegreerde gewasbescherming waarborgen en daarmee de milieubelasting terugdringen
 - Plafond op het totale middelengebruik kan zorgvuldig omgaan met middelen bevorderen en de sector aanzetten tot innovatie.
 - Overwegingen rond heffingen op chemische gewasbeschermingsmiddelen
- *Stimuleren van landschapselementen voor functionele agrarische biodiversiteit*
 - Het combineren van akkerranden en de teeltvrije zone biedt perspectieven voor functionele agrarische biodiversiteit en het waterleven.
 - gewasdiversificatie in strokenlandbouw.
 - Meer gebruik maken van selectieve middelen.
 - Uutfaseren van middelen met een relatief hoog risico.

Vrijwillig *versus* regelgeving

- Versterking van de vrijwillige route kent belangrijke voorwaarden. Voorwaarden voor succes van deze route zijn regie en vereenvoudiging van de openstellingskaders van Europese POP-gelden. Bovendien is regie van de overheid nodig om de inzet op projecten met bewezen effectiviteit te stimuleren.
- Om de doelen te halen, zijn naast vrijwillige maatregelen ook dwingende maatregelen vanuit de overheid als stok achter de deur nodig.

Tabel 1

Trend duurzame gewasbescherming, doelbereik en de bijdrage hieraan van het beleid

Thema	Tussendoel 2018	Tussen- doel 2018 gehaald?	Trend 2013-2018	Bijdrage beleid
Versterken concurrentiekracht	Afname gewasbeschermingsknelpunten met 50 procent	Niet te bepalen	Niet te bepalen	Harmonisatie toelating is verbeterd, maar toelating in kleine teelten blijft aandachtspunt.
Geïntegreerde gewasbescherming	Alle telers doorlopen consequent de stappen van geïntegreerde gewasbescherming	Niet gehaald	Lichte verbetering	Beleid heeft onvoldoende gestuurd op afname gebruik van risicovolle stoffen. Meer aandacht nodig voor preventieve en niet-chemische maatregelen.
Ecologische kwaliteit water	Aantal normoverschrijdingen is met 50 procent afgenomen	Niet gehaald	Lichte verbetering	Emissiereducerende maatregelen zijn vertraagd ingevoerd. Toelatingsbeleid is onvoldoende afgestemd op het waterkwaliteitsbeleid.
Drinkwaterkwaliteit	Afname normoverschrijdingen in oppervlaktewater met 50 procent	Niet gehaald	Blijft gelijk	Toelatingsbeleid lost nieuwe grondwaterproblemen op, maar oude stoffen worden nog steeds aangetroffen. Glyfosaat blijft probleemstof in oppervlaktewater.
Functionele agrarische biodiversiteit	Stimuleren akkerranden en laagrisicomiddelen	Niet gehaald	Lichte achteruitgang	Het beleid om akkerranden te stimuleren via de vrijwillige route heeft niet gewerkt. Verbruik laagrisicomiddelen blijft beperkt.
Arbeidsveiligheid	Werkgevers geven voorlichting en leggen afspraken over veilig werken samen met werknemers vast	Niet gehaald ¹	Lichte verbetering	Niet alle werkgevers geven voorlichting aan hun werknemers. Bijdrage beleid is beperkt geweest. Er zijn na 2015 geen inspecties geweest gericht op gewasbescherming.
Voedselveiligheid	Aantal overschrijdingen van de residu-normen op zelfde niveau als in 2010	Gehaald	Lichte verbetering	Residuebeleid heeft gewerkt en het aantal controles op voedsel van buiten de EU is toegenomen.

Het doel voor arbeidsveiligheid is formeel geen tussendoel in de nota, maar komt voort uit de bestaande Arbowetgeving.

Bron: PBL

Voorstel van de Kerngroep voor de opzet van het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030

Strategische doelen

De Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 bevat 3 strategische doelen: 1) Plant- en teeltsystemen zijn weerbaar, 2) Land- en Tuinbouw en natuur zijn met elkaar verbonden, en 3) Nagenoeg zonder emissies naar het milieu en nagenoeg zonder residuen op producten.

Werkgroepen: Van strategische doelen naar operationele doelen

Er zijn een zeven werkgroepen bezig op per *thematisch onderwerp (of onderwerpengroep)* de strategische doelen te vertalen in operationele doelen. Zij gebruiken daarbij een format bestaande uit 4 stappen: 1) welk strategisch doel wordt geadresseerd, 2) welke operationele doelen zijn hiervoor nodig, wanneer moeten die worden gehaald en wat zijn de randvoorwaarden, 3) welke acties en termijnen zijn er nodig om de operationele doelen te halen, en 4) concretisering van de acties, wie wat gaat doen en welke (nieuwe) instrumenten nodig zijn.

Kerngroep: synthese van de werkgroepen

De gezamenlijk ingevulde formats van de werkgroepen zullen in de detaillering niet eensluidend zijn, vanwege overlap en lacunes. Het is aan de Kerngroep om hier één synthesesdocument van te maken.

Voorstel format synthese document Kerngroep

De Kerngroep stelt aan de Stuurgroep de volgende opzet voor, die hierna beschreven wordt en als voorbeeld in de vorm van een tabellen in de bijlage 1 staat. Gekozen is voor het voorbeeld van de werkgroep Veredeling en niet chemische maatregelen (bijlage 2).

Voor ieder Strategisch doel zijn een aantal ontwikkelsporen beschreven. Voor Strategisch Doel 1 'Plant en teeltsysteem zijn weerbaar' zijn het de ontwikkelsporen: weerbaar systeem, weerbare plant, -gewas en -omgeving, weerbare rassen, slim bijsturen. Voor Strategisch doel 2 'Verbonden met de natuur' zijn het de ontwikkelsporen Biodiversiteit binnen perceel of kas, biodiversiteit rondom perceel en kas in verbinding met de natuur. Voor Strategisch doel 3 'nagenoeg geen emissies' zijn het de innovatiesporen: geen emissies naar milieu, en geen residuen.

Deze ontwikkel sporen moeten ontwikkeld worden in de tijd (korte termijn 2021, middellange termijn 2025 en lange termijn 2030) voor de verschillende thema's, zoals beschreven door de werkgroepen. De werkgroepen geven ook de benodigde inhoudelijke details en de faseringen aan voor de ontwikkelsporen.

De ontwikkel sporen zijn gebaseerd op 'expert judgement'. Idealiter zou een ex-ante evaluatie inzicht moeten geven of met de benoemde activiteiten naar verwachting de geformuleerde doelen worden bereikt en de gestelde randvoorwaarden voldoende geborgd zijn. Dit vereist echter meer tijd en zou ertoe leiden dat het uitvoeringsprogramma niet eind september kan worden opgeleverd, hetgeen onwenselijk is. Daarom is in de planning van het plan van aanpak opgenomen om met een aantal innovatieve telers, deskundige adviseurs en onderzoekers uit de diverse sectoren in een klankbordbijeenkomst een eindversie van het Uitvoeringsprogramma voor te leggen voor een eerste reactie. De voortgang, impact en de haalbaarheid van het programma zullen tijdens de looptijd steeds moeten worden gemonitord en geëvalueerd. Verder stelt de kerngroep voor om direct bij het

begin van het Uitvoeringsprogramma een impactassessment en haalbaarheidsanalyse op hoofdlijnen te doen, om op die manier inzicht te hebben op de mogelijke gevolgen van het programma.

Aan de ontwikkelsporen kunnen vervolgens de beleidsinstrumenten -bestaande en zo nodig nieuwe- worden gekoppeld. Met behulp van de monitoringsindicatoren die aan de werkgroepen zijn gevraagd kunnen de tussen doelstellingen worden geëvalueerd en daarna zo nodig de activiteiten worden aangepast. Dit is een cyclische proces.

Uitvoeringsprogramma toekomstvisie gewasbescherming 2030

Bijlage 1 bij voorstel over de opzet van het synthesedocument.

N.B. De invulling hieronder omvat de globale denklijnen en is bedoeld ter illustratie. Inhoud en terminologie kan nog wijzigen.

1 TABEL: VAN OPERATIONELE DOELEN NAAR ONTWIKKELSPOREN

Operationele doelen	Ontwikkelsporen	Toelichting (indicatief)
Naar weerbare planten en teeltsystemen	1. Weerbaar systeem	<ul style="list-style-type: none"> • Integraal weerbaar teeltsysteem (innovatieve teeltconcepten; integrale aanpak d.m.v. combinatie van meerdere bouwstenen) • Weerbaarheid in ruimte en tijd (bouwplan- of gebiedsinteracties, vermeerdering, na-oogst plantgezondheid, fytosanitaire randvoorwaarden)
	2. Weerbare plant, gewas, omgeving	<ul style="list-style-type: none"> • Versterking van uitgangsmateriaal met consortia van weerbaarheidsverhogende microorganismen • Versterking plantweerbaarheid (interactie tussen de plant en ziekten-plagen-onkruiden, effect biotische/abiotische factoren, inductie plantweerbaarheid) • Gewas & teeltmaatregelen (o.a. sturing via bodem/substraat - voor zover plantgezondheid gerelateerd, microklimaat, teeltmaatregelen) • Weerbaar ecosysteem (biodiversiteit voor zover relatie met plantgezondheid, omgevingsfactoren)
	3. Weerbare rassen	<ul style="list-style-type: none"> • Veredeling op resistentie / tolerantie/ nieuwe weerbaarheidsmechanismen tegen ziekten, plagen, onkruid • Resistentie- en weerbaarheidsmanagement
	4. Slim bijsturen	<ul style="list-style-type: none"> • Waarneming, monitoring, detectie (verkrijgen en benutten data & informatie t.b.v. wel/niet en tijdig en lokaal ingrijpen. • Technologie & methoden (precisietoepassing, robotisering, inzet drones, coating, • Nieuwe gewasbescherming & protectie (biostimulanten / plantversterking, laag-risico middelen, biocontrol)
Verbinden Land- en tuinbouw met natuur		<ul style="list-style-type: none"> • Biodiversiteit binnen perceel of kas • biodiversiteit rondom perceel en kas in verbinding met de natuur.
Nagenoeg zonder emissies		<ul style="list-style-type: none"> • De ontwikkeling van een systematiek voor het vaststellen van de Best beschikbare technieken (BBT) voor spuittechnieken.

2. Tabel: VAN ONTWIKKELSPOREN NAAR DOELEN EN ACTIVITEITEN

Ontwikkelspoor 1 Weerbaar systeem

(...)

Ontwikkelspoor 2 Weerbare plant, gewas, omgeving

(...)

Ontwikkelspoor 3 Weerbare rassen [ingevuld voorbeeld]

Doelen: <ul style="list-style-type: none"> • 2021 Veredelingsbedrijven prioriteren weerbaarheid van rassen in hun programma's • 2025 Toetsmethodieken om gevoeligheid en weerbaarheid van rassen vast te kunnen stellen zijn in nagenoeg alle rassen beschikbaar. • 2030 Weerbare rassen worden in de gehele keten geprefereerd. • 2030 Alle telers maken optimaal gebruik van weerbare rassen 			
Tijdslijn/ startjaar	Trekker	Actie	instrumentari um*
Actie punten korte termijn (2021)			
2019	Sector/ Veredelingsbedrijven/ove rheid (?)	Inzetten voor aanpassing regelgeving voor nieuwe verdelingstechnieken	Nr. 1
2019	Veredelingsbedrijven	Faciliteren van kennisontwikkeling over weerbaar uitgangsmateriaal, planten en teeltsystemen (intrinsieke en geïnduceerde weerbaarheid)	Nr. 2
2019	Werkgroep	Definiëren van het begrip 'weerbaar ras'	
2020	Veredelingsbedrijven	Inzichtelijk maken van kennis over toleranties tegen abiotische stress en vatbaarheid/resistenties tegen ziekten en plagen in rassen en uitgangsmateriaal	Nr. 2
2019	Veredelingsbedrijven/toel everende industrie	In veredelingsprogramma's van zaadbedrijven aandacht besteden aan ziekte- en plaagresistentie, tolerantie tegen abiotische stress, weerbaarheid en klimaatbestendigheid	Nr. 2
2019	Veredelingsbedrijven	Het ontwikkelen van nieuwe veredelings- en selectie strategieën	Nr. 2
2019	Veredelingsbedrijven	Het ontwikkelen van nieuwe verdelingstechnieken	Nr. 2
2020	Veredelingsbedrijven	het ontwikkelen van toetsmethodieken om gevoeligheid en weerbaarheid van rassen vast te kunnen stellen.	Nr. 2
2020		Monitoring, evaluatie, bijstellen van de acties.	Nr.8
Actiepunten voor de middellange termijn 2025			
(...)	(...)	(...)	(...)
Actiepunten voor de lange termijn 2030			
(...)	(...)	(...)	(...)

*** Instrumentarium**

1 Wet- en regelgeving

- *Verordening (EG) nr. 396/2005 tot vaststelling van maximumgehalten aan bestrijdingsmiddelenresiduen in of op levensmiddelen en diervoeders van plantaardige en dierlijke oorsprong*
- *Verordening (EG) nr. 1107/2009 voor het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen*
- *Verordening (EG) nr. 1185/2009 betreffende statistieken over pesticiden*
- *Verordening (EU) nr. 2017/625 betreffende officiële controles en andere officiële activiteiten*
- *Richtlijn 2006/42/EG betreffende machines*
- *Richtlijn 2009/128/EG tot vaststelling van een kader voor communautaire actie ter verwezenlijking van een duurzaam gebruik van pesticiden*
- *Richtlijn GMO*
- *Wet en regelgeving voor water [nader uit te werken]*

2. Kennis en innovatie

- *Beleidsondersteunend onderzoek*
- *Helpdesk LNV*
- *Kennisbasis*
- *Kennis op maat*
- *Small Business Innovation Research*
- *Topsectoren*
- *Wettelijke onderzoekstaken*
- *Kennis over Biocontrol en Biostimulanten en LR gewasbescherming en de geïntegreerde toepassing hiervan in weerbare systemen, afkomstig van de toeleverende industrie (Artemis- en Nefyto bedrijven)*
- *Kennis over nieuwe routen van resistenties en weerbaarheid in uitgangsmateriaal en planten afkomstig van de Plantumbedrijven*

3. Financiële instrumenten

- *Fiscale instrumenten*

4 Garantstellingen

5. Subsidieregelingen

- *Plattelandsontwikkelingsprogramma*
- *Landbouwsteunkader*
- *Milieusteunkader*

6. Overige financieringsvormen

7. Overige instrumenten

- *Green deal*
- *Convenant / hoofdlijnenakkoord / ...*

8. Monitoring en evaluatie

uitvoeringsagenda veredeling en niet chemische maatregelen.

2021	doel:	veredelingsbedrijven prioriteren weerbaarheid van rassen in hun veredelingsprogramma's
2025	doel:	Toetsmethodieken om gevoeligheid en weerbaarheid van rassen vast te kunnen stellen zijn in nagenoeg alle rassen beschikbaar
2030	doel:	Weerbare rassen worden in de gehele keten geprefereert.
2030	doel:	Alle telers maken optimaal gebruik van weerbare rassen.

Actiepunten: korte termijn

startjaar	trekker	actie	buiten werkgroep oppakken EU regelgeving
2019	sector/veredelingsbedrijven	Inzetten voor aanpassing regelgeving voor nieuwe veredelings technieken	
2019	veredelingsbedrijven	Faciliteren van kennisontwikkeling over weerbaar uitgangsmateriaal, planten en teeltsystemen (intrinsieke en geïnduceerde weerbaarheid)	
2019	werkgroep	Definieren van het begrip 'weerbaar ras'	
-	actie buiten werkgroep	Definieren van het begrip 'weerbaar gewas'	
2020	veredelingsbedrijven	Inzichtelijk maken van kennis over toleranties tegen abiotische stress en vatbaarheid/resistenties tegen ziekten en plagen in rassen en uitgangsmateriaal	Werkgroep innovatieve teeltconcepten.
2019	veredelingsbedrijven	In veredelingsprogramma's van zaadbedrijven aandacht besteden aan ziekte- en plaagresistentie, tolerantie tegen abiotische stress, weerbaarheid en klimaatbestendigheid	
2019	veredelingsbedrijven	het ontwikkelen van nieuwe veredelings- en selectiestrategieën	
2019	veredelingsbedrijven	het ontwikkelen van nieuwe veredelings technieken	
2020	veredelingsbedrijven	het ontwikkelen van toetsmethodieken om gevoeligheid en weerbaarheid van rassen vast te kunnen stellen.	

Actiepunten: middenlange termijn

startjaar	trekker	actie	buiten werkgroep oppakken
2021	sector/veredelingsbedrijven	Kennis over toleranties tegen abiotische stress en resistenties tegen ziekten en plagen in rassen en uitgangsmateriaal wordt effectief gedeeld met de gebruikers van het uitgangsmateriaal in een weerbaar teeltsysteem	
2021	veredelingsbedrijven	Inventariseren van gevoeligheden voor ziekten en plagen in gewassen en uitgangsmateriaal, waarin die kennis nog onvoldoende in beeld is gebracht.	
2021	sector/veredelingsbedrijven	Het faciliteren van fundamenteel onderzoek naar de werking en epidemiologie van ziektes en plagen in de plant en het gewas en de ontwikkeling van genetische markers.	
2021	sector/veredelingsbedrijven	Faciliteren van kennisverspreiding over weerbaar uitgangsmateriaal, planten en teeltsystemen (intrinsieke en geïnduceerde weerbaarheid) in de hele keten ter bevordering van acceptatie	
2021	sector/veredelingsbedrijven	Aanpassingen in teeltsystemen worden afgestemd met veredelingsbedrijven, zodat veredelingsbedrijven en producenten van uitgangsmateriaal hun producten hierop kunnen aanpassen	
2022	sector/veredelingsbedrijven	In de ontwikkeling van rassen wordt meer rekening gehouden met eigenschappen van planten en rassen, die het mogelijk maken om gewasbeschermingsmaatregelen effectiever te kunnen toepassen.	

Actiepunten: lange termijn

bedrijfsleven	fedecom, artemis, nefyto, agrodia e.a.
Inv	ministerie
sector	Cumela, sector
werkgroep	veredeling en nietchemische maatregelen
veredelingsbedrijven	Plantum
keten	CBL, afzetorganisaties, e.a.

Actuele vraagstukken**BIJLAGE 5**Inleiding

De werkgroep actuele vraagstukken buigt zich over gewasbeschermingsknelpunten waarvoor weerbare teelten of weerbare teeltsystemen nog niet in een oplossing kunnen voorzien. Gestart is met het inventariseren en uitwerken van drie casussen en het op een rijtje zetten van acties die nu of op de korte, middellange en lange termijn nodig zijn om de gesignaleerde knelpunten in deze casussen op te lossen. De acties voor de korte, middellange en lange termijn zullen zoveel mogelijk worden belegd bij andere werkgroepen die bezig zijn het met opstellen van het uitvoeringsprogramma. De uitdaging is om ook voor het nu instrumenten te ontwikkelen of door te ontwikkelen die een bijdrage kunnen leveren aan het oplossen van de gesignaleerde knelpunten.

Advies

U wordt geadviseerd in te stemmen met de voorgestelde werkwijze.

Werkwijze*Doel:*

- Het tijdig identificeren van actuele vraagstukken die de komende jaren ontstaan door het wegvallen van op dit moment goedgekeurde werkzame stoffen en toegelaten gewasbeschermingsmiddelen of de introductie van nieuwe ziekten, planten en onkruiden in Nederland.
- Het voorhanden hebben van verschillende instrumenten die een bijdrage kunnen leveren aan het oplossen van de geïdentificeerde actuele vraagstukken, en waarmee periodes tussen het ontstaan van knelpunten en het beschikbaar komen van permanente oplossingen overbrugd kunnen worden.
- Het inzetten van deze instrumenten voor het oplossen van een selectie van geïdentificeerde actuele vraagstukken

Aanpak:

- Het opstellen van criteria, waarmee actuele vraagstukken geïdentificeerd kunnen worden.
- Het opstellen van een werkwijze, waarmee actuele vraagstukken opgepakt kunnen worden.
- Het (door)ontwikkelen van (generieke) instrumenten die een bijdrage kunnen leveren aan het oplossen van de geïdentificeerde actuele vraagstukken.
- Het toetsen van de effectiviteit van deze instrumenten op basis van de geselecteerde casussen.
- Het toepassen van de effectieve instrumenten

Casussen:

- onkruidbestrijding in éénjarige open teelten
- bestrijding vuur en zuur in bloembollen
- luisbestrijding in bedekte teelten

Beoogde resultaten:

- 2019: gevalideerde systematiek voor oplossing van geïdentificeerde actuele vraagstukken op de korte (cq. acute) en langere termijn, als onderdeel van het uitvoeringsprogramma.
- 2019: voor ten minste de 3 casussen zijn de effectieve instrumenten toegepast waarmee oplossingen voor de acute en korte termijn zijn benoemd en waar mogelijk verkregen.
- 2020: systematiek voor identificeren actuele vraagstukken, incl. nulmeting.

BIJLAGE 6Voorstel om planning te wijzigen.

De bijeenkomst met de deskundigen uit de praktijk is nu gepland voor de deadline van de werkgroepen. De kerngroep wil een meer voldragen programma op tafel leggen, waar ook de samenhang zichtbaar is.

Planning uit plan van Aanpak:

- **Week 29 (16 juli): Synthese bijeenkomst kerngroep**
 - o Actie: Verbinden input werkgroepen
 - o Actie: Feedback geven op input werkgroepen
- **Week 30 (24 juli): Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming**
 - o Actie: Voortgang bewaken
 - o Actie: Besluitvorming over de richting (op basis van voorbereiding kerngroep)
- **Week 31 (29 juli tot 2 augustus): Raamwerk voor de achterban**
 - o Product: Raamwerk voor de raadpleging van de achterban
 - o Product: Gezamenlijk communicatie frame over het raamwerk
 - o Actie: Raamwerk delen met werkgroepen en betrokkenen
 - o Actie: Raamwerk meenemen voor raadpleging bij de achterban
- **Week 34 (19 augustus 12:00): Deadline werkgroepen**
 - o Actie: Opsturen voortgang naar de kerngroep
 - o Product: Input voor fase 1 t/m 4
 - o Product: indicatoren voor monitoring en evaluatie
- **Week 34 (19 – 23 augustus): Synthese bijeenkomst kerngroep**
- **Week 34 (23 of 26 augustus): Bijeenkomst met mensen uit de praktijk**
-
- **Week 35 (28 augustus): Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming**
 - o Producten vaststellen:
 - Lijst met operationele doelen voor korte, midden-lange en lange termijn
 - Lijst met activiteiten om operationele doelen te behalen
 - 99% versie van het Uitvoeringsprogramma (eindconcept)
- **Week 39 (23 – 27 september): Stuurgroep Gewasbescherming**
Actie: Vaststellen Uitvoeringsprogramma

19-07-2019

Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030

format voor de werkgroepen

Onderstaande stappen geven, in aanvulling op het Plan van Aanpak, richting aan de opdracht van de werkgroepen. Ze zijn bedoeld als houvast, niet als keurslijf; andere werkvormen en volgordes zijn mogelijk. Wel zal in de tussentijdse bijeenkomsten de output van de bepaalde stappen als uitgangspunt genomen worden voor onderlinge afstemming. Van de werkgroepen wordt gevraagd om ter voorbereiding van die bijeenkomsten een tussenproduct aan te leveren dat *in ieder geval* de onderdelen tot aan een bepaalde stap bevat.

Context

De toekomstvisie bevat strategische doelen; deze betreffen ambities voor 2030. In het uitvoeringsprogramma dienen deze vertaald te worden naar:

1. Operationele doelen: SMART vertaling van strategische doelen: wat willen we op enig moment tussen nu en 2030 bereikt hebben? (de *wat* vraag)
2. Tijdpad: wanneer tussen nu en 2030 willen we de operationele doelen bereikt hebben? Welke tussendoelen kunnen we daarvoor formuleren? (de *wanneer* vraag)
3. Acties: wat is ervoor nodig om de (tussen)doelen te realiseren, welk instrumentarium wordt daarvoor ingezet en bij wie ligt het initiatief daarvoor? (de *hoe* en *wie* vraag)
4. Verdere concretisering: acties voor de korte termijn (tot 2021) dienen nader uitgewerkt te worden: globale aanpak, betrokken partijen, budget, milestones en deliverables (eindproducten).

Naast deze uitwerking is er in het proces ook aandacht nodig voor de context en randvoorwaarden waarbinnen het uitvoeringsprogramma moet passen:

- Context = ontwikkelingen in sector, beleid en maatschappij die van invloed (kunnen) zijn op het realiseren van de doelstellingen en de daartoe te ondernemen acties, bijvoorbeeld het GLB, nutriëntenbeleid of technologische vooruitgang;
- Randvoorwaarden = kort samengevat haalbaarheid en betaalbaarheid. Concrete voorbeelden daarvan zijn Europese wettelijke kaders of behoud economisch perspectief voor telers. Deze worden ook wel 'kritische succesfactoren' genoemd.

Onderstaande figuur illustreert hoe een en ander zich tot elkaar verhoudt.

1. Stap 1: Inventarisatie en afbakening strategische doelen

Er zijn zeven verschillende werkgroepen benoemd. Deze hebben ieder hun eigen inhoudelijke focus. De thema's in de visie zijn echter niet met een schaarje te knippen. Om overlap zoveel mogelijk te komen en tegelijkertijd (mogelijke) interacties tijdig in beeld te hebben, is het van belang dat elke werkgroep het volgende in kaart brengt:

- Scope: met welke strategische doelen ga je aan de slag? Welke onderwerpen horen daarbij?
- Afbakening: welke strategische doelen worden *niet* geadresseerd? Waarom niet? (wat *niet*)

Het Plan van Aanpak dient hierbij als leidraad maar is op zichzelf niet uitputtend. De inventarisatie kan schriftelijk plaatsvinden of in een eerste bijeenkomst.

N.B. het resultaat van deze stap dient als basis voor de vervolgstappen en wordt ook besproken op het de dagbijeenkomst voor alle werkgroepen op 1 juli. Gebruik hiervoor bij voorkeur het onderstaande format. (Dit format biedt houvast in het proces, maar hoeft niet perse gebruikt te worden wanneer het gebruik meer hinder oplevert dan winst.)

In onderstaande tabel zijn de strategische doelen van de Toekomstvisie kort genoemd. Geef hierin met X aan welke strategische doelen geselecteerd worden. Geef in de laatste kolom bij ieder WEL/NIET geselecteerd strategisch doel de reden aan waarom het wel/niet wordt meegenomen.

Tabel 1:

Strategische doelen Visie	Geselecteerd; te adresseren onderwerpen	Reden waarom WEL/NIET geselecteerd
1 Weerbare:		
a) Rassen		
b) Planten		
c) Teeltsystemen		
d) Bedrijf – regionaal		
e) Precisie technologie		
2 Verbonden met natuur:		
a) Binnen perceel biodiversiteit		
b) Rondom perceel biodiversiteit		
c) Regionale biodiversiteit		
3 geen emissies:		
a) milieu		
b) residuen		

2. Stap 2: Vertaling van strategische doelen naar operationele doelen.

Gerealiseerde belofte/resultaat

Operationele doelen vormen de invulling van strategische doelen: wat moet er op enig (nog nader te bepalen) moment gerealiseerd zijn om de strategische doelen te verwezenlijken? Kijk hierbij naar jezelf en je omgeving: wat is er nodig vanuit de land- en tuinbouw, maatschappij, keten, overheid en wetenschap? Operationele doelen worden geformuleerd als 'gerealiseerde beloftes', dus als resultaat en niet als activiteit.

In deze stap is het goed om alvast eens te kijken hoe deze doelen zich verhouden tot de belangrijke randvoorwaarden. Waar ontstaan mogelijk spanningen? Welke factoren kunnen versterkend werken? Voor sommige factoren geldt dat deze *nu* al onder druk staan en daarmee het transitieproces belemmeren. Geef dit dan aan en vertaal daarbij het concrete knelpunt in een of meer operationele doelstellingen (d.w.z. wat is er gerealiseerd als het knelpunt is opgelost?).

In de toekomstvisie staan als randvoorwaarden genoemd: a) blijvend economisch perspectief, b) beschikbaarheid maatregelen en middelen, c) Verbeteren regelgeving toelatingssysteem, d) verbeteren regelgeving nieuwe veredelingstechnieken, e) meer toegesneden fundamentele en toepasbare kennis voor weerbaarheid, f) borging fytosanitaire en veiligheidseisen, g) integralere regelgeving (o.a. mest en biostimulanten), f) handhaving.

Voor elk operationeel doel dient vastgesteld te worden wanneer dit gerealiseerd moet zijn. Daarbij maken we onderscheid in 3 categorieën: 1) Korte termijn: uiterlijk 2021; 2) Middellange termijn: uiterlijk 2025; 3) Lange termijn: uiterlijk 2030

Operationele doelen voor de lange termijn zijn weinig richtinggevend voor de acties die *nu* in gang gezet moeten worden. Deze dienen nader uitgewerkt te worden in deeldoelen voor de korte en eventueel middellange termijn.

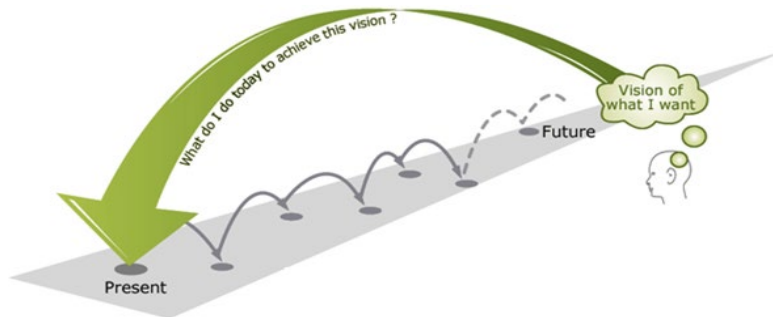
N.B. Gebruik voor deze stap de strategische doelen uit stap 1. Het resultaat van deze stap dient als basis voor de vervolgstappen en wordt ook besproken op de dagbijeenkomst voor alle werkgroepen op 1 juli. Gebruik hiervoor bij voorkeur het onderstaande format. (Dit format biedt houvast in het proces, maar hoeft niet perse gebruikt te worden wanneer het gebruik meer hinder oplevert dan winst.)

Tabel 2:

Operationeel doel	Strategische doel (uit tabel 1)	Op welke termijn is dit operationele doel behaald? Zet een kruisje de juiste termijn			Benodigde randvoorwaarden
		Termijn 2021	Termijn 2025	Termijn 2030	
Voorbeeld: XX% van de commerciële rassen is weerbaar	1a			X	CRISPR-cas
Voorbeeld: Er zijn heldere criteria voor het begrip 'weerbaar ras'	1a	X			
Etc.					

3. Stap 3: Bepaling tijdpad en acties

- Voortkomend uit strategische doelen -> backcasting*: bedenken wat tussen 2030 en nu nodig is voor het behalen van lange termijn doelstellingen. Denk in stappen, waarbij het lange-termijn doel geleidelijk ontleed wordt in middellange en korte termijn doen.
- Voer forecasting** uit: bedenken wat er moet veranderen om de geïdentificeerde huidige of naderende knelpunten omgezet kunnen worden in het bijbehorende operationele doel, en formuleer zo nodig tussentijdse deeldoelen.

***Backcasting** = Planningsmethode die begint met het definiëren van een gewenst toekomstbeeld en vervolgens terugwerkt om beleid en programma's te identificeren die dit toekomstbeeld met het heden verbindt.

****Forecasting** = Planningsmethode die begint met het verzamelen van data van nu en eerder, rekening houdend met huidige (en verwachte) trends, ontwikkelingen en knelpunten en op basis hiervan beleid en programma's identificeert.

N.B. Gebruik voor deze stap de strategische en operationele doelen uit stap 1 en 2. Het resultaat van deze stap dient als basis voor de vervolgstappen en wordt ook besproken op de dagbijeenkomst voor alle werkgroepen op 1 juli. Gebruik hiervoor bij voorkeur het onderstaande format. (Dit format biedt houvast in het proces, maar hoeft niet perse gebruikt te worden wanneer het gebruik meer hinder oplevert dan winst.)

Operationeel doel	Strategische doel (uit tabel 1)	Op welke termijn is dit operationele doel behaald? Zet een kruisje de juiste termijn			Benodigde randvoorwaarden	Welke actie(s) zijn hiervoor nodig?		
		Termijn 2021	Termijn 2025	Termijn 2030		Termijn 2021	Termijn 2025	Termijn 2030
Voorbeeld: XX% van de commerciële rassen is weerbaar	1a			X	CRISPR-cas	Actie A		
							Actie B	
								Actie C
Voorbeeld: Er zijn heldere criteria voor het begrip 'weerbaar ras'	1a	X				Actie D		
								Actie E
							Actie F	
Etc.								

4. Stap 4: Formulering concrete acties

Tot nu toe is het gegaan over de beoogde *output* van het uitvoeringsprogramma, het resultaat. Nu gaat het over de *hoe* vraag. Wat moet gedaan worden, en door wie, om de (deel)doelen te realiseren? Denk hierbij per actie aan één van de onderstaande categorieën instrumentarium*, maar denk ook na over andere mogelijkheden.

In deze stap komen de belangrijke randvoorwaarden nadrukkelijk om de hoek kijken. Beoordeel per actie in hoeverre de uitvoerbaarheid ervan afhankelijk is van de randvoorwaarden, alsmede contextuele ontwikkelingen. Dit kan leiden tot bepaalde afhankelijkheden (“uit te voeren, als”), voorwaardelijkheden (“uit te voeren, mits”) of voorbehouden (“uit te voeren, tenzij”).

*Categorieën instrumentarium (voorstel):

- Kennis & innovatie
- Financiële instrumenten
- Communicatie, educatie en training
- Institutionele en juridische kaders
- Data & informatie

N.B. Gebruik voor deze stap de strategische en operationele doelen en acties uit stap 1, 2 en 3. Het resultaat van deze stap dient als basis voor de vervolgstappen en wordt ook besproken op de dagbijeenkomst voor alle werkgroepen op 1 juli. Gebruik hiervoor bij voorkeur het onderstaande format. (Dit format biedt houvast in het proces, maar hoeft niet perse gebruikt te worden wanneer het gebruik meer hinder oplevert dan winst.)

Tabel 4:

Actie	Hoe	Wie	Instrumentarium

5. Stap 5: Verdere concretisering

N.B. Deze stap wordt nog verder uitgewerkt! Bij vragen contact opnemen met de kerngroep

Werk de acties op de korte termijn nader uit: globale aanpak, initiatiefnemer(s) en medeverantwoordelijke partners, te betrekken stakeholders, beoogde doorlooptijd, te behalen milestones (inspanningsverplichting) en deliverables (resultaatverplichting), en benodigd budget.

Planning (d.d. 13-06-2019) op basis geplande activiteiten uit het plan van aanpak:

1. ~~20 mei: Startbijeenkomst werkgroepen (gedaan)~~
2. ~~5 juni: Bijeenkomst werkgroepen (gedaan)~~
3. 19 juni: deadline stap 1 en 2 beschikbaar voor kerngroep
4. 20 juni: Synthese bijeenkomst kerngroep
5. 21 juni: publicatie Tussenevaluatie GGDO
6. XX juni: Stuurgroep vergadering
7. 27 juni: deadline stap 3 beschikbaar voor kerngroep
8. 1 juli: Dagsessie werkgroepen
9. 16 juli: Synthese bijeenkomst kerngroep met voorzitters en secretarissen.
10. 19 juli: deadline werkgroepen
11. Eind juli: Raamwerk voor achterban raadpleging
12. Augustus: SMART formulering verder uitwerking door werkgroepen
13. September: Deadline Uitvoeringsprogramma

2h

Inventarisaties werkgroepen: 'oogst' tot nu toe

Werksessie Uitvoeringsprogramma gewasbescherming 2030

1 juli 2019

Indeling

- Vergezicht:
 - weerbare teeltsystemen
- Bouwstenen:
 - Rassen / uitgangsmateriaal
 - Precisietechnologie
 - (Overige) maatregelen
 - Middelen
- Voorzieningen
 - Data & informatie
 - Kennisontsluiting
 - Bedrijfszekerheid
 - Samenwerking

Legenda:

- Oranje = innovatieve teeltconcepten
- Blauw = Systeemaanpassingen IPM
- Groen = veredeling & niet-chemische maatregelen
- Rood = middelen

Weerbare teeltsystemen (2030)

- 2021: inzicht / bekendheid weerbaar systeem op basis van wat nu kan
- 2025: weerbare systemen in de praktijk geïmplementeerd, inzicht in vervolgstappen innovatie
- 2030: systeem in praktijk

Aspecten weerbaar teeltsysteem (2030) o.a.:

- Robuust systeem, robuuste rassen, klimaatbestendig, passend in de regio, passend binnen natuur
- Balans: tussen technologie en natuur, binnen natuur, binnen je systeem.
- Biodiversiteit <-> teeltsysteem: (zoeken naar) wederzijds belang
- Economisch rendabel
- Nagenoeg geen emissies
- Duurzame bodem
- Relatie ras (potentie) <-> teeltsysteem (benutting)

Weerbare rassen

Beschikbaarheid

- Sneller nieuwe rassen nodig => beschikbaarheid NBT's (EU wetgeving)
- Inzicht in toleranties / resistenties => scouting, data delen.
- Inventariseer factoren die een plant weerbaar maken.

Toepassing

- In 2030 meer commerciële rassen op het veld die weerbaar zijn tegen verschillende belangrijke ziektes en plagen.
- Bewustwording telers over eigenschappen rassen: eenduidige informatievoorziening door veredelingsbedrijven

Gezond uitgangsmateriaal

- Gezond uitgangsmateriaal. Weerbaar = met werkend microbioom (maar niet per sé zonder ziektes.
- Hygiëne
 - Risico versleping ongewenste organismen => check relatie Fytorichtlijn, Fytocompas
 - EMMP voor schone start nodig. Knelpunt: desinfectiemiddelen vallen onder gewasbescherming.

Precisietechnologie

Technologie

- Precisietechnieken beschikbaar
- Observatie door robots.
- Precisietoepassing chemische én niet-chemische maatregelen.

- 2021: Dataproblematiek voor precisietechnieken helder.
- 2025: problematiek opgelost.
- 2030: alle systemen verbonden met elkaar (geen belemmeringen meer voor toepassing precisietechnieken)

Precisietechnologie

Gebruik

- 2030: alleen nog plaatsspecifieke toepassing gbm
- 2025: Precisietechniek in toelating meegenomen en toegepast door telers
- Precisie technieken meewegen in beoordeling van actieve stof (EU) of middelen (zonaal).
- Belemmering wetgeving wegnemen (e.g. drones).
- Betaalbaarheid / Rentabiliteit is een voorwaarde.
- Toepasbaarheid / Kennis boer vs. toenemende complexiteit

(Overige) maatregelen

Beschikbaarheid / toepasbaarheid

- Inventariseren van niet chemische maatregelen en successen opschalen.
- 2021 knelpunten op gebied van mestbeleid opgelost
- Ontwikkel nieuwe technieken en alternatieve coatingen voor zaden om milieudruk zo veel mogelijk te beperken.

Effectiviteit

- Relatie groenbemesters – (bodem)weerbaarheid
- Relatie akkerranden – ziekten / plagen / onkruiden

Middelen

Handelingsperspectief

- Inventarisatie knelpunten praktijk => benodigde middelen / maatregelen in de transitieperiode. Geen middelen wegstrepen in transitie periode, voordat het nieuwe systeem staat.
- Op termijn wordt alles “klein” (niche) => belang fabrikanten? => Kritisch kijken naar lijst kleine toepassingen, op middel niveau meer ruimte nemen bv voor kleine toepassingen.
- Borging wetenschappelijk gefundeerde besluitvorming

Middelen (2)

Innovatie middelenpakket

- 2025: meer laag risico middelen
=> proactieve vrijstellingen, harmonisatie in EU, Wederz. Erkenning OECD landen, noodzaak werkzaamheidsonderzoek, ...
- Biostimulanten: druk op verbeteren wetgeving en kader

Facilitering IPM

- EMMP = Voorwaarde voor optimale inzet IPM / Schone start
- Toelating (én behoud daarvan) correctiemiddelen = randvoorwaarde
- Maatwerkvoorschriften voor correctiemiddelen (recept, gecontroleerde distributie).
- Aanvraag van nieuwe middelen koppelen aan nieuwe technieken
- Inzicht in beoordeling Impact middelen op natuurlijke vijanden en microbiom
- Pilot met experimenteer ruimte voor gebruik van om elders reeds toegelaten middelen

Data & informatie

Beschikbaarheid

- Digitale Infrastructuur voor data-uitwisseling (ook handhaving)
- Meten is weten: monitoren en kennis delen op plant/perceel/bedrijf/regio-niveau
- Vroegtijdige signalering d.m.v. scouting, sensoren wordt de norm.
- Per plant optimaal verzorgen

Benutting / tools

- Gewasbeschermingsmonitor: slimme koppelingen / keuze/gebruik IPM per sector
- Milieulast indicator: tool op teelniveau in de transitie periode / 2025: Gebruik door gehele keten voor bepalen milieu-impact
- Maatwerk: Ieder bedrijf is anders => bedrijfsspecifieke info moet goedkoop en makkelijk toegankelijk zijn

Kennisontsluiting

- Heldere structuur voor advisering / voorlichting door adviseurs, scholing van adviseurs
- Kennis opnemen in onderwijs
- Teeltinstructie op gewasniveau met focus op weerbaarheid.
- Realistisch tijdpad; adoptie van innovatie duurt minimaal 10-20 jaar. Begin met Huidige kennis integreren in praktijk.

Bedrijfszekerheid

Rentabiliteit

- Robuust = ook economisch rendabel (opbrengst, eisen retailer, kwaliteitseisen)
- Relatie adoptie <-> kosten/baten nieuwe technieken
- Teler moet verdienmodel hebben

Continuïteit

- Teler moet het risico durven nemen.
- Risico's andere ketenpartijen, bijv. zaadleveranciers
- => In de keten risico's delen. Samen verantwoordelijkheid nemen voor weerbaarheid
- => Geldt ook voor bovenwettelijke eisen (Retail is strenger dan de wet)

Samenwerking

- Organisatie: Goed proces en infrastructuur nodig om vragen en oplossingen op regionaal of bedrijfsniveau op te pakken en te beantwoorden.

Tot slot: Observaties

- Veel gemene delers tussen werkgroepen => bevestiging dat we met de juiste zaken bezig zijn
- Korte termijn aspecten zijn al concreter geformuleerd dan lange-termijn aspecten => logisch
- Aandachtspunten in verdere proces:
 - Onderscheid doelen (wat), instrumentarium (hoe) en wensen (waarom)
 - Dwarsverbanden tussen pijlers (biodiversiteit, emissie / residuen)
- Belangrijkste vraag voor nu: **missen we onderwerpen?**

Plan van Aanpak Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030

Dit plan van aanpak beschrijft het proces dat moet leiden tot het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030.

Toekomstvisie Gewasbescherming 2030

De Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 verbindt eerder verschenen visies en ambities op het gebied van gewasbescherming. Gewasbeschermingsmiddelen zijn van belang voor een goede oogst, maar de afhankelijkheid van deze middelen, en daarmee de kwetsbaarheid van het huidige systeem, maakt dat een omslag nodig is. De visie beoogt daarom een trendbreuk te initiëren in het denken en handelen over gewasbescherming door de volgende drie strategische doelen centraal te stellen:

1. Plant- en teeltsystemen zijn weerbaar;
2. Land- en tuinbouw en natuur zijn met elkaar verbonden;
3. Nagenoeg zonder emissies naar het milieu en nagenoeg zonder residuen op producten.

De paradigmawisseling beoogt een duurzame productie met weerbare planten en teeltsystemen met een sterkere verbinding tussen land- en tuinbouw en natuur, waardoor ziekten en plagen veel minder kansen krijgen en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zo veel mogelijk kan worden voorkomen. Daar waar gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt, is dit conform de principes van geïntegreerde gewasbescherming, nagenoeg zonder emissies naar het milieu en nagenoeg zonder residuen. Dat is een hoge ambitie omdat de benodigde systemen, de kennis en de technologie nog niet of slechts beperkt bestaan en dus moeten worden ontwikkeld.

Van strategische doelen naar operationele doelen

Om de doelen van de toekomstvisie 2030 te bereiken is de omslag van strategische naar operationele doelen nodig. Hiervoor zal er een *Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 (Uitvoeringsprogramma)* worden opgesteld waarbij activiteiten en instrumenten voor de korte, midden-lange en lange termijn worden geformuleerd (tabel 1). Hierbij staat een integrale aanpak centraal waarbij kan worden aangesloten bij bestaande initiatieven, maar waar ook nieuwe initiatieven nodig zullen zijn. De eerdere gezamenlijke inspanningen die hebben geleid tot het *Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten (Pakket van maatregelen)* en het *Hoofdlijnenakkoord waterzuivering glastuinbouw (Hoofdlijnenakkoord)* geven belangrijke input om het doel van het reduceren van emissies en residuen te bereiken. Het format dat is gebruikt voor het *Pakket van maatregelen* kan als voorbeeld dienen voor het hele *Uitvoeringsprogramma*.

Daarnaast komt in juni 2019 de Tussenevaluatie van de nota Gezonde groei, duurzame oogst beschikbaar. De uitkomsten daarvan zullen worden meegenomen in het uitvoeringsprogramma.

Korte termijn	Midden-lange termijn	Lange termijn
september 2019 - maart 2021	april 2021 – december 2025	januari 2026 – januari 2030

Tabel 1: tijdverdeling activiteiten en instrumenten

Structuur

Om het Uitvoeringsprogramma te realiseren zal er een nieuwe organisatiestructuur komen die de huidige structuur van het Platform Duurzame Gewasbescherming (PDG) vervangt. De structuur bestaat uit een stuurgroep, een kerngroep en verschillende werkgroepen die thematisch zijn ingericht (bijlage 1 en 2). Na het opstellen van het Uitvoeringsprogramma evalueren we de structuur en samenwerking.

Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming

De stuurgroep zal worden voorgezeten door de directeur Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit (PAV) van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) die wordt bijgestaan door een (uitvoerend) secretaris van [PM]. Verder bestaat de stuurgroep uit de bestuurders dan wel directeuren van de organisaties die de Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 hebben ondertekend.

Opdracht: De stuurgroep bepaalt gezamenlijk de koers voor het Uitvoeringsprogramma en neemt hierover de nodige beslissingen. De leden hebben hiervoor ook het mandaat van hun organisatie. Daarnaast zal de stuurgroep toezicht houden op de voortgang van de kern- en werkgroepen.

Voorzitter: Directeur PAV (Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit)

(Uitvoerend) Secretaris: Ministerie LNV

Deelnemers: Agrodís, Artemis, Cumela, Fedecom, LTO Nederland, Natuur en Milieu, Nefyto, Plantum, Unie van Waterschappen, VEWIN, Ctgb, NVWA, ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Bij de bovenstaande deelnemers is uitgegaan van de deelnemers aan het Bestuurlijk platform duurzame gewasbescherming. Voor de nieuwe situatie kunnen organisaties nog een nieuwe keuze maken van hun afvaardiging. Dit overleg is bedoeld om op bestuurlijk niveau te spreken en afspraken te maken over het Uitvoeringsprogramma gewasbescherming. Het is logisch dat daarom bij voorkeur bestuurders deelnemen of directeuren met een bestuurlijk mandaat.

Kerngroep Uitvoeringsprogramma

De kerngroep zal worden voorgezeten door een beleidsmedewerker van Team Gewasbescherming van het Ministerie LNV die wordt bijgestaan door een secretaris van [PM]. Verder zal de kerngroep bestaan uit enkele medewerkers van de sectorpartijen. Indien gewenst kan de kerngroep worden uitgebreid met een eerste ring waarbij de overige stakeholders actief worden betrokken bij het proces (zoals voorbereiding stuurgroep, informatiedeling, etc.) of specifieke discussiepunten.

Er is gekozen voor een selecte kerngroep, omdat deze groep zich vooral bezig houdt met de uitvoering van het plan van aanpak en het tot stand komen van het Uitvoeringsprogramma. De inhoudelijke discussies zullen voornamelijk in de werkgroepen plaatsvinden waarna de uitkomsten door de kerngroep verzameld worden en tot een geheel geschreven worden. Met deze indeling is geprobeerd om een compacte, maar toch diverse kerngroep te creëren. Om de partijen die niet direct betrokken zijn bij de kerngroep voldoende mogelijkheden te geven om ook op dit niveau actieve inzet te leveren en geïnformeerd te blijven is er een eerste ring toegevoegd die door de kerngroep betrokken en geïnformeerd kan worden.

Opdracht: De opdracht van de kerngroep is driedelig. Ten eerste zal de kerngroep het Uitvoeringsprogramma schrijven en ervoor zorgen dat de bijdragen van de werkgroepen worden verwerkt tot een kloppend geheel. Ten tweede zal de kerngroep de stuurgroep inlichten over de voortgang van het proces en voorbereidingen treffen voor besluitvorming. Ten slotte zal de kerngroep waar nodig de verbinding tussen werkgroepen coördineren en ervoor zorgen dat de organisaties in de eerste ring tijdig worden voorzien van de juiste terugkoppeling.

Voorzitter: Ministerie LNV

Secretaris: Ministerie LNV

Deelnemers: LTO Nederland, Artemis, Nefyto, Unie van Waterschappen, Ministerie van IenW

Eerste ring: Agrodís, Cumela, Natuur en Milieu, Plantum, VEWIN, Fedecom, Ctgb, NVWA

Werkgroepen

De werkgroepen zullen thematisch worden ingedeeld, passend bij de drie strategische doelen van de Toekomstvisie Gewasbescherming 2030. Ze zullen daarom bestaan uit een wisselende samenstelling van stakeholders.

Opdracht: In de werkgroepen zullen concrete activiteiten en instrumenten voor de korte, midden-lange en lange termijn worden geformuleerd die ervoor moeten zorgen dat de doelen in 2030 gehaald worden. De tekstvoorstellen en bouwstenen zullen door de kerngroep worden verwerkt in het Uitvoeringsprogramma (zie kerngroep). De kerngroep werk deze opdracht verder uit met als doel dat de werkgroepen in dezelfde planning gelijke stappen zetten om te komen tot operationele doelen.

Strategisch doel 1 Naar weerbare en teeltsystemen

Werkgroep Innovatieve teeltconcepten

Onderwerpen: Innovatie; kennisvragen; transitie management; teeltconcepten; accent lange termijn

Voorzitter: LTO Nederland

Secretaris: Ministerie LNV

Deelnemers: Agrodís, Artemis, Fedecom, Nefyto, NVWA, Plantum

Werkgroep Systeemaanpassingen IPM

Onderwerpen: Huidige teeltsysteem conform principes van IPM verbeteren, accent korte- en middellange termijn.

Voorzitter: Ministerie LNV

Secretaris: LTO Nederland

Deelnemers: Agrodís, Artemis, Ctgb, Fedecom, Nefyto, NVWA, Plantum

Werkgroep veredeling en niet chemische maatregelen

Onderwerpen: Veredeling, niet chemische maatregelen.

Voorzitter: Plantum

Secretaris: NVWA

Deelnemers: Agrodís, Artemis, Cumela, Fedecom, LTO Nederland, Ministerie LNV, Plantum

Werkgroep Middelen

Onderwerpen: laagrisicomiddelen; biostimulanten; kleine toepassingen.

Voorzitter: Nefyto

Secretaris: NVWA

Deelnemers: Agrodís, Artemis, Ctgb, LTO Nederland, Ministerie LNV

Werkgroep actuele vraagstukken

Onderwerpen: Nader te bepalen in werkgroep.

Voorzitter: Ministerie LNV

Secretaris: NVWA

Deelnemers: Ctgb, LTO Nederland, Nefyto

Strategisch doel 2 Land- en tuinbouw verbinden met natuur

Werkgroep Deltaplan Biodiversiteitsherstel

Onderwerpen: Verbinden deltaplan biodiversiteitsherstel en toekomstvisie gewasbescherming 2030

Voorzitter: Ministerie LNV

Secretaris: Ministerie LNV

Deelnemers: Agrodis, Artemis, LTO Nederland, Natuur en Milieu, Nefyto

Strategisch doel 3 Nagenoeg zonder emissie

Werkgroep Pakket van maatregelen emissies openteelten

Onderwerpen: Uitvoeren Pakket van maatregelen

Voorzitter: Ministerie IenW

Secretaris: LTO Nederland (KAVB)

Deelnemers: Cumela, Fedecom, Ministerie LNV, Nefyto, NFO, RWS-VWL, Unie van waterschappen, ZLTO¹

Werkgroep Hoofdpijnenakkoord waterzuivering glastuinbouw

Onderwerpen: Uitvoeren hoofdpijnenakkoord waterzuivering glastuinbouw

Voorzitter: Ministerie IenW

Secretaris: Ministerie IenW

Deelnemers: Ctgb, Glastuinbouw Nederland, Ministerie LNV, Nefyto, RWS-WVL, Unie van Waterschappen²

Horizontale onderwerpen

Voor het uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming zijn een aantal onderwerpen die van belang zijn voor alle werkgroepen in het uitvoeringsprogramma. Sommige onderwerpen zijn binnen LNV door andere programma's dan gewasbescherming opgepakt, andere onderwerpen liggen meer of minder bij de overheid. Deze thema's zullen in eerste instantie door LNV opgepakt worden. De stakeholders zullen optijd betrokken worden. Tabel 1 geeft een overzicht van de onderwerpen.

Tabel 1

Onderwerp
GLB
Verdienmodel
Kringlooplandbouw
Bodemprogramma
Overzicht
Beleidsinstrumenten
Communicatie

¹ De samenstelling van de Werkgroep Pakket van maatregelen emissies openteelten is gelijk aan de samenstelling tijdens het opstellen van het Pakket van maatregelen.

² De Werkgroep uitvoeren hoofdpijnenakkoord waterzuivering glastuinbouw bestaat enig jaren, de samenstelling is niet veranderd voor dit plan van aanpak voor de Toekomstvisie gewasbescherming

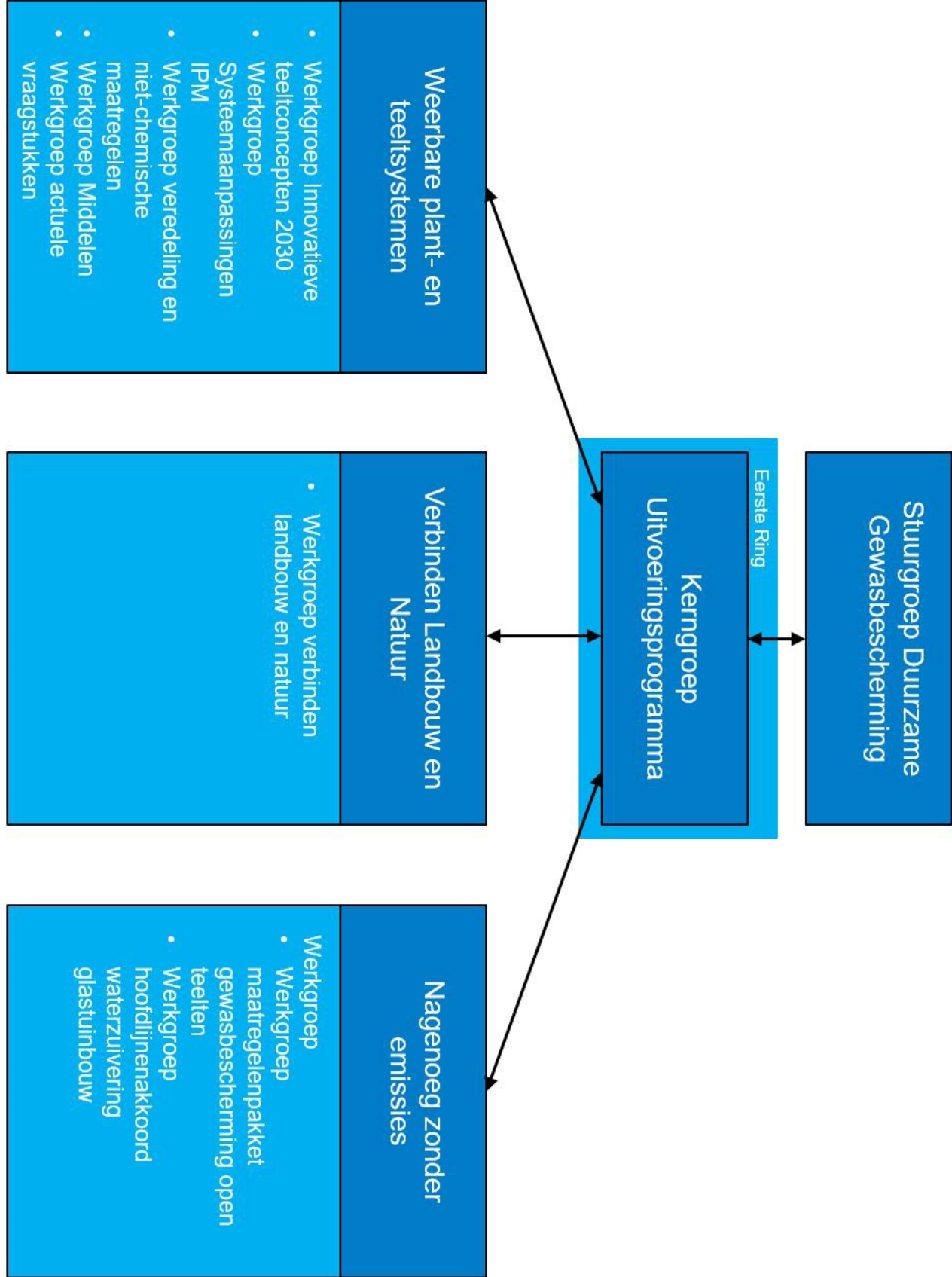
Evaluatie en monitoring
Facts & figurs gewasbescherming
Begroting

Planning

- **8 mei: Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming**
 - o Actie: Bespreken en vaststellen plan van aanpak uitvoeringsprogramma
- **Week 20 (13 mei): Bijeenkomst kerngroep**
 - o Product: Opdrachtbeschrijving werkgroepen
 - o Product: Deelnemers werkgroepen
 - o Product: Voorbereiding startbijeenkomst werkgroepen (20 mei)
- **Week 21 (20 mei): Startbijeenkomst werkgroepen**
 - o Doel: informatie bijeenkomst aan alle werkgroep voorzitters over opdrachtomschrijving, planning, etc.
 - o Actie: Bespreken opdrachtomschrijving
 - o Actie: Bespreken planning
- **Week 23 (5 juni): Tweede werkgroepen bijeenkomst**
 - o Doel: Afbakening verschillende werkgroepen bespreken
 - o Actie: Werkgroepen delen welke onderwerpen zij meenemen in het proces
 - o Actie: Vaststellen of alle onderwerpen behandeld worden
- **Week 25 (20 juni): Synthese bijeenkomst kerngroep**
 - o Actie: Input van de werkgroepen verbinden
 - o Actie: Voorbereiden dagsessie werkgroepen 1 juli
 - o Product: Eerste terugkoppeling naar de werkgroepen
- **Week 27 (1 juli): Dagsessie**
 - o Actie: Werkgroepen delen voortgang en reageren op elkaar
 - o Actie: Werkgroepen nemen gaan aan de slag met elkaars feedback
- **Week 29 (15 juli): Deadline werkgroepen**
 - o Actie: Opsturen voortgang naar de kerngroep
 - o Product: Input voor fase 1 t/m 3.
- **Week 29 (16 juli): Synthese bijeenkomst kerngroep**
 - o Actie: Verbinden input werkgroepen
 - o Actie: Feedback geven op input werkgroepen
- **Week 30 (24 juli): Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming**
 - o Actie: Voortgang bewaken
 - o Actie: Besluitvorming over de richting (op basis van voorbereiding kerngroep)
- **Week 31 (29 juli tot 2 augustus): Raamwerk voor de achterban**
 - o Product: Raamwerk voor de raadpleging van de achterban
 - o Product: Gezamenlijk communicatie frame over het raamwerk
 - o Actie: Raamwerk delen met werkgroepen en betrokkenen
 - o Actie: Raamwerk meenemen voor raadpleging bij de achterban
- **Week 32 (5 – 9 augustus): Bijeenkomst met mensen uit de praktijk**
- **Week 34 (19 augustus 12:00): Deadline werkgroepen**
 - o Actie: Opsturen voortgang naar de kerngroep
 - o Product: Input voor fase 1 t/m 4
 - o Product: indicatoren voor monitoring en evaluatie

- **Week 34 (19 – 23 augustus): Synthese bijeenkomst kerngroep**
- **Week 35 (28 augustus): Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming**
 - o Producten vaststellen:
 - Lijst met operationele doelen voor korte, midden-lange en lange termijn
 - Lijst met activiteiten om operationele doelen te behalen
 - 99% versie van het Uitvoeringsprogramma (eindconcept)
- **Week 39 (23 – 27 september): Stuurgroep Gewasbescherming**
 - o Actie: Vaststellen Uitvoeringsprogramma

Bijlage 1: Organisatiestructuur

Bijlage 2: werkgroep indeling

Organisatie	Naam	E-mailadres
Stuurgroep		
Ministerie LNV	10.2.e	10.2.e @minlnv.nl
Agrodis	10.2.e	10.2.e @agrotheek.nl
Artemis	10.2.e	
Ctgb	10.2.e	10.2.e @ctgb.nl
Cumela	10.2.e	10.2.e @zonnet.nl
Fedecom	10.2.e	10.2.e @fedecom.nl
LTO Nederland	10.2.e	10.2.e @lto.nl
Ministerie IenW	10.2.e	10.2.e @minienw.nl
Ministerie LNV	10.2.e	10.2.e @minlnv.nl
Natuur en Milieu	10.2.e	10.2.e @natuurenmilieu.nl
Nefyto	10.2.e	10.2.e @nefyto.nl
NVWA	10.2.e	10.2.e @nvwa.nl
Plantum	10.2.e	10.2.e @plantum.nl
Unie van Waterschappen	[vacature]	
VEWIN	10.2.e	10.2.e @vewin.nl
Kerngroep		
Artemis	10.2.e	10.2.e @planet.nl
LTO Nederland	10.2.e	10.2.e @lto.nl
Ministerie IenW	10.2.e	10.2.e @minienw.nl
	(agendalid)	10.2.e @minienw.nl
Ministerie LNV	10.2.e	10.2.e @minlnv.nl
		10.2.e @minlnv.nl
Nefyto	10.2.e	10.2.e @nefyto.nl
Unie van Waterschappen	10.2.e	10.2.e @uvw.nl
Kerngroep eerste ring		
Agrodis	10.2.e	10.2.e @agrodis.nl
Ctgb	10.2.e	10.2.e @ctgb.nl
Cumela	10.2.e	10.2.e @cumela.nl
Fedecom	10.2.e	10.2.e @fedecom.nl
Natuur en Milieu	10.2.e	10.2.e @natuurenmilieu.nl
NVWA	[pm]	
Plantum	10.2.e	10.2.e @plantum.nl
VEWIN	10.2.e	10.2.e @vewin.nl
STRATEGISCH DOEL 1		
NAAR WEERBARE PLANTEN EN TEELTSYSTEMEN		
Werkgroep innovatieve teeltconcepten		
Agrodis	10.2.e	10.2.e @agrodis.nl
Artemis	10.2.e	10.2.e @ecostyle-professional.nl
Fedecom	10.2.e	10.2.e @agrifac.nl
LTO Nederland	10.2.e (vz)	10.2.e @kavb.nl
Ministerie LNV	10.2.e (secre.)	10.2.e @minlnv.nl
Nefyto	10.2.e	10.2.e @nefyto.nl
NVWA	10.2.e	10.2.e @nvwa.nl
Plantum	10.2.e	10.2.e @plantum.nl

Werkgroep systeemaanpassingen IPM		
Agrodis	10.2.e	10.2.e @agrodis.nl
Artemis	10.2.e	10.2.e @brinkman.nl
Ctgb	10.2.e	10.2.e @ctgb.nl
Fedecom	10.2.e	10.2.e @JohnDeere.com
LTO Nederland	10.2.e (secre.)	10.2.e @ltooglaskracht.nl
Ministerie LNV	10.2.e (vz)	10.2.e @minlnv.nl
Nefyto	10.2.e	10.2.e @nefyto.nl
NVWA	10.2.e	10.2.e @nvwa.nl
Plantum	10.2.e	10.2.e @plantum.nl
Werkgroep veredeling en niet chemisch maatregelen		
Agrodis	10.2.e	10.2.e @agrodis.nl
Artemis	10.2.e	10.2.e @planet.nl
Cumela	10.2.e	10.2.e @cumela.nl
Fedecom	10.2.e	10.2.e @steketee.com
LTO Nederland	10.2.e	10.2.e @lto.nl
Ministerie LNV	10.2.e	10.2.e @minlnv.nl
Nefyto	10.2.e	10.2.e @syngenta.com
NVWA	10.2.e (secre.)	10.2.e @nvwa.nl
Plantum	10.2.e (vz)	10.2.e @rijkzwaan.nl
Werkgroep middelen		
Agrodis	10.2.e	10.2.e @agrodis.nl
Artemis	10.2.e	10.2.e @koppert.nl
Ctgb	10.2.e	10.2.e @ctgb.nl
LTO Nederland	10.2.e	10.2.e @nfofruit.nl
Ministerie LNV	10.2.e	10.2.e @minlnv.nl
Nefyto	10.2.e (vz)	10.2.e @nefyto.nl
NVWA	10.2.e (secre.)	10.2.e @nvwa.nl
Werkgroep actuele vraagstukken		
Ctgb	10.2.e	10.2.e @ctgb.nl
LTO Nederland	10.2.e	10.2.e @lto.nl
Ministerie LNV	10.2.e (vz)	10.2.e @minlnv.nl
Nefyto	10.2.e	10.2.e @nefyto.nl
NVWA	10.2.e	10.2.e @nvwa.nl
STRATEGISCH DOEL 2		
LAND- EN TUINBOUW VERBINDEN MET NATUUR		
Werkgroep Verbinden Landbouw en Natuur		
Agrodis	10.2.e	10.2.e @agrodis.nl
Artemis	10.2.e	10.2.e @biobestgroup.com
LTO Nederland	10.2.e	10.2.e @lto.nl
Ministerie LNV	10.2.e (vz.)	10.2.e @minlnv.nl
Natuur en Milieu	pm	
Nefyto	10.2.e	10.2.e @basf.com
Ministerie LNV	10.2.e (secre.)	10.2.e @minlnv.nl
STRATEGISCH DOEL 3		
NAGENOEG ZONDER EMISSIE		
Werkgroep pakket van maatregelen emissies openteelten		

[illegible]

Verslag dagbijeenkomst uitvoeringsplan gewasbescherming 1 juli

1. Inventarisatie werkgroepen: 'oogst' tot nu toe (presentatie bijgevoegd)

Opmerkingen

- We moeten goed in de gaten houden dat alle operationele doelen en acties bijdragen aan het behalen van de strategische doelen en dat deze doelen in 2030 ook echt bereikt worden.
- We moeten weten waarom een ondernemer het risico niet neemt om een omslag te maken? Wat is nodig voor de adoptie van een ander systeem?
 - o Belang van de teler is belangrijk en maatregelen moeten ook aansluiten bij de praktijk.

Wat missen we tot nu toe?

- Maatregelen over/voor het transitieproces
- Betrekken van keten en met name de retail
- Instrumenten die ervoor zorgen dat ondernemers de stap kunnen maken
- Afstemming met Europese en internationaal speelveld.
- Inschatting welke middelen nodig zijn voor de transitie periode. Een verbinding tussen werkgroep middelen en innovatieve teeltsystemen is hierbij van belang.
- Onderwijs
- Budget en financiering
- (eventueel andere) beoordelingssystematiek van het ctgb
- Overzicht van trends en ontwikkelingen in de sector en de invloed op gewasbescherming. (leeftijd boeren, schaalvergroting, klimaat)
- Waarschuwingssystemen (zoals in de tussenevaluatie GGDO genoemd)
- Overzicht do's en don'ts van andere EU landen

2. Toelichting over de uitdagingen deze zomer door LNV

Q: Wat gebeurt er in september als het uitvoeringsprogramma er ligt? Blijven de werkgroepen dan bestaan?

A: Als het uitvoeringsprogramma gereed is moet er gewerkt worden aan de implementatie. Hiervoor zal ook een structuur nodig zijn. Hierbij zijn de werkgroepen ook belangrijk, maar het kan wel zijn dat er uiteindelijk gekozen wordt voor een andere indeling van de werkgroepen of dat er bepaalde werkgroepen samengevoegd worden. De stuurgroep blijft naar verwachting wel bestaan, maar de werkgroepen kunnen van vorm veranderen.

Q: Wat gebeurt er met de 'eerste ring' rondom de kerngroep?

A: De eerste ring is niet perse een fysieke groep die bijeenkomst. De eerste ring zal incidenteel door de kerngroep worden aangehaakt wanneer bredere afstemming nodig is.

Q: Wordt er rekening gehouden met de budgettering?

A: Voor innovatieve projecten en een paradigma wisseling zal zeker geld nodig zijn. Het budget voor het uitvoeringsprogramma moet uiteindelijk door alle partijen samen gedragen worden. We kunnen echter zonder verhaal nog geen geld reserveren. Het moet eerst bekend zijn wat we allemaal willen gaan doen en dan kunnen we pas geld toekennen en prioriteren. Probeer je hier bij het opstellen van operationele doelen en acties niet te veel door te beperken. Goede ideeën vinden uiteindelijk altijd steun.

Q: Hoe zit het met de werkgroep biodiversiteit

A: Hierover lopen gesprekken en de uitkomsten worden zo snel mogelijk teruggekoppeld.

Q: Soms hebben we een gebrek aan overzicht/inzicht in mogelijke alternatieven. Hoe gaan we hiermee om?

A: Kennis instituten kunnen hierbij een belangrijk rol vervullen, maar ook andere sectoren of ervaringsdeskundigen. Kijk daarom ook buiten het veld van gewasbescherming of daar

vergelijkbare processen zijn waarvan we kunnen leren. En nodig deze mensen uit voor de werkgroep om te vertellen over hun ervaringen.

3. Korte toelichting op de werkgroep opdracht (presentatie bijgevoegd)

Q: Hoe voorkomen we dubbel werk?

A: Om dubbel werk te voorkomen of om te voorkomen dat onderwerpen niet behandeld worden is het van belang dat de werkgroepen goed onderling contact hebben. Stem af wie welk onderwerp behandelt of vanuit welke verschillende invalshoeken eenzelfde onderwerp behandeld wordt. De kerngroep zal hier uiteraard ook op letten en is aanspreekbaar om te helpen bij de kennisuitwisseling tussen werkgroepen, maar het onderlinge contact zoeken is in eerste instantie de verantwoordelijkheid van de werkgroepen zelf om ruis te voorkomen.

Q: Hoe gaan we om met dwarsverbanden?

A: Geef deze zo goed mogelijk aan, zodat de kerngroep hiervan op de hoogte is en actie kan ondernemen. Daar waar het kan, kunnen werkgroepen elkaar opzoeken over deze onderwerpen.

Q: Waar is het onderwerp residuen belegd?

A: Op dit moment is het vooral bijvangst van de overige onderwerpen, aangezien dit niet het heikele punt is van het uitvoeringsprogramma. Er wordt vanuit VWS ook aangehaakt op relevante internationale en wetenschappelijke onderzoeken. Het kan wel zijn dat de maatregelen die in het uitvoeringsprogramma geformuleerd worden invloed hebben op residuen en daar zal dan ook tijdens het gesprek over aangegaan worden.

4. Inspiratie vanuit het pakket aan maatregelen open teelten (presentatie bijgevoegd)

Opmerkingen:

- Het einddoel van het pakket aan maatregelen open teelten veel concreter dan het uitvoeringsprogramma. Het uitvoeringsprogramma is complexer, maar sommige principes, werkwijzen en ervaringen uit het proces rondom het pakket aan maatregelen open teelten kunnen wel degelijk helpen bij het tot stand komen van het uitvoeringsprogramma.
- Ga prikken wat je van een boer en teler kunt verwachten. Ambitueus, maar met aansluiting op de praktijk.
- Niet alleen doelen formuleren, maar ook acties.
- Uitdaging om de regio's aan te haken, want die zullen gedeeltelijk verantwoordelijk zijn voor de uitvoering
- Ga na wat de drive is waarom een boer of teler ergens aan wil werken. Economisch gewin?; noodzaak?; maatschappelijke druk?; etc.
- Begin klein

5. Met elkaar aan de slag en plenaire terugkoppeling

Algemene ervaringen werksessie:

- Duidelijker wat er verwacht wordt
- Belang van integrale aanpak
- Format helpt om de strategische doelen centraal te houden

5.1. Werkgroep middelen

- Biostimulanten (gewasbescherming kant, niet meststoffen) (biotische strech):
 - o Doelstelling: 25% past biostimulanten toe in 2025
 - Randvoorwaarden
 - EU Guidance
 - CTGB procedure
 - Registratie
 - Acties
 - Overheid zorgt dat de richtlijnen er zijn (2020)
 - CTGB moet een werkwijze hebben (2020-2021)

- Eigenaren biostimulanten vragen deze aan (2021-...)
 - Voorlichting, onderzoek, etc. gedeelde verantwoording fabrikant, sector, overheid (2021 -).
- Leerpunten
 - Per onderwerp actielijst en verdieping
 - Afbakening
- Kleine toepassingen
 - Doelstelling:
 - EU niveau meer rekening houden met kleine toepassingen en precisietechnieken
 - Safe use beoordeling op kleine toepassingen en precisietechnieken (2021)
 - Randvoorwaarden:
 - Eigenaar van product doet aanvraag en ondersteunt
 - EFSA andere houding tegenover kleine toepassingen
 - Acties:
 - CTGB/eigenaren producten/overheid gezamenlijk positie bepalen. Afbakening richting de EC en EFSA.
 - Vragen:
 - Wat willen jullie doen met precisietechnieken?
- Bijzonderheden
 - Biostimulanten als meststof (voor gezonde planten) wordt uitgewerkt in de werkgroep niet-chemische maatregelen)

5.2. Werkgroep veredeling + niet-chemische maatregelen

- Operationeel doel: In 2030 worden onkruidbestrijding voor 75% toegepast mbt mechanische en fysische technieken
 - 75% van wat? Nog niet uitgewerkt
- Welke stappen?
 - 2025: voldoende technieken beschikbaar voor 90% van alle teelt tbv onkruidbestrijding
 - 2020: per teeltsysteem de potentie en uitdagingen bekend
 - 2020: Is de technology readiness level in kaart gebracht
 - 2021: ontwikkelingstrajecten per teeltsysteem in kaart gebracht
- Vragen:
 - Moet de werkgroep overal antwoorden op hebben of mag het ook een actiepunt zijn?
 - Vooral kennisvragen, randvoorwaarden
 - Hoe krijg je onderwerpen bij een andere werkgroep?

5.3. Werkgroep systeemaanpassing en IPM

Doelstelling: verlaging milieubelasting met x% t.o.v. 2016 door systeemaanpak in alle sectoren in 2030

- 2025: verlaging milieu belasting met z% tov 2016 door systeemaanpak in alle sectoren
- 2025: gebruik door gehele keten van gedragen indicator voor bepalen milieu impact impact in gewasbescherming
- 2021: milieu impact indicator gereed
- 2021: vernieuwde gewasbeschermingsmonitor
- 2021: complementair middelenpakket
 - Effectief maatregelen en middelenpakket vergroot, hoog risico middelen minder.
- 2025: ontsluiten data + gebruiksgemak
 - Transparantie
 - Precisietechnieken
 - Maatwerk
- 2025: beoordelingsmethodiek IPM-proof.
- 2025: IPM systeemaanpak als voorwaarde voor medicijnkast (ook voor werkgroep middelen)
- 2021: kennis delen met betrekking tot IPM (telers/onderwijs)

Lessen:

- Format kan de discussie ook 'doodslaan', maar het scherpt tegelijkertijd wel de discussie aan/houd richting. Hou hier rekening mee.
- Gebruik gezond verstand

Vragen:

- Vanuit de middelen werkgroep: Welke mogelijkheden heeft de teler meer met deze aanpak? Wat biedt het de teler?
 - o Gewasbeschermingsmonitor geeft mogelijkheden aan voor aanpak op IPM wijze. Niet enkel registreren, maar ook echt gebruiken / gebruiksvriendelijk

5.4. Werkgroep innovatieve teeltconcepten

Centraal idee: Regionaal bouwplanvisie.

- Hoe geef je dit vorm?
 - o Regionale partner, sector, keten
 - o Landschappelijke voorwaarden
 - o Maatschappelijke waarden
 - o Bodem
 - Bodempaspoort: per perceel hoe duurzaam deze wordt beheert.
 - o Biodiversiteit
- Staat van de plantgezondheid in Nederland
 - o Jaarlijks/twee jaarlijks
 - o Bedreigingen
 - o Ontwikkelingen
 - o Brede onderwerpen
 - o Openbaar groen
 - o LNV/NVWA
 - o Kennisdocument voor het vaststellen van regionale bouwplannen
- Helpdesk en handreikingen
 - o Handleidingen voor praktische vragen

Vragen:

- Hoe ziet een regio eruit?
 - o Nu denken we vooral aan de provincie, aangezien het past bij hun huidige taken
 - o Greenports zou ook een goede regio kunnen zijn
- Ruimtelijke ordening gaat met de omgevingswet ook naar de regio
 - o Regionale teeltplannen worden dus meer vanzelfsprekend.
- Discussie plaatsvinden daar waar er iets aan gedaan kan worden = regio

5.5. Werkgroep biodiversiteit

[Officieel nog niet gestart]

Stap 1: teeltsystemen

Stap 2: Bodembiodiversiteit vergroten

- Functionele bloemenmengsels voor akkerranden
 - o Een bloemenrand die aansluit bij je teelt
 - o Wat is beschikbaar en knelpunten (2021)
 - o Per teelt, per plaag, per bodemsoort: onderzoek naar efficiëntie (2025)
 - o Beschikbaar voor gebruik (2030)

Stap 3: Acties

- Businessmodel
- Demonstratie en andere communicatie
- Product (zaadmengels)

6. Acties en afspraken

- Format als richtingaanwijzer en hulpmiddel goed te gebruiken
- Werkgroepen overleggen onderling waar raakvlakken zijn of waar blinde vlekken zijn.
- Werkgroepen moeten ook nadenken over indicatoren ivm evaluatie en monitoring.
- Zo spoedig mogelijk een nieuwe planning.
- Stel vragen aan de kerngroep via de voorzitter van de werkgroep aan 10.2.e 10.2.e (@minlnv.nl) of 10.2.e 10.2.e (@minlnv.nl)
- Vragen die op dit moment niet beantwoord kunnen worden, kunnen ook acties worden voor het uitvoeringsprogramma.

10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: vrijdag 23 augustus 2019 19:38
Aan: 10.2.e @agrotheek.nl; 10.2.e @ctgb.nl;
 10.2.e @zonnet.nl; 10.2.e @fedecom.nl; 10.2.e @zlto.nl;
 10.2.e @minienw.nl; 10.2.e @natuurenmilieu.nl; 10.2.e @nefyto.nl; 10.2.e
 ; 10.2.e @plantum.nl; 10.2.e @vewin.nl; 10.2.e @uvw.nl;
 10.2.e @planet.nl; 10.2.e @lto.nl; 10.2.e @minienw.nl; 10.2.e
 10.2. @uvw.nl; 10.2.e @agrodin.nl; 10.2.e ; 10.2.e @ctgb.nl;
 10.2.e @cumela.nl; 10.2. @fedecom.nl; 10.2.e @natuurenmilieu.nl;
 10.2.e @plantum.nl; 10.2.e @vewin.nl; 10.2.e @uvw.nl; 10.2.e
 10.2.e @rijkzwaan.nl; 10.2.e ;
 10.2.e @minienw.nl'

Onderwerp: stuurgroep Gewasbescherming stukken 28-08-2019
Bijlagen: 24072019 Concept_Verslag_Tweede_Stuurgroep_Toekomstvisie_Gewasbescherming.docx;
 Agenda_derde_stuurgroep_gewasbescherming.docx; Bijlage 1 - Samenvatting werkgroepen
 input.docx; Bijlage 2 - Synthesedocument Kerngroep Gewasbescherming.docx; Bijlage 3 -
 Oplegnota uitvoeringsprogramma werkgroep actuele vraagstukken_190823.docx; Bijlage 4 -
 Notitie glyfosaat 2019-08-23.docx; Bijlage 5 - Planning.docx

Beste leden van de stuurgroep, kerngroep, de eerste ring,

Hierbij ontvangen jullie de agenda en bijbehorende stukken voor de stuurgroep. De documenten met de volledige opbrengst van de werkgroepen zullen in aparte mail worden verzonden ter informatie. Maandag volgt de samenvatting van de werkgroep 'verbinden landbouw en natuur'.

Met vriendelijke groet,
 10.2.e

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
 Directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit (PAV)
 Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC | Den Haag
 Postbus 20401 | 2500 EK | Den Haag
 Mobiel :+31 (06) 10.2.e
 Mail: 10.2.e @minlnv.nl

Directoraat-generaal Agro
Directie Plantaardige Agroketens
en Voedselkwaliteit

Behandeld door

10.2.e

T 070 10.2.e

10.2.e @minInv.nl

Datum

28-aug-2019

Kenmerk

DGA-PAV / 19208993

Bijlage(n)

agenda

Omschrijving	derde stuurgroep gewasbescherming
Voorzitter	10.2.e (LNV)
Notulist	10.2.e (LNV)
Vergaderdatum en -tijd	28 augustus 2019, 15.30 uur - 17.00 uur
Locatie	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Vergaderpunten

1. Opening
2. Notulen vorige vergadering d.d. 24 juli 2019
3. Mededelingen
4. Samenvatting input werkgroepen (bijlage 1) en synthese kerngroep (bijlage 2)
5. Werkgroep Actuele knelpunten (bijlage 3)
6. Glyfosaat (bijlage 4)
7. Planning en expert bijeenkomt (bijlage 5 en mondelinge toelichting)
8. Rondvraag
9. Volgende vergadering 23-09-2019
10. Sluiting

Synthesedocument Kerngroep Gewasbescherming 28-08-2019

Algemeen

Allereerst wil de kerngroep benadrukken onder de indruk te zijn van al het werk dat door de werkgroepen in de vakantieperiode is verzet. De werkgroepen zijn flexibel omgegaan met de situatie en ook met niet volledige bezetting aan de slag gegaan. Hierbij hebben zij veel onderwerpen binnen (en buiten) het gewasbeschermingsdomein meegenomen bij het opstellen van operationele doelen en bijbehorende acties. Sommige werkgroepen zijn al zover gekomen dat er ook trekkers, verantwoordelijkheden en tijdspaden zijn benoemd. In de bijlage geeft de kerngroep een overzicht van de tussenstand tot nu toe. De kerngroep constateert dat met deze tussenstand gezamenlijk in de goede richting bewogen wordt, maar wil met deze synthese ook aandachtspunten benoemen en mogelijke oplossingsrichtingen voorleggen aan de stuurgroep. Na de stuurgroep zal de kerngroep de dialoog aangaan met de werkgroepen over de constatering en het vervolg proces.

Aandachtspunten

De aandachtspunten zijn onder te verdelen in vier typen:

- **Doelen:** De kerngroep is van mening dat het ambitieniveau van sommige geformuleerde doelen op dit moment te laag is om de doelstellingen van de toekomstvisie in 2030 te behalen. Een voorbeeld hiervan is te vinden in de werkgroep IPM/Systeemaanpassingen waar wordt gesproken over het trapsgewijs toepassen van de 8 principes van geïntegreerde gewasbescherming in aanloop naar 2030. Het betreft hierbij echter een doelverlaging ten opzichte van de huidige doelstellingen. De kerngroep roept de werkgroepen op om het ambitieniveau van de toekomstvisie goed in het vizier te houden.
- **Vorm:** De kerngroep ziet ook veel doelen en acties die vanuit het hier en nu redeneren. De alternatieven worden vooral gevonden in het verlengde van de huidige stand van zaken. Echter, voor een onderwerp als bijvoorbeeld innovatieve teeltconcepten moet nagedacht worden hoe innovatieve ontwikkelingen gestimuleerd kunnen worden. Het toepassen van backcasting kan de werkgroepen hierbij helpen.
- **Proces:** Een ander punt van aandacht is het verschil in snelheid tussen de werkgroepen. Een voorbeeld hiervan is de werkgroep verbinden landbouw en natuur. Door de afgelopen periode is dit verschil goed te verklaren, maar de kerngroep wil benadrukken dat gelijktijdigheid tussen de werkgroepen van belang is voor het proces. De kerngroep zal hier ook zelf ook goed op letten.
- **Inhoud:** Het laatste aandachtspunt richt zich op de inhoud. De werkgroepen hebben de afgelopen tijd al veel doelstellingen en acties geformuleerd, maar volgens de kerngroep dekken deze nog niet het gehele pallet. De werkgroep veredeling richt zich bijvoorbeeld sterk op de toelating van CRISPR/Cas9. Inderdaad een belangrijk punt, maar de kerngroep ziet naast dit ene spoor ook graag alternatieve denkrichtingen binnen de veredeling. Een ander punt is het onderwerp residuen, waarover in gesproken moet worden gegaan met het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Overlappende onderwerpen

De kerngroep constateert dat er enkele onderwerpen zijn die in meerder werkgroepen behandeld zijn. Deze overlap laat zien dat er onderwerpen zijn die in de breedte spelen. Vaak komen er ook vergelijkbare conclusies uit de verschillende werkgroepen. Juist deze onderwerpen kunnen ook voor de verbinding zorgen tussen de werkgroepen. De kerngroep zal dit punt meenemen in de terugkoppeling aan de werkgroepen.

Vervolg proces

De kerngroep is zich ervan bewust dat de huidige opbrengsten uit de werkgroepen een tussenstand betreft in het gehele proces. De komende maand september zullen we met z'n allen nog veel stappen moeten maken. Hiervoor heeft de kerngroep de volgende voorstellen:

- *Verbinding zoeken tussen onderwerpen en werkgroepen*

De kerngroep is van mening dat er een grote meerwaarde zit in het verbinden van de onderwerpen en werkgroepen. Door het huidige proces is dit grotendeels gescheiden, maar de kerngroep ziet dit het moment om de verbinding te zoeken.

Een focus op een regionale/gebiedsgerichte aanpak, iets wat door meerdere werkgroepen wordt genoemd, biedt de mogelijkheid om verschillende onderwerpen aan elkaar te verbinden. Het betreft de volgende onderwerpen die in de regio verbonden kunnen worden: Verbinding tussen natuur en landbouw, innovatieve teeltconcepten, verdere ontwikkeling en implementatie van geïntegreerde teeltconcepten en de milieu-indicator. Overige onderwerpen (middelen, veredeling en niet-chemische maatregelen) moeten op een landelijk niveau ontwikkeld worden.

- Werkgroep Middelen + Werkgroep veredeling en niet-chemische maatregelen (landelijk)
- Werkgroep Innovatieve teeltconcepten+ verbinden landbouw en natuur + systeemaanpassing/IPM (regionaal)
- *Verbreiding in het algemeen*

De kerngroep stelt voor om in alle werkgroepen de verbreding te blijven zoeken. Het uitvoeringsprogramma moet zoveel mogelijk onderwerpen bevatten om volledig te zijn. Dit betekent ook dat enkele onderwerpen wellicht minder concreet uitgewerkt zullen zijn dan anderen. De kerngroep denkt hierbij aan:

- Haalbaarheidsanalyses/impactassessments
- Landelijke thema's (o.a. effectief middel- en maatregelpakket, niet-chemische maatregelen, maatregelen om landbouw en natuur te verbinden).
- Kringlooplandbouw en PBL evaluatie GGDO.
- *Verdiepen op prioritaire onderwerpen*

Naast verbreding is verdieping op enkele prioritaire onderwerpen ook nodig om concreet te kunnen zijn wat het uitvoeringsprogramma kan betekenen. De kerngroep stelt de volgende prioritaire onderwerpen voor:

- Systeemaanpassingen → te verwachten knelpunten oplossen
- Onderwerpen uit de werkgroep Actuele vraagstukken
- Glyfosaat
- Verder uitwerken regionale aanpak (proces)
- Milieulastkwantificering (o.a. gewasbeschermingsmonitor, milieu-indicator, biodiversiteitsmonitor akkerbouw, Netwerk Ecologische monitor)

Eindproduct:

Met het aanbrengen van bovenstaande focus heeft de kerngroep het volgende eindproduct voor ogen:

- Organisch uitvoeringsprogramma (tussenvorm roadmap en statisch uitvoeringsprogramma)
- Landelijk op hoofdlijnen
- Prioritaire onderwerpen verdiepend uitgewerkt

Horizontale onderwerpen

- *Communicatie*: gezamenlijke communicatiestrategie + communicatie als instrument.
- *Monitoring en evaluatie* (instrument voor de ondernemer + landelijk beeld van het uitvoeringsprogramma, facts & figures)
- GLB: Aansluiten bij proces binnen LNV
- Verdienmodellen (o.a. positie van de boer in de keten, consumenten, eerlijke prijs)
- Overzicht beleidsinstrumenten en begroting
- Bodem: aansluiten bodemprogramma
- Handboek BBT (best beschikbare technieken) spuittechnieken: onder leiding van werkgroep pakket aan maatregelen open teelten.

Vragen stuurgroep:

- Mist de stuurgroep op dit moment onderwerpen in het geheel?
- Is de stuurgroep van mening dat de huidige opbrengst voldoende is om de ambities van 2030 te behalen?
- Gaat de stuurgroep akkoord met de voorgestelde focus voor het vervolg proces inclusief horizontale thema's?
- Gaat de stuurgroep akkoord met het voorgestelde eindproduct?

Oplegnota werkgroep actuele vraagstukken

De werkgroep actuele vraagstukken staat voor een uitdagende opgave. Niet alleen het oplossen van actuele vraagstukken, maar ook het vroegtijdig signaleren van nieuwe actuele vraagstukken.

De uitvoeringsagenda bestaat uit drie tabbladen, namelijk algemeen, oplossingsrichtingen en systematiek.

- Het tabblad algemeen bestaat uit acties die genomen moeten worden door andere werkgroepen;
- Het tabblad oplossingsrichtingen bestaat uit acties die op de korte termijn moeten leiden tot een “instrumentenkoffer voor noodgevallen”. Dit betekent zowel het optimaal benutten van bestaande instrumenten als het creatief zoeken naar nieuwe instrumenten binnen de huidige regelgeving. De werkgroep is van mening dat het duidelijk vastleggen van oplossingsrichtingen in lijn met de ambities van de Toekomstvisie gewasbescherming 2030 een randvoorwaarde is voor het benutten van de “instrumentenkoffer voor noodgevallen”. De werkgroep heeft voor dit doel een zogenaamd “IPM format” ontwikkeld.
- Het derde tabblad bestaat uit acties die moeten leiden tot het ontwikkelen van een systematiek voor het vroegtijdig signaleren van actuele vraagstukken, waardoor deze mogelijk voorkomen kunnen worden of waardoor onderbouwd gebruik kan worden gemaakt van de “instrumentenkoffer voor noodgevallen”.

Notitie werkgroep Glyfosaat

t.b.v. Stuurgroep uitvoeringsprogramma gewasbescherming 2030
opgesteld op 22 augustus 2019

Doel:

- informeren over stand van zaken
- instemming met voorgestelde (vervolg)aanpak

Achtergrond

In de Tweede Kamer zijn recent diverse moties aangenomen over het sterk terugdringen van het gebruik van glyfosaat en het ontmoedigen / beëindigen van bepaalde toepassingen ervan. Vanwege de urgentie – het maken van afspraken uiterlijk 1 oktober a.s. als onderdeel van het uitvoeringsprogramma – en het karakter (type toepassingen, aard van het probleem) is een aparte werkgroep opgericht om hier invulling aan te geven.

Stand van zaken

Er is begin juli een verkennend gesprek geweest tussen vertegenwoordigers van het ministerie van LNV en van LTO Nederland. Hierin is afgesproken om de problematiek rond glyfosaat langs drie lijnen op te pakken. Deze lijnen zijn:

- 1) het bestrijden van onkruiden in de open teelten inclusief melkveehouderij;
- 2) het gebruik van glyfosaathoudende middelen of andere chemische onkruidbestrijdingsmiddelen voor het vernieuwen van grasland of het opvolgen van grasland of groenbemesters door een andere teelt;
- 3) het gebruik van glyfosaathoudende middelen als vooroogst-toepassing.

Er zijn enkele vragen uitgezet bij de NVWA en Wageningen UR over de beschikbaarheid en toepasbaarheid van chemische en niet-chemische alternatieven voor deze drie lijnen. De resultaten hiervan zullen binnenkort beschikbaar zijn.

Vervolg

De resultaten van de analyses van de NVWA en Wageningen UR worden door de werkgroep vertaald naar operationele doelen en bijbehorende acties. Hiertoe worden drie categorieën onderscheiden:

1. Laaghangend fruit: alternatieven die nu al beschikbaar en toepasbaar zijn -> glyfosaathoudende middelen worden niet langer ingezet bij toepassingen, waarvoor alternatieven beschikbaar zijn;
2. In ontwikkeling: alternatieven die in de pijplijn zitten of waarvan de toepassing stuit op belemmeringen -> inzet op versnellen, oplossen knelpunten
3. (Nog) niet mogelijk: alternatieven ontbreken en zijn ook nog niet in beeld -> inzet op kennis en innovatie, verduurzaming van de toepassing zelf (van glyfosaat).

De werkzaamheden van deze werkgroep sluiten aan bij de ambities die in de Toekomstvisie gewasbescherming 2030 staan en die worden uitgewerkt in het uitvoeringsprogramma.

Concreet zullen de te formuleren doelen een ambitieuze reductie van het gebruik van glyfosaat betreffen, voor bepaalde toepassingen zelfs al op de zeer korte termijn (uiterlijk 2021). De te formuleren acties moeten het vertrouwen geven dat de betrokken partijen per direct voortvarend aan de slag gaan en dat dit al in 2020 tot aantoonbare vermindering van het gebruik van glyfosaat leidt.

In de uitwerking worden de volgende partijen betrokken: LNV, LTO Nederland, Ctgb en Nefyto. Hiertoe zal op korte termijn een nieuw overleg van de werkgroep glyfosaat worden belegd.

Besluit

De stuurgroep wordt gevraagd in te stemmen met bovengenoemde werkwijze.

Planning Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming

- **Week 29 (16 juli): Synthese bijeenkomst kerngroep**
 - o Actie: Verbinden input werkgroepen
 - o Actie: Feedback geven op input werkgroepen
- **Week 30 (24 juli): Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming**
 - o Actie: Voortgang bewaken
 - o Actie: Besluitvorming over de richting (op basis van voorbereiding kerngroep)
- **Week 34 (19 augustus 12:00): Deadline werkgroepen**
 - o Actie: Opsturen voortgang naar de kerngroep
 - o Product: Input voor stap 1 t/m 4
 - o Product: indicatoren voor monitoring en evaluatie
- **Week 34 (19 – 23 augustus): Synthese bijeenkomst kerngroep**
- **Week 35 (28 augustus): Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming**
 - o Producten vaststellen:
 - Lijst met operationele doelen voor korte, midden-lange en lange termijn
 - Lijst met activiteiten om operationele doelen te behalen
 - 99% versie van het Uitvoeringsprogramma (eindconcept)
- **Week 36-38 (september): Bijeenkomst met mensen uit de praktijk**
- **Week 39 (23 – 27 september): Stuurgroep Gewasbescherming**
 - o Actie: Vaststellen Uitvoeringsprogramma

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e; 10.2.e @agrotheek.nl; 10.2.e @ctgb.nl;
 10.2.e @zonnet.nl; 10.2. @fedecom.nl; 10.2.e @zito.nl;
 10.2.e @minienw.nl; 10.2.e @natuurenmilieu.nl; 10.2 @nefyto.nl; 10.2.e
 10.2.e @plantum.nl; 10.2. @vewin.nl; 10.2. @uwv.nl; 10.2.e
 10.2.e @ctgb.nl;
 10.2.e @biobestgroup.com
Cc: 10.2.e @minienw.nl; 10.2.e "; 10.2.e 10.2. @vewin.nl;
 10.2.e @plantum.nl; 10.2.e @natuurenmilieu.nl; 10. @fedecom.nl; 10.2.e @cumela.nl;
 10.2.e @ctgb.nl; 10.2.e "; 10.2.e @uwv.nl; 10.2.e @minienw.nl;
 10.2.e @lto.nl; 10.2.e @planet.nl; 10.2. @agrodix.nl; 10.2.e @rijkswaarn.nl;
 10.2.e @uwv.nl; 10.2.e @uwv.nl; 10.2.e LXGRW
Onderwerp: Vergadering Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming 4 stukken 23-09-2019
Datum: vrijdag 20 september 2019 15:46:37
Bijlagen: [DOMUS-19227096-v1-Agenda Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming 4 23-09-2019 .docx](#)
[Bijlage 1 - Verslag stuurgroep gewasbescherming 3.docx](#)
[Bijlage 2 - 190923 Concept brief aan minister Schouten.pdf](#)
[Bijlage 3 - Notitie stuurgroep van werkgroep glyfosaat - 190920.docx](#)
[Bijlage 4 - Kerngroep stand van zaken uitvoeringsprogramma.docx](#)
[TKN Kopie van Pakket 19-09 Actiepunten pakket van maategelingen met status.xlsx](#)
[TKN Notitie stuurgroep stavaza Pakket maatregelen emissiereductie oen teelten 190919.docx](#)

Beste leden van de stuurgroep,
 CC: kerngroep, de eerste ring,

Hierbij ontvangen jullie de agenda en bijbehorende stukken voor de stuurgroepvergadering van 23-09-2019 bij LNV Bezuidenhoutseweg 73, Den Haag van 15:30 -17:00 in de Zwanenbergzaal, BZ.01.V02. (Bijlage 5 ontbreekt en wordt als het enigszins mogelijk is nagezonden)

Met vriendelijke groet,

10.2.e
 Senior beleidsmedewerker

Team Gewasbescherming
Directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
 Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC Den Haag
 Postbus 20401 | 2500 EK Den Haag
 10.2.e | secretariaatpav@minlnv.nl | 06 10.2.e

T 070 10.2.e
M 06 10.2.e
E 10.2.e @minlnv.nl
W www.rijksoverheid.nl/lnv

Directoraat-generaal Agro

Behandeld door

10.2.e

T 070 10.2.e

10.2.e @minInv.nl

Datum

20-sep-2019

Kenmerk

DGA / 19227096

Bijlage(n)

7, waarvan 1 nazenden

agenda

Omschrijving	Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming
Voorzitter	10.2.e
Notulist	10.2.e
Vergaderdatum en -tijd	23 september 2019, 15.30 uur - 17.00 uur
Locatie	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Bezuidenhoutseweg 73, Den Haag, Zwanenbergzaal, BZ.01.V02

Vergaderpunten

1. Opening en vaststellen agenda
2. Verslag vorige vergadering d.d. 28 augustus 2019 (bijlage 1)
3. Mededelingen
4. Bespreken tijdpad opstellen uitvoeringsprogramma (bijlage 2)
5. Glyfosaat (bijlage 3)
6. Stand van zaken opstellen uitvoeringsprogramma (bijlage 4)
7. Werkgroep Actuele vraagstukken.
De werkgroep was 20-09-2019 bij elkaar voor overleg. De werkgroep verzoekt de stuurgroep een richtinggevende uitspraak over "transitie-vrijstelling" (werktitel). Gelet op de actualiteit en de korte beschikbare tijd om het verder voor te bereiden is het verzoek geagendeerd en wordt een korte notitie nagezonden (bijlage 5 volgt).
8. Rondvraag en volgende vergadering
9. Sluiting

Ter informatie

- Stand van zaken uitvoering actiepunten Pakket van maatregelen emissie reductie open teelten.
- Pakket 19-09 Actiepunten Pakket van maatregelen met status.

Werkgroep glyfosaat

Versie 20 september 2019

Inleiding

De "Toekomstvisie gewasbescherming 2030" bevat een omslag in denken en doen. Deze omslag richt zich op het gebruik van weerbare planten en teeltsystemen en op het verbinden van landbouw en natuur. Als er vervolgens toch nog gebruik gemaakt moet worden van gewasbeschermingsmiddelen om ziekten, plagen en onkruiden te bestrijden, dan wordt er bij voorkeur gebruik gemaakt van laag-risicomiddelen en wordt ervoor gezorgd dat er nagenoeg geen emissie is naar de leefomgeving.

Het is gezien de maatschappelijke en politieke druk in Nederland en daarbuiten verstandig om deze omslag voor gewasbeschermingsmiddelen op basis van glyfosaat sneller te laten verlopen en hierbij rekening te houden met de mogelijkheid dat de Europese goedkeuring van de werkzame stof glyfosaat eind 2022 niet meer wordt hernieuwd.

Uitvoeringsprogramma

De werkgroep glyfosaat zal een uitvoeringsprogramma opstellen, waarbij het accent ligt op het opstellen van IPM-stappenplannen voor het gebruik van glyfosaathoudende middelen als onkruidbestrijdingsmiddel in de verschillende teelten en als middel om ongewenste planten of delen van planten – denk aan grasland, groenbemesters en vanggewassen – te vernietigen.

Een IPM-stappenplan bevat alle 8 principes van geïntegreerde gewasbescherming en beschrijft voor elke stap welke handelingsperspectieven de agrarische ondernemers heeft. Hierbij kan gedacht worden aan realistische niet-chemische maatregelen en methoden en chemische alternatieven¹. De chemische alternatieven worden bij voorkeur pleksgewijs toegepast. De agrarische ondernemer doorloopt zo'n IPM stappenplan en maakt daarbij bewuste keuzes welke handelingsperspectieven het best aansluiten bij de hierboven genoemde omslag en bijdragen aan het drastisch verminderen van het gebruik van glyfosaathoudende middelen.

Hierbij hoort een instrumentenkoffer die

- het gebruik van de IPM-stappenplannen in de praktijk stimuleert en eventueel – mocht dit nodig zijn – verplicht;
- ervoor zorgt dat nieuwe handelingsperspectieven worden ontwikkeld en opgenomen in de stappenplannen;
- het bespreken van de ingevulde IPM-stappenplannen met anderen faciliteert.

Daarnaast zal de werkgroep glyfosaat zich richten op het stimuleren van akkerbouwers om zich aan te sluiten bij de certificering Voedsel- en Voederveiligheid Akkerbouw (VVAK). Hierin is het gebruik van glyfosaathoudende middelen voor de oogst in de teelten granen en droog te oogsten bonen en erwten niet toegestaan.

De werkgroep zal zich niet richten op het fenomeen "kalenderspuiten", omdat dit niet relevant is voor glyfosaathoudende middelen. Deze mogen namelijk maar een keer teeltcyclus of per jaar worden toegepast volgens het wettelijk gebruiksvoorschrift.

¹ Er vindt een toets plaats op risico's voor mens, dier, milieu, zodat duidelijk wordt wat de eventuele risico's van de alternatieven zijn t.o.v. de toepassing van glyfosaathoudende middelen.

AAN: Stuurgroep Duurzame gewasbescherming

VAN: Kerngroep

Stand van zaken opstellen uitvoeringsprogramma Toekomstvisie
gewasbescherming 2019

In de stuurgroep vergadering van 28-08-2019 is afgesproken dat de kerngroep verder gaat met de inhoud van het uitvoeringsprogramma, los van het vraagstuk van mogelijk uitstel van opleveren. De kerngroep heeft vervolgens op 03-09-2019 een aantal aanvullende vragen aan de werkgroepen gesteld waarin ook de opmerkingen van de stuurgroep zijn meegenomen. De werkgroepen hebben deze vragen beantwoord, maar vanwege de zeer korte termijn konden niet alle werkgroepen tijdig reageren en de kerngroep de reacties niet verwerken. U treft dus geen nieuwe rapportage van de kerngroep, maar kort deze stand van zaken.

Een belangrijk signaal van de werkgroepen en de 'eerste ring' is dat zij behoefte hebben om overzicht te krijgen in het geheel van wat er nu beschikbaar is. De kerngroep deelt dit signaal en heeft besloten om alles wat er nu ligt samen te voegen en toe te schrijven naar een uitvoeringsprogramma. Waarbij de kerngroep verdere bespreekpunten wil agenderen voor een bijeenkomst (geëigende werkvorm nader te bepalen) met vertegenwoordigers van alle werkgroepen. Daarnaast wordt er op 14-10-2019 een bijeenkomst georganiseerd met de leden van de eerste ring.

20-09-2019

10.2.e

Werkgroep actuele vraagstukken

Versie 20 september 2019

Inleiding

De "Toekomstvisie gewasbescherming 2030" bevat een omslag in denken en doen. Deze omslag richt zich op het gebruik van weerbare planten en teeltsystemen en op het verbinden van landbouw en natuur. Als er vervolgens toch nog gebruik gemaakt moet worden van gewasbeschermingsmiddelen om ziekten, plagen en onkruiden te bestrijden, dan wordt er bij voorkeur gebruik gemaakt van laag-risicomiddelen en wordt ervoor gezorgd dat er nagenoeg geen emissie is naar de leefomgeving.

De werkgroep "actuele vraagstukken" richt zich hierbinnen op het ontwikkelen van een systematiek om vroegtijdig nieuwe actuele vraagstukken te kunnen identificeren en vervolgens tijdig een traject in te zetten om deze nieuwe actuele vraagstukken te voorkomen door het ontwikkelen van alternatieven. Daarnaast richt de werkgroep zich op het zoeken naar oplossingen voor actuele vraagstukken.

Mogelijke instrumenten

Het is echter niet ondenkbaar dat – als alles op alles gezet is om een actueel vraagstuk te voorkomen – het toch niet lukt om deze daadwerkelijk te voorkomen. Er dient op dat moment een instrumentenkoffer voor noodgevallen beschikbaar te zijn. Deze instrumentenkoffer zal geoptimaliseerde bestaande instrumenten bevatten (bijvoorbeeld vrijstellingen), maar ook nieuwe instrumenten.

Een van deze nieuwe instrumenten zou een "transitie-vrijstelling" (werktitel) kunnen zijn die ingezet wordt op het moment dat er echt geen alternatief beschikbaar is. Dit dient dan uiteraard goed onderbouwd te worden. Het idee is om vervolgens een middel beschikbaar te stellen voor een beperkte periode en onder strikte randvoorwaarden.

De stuurgroep wordt gevraagd om in te stemmen met het verkennen van de mogelijkheden om zo'n transitie-vrijstelling te ontwikkelen. De werkgroep zal daarbij de randen van de regelgeving opzoeken.

Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten: acties algemeen

Communicatie

2018		georganiseerd b opstellen communicatieplan (éénduidige boodschap, kennisoverdracht incl onderwijs en licentiebijeenkomsten)
2019	allen	uitvoeren communicatieplan

Kennis

2019		georganiseerd b opstellen innovatieplan
2019		georganiseerd b uitvoeren innovatieplan
2019		georganiseerd b herijken voorschriften bewijs van vakbekwaamheid gewasbescherming
2020	Agrodis	uitwerken van randvoorwaarden voor gecontroleerde distributie

Monitoring

2018	lenW	opstellen monitoringsplan (inspanningen + effect)
2019	lenW	uitvoeren monitoringsplan
2019	Nefyto	ontwikkelen eenvoudig meetinstrument voor (agrarische) ondernemers
2020		georganiseerd b stimuleren toepassen doe het zelf test

Evaluatie

2019	lenW	opstellen evaluatieplan
2019	lenW	uitvoeren nulmeting
2019	lenW	uitvoeren evaluatieplan

Toezicht

2019	UvW	opstellen toezichtsplan
2019	UvW	uitvoeren toezichtsplan

Regelgeving

lenW, LNV	doorlopen reguliere procedure, incl. uitvoeringstoets Ctgb
-----------	--

Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten: vullen en inwendig en uitwendig reinigen spuitmachines

2027 Doel: nagenoeg geen emissies van gewasbeschermingsmiddelen naar de leefomgeving

Status	2024 - Vullen spuitmachines (erf en perceel)		
	<i>Doel: minimaliseren belasting van erf en toepasser bij vullen spuitmachines</i>		
	2018	Nefyto	ontwikkelen uniform gesloten vulsysteem
	2019	sector	borging stimuleren gebruik uniform gesloten vulsysteem
			inname water: geen actie nodig, huidige wetgeving voldoet
	2020	lenW	ontwikkelen juridisch kader
	p.m.	lenW	opname in wetgeving
	p.m.		inwerking treden wetgeving
	p.m.	bg	inzetten toezicht en handhaving

Vet	Prioriteit 2019-2010
Jaartal	jaar van starten
	Nog niet gestart
	Loopt
	Afgerond

2027 - Inwendig reinigen spuitmachines (achterblijvend restant in tank + laten weglopen restant)

Doel: minimaliseren van emissies na inwendig reinigen

	2018	lenW	controleren of Machinerichtlijn voorziet in schoonwatertank
	2018	lenW	onderzoeken wie toezicht houdt
	2019	Fedecom	onderzoeken effectiviteit intern reinigen
		sector	erf: opvangen, hergebruiken of zuiveren. Is onderdeel van acties erf, genoeg gesloten erf
			perceel: uitrijden over perceel
	2019	lenW	in beeld brengen aanvullende maatregelen
	2020	lenW	ontwikkelen juridisch kader
	p.m.	lenW	opname in wetgeving
	p.m.		inwerking treden wetgeving
	p.m.	bg	inzetten toezicht en handhaving

2027 - Uitwendig reinigen spuitmachines

Doel: minimaliseren van emissies na uitwendig reinigen

	2019	lenW	verkennen juridische knelpunten
	2019	lenW	stimuleren aanleg en gebruik wasplaats. Aangevuld met: brochure voor gemeenten en handreiking toezicht
	2020	lenW	ontwikkelen juridisch kader
	p.m.	lenW	opname in wetgeving
	p.m.		inwerking treden wetgeving
	p.m.	bg	inzetten toezicht en handhaving

Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten: acties erf, gebouwen

2027 Doel: nagenoeg geen emissies

Gesloten erf

Doel: minimaliseren emissie vanaf het erf

a) Maatlat schoon erf

eind 2018	lenW	Maatlat schoon erf beschikbaar voor alle open teelten (lopende actie)
2019	sector	Implementatie maatlat over sectoren
2019	sector	x % bedrijven past maatlat toe
2020		y % bedrijven past toe
...	..	z % bedrijven past toe
2019	lenW	draagt zorg dat bovenwettelijke maatregelen Maatlat erf onder MIA/Vamil vallen

b) Protocol nagenoeg gesloten erf ~~nul-lozing-erf~~

2019	sector	Ontwikkelen protocol nagenoeg gesloten erf nullozing
2019	sector	Implementatie protocol over sectoren
2019	sector	x % bedrijven past protocol toe
2020		y % bedrijven past toe
...	..	z % bedrijven past toe
2019	lenW	draagt zorg dat bovenwettelijke maatregelen protocol onder MIA/Vamil vallen

De maatregelen a) en b) kunnen gezien worden als alternatieven.

Zuiveringstechnieken voor afvalwater van erf en gebouwen

Doel: minimaliseren lozen ongezuiverd afvalwater van erf en gebouwen als onderdeel van gesloten erf. Is onderdeel van protocol nagenoeg gesloten erf

2018	sector	uitvoeren onderzoek naar zuiveringstechnieken voor komen tot formele lijst indien voldoen aan minimaal zuiveringsrendement (lopende actie)
2019	..	voorstel schrijven voor minimaal benodigd zuiveringsrendement (lopende actie)
2020	..	ontwikkelen standaard water
2020	..	ontwikkelen meetmethode
2020	..	ontwikkelen beoordelingsmethode
2020	lenW	instellen beoordelingscommissie
2020	lenW	ontwikkelen juridisch kader
p.m.	lenW	opnemen in wetgeving
p.m.		inwerking treden wetgeving
p.m.	bg	inzetten toezicht en handhaving

Vet
Jaartal
Prioriteit 2019-2010
jaar van starten
Nog niet gestart
Loopt
Afgerond

5ap hier uw tekst

Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten: acties uit- en afspoeling percelen

2027	Doel: geen normoverschrijdingen meer
2030	Doel: nagenoeg geen emissies

Bodemkwaliteit

Doel: verhogen bodemkwaliteit waaronder het komen tot perceelemissiescan of maatlat perceel

2018	LNV	inventariseren kennis die op plank ligt
2019	sector	beoordelen pilots op best practices bv zicht op bodemstructuur
2019	sector	uitdragen kennis vanuit gebundelde praktische en theoretische kennis
2019	Nefyto	ontwikkelen perceelemissiescan maatlat perceel, onderdeel bodemkwaliteit (zgn-perceelemissiescan)

Oppervlakkige afspoeling percelen

Doel: minimaliseren oppervlakkige afspoeling door meest effectieve maatregelen

2018	LNV	inventariseren kennis die op plank ligt (zuivering, greppels, brede zones, tools e.d.)
2019	sector	pilots beoordelen op best practices
2019	Nefyto	ontwikkelen perceelemissiescan maatlat perceel, onderdeel afspoeling (zgn-perceelemissiescan)
2020	sector	Uitrollen meest effectieve maatregelen

Interessante maatregelen zijn:

2018	lenW	brede groene zones langs watergangen: verkennen juridische knelpunten (toelatingsbeleid, water- mest-, milieuwetgeving, GLB e.d.)
2018	UvW	(collectieve) zuivering op gebiedsniveau: verkennen mogelijkheden en juridische knelpunten

Uitspoeling percelen

Doel: minimaliseren uitspoeling door meest effectieve maatregelen

2018	LNV	inventariseren kennis die op plank ligt (zuivering, tools e.d.)
2019	sector	pilots beoordelen op best practices
2019	Nefyto	ontwikkelen perceelemissiescan maatlat perceel, onderdeel uitspoeling (zgn-perceelemissiescan)
2020	sector	Uitrollen meest effectieve maatregelen

Interessante maatregelen zijn:

2018	lenW	brede groene zones langs watergangen: verkennen juridische knelpunten (toelatingsbeleid, water- mest-, milieuwetgeving, GLB e.d.)
2018	sector	drainagewater: opvangen en zuiveren: verkennen mogelijkheden en juridische knelpunten
2018	UvW	(collectieve) zuivering op gebiedsniveau: verkennen mogelijkheden en juridische knelpunten

Maatlat perceel, perceelemissiescan of andere tool

Doel: minimaliseren emissies vanaf percelen

2021	lenW	Maatlat perceel beschikbaar voor alle open teelten
2022	sector	Implementatie maatlat over sectoren
2023	sector	x % bedrijven past maatlat toe
2024		y % bedrijven past toe
...	„	z % bedrijven past toe

Vet	Prioriteit 2019-2010
Jaartal	jaar van starten
	Nog niet gestart
	Loopt
	Afgerond

Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten: acties drift

2027	Doel: geen normoverschrijdingen meer
2030	Doel: nagenoeg geen emissies = minimaal 95 % driftreductie

Best beschikbare technieken

Doel: minimaliseren emissies bij toepassen gewasbeschermingsmiddelen met spuitmachines met minimaal 95% driftreductie

2019	lenW	door externe onafhankelijke partij (niet TCT) laten ontwikkelen systeem best beschikbare technieken voor te realiseren minimaal 95% driftreductie, getoetst op naleefbaarheid en handhaafbaarheid
2019	lenW	actualiseren meetmethode
2019	lenW	ontwikkelen beoordelingsmethode / mogelijkheden voor extrapolatie / mogelijkheden voor expert judgement / mogelijkheden om buitenlandse metingen mee te nemen
2020	lenW	instellen beoordelingscommissie
2020	lenW	ontwikkelen juridisch kader
p.m.	lenW	opname in wetgeving
p.m.		inwerking treding wetgeving
p.m.	bg	inzet toezicht en handhaving

In dit traject dient ook het eventueel toepassen van voorzieningen voor relevante parameters - denk aan rijsnelheid, spuitdruk en spuitboomhoogte - meegenomen te worden.

Huidige technieken toetsen aan best beschikbare technieken

Doel: Stimuleren investeren in apparatuur met minimaal 95% driftreductie

2020	lenW	huidige technieken toetsen aan best beschikbare technieken (opschonen lijst) (kan naast bovenstaand traject in gang worden gezet)
2020	lenW	stimuleren aanschaf apparatuur met ten minste 95 % driftreductie
2020	LNV	onderzoeken mogelijkheid voor een opkoopregeling voor 'oude' spuitmachines bij aankoop driftarme en emissiereducerende technieken
2021	LNV	afhankelijk van uitkomst opstellen van regeling voor opkoopregeling

Huidige beoordelingsmethodiek

Doel: opschonen lijsten met doppen

2018	lenW	opdracht formuleren
2018	lenW	Instellen beoordelingscommissie voor deze werkzaamheden
2019	lenW	beoordelen en opschonen doppen- en techniekenlijst voor schrappen risicovolle technieken

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e @zito.nl; 10.2.e - DGRW; 10.2.e @plantum.nl; 10.2.e @agrotheek.nl; 10.2.e @zonnet.nl; 10.2. @fedecom.nl; 10.2 @netyto.nl; 10.2.e @uww.nl; 10.2.e @biobestgroup.com; 10.2.e @natuurenmilieu.nl; 10.2.e @vewin.nl; 10.2.e ; 10.2.e - DGRW; 10.2.e @planet.nl
Cc: 10.2.e ; 10.2.e - BSK; 10.2.e @agrodiss.nl; 10.2.e 10.2.e @cumela.nl; 10. @fedecom.nl; 10.2.e ; 10.2.e @plantum.nl; 10.2.e @vewin.nl; 10.2.e 10.2.e @mkzwaan.nl; 10.2.e @netyto.nl; 10.2.e 10.2.e - DGRW; 10.2.e @kayb.nl; 10.2.e @minienw.nl; 10.2.e
Onderwerp: Bijeenkomst Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming
Datum: vrijdag 11 oktober 2019 08:25:56
Bijlagen: [DOMUS-19241871-v1-DOMUS-19241641-v1-Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming agenda vergadering 14-10-2019.DOCX](#)
[23092019 Concept Verslag Vierde Stuurgroep Toekomstvisie Gewasbescherming.docx](#)
[Extra capaciteit tbv uitvoeringsprogramma gwb verslagbijlage bij s DG4.docx](#)
[Bijlage 3 191004 Mail aan minister Schouten LNV inzake uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030.pdf](#)
[Bijlage 5.1 BOOT 19-12a pakket van maatregelen svz.pdf](#)
[Bijlage 5.2 BOOT 19-12b pakket van maatregelen svz overzicht.pdf](#)
[Bijlage 5.3 BOOT 19-13 BBT toepassen gewasbescherming.pdf](#)
[Bijlage 6 Opzet 1 Toekomstvisie gewasbescherming 2030 sDG.docx](#)
[Bijlage 7 Planning TV gwb Uvp 191010.docx](#)

Beste leden van de stuurgroep Duurzame Gewasbescherming.

Als bijlage bij treft u de agenda en de bijlagen aan voor de bijeenkomst van de stuurgroep op 14-10-2019 van 13:30-15:00 bij Meeting centre New Babylon (plenaire zaal) Anna van Buerenplein 29 Den Haag (naast station Den Haag CS). Bijlage 4 ontbreekt nog, omdat we op dit moment de afstemming nog hebben afgerond. We sturen deze bijlage z.s.m. na.

Met vriendelijke groet,

10.2.e
 Senior beleidsmedewerker

Team Gewasbescherming

Directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC Den Haag
 Postbus 20401 | 2500 EK Den Haag

10.2.e | secretariaatpav@minlnv.nl | 06 10.2.e

T 070 10.2.e

M 06 10.2.e

E 10.2.e @minlnv.nl

W www.rijksoverheid.nl/lnv

Directoraat-generaal Agro

Behandeld door

10.2.e

T 070 10.2.e

10.2.e @minlnv.nl

Datum

10-okt-2019

Kenmerk

DGA / 19241641

Bijlage(n)

agenda

Omschrijving	Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming
Voorzitter	10.2.e
Notulist	10.2.e
Vergaderdatum en -tijd	14 oktober 2019, 13.30 uur - 15.00 uur
Locatie	Meeting centre New Babylon (plenaire zaal) Anna van Buerenplein 29 Den Haag (naast station Den Haag CS)

Vergaderpunten

1. Opening en vaststellen van de agenda
2. Verlag vorige vergadering d.d. 23 september 2019 (bijlagen)
3. Mededelingen
 - a. LNV heeft de brief van de stakeholders ontvangen met het verzoek uitstel van de oplevering van het Uitvoeringsprogramma (bijlage).
4. Glyfosaat

Besluitvorming over de het voorstel van de werkgroep glyfosaat om het gebruik van glyfosaat te bepalen met een IPM-stappenplan. Toelichting LNV (bijlage 4).
5. Stand van zaken Pakket van maatregelen emissiereductie open teelten.

Toelichting IenW. (bijlagen 4.1, 4.2, 4.3)
6. Opzet van het uitvoeringsprogramma

De kerngroep heeft een opzet gemaakt voor het uitvoeringsprogramma op basis van het voorwerk van de werkgroepen. Het vertrekpunt daarbij is de uitwerking de drie strategische doelen van de Toekomstvisie naar operationele doelen en maatregelen, die bij elkaar een transitiepad vormen. In een korte tekst volgt dan een beschrijving van dat spoor, (dat is nu nog niet uitgewerkt). De kerngroep heeft nog in overweging om de transitiepaden op een andere manier samen te brengen. Op maandagmorgen 14-10-2019 wil de kerngroep de 'eerste ring' hierover

nog raadplegen. Ter vergadering wordt u daarover geïnformeerd. De stuurgroep wordt gevraagd of deze opzet voldoet aan de verwachtingen.

Toelichting LNV

7. Planning
Vooruitlopend op het besluit over het verzoek van uitstel om het uitvoeringsprogramma later op te leveren is een nieuwe planning gemaakt (bijlage). De stuurgroep wordt om instemming gevraagd. Toelichting LNV
8. Rondvraag
9. Vaststellen datum volgende vergadering
LNV plant een aantal nieuwe vergaderingen.
10. Sluiting

AAN: Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming

VAN: LNV

DATUM: 27-09-2019

Extra capaciteit voor uitvoeringsprogramma voor de Toekomstvisie gewasbescherming

De stakeholders en de rijksoverheid zijn gezamenlijk in de zomer van 2019 gestart met het opstellen van het uitvoeringsprogramma voor de Toekomstvisie gewasbescherming 2030. Dat is een veel omvattende opdracht. Zeven werkgroepen hebben een grote hoeveelheid materiaal geleverd voor operationele doelen en maatregelen om de te komen tot een transitie naar weerbare planten en teeltsystemen, verbinden van land- en tuinbouw met natuur en nagenoeg zonder emissies. De stakeholders hebben in de stuurgroep Duurzame Gewasbescherming (sDG) dd. 23-09-2019 aan LNV verzocht om meer tijd te nemen om tot een gedegen en gedragen uitvoeringsplan te komen. Schriftelijke bevestiging van dat verzoek volgt in de week van 30 september a.s. Daarnaast concludeerde de sDG dat nu deze eerste stappen zijn gezet het ook duidelijk is geworden dat -ondanks de hoge inzet van alle betrokkenen- meer capaciteit nodig is op een aantal onderdelen. LNV heeft in de sDG toegezegd om in overleg met de stakeholders te bezien wat nodig is en wat de mogelijkheden zijn.

Een belangrijke wens de stakeholders is dat de rijksoverheid voldoende ondersteuning aan het proces geeft met capaciteit, kennis en kunde. Die wens herkent LNV. LNV zal daarom vanaf heden tot aan de afronding van het proces een full-time versterking inhuren. Deze capaciteit wordt aangetrokken van Intermin, een pool van ervaren beleidsmedewerkers, project- en programmaleiders voor de rijksoverheid (www.intermin.nl). Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de wens voor ondersteuning ten dienste van het hele project om het uitvoeringsplan tot een consistent en gedragen geheel te maken. Binnen de directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit (PAV) heeft LNV goede ervaringen met medewerkers van Intermin. Met Intermin is inmiddels afgesproken dat LNV maandag a.s. (30-09-2019) een of meer kandidaten voorgedragen krijgt die praktisch per ommegaande kunnen starten.

Verder blijkt in de sDG dat er een brede behoefte is aan expertise over transitie, voor advies hoe het uitvoeringsprogramma zo op te stellen dat de beoogde transitie op het gebied van gewasbescherming daadwerkelijk gerealiseerd kan worden. Daarvoor zijn in de stuurgroep de volgende deskundigen genoemd: 10.2.e (Wageningen Universiteit), 10.2.e (Erasmus Universiteit Rotterdam/DRIFT) en 10.2.e (zelfstandig bureau). LNV gaat deze personen zo snel mogelijk benaderen om te vernemen wat hun mogelijkheden zijn om ons gedurende de verdere uitwerking en afronding te adviseren.

Verder heeft de sDG aangegeven dat er een behoefte is aan een (economische) haalbaarheidstoets en een impactanalyse. LNV gaat zo spoedig mogelijk Wageningen Economic Research (WEcR) benaderen wat hiervoor nodig is en of en hoe het is in te passen in tijd die beschikbaar is om het uitvoeringsplan op te stellen. LNV heeft mogelijkheden om gedurende het proces ad hoc capaciteit in te schakelen, bijvoorbeeld voor kennisvragen of anderszins. De werkgroepen worden uitgenodigd om, wanneer zij behoefte hebben aan extra ondersteuning, dit bij LNV aan te geven.

PER MAIL VERZONDEN

Correspondentiedres:
Bezuidenhoutseweg 105-113
2594 AC Den Haag

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
T.a.v. mevrouw C.J. Schouten
E-mail: ministerlnv@minlnv.nl

Datum : 4 oktober 2019
Ons kenmerk : JB/AB/191004
Onderwerp : uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030
Informatie : 10.2.e | 10.2.e @lto.nl | 06-10.2.e

Geachte mevrouw Schouten,

Op 16 april heeft u de “Toekomstvisie gewasbescherming 2030, naar weerbare planten en teeltsystemen” aan de 2^e kamer aangeboden. Als vervolgstap zijn, onder regie van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de Rijksoverheid en de stakeholders voortvarend aan de slag gegaan met de vertaling van deze visie in een gezamenlijk uitvoeringsprogramma. Het streven was dat dit programma na het zomerreces zou worden opgeleverd.

Alle betrokken stakeholders onderschrijven het belang van de visie. Realisatie van de genoemde ambities en doelen is noodzakelijk: als onderdeel van mondiale opgaven op gebied van onder meer waterkwaliteit, biodiversiteit en klimaatverandering, maar ook voor een beter economisch perspectief voor boeren en tuinders. Dat neemt niet weg dat de lat hoog ligt. In 10 jaar tijd wordt een transitie beoogd van een systeem dat zijn wortels heeft in de vorige eeuw naar een volstrekt nieuw paradigma. Realisatie hiervan is bepalend voor de toekomst van onze land- en tuinbouw.

De stuurgroep benadrukt dat de totstandkoming van een uitvoeringsprogramma van deze orde en impact zorgvuldigheid en kwaliteit vereist. Een integrale benadering is nodig, met balans en samenhang: tussen verschillende doelen en acties, tussen de korte en lange termijn, en tussen de diverse belangen die spelen. Naast benoeming van bouwstenen verdienen proces, instrumentarium, benodigde middelen, en governance aandacht. Interacties met andere beleidsthema's en uitvoeringstrajecten, zoals het Nationaal programma Landbouwbodems en het Deltaplan Biodiversiteit, worden in kaart gebracht en waar mogelijk benut.

Alle inspanningen van alle betrokken stakeholders ten spijt constateert de “Stuurgroep Uitvoeringsprogramma gewasbescherming 2030” dat het niet reëel is om een dermate complex programma dit najaar op te leveren. Tussentijds aanbieden van deels uitwerkingen of concepten achten wij onwenselijk omdat daarmee het integrale karakter verloren gaat en de balans weg is, hetgeen een breed draagvlak voor het programma niet ten goede komt. De voltallige Stuurgroep streeft er immers naar om u een uitvoeringsprogramma te kunnen aanbieden dat de werkelijke paradigmashift die u in uw visie benoemt waar te maken.

Derhalve stellen wij voor de ⁵oplevering van het uitvoeringsprogramma uit te stellen tot begin 2020, zodat de vereiste kwaliteit en zorgvuldigheid geborgd zijn. Wij vragen u dit voorstel te steunen en daarmee de door ons voorgestelde benadering te faciliteren.

Met vriendelijke groet,
namens de betrokken stakeholders, vertegenwoordigd in de Stuurgroep:

10.2.e

10.2.e, Nefyto

10.2.e

10.2.e, LTO Nederland

10.2.e

10.2.e, Cumela

10.2.e

10.2.e, Vewin

10.2.e

10.2.e, Fedecom

10.2.e

10.2.e, Plantum

10.2.e

10.2.e , Unie van Waterschappen

10.2.e

10.2.e , Artemis

10.2.e

10.2.e , Stichting Natuur en Milieu

10.2.e

10.2.e , Agrodīs

BOOT

Bestuurlijk Overleg Open Teelt en veehouderij

Bijlage

BOOT 19-12a

Bijlage*Agendapunt*

8

TITEL

Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten: stand van zaken

BIJLAGEN

Bijlage BOOT 19-12a t/m b.

DATUM

25 september 2019.

OPSTELLER

Werkgroep Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten.

MEDEDELING

Het “pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten” (hierna: pakket van maatregelen) is één van de onderdelen van ambitie “nagenoeg geen emissies”. Het pakket van maatregelen is bestuurlijk vastgesteld door de betrokken partijen en is tegelijkertijd met de “Toekomstvisie gewasbescherming 2030” in april 2019 aan de Tweede Kamer gestuurd. De werkgroep pakket van maatregelen is daarna voortvarend gestart met de uitvoering.

Het accent ligt op het uitwerken van de volgende onderdelen, zoals die ook genoemd zijn in het aan de Tweede kamer aangeboden pakket:

- het ontwikkelen en implementeren van een uniform gesloten vulsysteem voor vloeibare gewasbeschermingsmiddelen;
- acties gericht op het reinigen van spuitapparatuur;
- het ontwikkelen en inzetten van zuiveringstechnieken voor het afvalwater van het erf
- het ontwikkelen van een protocol nagenoeg gesloten erf;
- het ontwikkelen van een perceelemissiescan. Hierin komen de volgende onderdelen: verhogen bodemkwaliteit, minimaliseren oppervlakkige afspoeling en uitspoeling;
- het opstellen van een beleidsdocument voor de Best Beschikbare Technieken (BBT) bij de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen (lees: spuitapparatuur). Het begrip BBT staat voor de meest doeltreffende methoden die technisch en economisch haalbaar zijn, om emissies en andere nadelige gevolgen voor het milieu van een bedrijf te voorkomen. Het uitgangspunt hierbij is het doel van minimaal 95% driftreductie te realiseren;
- het evalueren van de huidige beoordelingsmethodiek voor vaststellen driftreductie;
- het ontwikkelen van een systematiek om innovatie van spuitapparatuur te stimuleren, zodat deze sneller toegepast kan worden in de praktijk.

De onderliggende acties en de voortgang daarin staan in een excel-bestand (bijlage BOOT 19-12b). De werkgroep maakt daarin ook zichtbaar welke keuzen zijn gemaakt – sommige acties zijn vervallen – en welke acties nieuw zijn.

De uitvoering start bij het ontwikkelen / opstellen van een nieuw instrument of nieuwe systematiek. Vervolgens wordt het gebruik hiervan in de praktijk gestimuleerd. Hierbij kan eventueel gebruik worden gemaakt van financiële instrumenten of certificeringsschema's. De laatste stap in het traject is het eventueel opnemen van het nieuwe instrument of de nieuwe systematiek in wet- en regelgeving.

De werkgroep zet in op eenduidige communicatie naar agrarische ondernemers en betrokken partijen. Het geniet de voorkeur als dit onder de paraplu van een communicatieplan van de “Toekomstvisie gewasbescherming 2030” plaatsvindt. Enige urgentie bij het opstellen daarvan is daarom wenselijk.

De werkgroep had in principe al geanticipeerd op de uitkomst van de tussenevaluatie van de nota "Gezonde groei, duurzame oogst". De uitkomsten en aanbevelingen zijn nagelopen. Het bleek dan ook niet nodig om het uitvoeringsprogramma van de werkgroep aan te passen.

Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten: vullen en inwendig en uitwendig reinigen spuitmachines**2027 Doel: nagenoeg geen emissies van gewasbeschermingsmiddelen naar de leefomgeving**

Status	2024 - Vullen spuitmachines (erf en perceel)		
	<i>Doel: minimaliseren belasting van erf en toepasser bij vullen spuitmachines</i>		
	2018	Nefyto	ontwikkelen uniform gesloten vulsysteem
	2019	sector	borging stimuleren gebruik uniform gesloten vulsysteem inname water: geen actie nodig, huidige wetgeving voldoet
	2020	lenW	ontwikkelen juridisch kader
	p.m.	lenW	opname in wetgeving
	p.m.		inwerking treden wetgeving
	p.m.	bg	inzetten toezicht en handhaving

2027 - Inwendig reinigen spuitmachines (achterblijvend restant in tank + laten weglopen restant)*Doel: minimaliseren van emissies na inwendig reinigen*

	2018	lenW	controleren of Machinerichtlijn voorziet in schoonwatertank
	2018	lenW	onderzoeken wie toezicht houdt
	2019	Fedecom	onderzoeken effectiviteit intern reinigen
		sector	erf: opvangen, hergebruiken of zuiveren. Is onderdeel van acties erf, genoeg gesloten erf perceel: u tr-jden over perceel
	2019	lenW	in beeld brengen aanvullende maatregelen
	2020	lenW	ontwikkelen juridisch kader
	p.m.	lenW	opname in wetgeving
	p.m.		inwerking treden wetgeving
	p.m.	bg	inzetten toezicht en handhaving

2027 - Uitwendig reinigen spuitmachines*Doel: minimaliseren van emissies na uitwendig reinigen*

	2019	lenW	verkennen juridische knelpunten
	2019	lenW	stimuleren aanleg en gebruik wasplaats. Aangevuld met: brochure voor gemeenten en handreiking toezicht
	2020	lenW	ontwikkelen juridisch kader
	p.m.	lenW	opname in wetgeving
	p.m.		inwerking treden wetgeving
	p.m.	bg	inzetten toezicht en handhaving

Vet	Prioriteit 2019-2010
Jaartal	jaar van starten
	Nog niet gestart
	Loopt
	Afgerond

Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten: acties erf, gebouwen

2027 Doel: nagenoeg geen emissies

Gesloten erf

Doel: minimaliseren emissie vanaf het erf

a) Maatlat-schoon-erf

eind 2018	lenW	Maatlat-schoon-erf beschikbaar voor alle open teelten (lopende actie)
2019	sector	Implementatie maatlat over sectoren
2019	sector	x % bedrijven past maatlat toe
2020		y % bedrijven past toe
...	„	z % bedrijven past toe
2019	lenW	draagt zorg dat bovenwettelijke maatregelen Maatlat-erf onder MIA/Vamil vallen

b) Protocol nagenoeg gesloten erf ~~nul-lozing-erf~~

2019	sector	Ontwikkelen protocol nagenoeg gesloten erf nul-lozing
2019	sector	Implementatie protocol over sectoren
2019	sector	x % bedrijven past protocol toe
2020		y % bedrijven past toe
...	„	z % bedrijven past toe
2019	lenW	draagt zorg dat bovenwettelijke maatregelen protocol onder MIA/Vamil vallen

De maatregelen a) en b) kunnen gezien worden als alternatieven.

Zuiveringstechnieken voor afvalwater van erf en gebouwen

Doel: minimaliseren lozen ongezuiverd afvalwater van erf en gebouwen als onderdeel van gesloten erf. Is onderdeel van protocol nagenoeg gesloten erf

2018	sector	uitvoeren onderzoek naar zuiveringstechnieken voor komen tot formele lijst indien voldoen aan minimaal zuiveringsrendement (lopende actie)
2019	„	voorstel schrijven voor minimaal benodigd zuiveringsrendement (lopende actie)
2020	„	ontwikkelen standaard water
2020	„	ontwikkelen meetmethode
2020	„	ontwikkelen beoordelingsmethode
2020	lenW	instellen beoordelingscommissie
2020	lenW	ontwikkelen juridisch kader
p.m.	lenW	opnemen in wetgeving
p.m.		inwerking treden wetgeving
p.m.	bg	inzetten toezicht en handhaving

Vet	Prioriteit 2019-2010
Jaartal	jaar van starten
	Nog niet gestart
	Loopt
	Afgerond

Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten: acties uit- en afspoeling percelen

2027	Doel: geen normoverschrijdingen meer
2030	Doel: nagenoeg geen emissies

Bodemkwaliteit

Doel: verhogen bodemkwaliteit waaronder het komen tot perceelemissiescan of maatlat perceel

2018	LNV	inventariseren kennis die op plank ligt
2019	sector	beoordelen pilots op best practices bv zicht op bodemstructuur
2019	sector	uitdragen kennis vanuit gebundelde praktische en theoretische kennis
2019	Nefyto	ontwikkelen perceelemissiescan maatlat perceel, onderdeel bodemkwaliteit (zgn. perceelemissiescan)

Oppervlakkige afspoeling percelen

Doel: minimaliseren oppervlakkige afspoeling door meest effectieve maatregelen

2018	LNV	inventariseren kennis die op plank ligt (zuivering, greppels, brede zones, tools e.d.)
2019	sector	pilots beoordelen op best practices
2019	Nefyto	ontwikkelen perceelemissiescan maatlat perceel, onderdeel afspoeling (zgn. perceelemissiescan)
2020	sector	Uitrollen meest effectieve maatregelen

Interessante maatregelen zijn:

2018	lenW	brede groene zones langs watergangen: verkennen juridische knelpunten (toelatingsbeleid, water- mest-, milieuwetgeving, GLB e.d.)
2018	UvW	(collectieve) zuivering op gebiedsniveau: verkennen mogelijkheden en juridische knelpunten

Uitspoeling percelen

Doel: minimaliseren uitspoeling door meest effectieve maatregelen

2018	LNV	inventariseren kennis die op plank ligt (zuivering, tools e.d.)
2019	sector	pilots beoordelen op best practices
2019	Nefyto	ontwikkelen perceelemissiescan maatlat perceel, onderdeel uitspoeling (zgn. perceelemissiescan)
2020	sector	Uitrollen meest effectieve maatregelen

Interessante maatregelen zijn:

2018	lenW	brede groene zones langs watergangen: verkennen juridische knelpunten (toelatingsbeleid, water- mest-, milieuwetgeving, GLB e.d.)
2018	sector	drainagewater: opvangen en zuiveren: verkennen mogelijkheden en juridische knelpunten
2018	UvW	(collectieve) zuivering op gebiedsniveau: verkennen mogelijkheden en juridische knelpunten

Maatlat perceel, perceelemissiescan of andere tool

Doel: minimaliseren emissies vanaf percelen

2021	lenW	Maatlat perceel beschikbaar voor alle open teelten
2022	sector	Implementatie maatlat over sectoren
2023	sector	x % bedrijven past maatlat toe
2024		y % bedrijven past toe
...	„	z % bedrijven past toe

Vet	Prioriteit 2019-2010
Jaartal	jaar van starten
	Nog niet gestart
	Loopt
	Afgerond

Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten: acties drift

2027	Doel: geen normoverschrijdingen meer
2030	Doel: nagenoeg geen emissies minimaal 95 % driftreductie

Best beschikbare technieken

Doel: minimaliseren emissies bij toepassen gewasbeschermingsmiddelen met spuitmachines met minimaal 95% driftreductie

2019	lenW	door externe onafhankelijke partij (niet TCT) laten ontwikkelen systeem best beschikbare technieken voor te realiseren minimaal 95% driftreductie, getoetst op naleefbaarheid en handhaafbaarheid
2019	lenW	actualiseren meetmethode
2019	lenW	ontwikkelen beoordelingsmethode / mogelijkheden voor extrapolatie / mogelijkheden voor expert judgement / mogelijkheden om buitenlandse metingen mee te nemen
2020	lenW	instellen beoordelingscommissie
2020	lenW	ontwikkelen juridisch kader
p.m.	lenW	opname in wetgeving
p.m.		inwerking treding wetgeving
p.m.	bg	inzet toezicht en handhaving

In dit traject dient ook het eventueel toepassen van voorzieningen voor relevante parameters - denk aan rijsnelheid, spuitdruk en spuitboomhoogte - meegenomen te worden.

Huidige technieken toetsen aan best beschikbare technieken

Doel: Stimuleren investeren in apparatuur met minimaal 95% driftreductie

2020	lenW	huidige technieken toetsen aan best beschikbare technieken (opschonen lijst) (kan naast bovenstaand traject in gang worden gezet)
2020	lenW	stimuleren aanschaf apparatuur met ten minste 95 % driftreductie
2020	LNV	onderzoeken mogelijkheid voor een opkoopregeling voor 'oude' spuitmachines bij aankoop driftarme en emissiereducerende technieken
2021	LNV	afhankelijk van uitkomst opstellen van regeling voor opkoopregeling

Huidige beoordelingsmethodiek

Doel: opschonen lijsten met doppen

2018	lenW	opdracht formuleren
2018	lenW	instellen beoordelingscommissie voor deze werkzaamheden
2019	lenW	beoordelen en opschonen doppen- en techniekenlijst voor schrappen risicovolle technieken

Vet	Prioriteit 2019-2020
Jaartal	jaar van starten
	Nog niet gestart
	Loopt
	Afgerond

Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten: acties algemeen

Communicatie

2018	georganiseerd b	opstellen communicatieplan (éénduidige boodschap, kennisoverdracht incl onderwijs en licentiebijeenkomsten)
2019	allen	uitvoeren communicatieplan

Kennis

2019	georganiseerd b	opstellen innovatieplan
2019	georganiseerd b	uitvoeren innovatieplan
2019	georganiseerd b	herijken voorschriften bewijs van vakbekwaamheid gewasbescherming
2020	Agrodis	uitwerken van randvoorwaarden voor gecontroleerde distributie

Monitoring

2018	lenW	opstellen monitoringsplan (inspanningen + effect)
2019	lenW	uitvoeren monitoringsplan
2019	Nefyto	ontwikkelen eenvoudig meetinstrument voor (agrarische) ondernemers
2020	georganiseerd b	stimuleren toepassen doe het zelf test

Evaluatie

2019	lenW	opstellen evaluatieplan
2019	lenW	uitvoeren nulmeting
2019	lenW	uitvoeren evaluatieplan

Toezicht

2019	UvW	opstellen toezichtsplan
2019	UvW	uitvoeren toezichtsplan

Regelgeving

lenW, LNV	doorlopen reguliere procedure, incl. uitvoeringstoets Ctgb
-----------	--

Ministerie van Infrastructuur
en WaterstaatKerngroep visie gewasbescherming 2030
BOOT

Procesvoorstel opstellen BBT-spuitechnieken

BestuurskernDir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Waterkwaliteit en -kwantiteitDen Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag**Contactpersoon**

10 2.e

10 2.e

M +31(0)6-10.2.e

10 2.e @minienw.nl

Datum

6 september 2019

memo

In 2030 bestaat de land- en tuinbouw in Nederland uit een duurzame productie met weerbare planten en teeltsystemen, waardoor ziekten en plagen veel minder kans krijgen en het gebruik van gewasbescherming zo veel mogelijk kan worden voorkomen. Belangrijke actie uit het 'pakket van maatregelen emissiereductie gewasbeschermingsmiddelen open teelten' is het opstellen van een beleidsdocument voor de Beste Beschikbare Technieken (BBT) bij de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen. Het pakket van maatregelen is het uitvoeringsprogramma voor de doelstelling "nagenoeg zonder emissies" van de Toekomstvisie Gewasbescherming 2030.

Begrip BBT:

Het begrip Beste Beschikbare Technieken (BBT) staat voor de meest doeltreffende methoden die technisch en economisch haalbaar zijn, om emissies en andere nadelige gevolgen voor het milieu van een bedrijf te voorkomen.

Het begrip bevat zowel de toegepaste technieken als ook het doelmatig en kundig gebruik en de toepassing van good housekeeping. Het betreft dus meer dan alleen een opsomming van technische maatregelen. De Wet milieubeheer en de Wabo eisen dat milieuregels voldoen aan BBT. Voor spuittechnieken is tot op heden geen BBT vastgesteld

Een BBT-document kan meerdere fases bevatten zoals de current state van de BBT (bezemwagen die achterblijvers dwingt tot het treffen van maatregelen en daarmee een gelijk speelveld borgt) en een doel in de toekomst. Het toekomstdoel is vastgesteld in de 'Toekomstvisie' en het 'Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten', namelijk: 'emissies van gewasbeschermingsmiddelen naar de leefomgeving door de landbouw- en tuinbouwbedrijven met open teelten terug dringen tot nagenoeg nul op 1 januari 2030' en 'in 2027 geen normoverschrijdingen'.

Het Ministerie van IenW heeft middelen ter beschikking gesteld vanuit de Delta-aanpak waterkwaliteit om het handboek op te stellen. Zowel procesmatig als inhoudelijk is het opstellen van een BBT-document een uitdaging. We knippen het proces daarom in drie delen.

1. Formulering scope/ randvoorwaarden en inkoopaanvraag
Externe opdrachtnemer (klein budget) organiseert ophaalsessie.
2. Ontwikkeling van het Handboek

Externe opdrachtgever (leeuwendeel budget)
3. Beleidsmatige verankering

Planning: Er is een grote behoefte naar de invulling van het document.
Ondernemers willen duidelijkheid over welke combinaties van technieken op termijn als BBT worden gezien. Deze is zeer bepalend voor investeringskeuzes.

Echter, nadat BBT is vastgesteld moeten er afspraken gemaakt worden over de gefaseerde invoering van BBT. Het is gebruikelijk dat dit bij aanschaf van nieuwe machines eerder wordt verplicht en dat voor bestaande machines een redelijke overgangstermijn in acht worden genomen. Dit betekent dat iemand die in 2020 investeert in een driftarme techniek na vaststelling van BBT niet direct in nieuwe technieken hoeft te investeren.

Bestuurskern

Dir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Waterkwaliteit en -kwantiteit

Datum

6 september 2019

10.2.e

10.2.e

Planning stuurgroep Duurzame Gewasbescherming dd.10-10-2019

14-10-2019		sDG
(11) ¹ -11-2019	Vaststellen eerste concept	sDG
(02)-12-2019	Vaststellen versie voor expertmeeting	sDG
(09)-12-2019	Expert meeting	sDG
(13)-01-2020	Vaststellen versie voor achterban raadpleging	sDG
(17)-02-2020	Vaststellen 95% versie na achterban raadpleging	sDG
(02)-03-2020	Vaststellen definitief uitvoeringsprogramma	sDG

10-10-2019

¹ (...) is in de week van ...

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e @agrotheek.nl; 10.2.e @ctgb.nl;
 10.2.e @zonnet.nl; 10.2.e @fedecom.nl; 10.2.e @zito.nl;
 10.2.e @minienw.nl; 10.2.e @natuurenmilieu.nl; 10.2.e @nefyto.nl; 10.2.e
 10.2.e @plantum.nl; 10.2.e @vewin.nl; 10.2.e @planet.nl; 10.2.e @lto.nl;
 10.2.e @minienw.nl; 10.2.e 10. @uwv.nl; 10.2.e @agrodis.nl;
 10.2.e @ctgb.nl; 10.2.e @cumela.nl; 10. @fedecom.nl; 10.2.e @natuurenmilieu.nl;
 10.2.e @plantum.nl; 10.2.e @vewin.nl; 10.2.e @rjkzwaan.nl; 10.2.e
 10.2.e 10.2.e @kayb.nl

Onderwerp: Stukken Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming 19/11/2019
Datum: donderdag 14 november 2019 18:57:18
Bijlagen: [image001.jpg](#)
[Agenda Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming.docx](#)
[Bijlage 1 verslag 4de -Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming 14102019.docx](#)
[Bijlage 2 Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030 versie 20191114.docx](#)
[Bijlage 3 Oplegnotitie kerngroep bij uitvoeringsprogramma 191114.docx](#)
[Bijlage 4 Expert meeting qwb 2019 191114.docx](#)
[Bijlage 5 Terugkoppeling stuurgroep gewasbescherming 191106.pdf](#)
[Bijlage 6 Planning - 191112.pdf](#)

Beste stuurgroepleden en leden eerste ring,

Hierbij ontvangen jullie de stukken voor de stuurgroep Duurzame Gewasbescherming van dinsdag 19-11-2019

Met vriendelijke groet,
 10.2.e

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit (PAV)

Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC | Den Haag

Postbus 20401 | 2500 EK | Den Haag

Mobiel :+31 (06) 10.2.e

Mail: 10.2.e @minlnv.nl

Directoraat-generaal Agro
Directie Plantaardige Agroketens
en Voedselkwaliteit

Behandeld door

10.2.e

T 070 10.2.e

10.2.e @minlnv.nl

Datum

14-nov-2019

Kenmerk

DGA-PAV / 19274158

Bijlage(n)

5

agenda

Omschrijving	Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming
Voorzitter	10.2.e
Notulist	10.2.e
Vergaderdatum en -tijd	19 november 2019, 09.00 uur - 10.30 uur
Locatie	Min.LNV. Bezuidenhoutseweg 73, Den Haag, ruimte: Kopsaal CZ.01.V22

Vergaderpunten

1. Opening
2. Notulen vorige vergadering d.d. 14 oktober 2019 (bijlage 1)
3. Mededelingen
4. Terugblik AO gewasbescherming 31-10-2019
5. Grote onderwerpen (document wordt zo spoedig mogelijk nagestuurd)
6. Eerste concept UP (bijlage 2 en 3)
7. Expertmeeting (bijlage 4)
8. Rondvraag
9. Vaststellen datum volgende vergadering (2 december)
10. Sluiting

Aan: Kerngroep vergadering 14 november / stuurgroep vergadering 19 november
Van: Schrijfgroep uitvoeringsprogramma
Betreft: Eerste concept uitvoeringsprogramma gewasbescherming 2030
Datum: 13 november 2019

Opzet en structuur programma

In het programma gaat de schrijfgroep ervan uit dat het realiseren van de visie een transitie is. In het programma wordt de transitie eerst nader uitgewerkt, gevolgd door het beschrijven van de uitgangspunten van het programma. Een transitie betekent een diepgaande en structurele verandering, waarvan we alleen het startpunt (het nu) en het einddoel kennen. We kunnen nu alleen bepalen welke stappen op korte termijn gezet gaan worden. In het programma is ervoor gekozen om bouwstenen, instrumentarium en monitoring en evaluatie te beschrijven. Hierbij is gebruik gemaakt van het werk van de werkgroepen.

In het document zijn nu alleen bouwstenen benoemd. Deze vragen een verdere uitwerking. Dat is voor de schrijfgroep de volgende stap, mede op basis van de bespreking in stuurgroep en met de werkgroepen. De schrijfgroep heeft het beeld dat de uitwerking van de bouwstenen tot acties op hoofdlijnen is: welke partij neemt het initiatief om een aspect van de bouwsteen verder uit te werken tot een verdere stappen. Een mogelijk voorbeeld op basis van de bouwsteen 'Effectieve niet-chemische maatregelen en methoden': identificeer beschikbare niet-chemische maatregelen en methoden en bepaal wat verder nog nodig is voor gebruik en zet acties uit om dat te ontwikkelen, incl. trekker en tijdpad. Trekker kan zijn op het niveau van bouwsteen of van actiepunt. De schrijfgroep wil in de bijeenkomst op 25 november het gesprek met de organisaties benutten om samen te komen tot deze uitwerkingen.

Het onderdelen Middelen is nu nog niet uitgewerkt. Deze uitwerking komt in de volgende versie.

Proces

De schrijfgroep past de tekst van het programma om op basis van de resultaten van de bespreking in de stuurgroep en tijdens de bijeenkomst met de werkgroepen op 25 november aanstaande. Deze aangepaste tekst wordt voorgelegd ter bespreking in de stuurgroep van 2 december. De op basis van deze bijeenkomst aangepaste versie wordt gebruikt voor de expertmeeting van 2 december aanstaande.

Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030; naar weerbare planten en teeltsystemen

(in kader) De visie is vertaald naar handelingsperspectieven voor de ondernemer. Van daaruit heeft een doorvertaling plaatsgevonden naar bouwstenen, instrumentarium en monitoring en evaluatie. Het realiseren van de visie is een transitie. Er is geen sprake van een blauwdruk, maar van een routekaart.

Uitleg opbouw document (volgt nog) – leeswijzer. Per kopje hoe verhoudt het zich dit tot gehele verhaal.

De visie verbeeld

Het realiseren van de Visie Toekomstgewasbescherming 2030 vraagt van de bedrijven in de agrarische sectoren een grote inzet. Het vraagt een transitie. Het bedrijf in 2030 laat zich als volgt verbeelden.

Nog uitwerken (enkele beelden – visueel – van bedrijven in 2030. Land- en tuinbouw. Zoals boer op rand akker/in kas met tablet in de hand, akker met eromheen groen, insecten en vogels, met boven akker/in kas drone en in akker/in kas spuitmachientje voor plaatsspecifiek spuiten of mechanische activiteit, met duidelijk zichtbaar weerbaar gewas, nagenoeg geen emissies en residuen)

Transitie in pluriforme sectoren en omgeving

Een transitie betekent een diepgaande en structurele verandering, die breder is dan de visie gewasbescherming 2030. De transitie die in gang wordt gezet onder dit uitvoeringsprogramma raakt ook terreinen zoals Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, biodiversiteit, mest-, water- en bodembeleid. Daar raakvlakken zijn worden deze onderkend en door de betrokken partijen opgepakt voor afstemming. Resultaat van de afstemming is dat de inzet op de andere terreinen bijdraagt aan het realiseren van de Visie Gewasbescherming 2030.

Een succesvolle transitie vraagt een gedragsverandering. Het vraagt van alle betrokkenen een andere manier van denken en van doen. Niet alleen de bedrijven in de land- en tuinbouw gaan aan de slag met een transitie, ook partijen in de keten, erfbetreders, organisaties en overheden. Ingesloten werkwijzen en adviezen worden losgelaten. Voor een succesvolle transitie is de participatie en actieve deelname van al deze partijen nodig.

De agrarische ondernemer centraal

De agrarische ondernemers in de land- en tuinbouw spelen de centrale rol in het realiseren van de transitie. Deze ondernemers en hun bedrijven zijn uniek en elk bedrijf kent zijn eigen aanpak. Zo zijn er verschillen tussen teelten, sectoren en regio's. Dit betekent dat in dit uitvoeringsprogramma hiermee rekening wordt gehouden. We introduceren hiervoor het 'cafetariamodel': het ontwikkelen van diverse diensten en producten waaruit de ondernemer zijn keuze kan maken. Het resultaat hiervan is een eerlijk inkomen en toekomstperspectief voor agrarische ondernemers in balans met de leefomgeving.

Opzet Uitvoeringsprogramma

Het is niet mogelijk voor de gehele periode, tot en met 2030, de uit te voeren activiteiten te beschrijven. De komende jaren zullen zich ontwikkelingen voordoen. Het gaat onder andere om maatschappelijke, beleidsmatige en technologische ontwikkelingen. Hiermee is rekening gehouden in dit programma.

Het uitvoeringsprogramma is een routekaart met een concreet vertrekpunt en eindpunt. De invulling van het programma is dynamisch. Het vertrekpunt is het oppakken van acties die nodig zijn om het

eindpunt te realiseren. Deze acties zijn concreet beschreven. Voor de acties op langere termijn worden de kaders en hoofdlijnen beschreven.

De diversiteit in de land- en tuinbouw vraagt om de inzet van het cafetariamodel. Dit biedt de agrarische ondernemer de mogelijkheid keuzes te maken die aansluiten bij de transitie die hij op zijn bedrijf gaat uitvoeren.

Uitgangspunten

Onderstaande uitgangspunten vormen de basis voor de verdere vertaling naar bouwstenen, instrumentarium en monitoring en evaluatie.

1. De agrarische ondernemer in de land- en tuinbouw staat centraal. We bieden deze ondernemer handelingsperspectief met het cafetariamodel;
2. We realiseren ons dat een transitie niet betrekking kan hebben op één aspect, maar op alle aspecten met betrekking tot bedrijfsvoering. Het vraagt een integrale aanpak. De focus in dit programma ligt op gewasbescherming;
3. De transitie kan alleen slagen als alle betrokkenen, zoals erfbetreders, marktpartijen, maatschappelijke organisaties, overheden deze ondersteunen en mogelijk maken.
4. Om de transitie mogelijk te maken is er een gezamenlijke eenduidige boodschap;
5. De transitie is niet één lang proces, maar één van meerdere elkaar opvolgende stappen, al dan niet met beslis- en keuzemomenten;
6. Een transitie kan betekenen dat buiten de gebaande paden gewerkt gaat worden. Er is geen blauwdruk, de inhoud van het programma wordt werkende weg ontwikkeld;
7. Voor de uit het programma voortvloeiende acties is er één actiehouders, die verantwoordelijk is voor de actie en het betrekken van de relevante partijen;
8. Alle partijen spannen zich maximaal in om de benodigde acties uit te voeren en om de eventuele nieuwe vraagstukken op te lossen of te komen met alternatieven die een vergelijkbaar effect sorteren en die uitvoerbaar, meetbaar, naleefbaar en handhaafbaar zijn. Elke partij doet dit vanuit zijn eigen rol / verantwoordelijkheid en kennis en expertise.

De routekaart

De agrarisch ondernemer in de land- en tuinbouw gaat stappen zetten om de uitdagingen van vandaag en morgen om te zetten in kansen. Door in te zetten op duurzaamheid, water- en milieubewust ondernemen, technologische ontwikkelingen en biodiversiteit wordt de vooraanstaande positie van de Nederlandse agrarische sector behouden en versterkt. Elke schakel in de keten draagt hier aan bij.

Een transitie kan beginnen bij één bedrijf met een goed idee. Deze bedrijven worden ondersteund in de uitvoering, zodat best practices kunnen worden overgedragen aan anderen. Deze aanpak leidt tot small wins en het opschalen hiervan naar big wins. Het instrumentarium moet hierop aansluiten.

Bouwstenen

De strategische doelen uit de toekomstvisie zijn in dit programma uitgewerkt in bouwstenen voor de agrarische ondernemer in de land- en tuinbouw. Hiermee is het cafetariamodel vormgegeven. Dit vraagt van de ondernemer dat hij toekomstbeeld vertaalt voor zijn bedrijfsvoering en dat hij bewust keuzes maakt om daar te komen. Hiervoor zijn de volgende bouwstenen belangrijk:

- Beschikbare en nieuwe weerbare rassen en gewassen
- Beschikbare en nieuwe teeltsystemen
- Effectieve maatregelen op perceel- en regioniveau om land- en tuinbouw en natuur te verbinden

- Effectieve niet-chemische maatregelen en methoden
- Effectieve chemische middelen
- Effectieve maatregelen met als doel nagenoeg geen emissies gewasbeschermingsmiddelen naar de leefomgeving
- Effectieve maatregelen met als doel nagenoeg geen residuen op alle producten (voedings- en sierteeltgewassen)

De bouwstenen kunnen op meerdere manieren worden beproefd in pilots. Enerzijds gevoed en geïnitieerd vanuit onderzoek. Anderzijds vanuit de praktijk. Vast onderdeel van de pilots is het opschalen van het initiatief. Dit leidt tot best practises die worden opgenomen databanken en handreikingen die voor iedereen beschikbaar zijn.

Instrumenten

Voor het ondersteunen van de agrarische ondernemer in het toepassen van de bouwstenen zijn onderstaande instrumenten belangrijk:

- Passend onderwijs op alle niveaus, waaronder ook na- en bijscholing
- Passende ontwikkeling van innovaties
- Passende, eenduidige boodschap door erfbetreders
- Ondersteunen kennisdeling (o.a. demo's en studiegroepen)
- Passende stimuleringsmaatregelen
- Passende wet- en regelgeving
- Samenwerking in de keten

Monitoring en evaluatie

Het monitoren en evalueren van het realiseren van de transitie wordt langs drie lijnen vormgegeven:

1. Het volgen van trends in de afzet- en gebruikscijfers van gewasbeschermingsmiddelen en natuurlijke vijanden in Nederland. Hierdoor ontstaat inzicht in het al dan niet verminderen van de behoefte aan gewasbeschermingsmiddelen ofwel het biedt inzicht in het realiseren van de transitie naar weerbare planten en teeltsystemen. Daarnaast krijgen we inzicht in het al dan niet verlagen van het aandeel “candidates for substitution” en het al dan niet verhogen van het aandeel laag-risicostoffen / middelen;
2. Het volgen van de trends in oppervlaktewater- en grondwaterkwaliteit via de bestrijdingsmiddelenatlas en de grondwateratlas. Hierdoor ontstaat inzicht in het al dan niet realiseren van de doelstelling nagenoeg geen emissie;
3. Het meten van de residuen op agrarische producten (voeding en sierteelt). Hierdoor ontstaat inzicht in het al dan niet realiseren van de doelstelling nagenoeg geen residuen.

Het monitoren en evalueren van de voortgang van het programma wordt langs de volgende lijnen vormgegeven:

1. Het aantal beschikbare weerbare/resistente rassen in de praktijk;
2. Het aantal beschikbare weerbare teeltsystemen in de praktijk;
3. Het aantal beschikbare tools voor verbinden land- en tuinbouw en natuur;
4. Het identificeren en oplossen van actuele vraagstukken;
5. Het aantal beschikbare effectieve niet-chemische maatregelen en methoden;
6. Het aantal beschikbare effectieve maatregelen met als doel nagenoeg geen emissies gewasbeschermingsmiddelen naar de leefomgeving;
7. Het aantal beschikbare effectieve maatregelen met als doel nagenoeg geen residuen op alle producten.

Middelen (geld)

Nadere uitwerking volgt na bijeenkomsten met werkgroepen en experts.

14-11-2019

AAN: stuurgroep**VAN: kerngroep****ONDERWERP: oplegnotitie bij concept uitvoeringsprogramma****DATUM: Stuurgroep van 19-11-2019**

Introductie

Naar aanleiding van de signalen van de stuurgroep, onder andere in de terugkoppeling 'net ophalen' (zie bijlage 5), is er een 'pas op de plaats gemaakt' door team gewasbescherming LNV. De schrijfgroep heeft ruimte gekregen om de afgelopen weken -vanuit de bouwstenen die er lagen van de werkgroepen- een vertaalslag te maken van de visie gewasbescherming naar een visie voor de boer met een uitgewerkte 'kapstok'. Ook is er extra geïnvesteerd door LNV in capaciteit in termen van mankracht/uren. Met de komst van de schrijfgroep hebben LTO Nederland, LNV en de Unie van Waterschappen hier nog verder vorm aangegeven. Daarnaast is er een gesprek geweest van de schrijfgroep en de kerngroep met transitiedeskundige 10.2.e. Haar principes van transitie zijn ook meegenomen in het document van de schrijfgroep. Voor de doorrekening van het Uitvoeringsprogramma is door LNV inmiddels contact opgenomen met WEcR. Ten slotte is bij de organisatie van de expertbijeenkomst van 12 december een (externe) moderator betrokken.

De versie die nu voorligt van het uitvoeringsprogramma (UP) is een stevige basis van waaruit verder kan worden gebouwd/ingevuld. De kerngroep onderschrijft deze stevige basis. Vanuit dit stuk constateert de kerngroep dat het UP nu nog een verdiepingsslag nodig heeft; het stuk zoals die er nu ligt gaat niet ver genoeg, maar kerngroep en schrijfgroep hebben richting nodig.

Vragen over het uitvoeringsprogramma voor de stuurgroep

1. **Abstractieniveau bouwstenen.** De bouwstenen liggen al klaar. De kerngroep adviseert om invulling te geven aan de bouwstenen door bij elke bouwsteen te omschrijven:
 - Het 'waarom' van de bouwsteen;
 - Het doel van de bouwsteen;
 - Lijst met kritische succesfactoren;
 - Tussendoelen (2025, 2030) te formuleren die richting geven aan te formuleren acties.
2. **Opzet/scope.** Kan de stuurgroep zich vinden in de opzet van het UP? (denk aan o.a. inhoud, abstractieniveau, kwaliteit, richting).
3. **Adviezen.** Heeft de stuurgroep (richtinggevende) adviezen n.a.v. de tekst?
4. **Werkgroepen-bijeenkomst.** Op 25 november is het belangrijk dat de werkgroepen goed gehoord worden over de vertaling van hun opgeleverde werk naar het UP. De kerngroep adviseert daarom dat wat er naar de werkgroepen gaat compleet is met uitgewerkte bouwstenen.

Ter informatie

5. De schrijf- en kerngroep zijn zich ervan bewust dat er niets over **governance** in deze versie van het UP staat. De *kerngroep* gaat daar voor de volgende stuurgroep een voorstel voor doen. Ook pakt zij daarin op een aanzet voor de begroting.
6. Bij de kerngroep roept de **monitoring en evaluatie** discussie op dit vraagt in het vervolg nadere aandacht.

14-11-2019

AAN: Stuurgroep**VAN: Kerngroep****Vragen te beantwoorden door stuurgroep:**

1. De insteek is om alleen inhoudelijke experts en wetenschappers uit te nodigen. En om ketenpartijen/belanghebbenden met de achterbanraadpleging mee te nemen. Op juridische aspecten en handhaafbaarheid wordt ook op een ander moment getoetst.
Eens met deze lijn?
2. Welke partijen missen nog in de lijst van experts (bijlage 1)? Welke namen kun/wil je nog aanleveren?

Mededelingen

3. Een parallelle discussie wordt mogelijk nog opgezet met **experts die meer op transitie** zijn gefocust en integraal kunnen meedenken; denk daarbij aan gedragswetenschappers, experts van andere universiteiten (technische bedrijfskunde TU Delft/Eindhoven), experts in andere sectoren in transitie, experts in technologie en fijnmechaniek (bijv. precisie), ecologen, economen (via ULeiden, Amsterdam, Utrecht, Groningen bijv.)
4. De insteek is om de experts pas ná de volgende stuurgroep van 2 december het materiaal toe te sturen
5. We klankborden niet meer het Pakket van maatregelen emissiereductie opentelt en het Hoofdlijnen akkoord waterzuivering glastuinbouw (deze zijn al vastgesteld); maar een paar mensen zorgen wel voor de verbinding tijdens de expert meeting

Opzet

Expert meeting - uitvoeringsprogramma gewasbescherming

12 december

0900 uur inloop; 0930 uur start tot 1300 uur; met lunch

Locatie: Den Haag

Waarom een expertmeeting?

Om een 85%-versie van het uitvoeringsprogramma duurzame gewasbescherming te toetsen door partijen die niet hebben meegeschreven.

Randvoorwaarden

Deelnemers krijgen stuk onder embargo en moeten het vertrouwelijk behandelen

Doel

“Review van het concept uitvoeringsprogramma duurzame gewasbescherming op compleetheid en technische, economische, en operationele haalbaarheid en effectiviteit”

Deelvragen:

3. Sluit het programma voldoende aan bij de praktijk?
4. Missen er nog zaken in het programma?
5. Welke knelpunten voorziet je met dit programma?
6. Zijn randvoorwaarden genoeg afgedekt met dit programma (bijv. economisch/technisch/maatschappelijk/ juridisch/regelgeving)
7. Sluit het programma goed aan bij beleid en maatschappij?
8. Is het programma objectief genoeg geformuleerd? Worden partijen genoeg uitgedaagd? Wordt er een partij bevoordeeld?
9. Wordt met dit programma de doelen uit de visie gehaald?

Scope

Experts op inhoud

- Telers
- Loonwerkers
- Technisch adviseurs
- Wetenschappers

NB: op een ander moment wordt het UP

- Op juridische aspecten en regelgeving getoetst
- Op handhaafbaarheid getoetst
- Door andere belangen en ketenspelers getoetst (bij achterbanconsultatie)

Zie **bijlage 1** voor een volledige lijst van namen.

Opzet

- 12 december van 0900-1300 uur, met het eerste half uur inloop tot 0930 uur.
- Moderator zal plenaire gedeelte leiden: 10.2.e
- Behandeling op thema's in deelsessies, met kleine groepjes
- Opzet:
 - Experts worden ingezet waar ze de energie op hebben, dus op thema:
 - Praktijk:
 - het programma aansluit bij hun praktijk,
 - of er middelen/handvaten zijn om transitie te starten
 - of wat er gevraagd wordt realistisch is

- ...
- Wetenschappelijk/technisch:
 - het programma compleet is,
 - voldoende objectief is,
 - het uitvoerbaar is gezien de stand der techniek
 - het programma effectief is: of de doelen uit de visie worden gehaald
- ...
- De telers, technisch adviseurs en wetenschappers kunnen worden ingezet op zowel het praktijkgedeelte als het wetenschappelijke technische gedeelte, om tegenstrijdigheden direct bloot te stellen, om op elkaars perspectieven/inbreng te kunnen reflecteren. Dit, zodat niet alle discussie plaatsvindt op het plenaire eind.
- De antwoorden op de vragen kunnen wel verschillen per sector. Wat in de ene sector kan, kan in de andere niet. Het valt te overwegen om de groepjes per sector te maken.

Bijlage 1

Lijst met inhoudelijke experts

Via (naam)	Via (organisatie)	Naam expert/ adviseur	Organisatie/bedrijf	Email
Telers				
10.2.e	LTO	Zie bijlage 2	15 telers, verdeeld over de verschillende sectoren: er zijn 8 sectoren met onderling – en zelfs daarbinnen – soms grote verschillen	
Loonwerkers				
10.2.e	Cumela	###	###	###
Adviseurs				
10.2.e	LTO	10.2.e (akkerbouw)	Delphy	10.2.e @delphy.nl
10.2.e	LTO	10.2.e (akkerbouw/ spuittechniek)	Delphy	10.2.e @delphy.nl
10.2.e	LTO	10.2.e (fruit)	FruitConsult	1 @fruitconsult.com
10.2.e	LTO	10.2.e via Agrodiss	Benfried	10 @benfried.com
10.2.e	LTO	10.2.e (via Agrodiss)	Koppert	10.2.e @koppert.nl
10.2.e	LTO	10.2.e (vollegrondsgroenten)	AgriFirm	10.2.e @agriFirm.com
10.2.e	LTO	10.2.e (vollegrondsgroenten)	Mertens	10.2.e @mertens-groep.nl
10.2.e	LTO	10.2.e (glastuinbouw)	Van Ieperen	10.2.e @iperen.com
10.2.e	LTO	10.2.e (glasgroenten)	Delphy	10.2.e @delphy.nl
10.2.e	LTO	10.2.e (potplanten)	Delphy	10.2.e @delphy.nl
10.2.e	LTO	10.2.e (snijbloemen)	Delphy	10.2.e @delphy.nl
10.2.e	LNV	###	Planetproof, MPS	###
10.2.e	Artemis	10.2.e (verdienmodellen)	Taskforce Verdienvermogen Kringlooplandbouw	Geen mail; zie rapport?
10.2.e	Nefyto	10.2.e (oa biodiversiteit)	BASF	10.2.e @basf.nl
10.2.e	Nefyto	10.2.e (emissie/product stewardship/Forward Farm)	Bayer	10.2.e @bayer.com
10.2.e	Nefyto	10.2.e (duurzame landbouw)	Adama	10.2.e @adama.com
10.2.e	Artemis	### (verdienmodellen)	LTO	Geen naam
10.2.e	LNV	10.2.e (praktijk, m.n. functionaliteit akkerranden)	Agrarisch Collectief Hoeksche Waard	###
10.2.e	IenW	10.2.e (bodem)	Ecostyle	###
Wetenschap				
10.2.e	IenW	10.2.e	CML	10.2. @cml.leidenuniv.nl
10.2.e	IenW	10.2.e	CML	###
10.2.e	LNV	10.2.e ¹	WUR	10.2.e @wur.nl
	LNV			

¹ Proeftuin Agro-ecologie Flevoland, integratie teelttechnieken, functionele agrobiodiversiteit, precisielandbouw

Via (naam)	Via (organisatie)	Naam expert/ adviseur	Organisatie/bedrijf	Email
10.2.e	LNV Artemis	10.2.e (GB kennisbreed)	WUR	10.2.e @wur.nl
10.2.e	LNV	10.2.e (functionele agrobiodiversiteit, trekker monitoringsopzet Deltaplan Biodiversiteitsherstel)	WUR	10.2.e @wur.nl
10.2.e	LNV	10.2.e (bodemdeskundige en toxicoloog en de relatie daartussen)	VU	10.2.e @vu.nl
10.2.e	LNV Artemis	10.2.e (hoofd terrestrische ecologie en functionele agrobiodiversiteit)	NIOO-KNAW	10.2.e @nioo.knaw.nl
10.2.e	Artemis LNV	10.2.e (buitenteelten)	WUR	10.2.e @wur.nl
10.2.e	Artemis	10.2.e (veredeling)	WUR	10.2.e @wur.nl
10.2.e	LTO LNV	10.2.e (trekker BO progr. bestuivers)	WUR	10.2.e @wur.nl
10.2.e	LNV	10.2.e (trekker BO progr. bestuivers)	WUR	10.2.e @wur.nl
10.2.e	LTO	10.2.e (markt & keten)	WUR	10.2.e @wur.nl
10.2.e	LTO	10.2.e (ondernemerschap)	WUR	10.2.e @wur.nl
10.2.e	Nefyto	10.2.e (precisielandbouw)	WUR	10.2.e @wur.nl
10.2.e	Nefyto	10.2.e (innovation and risk mgt)	WER	10.2.e @wur.nl
10.2.e	LTO	10.2.e (weerbaarheid/ kringloopdenken) Niet vooraf geïnformeerd (ik ken hem niet persoonlijk)	Louis Bolk Instituut	10.2.e @louisbolk.nl
10.2.e	LNV	10.2.e (toepassing akkerranden, achtergrond bloeiend bedrijf, specifiek soortenbeleid)	Louis Bolk Instituut	10.2.e @louisbolk.nl
10.2.e	Artemis	10.2.e (weerbaarheidsprincipes)	UU	10.2.e @uu.nl
10.2.e	Artemis	10.2.e (microbioom)	UL/NIOO	10.2.e @nioo.knaw.nl
10.2.e	Artemis	10.2.e (natuur weerbaarheid interactie)	Biobest/Univ Leuven	10.2.e @biobestgroup.com
10.2.e	LNV	###	Wecker	###
10.2.e	Artemis	10.2.e (transitie)	WUR	10.2.e @wur.nl
10.2.e	Nefyto	10.2.e (onderzoek challenges Food & Nutrition)	TiFN https://www.tifn.nl/	10.2.e @tifn.nl

Via (naam)	Via (organisatie)	Naam expert/ adviseur	Organisatie/bedrijf	Email
10.2.e	IenW	Voorheen 10.2.e (economische kant) Toevoeging 10.2.e opvolger is 10.2. eeds op de lijst	WEcR	
10.2.e	LTO	10.2.e	Naturalis (specialisme bijen)	10.2.e @ naturalis.nl
10.2.e	IenW	10.2.e (bodemdeskundig)	RIVM	###
10.2.e	IenW	10.2.e (water)	RWS	10.2.e @rws.nl
10.2.e	IenW	10.2.e (water en ook ex-ante evaluatie van visie en UP)	PBL	10.2.e @pbl.nl
10.2.e	IenW	10.2.e ()	RIVM	10.2.e @rivm.nl
10.2.e	IenW	10.2.e	RIVM	10.2.e @rivm.nl
10.2.e	IenW	10.2.e	RIVM	10.2.e @rivm.nl
10.2.e	IenW	10.2.e	RIVM	10.2.e @rivm.nl
10.2.e	IenW	10.2.e	RIVM	10.2.e @rivm.nl

Bijlage 2

Experts - telers

Naam expert	organisatie/bedrijf	Email	vertegenwoordiging
Telers - duurzaam gangbaar			
10.2.e	Boerenbedrijf Beuling BV	10.2.e @boerenbedrijfbeuling.nl	teelt - akkerbouw
10.2.e	Hoeve Lotmeer	10.2.e @hetnet.nl	teelt - akkerbouw
10.2.e	Markhorst Bloembollen	10.2.e @markhorstbloembollen.nl	teelt - bloembollen
10.2.e	HM van Haaster & Zonen B.V.	10.2.e @hmvanhaaster.nl	teelt - bloembollen
10.2.e	Fruitbedrijf en landwinkel Bloeiend Merm	10.2.e @planet.nl	teelt - fruit
10.2.e	Fruitbedrijf Van Woudenberg	10.2.e @fbvanwoudenberg.nl	teelt - fruit
10.2.e	vollegrondsgroententeler	10.2.e @ursemzuurbier.nl	teelt - vollegrondsgroenten
10.2.e	vollegrondsgroententeler	10.2.e @ziggo.nl	teelt - vollegrondsgroenten
10.2.e	AK champignons BV	10.2.e @akchampignons.nl	teelt - paddenstoelen
10.2.e	Veltmans Boomkwekerijen	10.2.e @planet.nl	teelt - boomkwekerij
n.t.b.	###	###	teelt - boomkwekerij
10.2.e	Tomatenbedrijf Combivliet	10.2.e @combivliet.nl	teelt - glasgroenten
10.2.e	Aardbeien bedrijf Dings Aardbeien BV	10.2.e @brookberries.nl	teelt - glasgroenten
10.2.e	Chrysantenbedrijf Linflowers	10.2.e @klikSAFE.nl	teelt - bloemisterij onder glas
10.2.e	Rozenbedrijf Arend Roses	10.2.e @arendroses.nl	teelt - bloemisterij onder glas
Telers - biologisch			
10.2.e	Tuinbouwbedrijf F.J.J. de Koning B.V.	10.2.e @kwekerijfrankdekoning.nl	teelt - biologisch (glasgroenten)
10.2.e	Mts. H. Klompe-A.E. Leendertse	10.2.e @debeloftebio.nl	teelt - biologisch (akkerbouw)
10.2.e	De Muyehof	10.2.e @xs4all.nl	teelt - biologisch (fruit)

Terugkoppeling 'net ophalen' bij stuurgroep Toekomstvisie duurzame gewasbescherming 2030

Woensdag 6 november

Van: 10.2.e / 10.2.e @minlnv.nl / 10.2.e

Aan: 10.2.e

1. Hoofdconclusies

De volgende hoofdlijnen zijn te trekken uit de belronde met de stuurgroep:

Proces

- De enorme politieke druk en tijdsdruk heeft het onderlinge vertrouwen binnen de stuurgroep en een gezamenlijke aanpak ondermijnd. Stakeholders hebben besef van urgentie, maar hebben nu een pas op de plaats nodig van de overheid. Ze willen tijd om met elkaar na te denken over wat nu nog nodig is om een echte paradigmashift te bewerkstelligen. Daarvoor zijn nog fundamentele keuzes te maken die richting geven binnen de strategische doelen. De stakeholders staan hiervoor gezamenlijk aan de lat, maar hebben wel een strakkere regie nodig van het ministerie van LNV om dit te leiden. Om de vertrouwensbasis te herstellen en het UP te laten slagen, is mogelijk op consensus gevoerd overleg nodig, met nauwere afstemming over politieke keuzes die gemaakt worden. Wat daarbij helpt is een goede voorbereiding van de stuurgroepen en voldoende zorg en aandacht voor het onderwerp binnen LNV.

Visie en doelen

- De visie en strategische doelen ambiëren een torenhoge ambitie. Stakeholders ervaren hierdoor een enorme druk en voelen dat dit meer verlamdend werkt dan goed doet. Strategische doelen zijn daarnaast te interpreteren en onrealistisch, waardoor er geen gemeenschappelijk beeld heerst over wat precies te behalen. Operationele doelen vanuit de werkgroepen aan de andere kant zijn te onsamenhangend, te simpel opgeschreven en missen het doorgronden van de complexiteit van het vraagstuk. Er wordt sterk getwijfeld of de optelsom der acties een daadwerkelijke paradigmashift te weeg gaat brengen. Ook de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid worden ter discussie gesteld. Het mist daarnaast aan prioritering (welke actie heeft het grootste effect). Het gat tussen strategische en operationele doelen mist aan fundamentele systeemkeuzes, die zowel positieve als negatieve gevolgen hebben en die moeten worden erkend en geaccepteerd. Het opstellen van tactische doelen (die fundamentele keuzes bevatten die richting geven), het opstellen van een afwegingskader op basis van die keuzes, en het identificeren van kritieke succesfactoren kunnen mogelijk soelaas bieden voor het schrijven van een richtinggevend, realistisch en haalbaar UP in de tijd.

Overkoepelende thema's

- De tendens van Europese regelgeving en de bestaande wetgeving wordt onvoldoende gekoppeld aan ambities van het UP. Voor fundamentele systeemverandering is een lange adem nodig. Het is niet duidelijk voor welke richtingen wordt gekozen, en welke richtingen welke consequenties hebben richting 'Europa'. Tegelijkertijd nodigt urgentiebesef uit te bezien wat op korte termijn wél kan en haalbaar is ("plan B").
- Stakeholders maken zich zorgen over of er met de ambitie die er voorligt nog wel voldoende kan worden verdiend door de boer of kweker. Ook zijn er zorgen over wie de transitie gaat bekostigen en dat stijgende kosten doorberekend worden naar de consument.
- Er zijn zorgen onder de stakeholders dat de (te) ambitieuze doelen de Nederlandse exportpositie in gevaar brengt.

Hoe nu verder

- ❖ In deze analyse heb ik ervoor gekozen geen aanbeveling te geven voor 'hoe nu verder'. Dit is onder andere aan de stuurgroep. Daarin zou moeten worden afgewogen wat een realistisch resultaat qua uitvoeringsprogramma kan zijn binnen de zeer beperkte tijd die nog rest. M.a.w. op welk abstractieniveau ga je je uitvoeringsprogramma schrijven, welke kwaliteit wil je neerleggen, en welke onderwerpen en discussies hevel je over naar het (begin van het) uitvoeringsprogramma zelf?

2. Aanleiding

Vanwege een frisse start en het voorbereiden van de stuurgroep in november, ben ik in de week van maandag 28 oktober tot vrijdag 1 november in gesprek gegaan met bijna alle stuurgroepleden¹ om kennis te maken en ‘het net op te halen’. Mijn doel was om scherp voor mezelf te krijgen: hoe loopt het proces tot nu toe, en wat is er nu inhoudelijk en procesmatig nodig om het uitvoeringsprogramma gewasbescherming (UP) breed gedragen, succesvol te laten landen.

Doel van dit ingezette proces is dat er in maart een UP ligt dat breed gedragen wordt door de stakeholders; een UP waar stakeholders een goed gevoel bij hebben om mee van start te gaan.

Enkele **kernvragen** die het UP positief zou moeten beantwoorden volgens de stakeholders, zijn (niet-gelimiteerd):

- Vinden we met z’n allen dat met dit programma de paradigmashift die we beogen wordt bewerkstelligd in 2030?
- Hebben we onze landbouw in 2030 voldoende alternatief te bieden?
- Bieden we de boer met dit programma voldoende continuïteit? En zo niet, kiezen we daar dan bewust voor?
- Geeft het UP voldoende inzicht in de pijn die verdeeld moet worden in de transitie?
- Doen we recht aan de belangen van de mensen bij wie het UP pijn gaat doen? Staat daar iets tegenover?
- Is er een lijst met kritieke succesfactoren inzichtelijk en breed gedragen?

Niet in acht genomen is hoe de Toekomstvisie gewasbescherming 2030 (verderop: “visie”) tot stand is gekomen, noch het huidige schrijffproces van de schrijfgroep. Het was mede niet de intentie om zgn. ‘wensenlijstjes’ in dit stuk te verwerken, maar eerder de algemene teneur te beschrijven.

3. Gedetailleerde probleemanalyse

Het volgende overzicht geeft een overzicht van de zorgen die zijn geuit door de stakeholders.

3.1. Het proces tot nu toe

❖ **Hoge politieke druk en tijdsdruk frustreert het proces van gezamenlijkheid en ondermijnt onderling vertrouwen**

- De belangrijkste boodschap van de stakeholders is dat ze door de enorme politieke urgentie van de afgelopen maanden, nu een pas op de plaats nodig hebben van de overheid. De algemene urgentie wordt gevoeld, maar stakeholders geven aan dat een snelkookpan een averechts effect heeft, en zijn door deze gang van zaken gefrustreerd. De boodschap is nu: neem de tijd. Zij geven aan dat voor een échte transitie meer tijd nodig is om na te denken over bijv. systeemveranderingen (“stel dat we het hélemaal anders gaan doen”) en stappen die daaruit volgen en écht leiden tot transitie. Deze boodschap van tijd nemen zou moeten doordringen tot aan de politiek toe.
- Op verschillende vlakken geven stakeholders aan dat de enorme tijdsdruk de kwaliteit van de werkgroepresultaten noch het vertrouwen tussen stakeholders onderling niet ten goede is gekomen. Stakeholders hebben het proces in de zomer met de werkgroepen als zeer frustrerend ervaren, maar kozen er desondanks wel voor aan de lat te staan vanwege een gezamenlijk verantwoordelijkheidsgevoel.
- De stakeholders missen gezamenlijk optrekken in de communicatie naar de Tweede Kamer. Wat gewaardeerd wordt is dat er bijna altijd om input op de brieven naar de TK wordt gevraagd of dat er wordt afgestemd. Dit blijkt echter onvoldoende voor een stabiel vertrouwen: soms gaan er brieven naar de Kamer gaan waar de stakeholders het niet gezamenlijk over eens zijn en waarop consensus mist. Ook vindt er geen gemeenschappelijke afstemming plaats over of nieuwe maatschappelijke onderwerpen (omwonenden, glyfosaat) onder het UP moeten worden gehangen of niet. De stakeholders maken zich zorgen dat het programma zo veel te groot wordt en aan focus zal missen. De scope is dus niet duidelijk afgekaart. Men heeft hierbij het gevoel dat politiek gewin boven gezamenlijk optrekken gaat. Dit heeft een gestapelde negatieve impact op het onderlinge vertrouwen.
- Mee is gegeven dat voldoende tijd nu echt nodig is om de achterbannen te raadplegen voor draagvlak.
- Ook het tijdig overleggen van een conceptversie van het uitvoeringsprogramma is de wens van de stakeholders, zodat alvast voorgesorteerd kan worden binnenshuis.

¹ Agrodīs, Artemis, Ctgb, Cumela, Fedecom, Natuur en Milieu, Nefyto, NVWA, Plantum, VEWIN. **Niet gesproken:** LTO, IenW, UvW, LNV

Conclusie1:

- *Er wordt gesuggereerd om, gezien de periode van enorme druk, nu een pas op de plaats te maken om dit proces met iets meer tijd en rust nog goed bij te kunnen sturen en te laten landen. De vraag is of er nu binnen een zeer korte tijd in de stuurgroep nog gedegen kan worden nagedacht en gekozen voor fundamentele koers die systemisch is en daadwerkelijk richting geeft aan het UP. Gesuggereerd werd dat praktisch gezien op korte termijn avonden, evt. gecombineerd met diner, beter in de agenda's zullen passen om dit gesprek nog te voeren.*
- *Er is tijd nodig voor het raadplegen van de achterbannen. Stakeholders willen op zeer korte termijn een versie inzien van het UP zodat ze kunnen voorsorteren binnenshuis.*
- *Een fundamentele keus die voorligt is of er overleg moet worden gevoerd op basis van consensus om zo het onderlinge vertrouwen te herstellen en verstevigen..*

❖ Beschikbaar budget en capaciteit bij LNV voor coördinatie en opstellen UP

Er zijn door de stakeholders zorgen geuit dat er onvoldoende middelen (budget en capaciteit) bij het coördinerend ministerie van LNV worden vrijgemaakt om nu het zeer ambitieuze UP goed te laten landen. De consequentie is dat er niet een breed gedragen gevoel is dat er stevige coördinatie op het onderwerp is; dit is ook met name naar voren gekomen in de interactie tussen kerngroep en werkgroepen in het schrijfproces in de zomer waar het volgens de stakeholders ontbrak aan overzicht en regie.

Er is wel breed waardering uitgesproken voor de recentelijke extra inzet van capaciteit door LNV m.b.t. proces en transitie.

Conclusie2: *mogelijk zal een begroting in het UP aanleiding geven om discussie te voeren in de stuurgroep over of de middelen zoals die voorliggen voldoende zijn, of niet, om het UP te laten slagen. Stakeholders zien graag dat LNV steviger regie voert op het onderwerp.*

❖ Gezamenlijke verantwoordelijkheid versus denken vanuit eigen belang

Er is een sterk besef van urgentie onder de stakeholders om de transitie in gezamenlijke verantwoordelijkheid te bewerkstelligen. Tegelijkertijd lopen de belangen en zorgen sterk uiteen. Stakeholders geven aan dat:

- a) er nog veel te veel vanuit hun eigen belang wordt gedacht en niet vanuit gezamenlijk belang. Dit frustriert het proces en de samenwerking;
- b) ze gezamenlijk meer verantwoordelijkheid willen nemen;
- c) dat ze zelf soms meer willen en kunnen doen maar dat ze bijv. vastlopen in bestaande regels
- d) dat er aan henzelf soms juist ook té veel verantwoordelijkheid en verwachtingen worden toegedicht wat verlamrend werkt.

Maar er is ook aangegeven dat gezamenlijke verantwoordelijkheid juist ook tot luiheid kan leiden. De vraag is dan: wie is er aan zet?

Conclusie3: *stakeholders geven aan het nodig te vinden om niet alleen vanuit eigen belang te denken en dat ze gezamenlijk de urgentie en verantwoordelijkheid voelen om de transitie te bewerkstelligen. Wat betekent dat voor elke partij? Is er balans in het 'verdelen van pijn'? Wat is nodig om te hoge verwachtingen bij te stellen?*

❖ De vergaderingen van de stuurgroepen gaan te veel en te vaak over details

Er is behoefte bij de stakeholders aan stuurgroepen die gaan over het bewerkstelligen van de échte transitie en de strategische en tactische keuzes daarachter. Nog te vaak wordt er te gedetailleerd gediscussieerd. De voorbereiding van stuurgroepen blijft achter.

Conclusie4: *Een goede voorbereiding van de agenda van de stuurgroep helpt mogelijk om daadwerkelijk te kunnen sturen op hoofdlijnen en transitie.*

3.2. Zorgen over haalbaarheid strategische doelen visie

❖ Torenhoge ambitie visie is lastig te verbinden aan de realiteit van nu

De politieke en maatschappelijke druk en wens om compleet van chemische middelen af te willen, voelen de stakeholders in de visie. De stakeholders zijn bezorgd dat in 2030 een (bijna) nul-gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en het bestaan van een compleet weerbare teelt² onmogelijk haalbaar³ is. De landbouw wordt dan zeer waarschijnlijk nog onvoldoende alternatief geboden. Dit onrealistische beeld, dat gepaard gaat met te interpretabele en vage strategische doelen, brengt een algemeen gevoel teweeg van 'niet weten waar te beginnen' en 'overweldigend'. Dit werkt verlamrend. Sommige stakeholders voelen hierdoor een (onuitgesproken) verwachting op hun schouders drukken, terwijl ze nog geen richting en handvaten aangereikt

² Ter illustratie werd vermeld dat het tussen de 6 en 20 jaar duurt voordat een veredeld product bij een boer ligt

³ Dit gaat over de R(ealistisch) en T(ijdsgebonden) van SMART: is het doel haalbaar? Wanneer (in de tijd) moet het doel bereikt zijn?

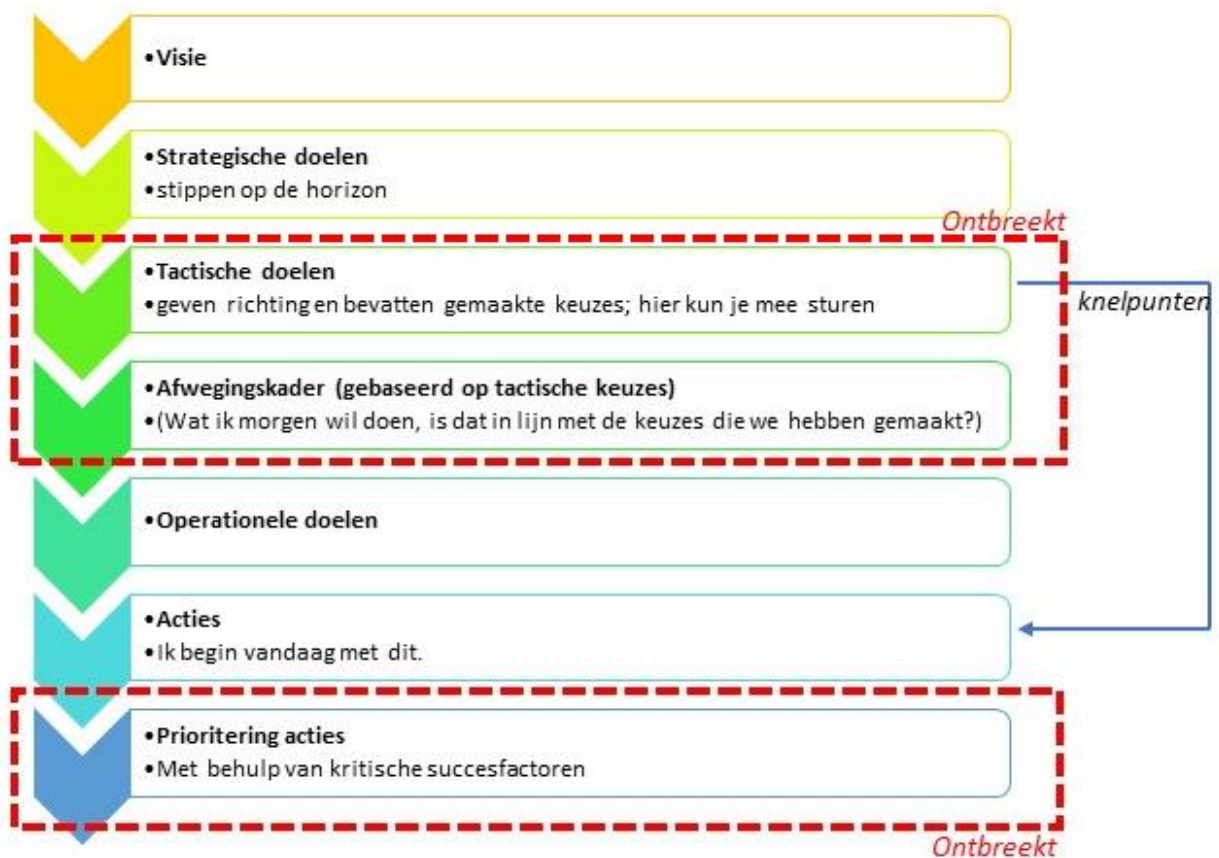
krijgen om in de praktijk van alledag aan de slag te gaan. Het gevoel heerst dat er gewerkt wordt naar een droombeeld vanuit idealisme, waarbij de realistisch kant achterwege is gebleven en fundamentele keuzes nog niet zijn gemaakt.

Conclusie5: beweeg in de richting van de strategische doelen, maar deel het tijdsfad realistischer in en revalueer wat wél haalbaar is in 2030. Geef een realistische doorkijk voor ontwikkelingen die dat nodig hebben. Manage verwachtingen bij partijen en haal druk van de ketel.

❖ Fundamentele keuzes die richting geven ontbreken binnen strategische doelen

De strategische doelen maken nog onvoldoende duidelijk welke fundamentele keuzes nu worden of zijn gemaakt. Daardoor stellen stakeholders nog veel vragen bij de betekenis van deze drie strategische doelen in de visie. De drie strategische doelen zijn nog te abstract. Over de operationele doelen die opgeleverd zijn door de werkgroepen, vraagt men zich af of die wel bij gaan dragen aan de strategische doelen in de visie. Er zit nog een groot gat tussen deze doelen. Wat de stuurgroep mist is het gezamenlijk out-of-the box kunnen nadenken over fundamenteel andere systemen, die voor daadwerkelijke verandering kunnen zorgen.

Conclusie6: Maak moeilijke keuzes zichtbaar in een tussenvorm die tussen strategische en operationele doelen in zit: bijvoorbeeld tactische doelen. Zie bijlage 1 voor een eerste aanzet van dit type discussiepunten waarin keuzes gemaakt zouden kunnen worden en die kunnen leiden tot tactische doelen. Zie ook figuur 1 ter illustratie.

Figuur 1: visuele weergave van mijn gedachtegang over de dwarsverbanden tussen doelen en mogelijk ontbrekende elementen in het proces van het UP die kunnen helpen in het neerzetten van effectieve, haalbare en realistische acties in de transitie

❖ Te grote interpretatieruimte⁴ doelen

Veel begrippen in de context van gewasbescherming en de plannen die er liggen maken nog onvoldoende duidelijk wat er nu precies bedoeld wordt. Het gaat hier om onduidelijke definities die opheldering vragen. Bijvoorbeeld: wordt er nu met de 'vermindering van emissies' bedoeld: 80% of 99%? Een eerste lijst van deze begrippen is gemeld in bijlage 2.

Conclusie7: definieer onduidelijke definities voor een gemeenschappelijk beeld

⁴ Dit gaat over de S(pecifiek) van SMART: Is de doelstelling eenduidig?

❖ 0-meting is afwezig

Bij het opstellen van doelen, moet de voortgang ook gemeten⁵ worden. Er zijn zorgen geuit over hoe dit gaat plaatsvinden, wat het start- en eindpunt is, en hoe en wat er gaat worden gemeten.

Conclusie8: Een nulmeting zou een onderdeel moeten zijn van (de start van) het UP

3.3. Zorgen over opgeleverde acties/ideeën van werkgroepen

Allereerst wordt breed erkend dat er inhoudelijk keihard gewerkt is door de werkgroepen aan uitgewerkte acties en ideeën door de zomer heen, ondanks de bijna onmogelijke opdracht in tijd en complexiteit. De volgende zorgen worden over het vervolgproces medegedeeld.

❖ Er is grote zorg over of de som der delen een transitie of paradigmashift gaat opleveren

Er is een paradigmashift nodig, een transitie. De stakeholders zijn zeer sceptisch over of de optelsom der delen (dat zijn de acties die zijn geformuleerd door de werkgroepen) deze transitie gaat bewerkstelligen. Men spreekt van mogelijk slechts incrementele verbeteringen als er een 1+1 programma tot stand komt: “1+1 is nog geen 3”. Er mist bijv. een stevige analyse van kritieke succesfactoren die transitie écht vorm kunnen geven. Ook wordt benoemd dat sommige doelen wel heel concreet zijn maar niet ambitieus genoeg omdat die al verankerd zouden zijn in wet- en regelgeving.

Conclusie9: in het UP zou aandacht voor een transitiebenadering moeten worden geïntegreerd, wat de stakeholders uiteindelijk het gevoel geeft dat daaraan gekoppelde acties effect hebben én dat deze acties een gerichte transitie te weeg kunnen brengen. Ook een lijst met kritieke succesfactoren kan hierin mogelijk helpen.

❖ De samenhang met en afhankelijkheid van andere transities is niet helder

Deze zorg bevat verschillende facetten:

- De zorg is uitgesproken dat aanpassing van andere wet- en regelgeving die is belegd bij andere directies binnen LNV of andere ministeries nodig is om systeemtransities te kunnen doormaken. Zo niet, dan blijft de transitie begrenst. In de werkgroepen is nog te weinig gekeken naar deze afhankelijkheid.
- Een andere zorg die is geuit is dat er onvoldoende zicht is op het effect van acties op andere mondiale doelen (bijv. energiedoelen). Een integralere benadering mist in dit geval en de scope lijkt nog niet afgekaart of besloten.

Conclusie10: Welke precieze aanpassing van wet- en regelgeving is een kritieke succesfactor voor de transitie in gewasbescherming? Haak de desbetreffende partijen aan in het proces. Weeg acties af in het licht van andere (mondiale) transities.

❖ De samenhang tussen de resultaten van de werkgroepen ontbreekt

Samenhang tussen de werkgroepen en de daaruit voortvloeiende samenhang tussen acties is niet helder. Ook mist de koppeling van acties naar strategische doelen. Dit tezamen zorgt ervoor dat de stakeholders er onvoldoende vertrouwen in hebben dat de acties daadwerkelijk een gezamenlijke transitie te weeg brengen.

Conclusie11: Mogelijk kan een gedragen afwegingskader (zie figuur 2) -op basis van de gemaakte tactische doelen en keuzes- ervoor zorgen dat:

- 1) er koppeling plaatsvindt tussen acties en strategische doelen
- 2) acties ook mét elkaar in samenhang worden gewogen.

Figuur 2: Voorbeeld van een afwegingskader waaraan uit te voeren acties getoetst zouden kunnen worden, gebaseerd op indicatoren die zijn benoemd door de stakeholders

Afwegingskader op basis van strategische en tactische/richtinggevende doelen, die bepaalt of operationele acties kunnen en moeten worden uitgevoerd, bijv.:

- 1) Past de actie binnen de tactische keuzes die we hebben gemaakt?
- 2) Toets aan (Europese) wet- en regelgeving
 - a. Mag het?
 - b. Trend of beweging Europa: is het slim? Consequenties?
 - c. Is er met deze richting aanpassing van regels nodig?
- 3) Toets op handhaafbaarheid in de praktijk
- 4) Transitiekader: wordt paradigmashift met maatregel gehaald?
- 5) Effectiviteitstoets: wordt strategisch doel hiermee op termijn gehaald?

⁵ Dit is de M(eetbaar) van SMART: Onder welke (meetbare/observeerbare) voorwaarden of vorm is het doel bereikt?

- 6) (Onafhankelijke) impactanalyse: wat is het effect van de actie op mens/milieu/economie?
- 7) Verdienmodel: is het economisch haalbaar voor het bedrijf?
- 8) Is de internationale concurrentiepositie van Nederland in het geding?
- 9) Heeft de actie in lijn met de bredere mondiale doelen (bijv. energietransitie)?
- 10) Etc..
- 11) ...

❖ **Er zijn zorgen dat de complexiteit van doelen onvoldoende wordt weergegeven**

Genoemd is dat de opgeleverde operationele doelen er makkelijker uitzien dan dat ze in werkelijkheid uitvoerbaar zijn. Iets opschrijven is een, iets vervolgens doen is twee. “Het is de boer die uiteindelijk met het UP aan de slag moet”. Daarnaast betekent A, niet direct B. D.w.z.: als je bijv. X% minder middelen gebruikt wil dat nog niet zeggen dat er X% meer alternatieven zijn. Het opgeleverde resultaat van de werkgroepen lijkt de integrale benadering en afweging van keuzes niet te doorgronden.

***Conclusie12:** De complexiteit van de transitie van gewasbescherming neigt o.a. naar op maat gemaakte, gebiedsgerichte, oplossingen en acties die bijv. in een breder afwegingskader aan andere effecten moeten worden gekoppeld. Erkenning is nodig dat acties geen lineaire verbanden bewerkstelligen. Het lijkt nodig dat er vanuit systeemperspectief keuzes nodig zijn die richting geven, waarbij zowel gewenste als ongewenste gevolgen worden geaccepteerd.*

❖ **Prioritering ontbreekt in acties**

Doordat er nu een grote lijst aan acties nu op tafel ligt, zien stakeholders door de bomen het bos niet meer. Er is een heldere roep om een lijst met kritieke succesfactoren. Stel de vraag: welke acties hebben op welk moment het grootste effect en dragen dus het meest bij aan succes? En waar moeten we dus mee beginnen? Hoeveel % van onze doelen gaan die halen? Maak duidelijke keuzes.

***Conclusie13:** Een lijst van kritieke succesfactoren helpt mogelijk om te prioriteren: welke actie eerst (zie aanzet bijlage 3)*

❖ **Doelen met averechts effect**

Er zijn ook zorgen dat bepaalde acties juist negatieve effecten hebben op het milieu; deze acties of richtingen worden daarom niet breed gedragen. Het mist volgens stakeholders dan aan een integrale en systemische kijk op de zaak, waarbij de expliciete keus voor een afweging duidelijk is. Nu is dat vaak niet het geval.

***Conclusie14:** Negatieve effecten van acties zijn waarschijnlijk realiteit. Het lijkt nog niet het geval dat deze negatieve effecten zijn besproken en geaccepteerd op basis van breed gedragen keuzes binnen de stuurgroep.*

❖ **Onuitvoerbare acties**

Stakeholders geven aan dat sommige doelen zijn afgedwongen door een meerderheid terwijl deze acties tegen grenzen in (Europese) regelgeving bij de uitvoering aanlopen. Deze acties zijn niet breed gedragen en er kon niet voldoende bij stil gestaan worden bij de uitwerking in de werkgroepen vanwege de tijdsdruk.

***Conclusie15:** Het verdient aanbeveling ook in deze context een afwegingskader op te stellen (incl. wet- en regelgevingskaders) op basis waarvan de opgestelde acties gerevalueerd en evt. geherformuleerd kunnen worden.*

❖ **Handhaafbaarheid niet mogelijk**

Er zijn zorgen geuit over huidige regels die niet handhaafbaar zijn. In de context van het opstellen van het gewasbeschermingsprogramma wordt daarom aanbevolen om uit te voeren acties ook in dat licht te wegen.

***Conclusie16:** maak handhaafbaarheid ook een onderdeel van een afwegingskader*

3.4. Zorgen over overkoepelende thema's

❖ **(Beweging) Europese regelgeving zorgt voor spanning op doelen UP**

- Wat uitgevoerd kan worden binnen het UP is medeafhankelijk van 1) wat er Europees al bepaald is, maar ook 2) wat de richting is waarnaar Europa beweegt. Stakeholders geven aan dat sommige operationele doelen in de (nabije toekomst) onuitvoerbaar zullen zijn, anticiperend op de richting waarnaar Europa beweegt
- De stakeholders geven aan dat bepaalde thema's in Europa meer aandacht behoeven
- En hoe wordt er algemeen omgegaan met de algemene bewegingen die Europa maakt als we kijken naar welke opgaaf er ligt in de visie? Welke keuzes worden gemaakt en welke acties volgen hieruit?

- Sommige stakeholders uiten hun zorg dat de grenzen aan flexibiliteit en creatief omgaan met wet- en regelgeving zijn bereikt.

Een voorbeeld van spanning hierbij is dat het toenemend aantal (Europees gestoelde) verboden op middelen soms juist zorgt voor een hogere milieubelasting in de praktijk. Ook maakt men zich zorgen of de sector nog wel voldoende bescherming overhoudt voor gewassen, bijv. omdat huidige wetgeving te lang duurt om bepaalde (biologische) bestrijdingsmiddelen op de markt te brengen. Benoemd is daarbij in te zetten op bijv. een “ja, mits” i.p.v. “nee, tenzij” aanpak. Ook het achter de hand moeten kunnen houden van conventionele middelen die veilig gebruikt kunnen worden (bijv. voor ‘het geval dat’) is ter sprake gekomen. Het lijkt dat er op al deze onderdelen nog veel vragen zijn, die nog beantwoord moeten worden.

Conclusie17:

- *het lijkt noodzakelijk inzichtelijk te krijgen in het totaalplaatje van welke bewegingen in Europa gaande zijn en waarop het UP kan anticiperen. Wet- en regelgeving en bewegingen die plaatsvinden in Europa zouden onderdeel kunnen zijn van een afwegingskader die de acties revalueert. Dat totaalplaatje kan dan evt. ook worden geëvalueerd op basis van fundamentele keuzes die de stuurgroep maakt; daaruit volgen nieuwe acties.*
- *Als er fundamentele systeemkeuzes worden gemaakt tégen een Europese beweging in, dan zou hier internationaal op ingezet moeten worden. Deze fundamentele (systeem)keuzes moeten dan duidelijk worden gemaakt, de bijbehorende consequenties geaccepteerd, én een plan B voor de kort termijn worden opgesteld.*
- *Voordat systemische veranderingen in wet- en regelgeving zijn bereikt, is het zaak een discussie te voeren over wat acceptabel is wanneer het gaat over creatief en flexibel omgaan in wet- en regelgeving. Als grenzen zijn bereikt betekent dat er mogelijk een systeemverandering aan ten grondslag ligt? Hoe wordt er met deze druk omgegaan?*

❖ Kan er met het uitvoeringsprogramma straks nog brood worden verdiend? Verdienmodel en continuïteit.

Stakeholders maken zich zorgen over of er met de ambitie die er voorligt nog wel voldoende kan worden verdiend door de boer of kweker.

- Daarbij lopen de bedoelingen achter het begrip ‘verdienmodel’ uiteen van ‘verleiden tot verdienmodel’ tot ‘zijn er in 2030 nog wel voldoende middelen beschikbaar om mijn oogst te redden mocht het misgaan?’. Of verdienmodel nu iets is wat je bijv. doet en toepast aan de voorkant (verleiden tot innovatie)’ of iets is wat je overkomt (steeds minder middelen om plaag te bestrijden, business as usual, hoe kan ik nu rondkomen?), is niet duidelijk gebleken.
- Ook zijn er zorgen over wie de transitie gaat bekostigen en dat stijgende kosten doorberekend worden naar de consument.

Conclusie18:

- *‘Verdienmodel’ an sich is enkele keren benoemd door stakeholders maar er is geen eenduidig beeld over wat het precies is en wat het zou moeten zijn. Onder andere is het benoemd als een kritieke succesfactor. Het verdient aanbeveling om zowel de definitie, de toepassing als ook het gebruik van de term verder te onderzoeken i.h.k.v. dit gewasbeschermingsprogramma.*
- *Een discussie moet nog plaatsvinden over welke kosten er zullen worden gemaakt en wie daarvoor gaat betalen.*

❖ Het effect van maatregelen op de internationale concurrentiepositie van Nederland

De landbouwsector opereert mondiaal. Er zijn zorgen onder de stakeholders dat de (te) ambitieuze doelen de Nederlandse exportpositie in gevaar brengt. Daarnaast zijn er importvereisten in andere landen waaraan Nederland op den duur mogelijk niet meer aan kan voldoen. Hoe wordt dit bijv. in relatie tot de strenger wordende Europese wet- en regelgeving aangevlogen? Welke weg wordt hierin de komende jaren bewandeld?

Conclusie19: *toets fundamentele keuzes aan de internationale concurrentiepositie van Nederland en bepaal wat Europees nodig is.*

4. Hoe nu verder

In deze analyse heb ik ervoor gekozen geen aanbeveling te geven voor ‘hoe nu verder’. Dit is onder andere aan de stuurgroep. Daarin zou o.a. moeten worden afgewogen wat een realistisch resultaat qua uitvoeringsprogramma kan zijn binnen de zeer beperkte tijd die nog rest. M.a.w. op welk abstractieniveau ga je je uitvoeringsprogramma schrijven, welke kwaliteit wil je neerleggen, en welke onderwerpen en discussies hevel je over naar het (begin van het) uitvoeringsprogramma zelf?

Bijlage 1: inventarisatie van dilemma's die een (diepgaande) keus/afweging behoeven en leiden tot tactische doelen (niet-gelimiteerd)

- Wat vinden we acceptabel als genetisch modificeerbaar?
- Hoe komen we met de richting naar alleen laag-risico middelen de transitie door? Bieden deze middelen voldoende perspectief voor gewasbescherming? Of is het de bedoeling dat die ook niet meer gebruikt worden in 2030?
- Hoe gaan we om met een minder beschikbaar aantal middelen, terwijl daardoor de milieudruk in zijn totaliteit soms juist toeneemt?
- Hoe wordt ingezet op bepaalde bewegingen die Europa maakt op sleutelthema's als we dat vergelijken met de bewegingen/richtingen die in het UP gemaakt of uitgezet worden?
- Er wordt gevraagd om meer flexibiliteit en creativiteit van de regelgever bij de toelating van laag-risicomiddelen, maar regelgever loopt tegen grenzen aan en heeft fundamenteelere wetswijziging/omslag nodig. Welke weg wordt hierin gelopen?
- Wie draait op voor de financiële gaten die er gaan vallen of de investeringen die gedaan moeten worden om deze transitie te bewerkstellingen?
- Willen wij samenwerken op basis van consensus? Zo ja, wat zijn dan de consequenties?
- Etc.

NB: deze lijst bevat dilemma's die genoemd zijn in de gesprekken, maar zijn daarmee nog niet als zodanig afgestemd binnen de brede stuurgroep.

Bijlage 2: eerste inventarisatie definities die opheldering verdienen (niet-gelimiteerd)

- Wat verstaan we *precies* onder de ‘weerbaarheid’ van gewassen
- Wat verstaan we precies onder ‘genetisch modificeerbaar’?
- Wat verstaan we precies onder ‘alternatieven’? (niet-chemische middelen? en/of technische middelen (bijv. robots)? en/of?)
- Wat verstaan we onder ‘nagenoeg nul [emissies] in 2030’? Bijv. geen emissies van chemische middelen? Of van geen enkel middel? Of..?
- Wat verstaan we onder een ‘afnemende kans op de aanwezigheid van residuen op producten’?
- Wat wordt verstaan onder ‘verdienmodel’?
- Etc.

NB: deze lijst bevat definities die genoemd zijn in de gesprekken, maar zijn daarmee nog niet als zodanig afgestemd binnen de brede stuurgroep.

Bijlage 3: eerste inventarisatie van specifieke kritische succesfactoren voor het slagen van het UP (niet-gelimiteerd)

- Crispr-Cas faciliteren en mogelijk maken
- Genetische modificatie
- (Andere) aan te passen regelgeving die in andere sectoren belegd is maar die wel kritisch is voor het succes van het UP gewasbescherming (bijv. fosfaatsnormen voor organische mest)
- Verdienmodel⁶
- Etc.

NB: deze lijst bevat factoren die genoemd zijn in de gesprekken, maar zijn daarmee nog niet als zodanig afgestemd binnen de brede stuurgroep. Te algemene indicaties zoals bijv. 'instrumentarium' zijn niet opgenomen.

⁶ Het ligt er heel erg aan of je verdienmodel definieert als bijv. 'verleiding voor innovatie' of als 'voortbestaan met business as usual in 2030'

PLANNING SCHRIJVEN UITVOERINGSPROGRAMMA GEWASBESCHERMING

		schrijfgroep	kerngroep	1e ring	WG: vz + secr.	WG: rest	stuurgroep	wekelijkse update	notitie
week 43	oktober								
maandag	21							x	
dinsdag	22	0900-1330							
woensdag	23								
donderdag	24								
vrijdag	25	update nr. kerngroep							
week 44	oktober								
maandag	28	1300-1630						x	
dinsdag	29		1100-1300						
woensdag	30								
donderdag	31								AO
vrijdag	1	update nr. kerngroep							
week 45	november								
maandag	4	0900-1230						x	schrijfgroep stuurt kerngroep update van UP na bijeenkomst
dinsdag	5		1200-1330; bij ctgb Ede						
woensdag	6								
donderdag	7								
vrijdag	8	update nr. kerngroep							
week 46	november								
maandag	11							x	
dinsdag	12		1000-1200; oa oplegger schrijven stuurgroep 19 nov						
woensdag	13	0900-1530	Kerngroep sluit evt aan ivm 19 nov						oplegger 'richtinggevende besluitpunten' verzenden 19 nov
donderdag	14								
vrijdag	15								
week 47	november								
maandag	18							x	
dinsdag	19		1300-1500				stuurgroep "richtinggevende besluitpunten" 0900-1030		
woensdag	20	0900-1530							UP verzenden 25 nov brede bijeenkomst
donderdag	21								
vrijdag	22								
week 48	november								

[illegible]

PLANNING SCHRIJVEN UITVOERINGSPROGRAMMA GEWASBESCHERMING									
		schrijfgroep	kerngroep	1e ring	WG: vz + secr.	WG: rest	stuurgroep	wekelijkse update	notitie
donderdag	2								
vrijdag	3								
week 2	januari								
maandag	6							x	
dinsdag	7		1300-1500						
woensdag	8								
donderdag	9								
vrijdag	10								
week 3	januari								
maandag	13						Vaststellen versie voor achterban raadpleging (datum nnb)	x	90% versie
dinsdag	14								
woensdag	15								
donderdag	16								
vrijdag	17								
week 4	januari								
maandag	20							x	
dinsdag	21								
woensdag	22								
donderdag	23								
vrijdag	24								
week 5	januari								
maandag	27							x	
dinsdag	28								
woensdag	29								
donderdag	30								
vrijdag	31								
week 6	februari								
maandag	3							x	
dinsdag	4								
woensdag	5								
donderdag	6								
vrijdag	7								
week 7	februari								
maandag	10							x	
dinsdag	11								
woensdag	12								
donderdag	13								

PLANNING SCHRIJVEN UITVOERINGSPROGRAMMA GEWASBESCHERMING									
		schrijfgroep	kerngroep	1e ring	WG: vz + secr.	WG: rest	stuurgroep	wekelijkse update	notitie
vrijdag	14								
week 8	februari								
maandag	17						Vaststellen 95% versie na achterban raadpleging (datum nnb)	x	
dinsdag	18								
woensdag	19								95% versie
donderdag	20								
vrijdag	21								
week 9	februari								
maandag	24							x	
dinsdag	25								
woensdag	26								
donderdag	27								
vrijdag	28								
week 10	maart								
maandag	2						Vaststellen definitief uitvoeringsprogramma (datum nnb)	x	
dinsdag	3								
woensdag	4								100% versie
donderdag	5								
vrijdag	6								

Aan: Stuurgroep duurzame gewasbescherming
 Van: Ministerie van LNV
 Betreft: 'Grote onderwerpen' tbv uitvoeringsprogramma

Aanleiding

In de kerngroep is diverse malen gesproken over vraagstukken die van groot belang zijn voor de met het uitvoeringsprogramma beoogde transitie, de zgn. 'grote onderwerpen'. Ook individuele stuurgroepleden hebben aangegeven behoefte te hebben aan inhoudelijke discussie op belangrijke thema's in de stuurgroep. In deze notitie doet het ministerie van LNV een voorzet, op basis van de gesprekken in de kerngroep en met individuele stakeholders, om een aantal van deze grote onderwerpen te benoemen. Per onderwerp doen we tevens een voorstel voor een richting die de stuurgroep zou kunnen geven en op basis de kerngroep verder zou kunnen met de uitwerking. Deze notitie is bedoeld voor discussie in de stuurgroepvergadering van 19 november a.s.

1. Basis voor de transitie: economisch model

Een belangrijke aanleiding voor de Toekomstvisie gewasbescherming 2030 is het pakket van gewasbeschermingsmiddelen dat onder druk staat. We willen toe naar een landbouwsysteem waarin de behoefte aan gewasbeschermingsmiddelen drastisch is afgenomen. Waar nog gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt, zijn dat laagrisico middelen. Ook op EU-niveau wordt onderscheid gemaakt naar risico en zijn middelen met een hoog risico aangewezen als 'candidates for substitution'. In het huidige economisch model wordt aan het verschil in risico echter geen waarde toegekend. Een afnemer van gewasbeschermingsmiddelen zal dus kijken naar prijs en effectiviteit; of het gaat om een hoog- of laagrisicomiddel zal voor de meeste afnemers geen onderdeel zijn van de afweging welke middelen gebruikt worden. Om de door alle stakeholders gewenste transitie te realiseren, is het wenselijk dat risico wel degelijk onderdeel wordt van de afweging welke middelen gebruikt worden. We geven in de Toekomstvisie immers de voorkeur aan laagrisicomiddelen boven hoogrisicomiddelen. Een manier om dit te doen is het beprijzen van middelen met een hoog risico. Zo'n systeem zal echter alleen effectief kunnen zijn als voor een afnemer alternatieven met een laag risico beschikbaar zijn. Als een afnemer geen keuze heeft, zal hij niet anders kunnen dan de hogere prijs voor het hoogrisicomiddel dat hij nodig heeft te betalen, totdat dit bedrijfseconomisch niet meer uit kan. Dat laatste staat op gespannen voet met de in de Toekomstvisie benoemde randvoorwaarde van een goed verdienmodel voor de teler. Een alternatief kan zijn dat een heffing wordt toegepast op hoogrisicomiddelen, en de opbrengst wordt gebruikt voor onderzoek, ontwikkeling en/of toepassing van laagrisicomiddelen. Op die manier blijft het geld in de sector en kan een stimulans gegeven worden voor de transitie.

Voorstel: De stuurgroep verzoekt de kerngroep de voor- en nadelen in kaart te brengen van een heffing op hoogrisicomiddelen ten behoeve van onderzoek, ontwikkeling en/of toepassing van laagrisicomiddelen. Daarbij dient in ieder geval in te worden gegaan op de effecten voor het realiseren van de transitie, het verdienvermogen van de teler en de effecten voor het milieu.

Een ander punt van aandacht is het economisch model van leveranciers van gewasbeschermingsmiddelen. In de tussenevaluatie van de nota GGDO merkt het PBL het volgende op: "Geïntegreerde gewasbescherming vergt veel kennis van de teler. Telers betrekken deze kennis vooral van adviseurs, waarbij de leverancier van gewasbeschermingsmiddelen de belangrijkste kennisleverancier is. Omdat de leverancier ook belang heeft bij de verkoop van gewasbeschermingsmiddelen, roept dit de vraag op of dit advies alle aspecten van geïntegreerde gewasbescherming evenwichtig belicht. De kosten van het advies zitten geïntegreerd in de prijs van een middel. Daardoor is er geen gelijk speelveld met onafhankelijke kennisleveranciers. De overheid zou een rol kunnen spelen bij het creëren van een gelijk speelveld door – net als in de hypotheeksector – te verplichten dat de kosten voor advies en product apart in rekening worden gebracht." Naast de vergelijking met de hypotheeksector kan ook een vergelijking gemaakt worden met de energiesector. Energiebesparing is een belangrijk onderdeel van de energietransitie, en veel energieleveranciers hebben hun bedrijfsmodel verlegd van het verkopen van energie naar het verkopen van een totaalpakket inclusief energiebesparingsmaatregelen en -diensten.

Voorstel: De stuurgroep verzoekt de kerngroep een aantal varianten uit te werken om te borgen dat telers volledige pakketten van geïntegreerde gewasbeschermingsdiensten kunnen afnemen, zonder dat de verkoop van middelen voorop staat. De kerngroep wordt verzocht per variant de voor- en nadelen in kaart te brengen en daarbij in ieder geval in te gaan op de effecten voor het realiseren van de transitie, het verdienvermogen van de teler en de effecten voor het milieu.

2. Sturing van de transitie: monitoring en evaluatie

Het uitvoeringsprogramma heeft als doel om tussen nu en 2030 de Toekomstvisie te realiseren. Het is aannemelijk dat zich gedurende die periode nieuwe ontwikkelingen zullen voordoen die maken dat bijsturing nodig is. Ook is het van belang om goed zicht te houden op de implementatie van de maatregelen door alle stakeholders en of die maatregelen het verwachte effect hebben. Ook hierop kan bijsturing nodig zijn. Om de implementatie van het uitvoeringsprogramma in het oog te houden is het van belang het proces te monitoren en evalueren. De voortgang van gemaakte afspraken en vastgestelde acties moet regelmatig worden gemonitord ten opzichte van gestelde (tussen)doelen. Vanuit de voortgang kunnen verantwoordelijke partijen worden aangesproken en wordt er geëvalueerd of bijsturing, versnelling of het zoeken van alternatieven nodig is om op koers te blijven. Echter daarnaast wordt er ook een transitie pad belopen. Een paradigmawisseling over gewasbescherming die via de afspraken in het uitvoeringsprogramma in de praktijk gemaakt moet worden. Ook hier is het van belang dat je gaandeweg leert van de resultaten en de effecten van de inspanningen om het de transitie te bewerkstelligen. De transitie vereist inzicht in de manier waarop de afspraken uit het uitvoeringsprogramma een weg vinden in de praktijk. Via verschillende indicatoren moet duidelijk worden wat de effecten zijn van de implementatie van het uitvoeringsprogramma op de transitie en waar deze mogelijk bijgestuurd of ondersteund dient te worden.

Voorstel: De stuurgroep verzoekt de kerngroep een systematiek van monitoring uit te werken, op basis waarvan beoordeeld kan worden of de uitvoering van het uitvoeringsprogramma en de realisatie van de transitie op koers ligt. De monitoring moet voldoende diepgaand zijn zodat niet alleen inzicht worden gegeven in of de transitie op koers ligt, maar ook waardoor dat komt. Alleen dan kan immers een goede afweging worden gemaakt op welke wijze het meest effectief kan worden bijgestuurd. In geval van bijsturing kan zowel de 'wortel' (stimulerende maatregelen om iets beter mogelijk te maken) als de 'stok' (dwingende maatregelen om iets op te leggen) aan de orde zijn. Tzt zal op basis van de monitoring en analyse moeten worden gezien welke wijze van bijsturen het meest effectief is en recht doet aan de oorzaak van achterblijvende voortgang.

3. Scope van de transitie: reikwijdte van het uitvoeringsprogramma

Gewasbescherming is onderwerp dat op veel maatschappelijke en politieke belangstelling kan rekenen. Daardoor kunnen specifieke onderdelen van het beleid opeens meer aandacht krijgen, bijvoorbeeld naar aanleiding van berichtgeving in de media en politieke reacties daarop. In de vorige stuurgroepvergadering is gesproken over de reikwijdte van het uitvoeringsprogramma, naar aanleiding van actuele discussies over glyfosaat en over blootstelling van omwonenden. Enerzijds hebben diverse stuurgroepleden bezwaren geuit tegen het onder het uitvoeringsprogramma hangen van actuele thema's en discussies. Anderzijds is er de wens dat het uitvoeringsprogramma de basis is voor het gewasbeschermingsbeleid en dat er geen parallelle beleidstrajecten gaan lopen die niet in lijn zijn met de Toekomstvisie en het uitvoeringsprogramma.

Voorstel: De stuurgroep stelt vast dat de Toekomstvisie en het uitvoeringsprogramma de basis zijn voor de transitie en dus voor alle dossiers binnen het thema gewasbescherming. Voorkomen moet worden dat initiatieven of trajecten ontstaan die de realisatie van de transitie doorkruisen. Dat betekent niet dat alles onderdeel moet zijn van het uitvoeringsprogramma; het kan efficiënter zijn om een bepaald dossier apart op te pakken, bijvoorbeeld omdat niet alle stakeholders hier betrokkenheid bij hebben. Ook dan moet echter wel geborgd worden dat de aanpak van dat dossier past binnen het uitvoeringsprogramma en de realisatie van de transitie. Als zich nieuwe ontwikkelingen voordoen, is het wenselijk dat de stuurgroep dit met elkaar bespreekt en bezieet of en zo ja, hoe dit ingepast kan worden in het uitvoeringsprogramma.

Directoraat-generaal Agro
Directie Plantaardige Agroketens
en Voedselkwaliteit

Behandeld door

10.2.e

Datum

11-12-2019

Kenmerk

Bijlage(n)

8

agenda

Omschrijving	Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming
Voorzitter	10.2.e
Notulist	10.2.e
Vergaderdatum en -tijd	16 december 2019, 15.30 uur - 17.30 uur
Locatie	LNV, Bezuidenhoutseweg 73, Den Haag, Verkadezaal (zaal 25), CZ.01.V25.

Vergaderpunten

1. Opening en vaststellen van de agenda
2. Notulen vorige vergadering d.d. 19 november 2019 (bijlage 1)
3. Mededelingen
4. Terugkoppeling overleg 4/12 n.a.v. notitie Jan Wouter (bijlage 2)
5. Concept UP (bijlage 3 a en b) en notitie governance (bijlage 4 en 5))
6. Communicatie – proces (bijlage 6)
7. Planning (bijlage 7) en lijstje belangrijke (vergader)data (bijlage 8)
8. Rondvraag
9. Sluiting

Follow-up n.a.v. ‘Terugkoppeling ‘net ophalen’ bij stuurgroep duurzame gewasbescherming 2030’

Maandag 9 december

Van: 10.2.e

Aan: Stuurgroep duurzame gewasbescherming

Zoals afgesproken in de stuurgroep, is, n.a.v. de terugkoppeling van 10.2.e, in klein verband¹ op 4 december jl. gesproken over hoe als stuurgroep beter sturing gegeven kan worden aan het lopende proces. In klein verband is er o.a. gekeken naar wat er op dit moment al gebeurt en wat op dit moment nog nadere aandacht behoeft. Als basis voor dit gesprek hebben verschillende procesconclusies gediend. Daarna is stilgestaan bij hoe nog verder te sturen op onderwerpen die op dit moment nog aandacht vergen. We willen deze conclusies en voorstellen nu aan de stuurgroep voorleggen en toetsen of zij zich hierin kan vinden.

Procesconclusies

In de belronde met de stuurgroepleden hebben zij hun zorgen geuit over hoe het proces tot dan toe liep en of de gang van zaken wel tot een voldoende kwaliteit resultaat zou leiden op inhoud. Stakeholders gaven aan enerzijds behoefte te hebben aan een strakkere regie, en spraken anderzijds uit gezamenlijk voor (het opstellen van) het uitvoeringsprogramma (UP) aan de lat te staan. Daarnaast hadden zij behoefte aan een ‘pas op de plaats’ om na te denken over fundamentele keuzes die nog voorliggen. Met als doel een breed gedragen uitvoeringsprogramma met een realistisch tijdsplan en gerichte acties en randvoorwaarden, die daadwerkelijk tot een paradigmashift leiden.

In de afgelopen paar weken is er flink geïnvesteerd op regie, proces en schrijfproces:

- Er is een **‘pas op de plaats’** gemaakt door de minister van LNV, door het proces met 6 maanden uit te stellen. Er is nu meer tijd om een goed en breed gedragen UP neer te leggen, dat uitvoerbaar en haalbaar is;
- Er is door LNV geïnvesteerd in **extra mankracht**, door tijdelijk een procesmanager aan te stellen en door extra inzet (ten minste één medewerker voltijd) op het schrijven van het UP;
- Er is door de schrijvers van het UP de afgelopen weken op zeer korte termijn tweemaal gesproken met een **transitie-expert** van wie het transitiegedachtegoed wordt geïntegreerd in het UP, met het oog op het halen van paradigmashift en het wegnemen van zorgen daarover. Er wordt beoogd om in 2020 deze expert mogelijk structureel te betrekken;
- Inmiddels is er gesproken met WEcR om uitvoering te geven aan de onafhankelijke **haalbaarheidstoets**, die waarschijnlijk gelijktijdig met de achterbanraadpleging plaatsvindt. Deze haalbaarheidstoets moet onder andere inzicht geven in uitvoerbaarheid, realismegehalte en de vraag of de beoogde transitie met het programma daadwerkelijk kan worden gerealiseerd;
- Om ruis te voorkomen in de **organisatiestructuur**, zijn de schrijf- en kerngroep in elkaar geschoven en is de werkstructuur versimpeld. Deze groep rapporteert nu direct aan de stuurgroep, zodat communicatieruis in het schrijfproces nu tot een minimum worden beperkt. Dit vergroot ook de betrokkenheid van meerdere partijen bij het schrijfproces zodat het een meer gedeeld resultaat wordt. 10.2.e is momenteel de verbindende schakel tussen gefuseerde kern/schrijfgroep en de stuurgroep;
- De stuurgroep heeft hun wens voor meer regie en gezamenlijke aanpak inmiddels d.m.v. een eerste actie gematerialiseerd door nu met een kleine afvaardiging de volgende stuurgroep voor te bereiden. Aanleiding hiervoor was om een vervolg aan de notitie van 10.2.e te geven, om **procesaankbevelingen** en **‘grote onderwerpen’** te bespreken. Er is actief om input gevraagd bij de resterende stuurgroepleden voor deze voorbereiding. Deze discussie moet antwoord geven bij wie de transitie ‘pijn’ gaat doen en hoe die verdeeld moet worden in de transitie. Hier is nog weinig over gesproken, maar stakeholders willen dit gesprek nu wel aan gaan.

¹ LNV, Natuur en Milieu, Nefyto, LTO

Aanvullende sturing, besproken in overleg 4/12:

- In een **aparte notitie** wordt op dit moment nagedacht over hoe de **governance** rond het UP vorm gegeven moet en kan worden. Via deze notitie kunnen stuurgroepleden specifieke input leveren op het onderwerp en hoe er gestuurd moet gaan worden bij de uitvoering;
- Het is de bedoeling dat er in de stuurgroepvergadering van januari **apart stil wordt gestaan bij governance, evaluatie en monitoring**, omdat dit belangrijke sturelementen zijn voor het uitvoeringsproces;
- De lijst met **grote onderwerpen** die zijn aangeleverd door de stuurgroepleden, zijn inhoudelijk behandeld en aan het schrijfteam meegegeven:
 - Het schrijfteam wordt verzocht aan te geven **waar** deze **onderwerpen zijn geland in het UP** en de bespreekpunten voor de stuurgroep daarbij expliciet te maken en voor te leggen;
 - In de intro van het UP wordt extra ingegaan op wat écht gaat werken om de transitie te halen. Er is op dit moment een **aanvullende adviesvraag bij WEcR** neergelegd om *alle* instrumenten in kaart te brengen die in de transitie het verschil kunnen maken. Dit is een ruime uitvraag, met mogelijke instrumenten op het gebied van bijv. gedrag, financieel, communicatie, wet- en regelgeving;
 - Met een enkele partij wordt door LNV nog **individueel contact** opgenomen om aangeleverde onderwerpen apart door te nemen;
- Meer fundamenteel is besproken dat het goed lijkt in het begin vanuit het centraal stellen van de teler vanuit de huidige situatie vast te stellen wat er nodig is (condities) om de beoogde verandering door te maken (transitie die we voor ogen hebben). Daarbij hebben we o.a. benoemd: bedrijfseconomische motieven, risico, eisen vanuit de markt/keten. Het expliciet benoemen is van belang voor het beoordelen van welke interventies en maatregelen gaan helpen.
- Indien gewenst kan de stuurgroep de vorm een **voorbereidend overleg** met afvaardiging van stuurgroepleden **herhalen**;
- **Stuurgroepen worden t/m maart ingepland** en voorgesteld wordt om de vergaderingen 2 uur te laten duren.

Aan: Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming

Van: LNV (regierol)

Onderwerp: Uitvoeringsprogramma "Toekomstvisie gewasbescherming 2030"

Datum: 12-12-2019

Bijgevoegd treft u aan het concept (dd. 12-12-2019) van het Uitvoeringsprogramma "Toekomstvisie gewasbescherming 2030". Deze versie is gebaseerd op de input van de werkgroepen, 'eerste ring' en kerngroep. Na verwerking van de recente input ontstond inzicht om de stuurgroep drie voorstellen doen voor de volgende versie:

1. Het toevoegen van de belemmeringen die er zijn voor het realiseren van de opgaven en welk acties daar dan bij passen. Daarmee verwachten we dat de onderbouwing voor alle acties beter wordt en waardoor meer ook inzicht in de haalbaarheid ontstaat. Zie kader met als illustratie een voorbeeld over weerbare rassen en gewassen.

Ter illustratie dit voorbeeld bij de opgave om weerbare rassen en gewassen toe te passen, daarvoor zijn een aantal belemmeringen:

Er zijn niet voor alle teelten weerbare rassen en gewassen beschikbaar:

- ⇒ Actie: de veredelingssector gaat hier gericht op ontwikkelen
- ⇒ Actie: om die ontwikkeling mogelijk te maken willen we gebruikmaken van moderne veredelings technieken, LNV zet hiervoor in op EU ruimte te krijgen voor Crispr-Cas

Er zijn wel weerbare rassen en gewassen beschikbaar, maar de teler kent ze niet en past ze daarom niet toe:

- ⇒ Actie: Er wordt een voor iedereen toegankelijk systeem opgezet zodat telers gemakkelijk inzicht hebben in welke weerbare rassen en gewassen beschikbaar zijn. Adviseurs brengen dit actief onder de aandacht en nemen dit mee in hun diensten richting telers.

Er zijn wel weerbare rassen en gewassen beschikbaar, maar de teler kan ze niet toepassen bijvoorbeeld vanwege kosten:

- ⇒ Actie:
-

2. Als aparte actie op te nemen van enkele (3-5) actuele knelpunten in de praktijk, die daadwerkelijk en direct in 2020 worden aangepakt. LTO wordt verzocht die knelpunten aan te leveren.
3. Als aparte actie opnemen enkele (3-4) regionale en/of sectorale pilots in 2020 daadwerkelijk worden gestart en hoe we dat handen en voeten gaan geven.

Vervolgproces

Zie het voorstel voor planning nieuwe fase (agendabijlage 7).

12-12-2019

Aan de stuurgroep:

Gezien de overvolle agenda maandag en het feit dat – afgaand op de reacties uit de eerste ring – bij veel partijen de focus op dit moment nog op de tekst van het UP zelf ligt, is het voorstel aan de stuurgroep om de governance-notitie niet uitvoerig te bespreken tijdens de vergadering, maar de kerngroep het mandaat te geven voor verdere uitwerking tot een conceptversie.

Vragen aan de stuurgroep:

- De kerngroep pakt onderstaande vervolgacties op en verwerkt ze tot een concept governancevoorstel ter besluitvorming in het stuurgroepoverleg van **12 februari**;
- Governance, evaluatie en monitoring worden apart besproken in het stuurgroepoverleg van 12 februari; dit geeft ruimte om nu eerst te focussen op de inhoud;
- Consequentie: governance, evaluatie en monitoring worden niet voorgelegd aan de achterbanen.

Oplegnotitie “Governance”

Op 5 december is bijgevoegd (bijlage 5) het eerste voorstel voor de governancestructuur van het Uitvoeringsprogramma ter consultatie voorgelegd aan de 1^e ring. Hieronder treft u een samenvattend overzicht aan van ontvangen opmerkingen en aanbevelingen. Grofweg kunnen hieruit drie vervolgacties gedestilleerd worden:

- Structuur verbinden aan de inhoud van het programma, en zo mogelijk vereenvoudigen;
- Concretisering door (1) benoeming deelnemende partijen per gremium en (2) toekenning verantwoordelijkheden;
- Nadere uitwerking positionering & invulling programmacoördinatie en -begeleiding.

Ingekomen reacties op voorstel Governance1. Overall structuur

- Structuur komt op het eerste gezicht complex over; inhoud moet leidend zijn
- Intensieve samenhang met andere beleidsterreinen
- Hoe werken we met elkaar samen? Getrapte uitvoering voorkomen door goede onderlinge verbinding

2. Invulling & verantwoordelijkheid

- Benoem de partijen in de diverse gremia – programmaraad, -platform en -team
- Concretiseer wie wat doet en wanneer?
- Expliciet maken wie de regie heeft in programmaraad en – team
- Wie stuurt op daadwerkelijke uitvoering van acties (incl. stok achter de deur)
- Programmateam bereidt vergaderingen van de programmaraad voor?
- Functioneren van de structuur: trekkracht, mandaat, escalatie?

3. Specifieke rollen en taken

- Programmasecretaris = wenselijk; is de begrote capaciteit hiervoor wel voldoende?
- Ondersteuning door ‘transitiemanager’
- Wie is trekker, en vanuit welke positie (afhankelijk / onafhankelijk)?

4. Beschikbaarheid & inzet van middelen

- Bevoegdheden / beheer over (financiële) middelen -> hoe wordt dit belegd?
- Maak afspraken over benodigde en beschikbaar te stellen capaciteit / mankracht
- Gelijkwaardigheid partijen – ja, maar met verschillende rollen, capaciteit en inzet

Uitvoeringsprogramma: de uitvoering

Werkdocument, 5-12-2019

1. Governance

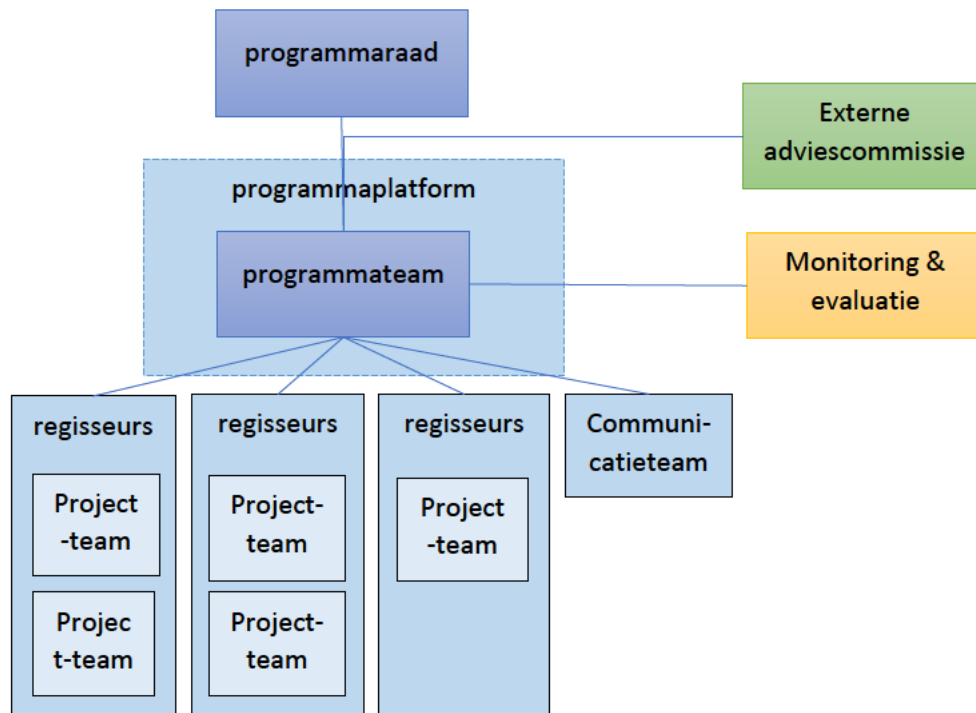
Onder *governance* verstaan we “de wijze van besturen”. Het vormt de basis voor een efficiënte en effectieve uitvoering van het programma. In het kader van het Uitvoeringsprogramma Gewasbescherming 2030 zijn de volgende waarden van belang:

- Breed draagvlak. Cruciaal is dat stakeholders zich betrokken en gehoord voelen. Participatie aan het programma vindt plaats op basis van gelijkwaardigheid.
- Gezamenlijke verantwoordelijkheid. Alle partijen werken samen en elke partner neemt daarbij zijn verantwoordelijkheid, zowel qua input (capaciteit, middelen) als output (resultaat).
- Omgevingssensitiviteit. In de uitvoering kijken we niet alleen van binnen naar buiten, maar ook van buiten naar binnen; vanuit verschillende perspectieven.
- Transitie is een zoektocht. Doelen zijn met elkaar verweven, acties zijn volgtijdig op elkaar. Effectieve monitoring van het proces is van belang om te kunnen anticiperen op onzekerheden nieuwe inzichten.
- Vertrouwen. Tussen partners onderling, en tussen de uitvoerders en de samenleving. Dit vraagt transparantie in wat we doen, waarom, en met welk resultaat.
- Integraliteit. Samenhang dient op alle fronten geborgd te zijn, ten aanzien van zowel inhoud als organisatie. Van lokaal tot nationaal, van sectoraal tot intersectoraal, bottom-up en top-down.

Deze elementen zijn bepalend voor de hierna volgende onderdelen, te weten (2) organisatiestructuur, (3) monitoring & evaluatie, (4) communicatie en (5) financiering.

2. Organisatiestructuur (voorstel)

Onderstaande figuur betreft een schematische weergave van de organisatiestructuur:

De organisatiestructuur is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- De *programmaraad* bestaat uit (bestuurlijk) vertegenwoordigers van alle partners die zich aan het UP geïmmiteerd hebben. De programmaraad stuurt het programma op hoofdlijnen aan en is verantwoordelijk voor de uiteindelijke resultaten. Het besluitvormend mandaat over het uitvoeringsprogramma ligt in de programmaraad. Partijen zijn evenredig vertegenwoordigd en elke stem weegt even zwaar. De programmaraad komt ten minste twee keer per jaar bijeen, met mogelijkheid tot tussentijdse consultatie.
- Het *programmeam* is door de programmaraad bevoegd tot uitvoering van het programma. Het team bestaat uit maximaal zeven personen en houdt zich bezig met programmamanagement op hoofdlijnen, is verantwoordelijk voor de voortgang en samenhang van het programma, en adviseert de programmaraad over te maken strategische keuzes. Het programmeam komt gemiddeld één keer per maand bijeen. Eén lid van het programmeam fungeert als programmasecretaris en is wekelijks één of meer dagen inzetbaar t.b.v. het uitvoeringsprogramma.
- Het *programmaplatform* ondersteunt het programmeam in de uitvoering in de vorm van advies, feedback en signalering. Het platform vertegenwoordigt alle partners in het uitvoeringsprogramma op operationeel niveau, en vormt daarmee de verbinding tussen het programma en de betrokken stakeholders. Daarmee heeft het platform ook een belangrijke rol in het behoud van integraliteit, aansluiting bij de praktijk, en het signaleren van kansen en knelpunten. Het platform overlegt ten minste drie keer per jaar met het programmaplatform, met mogelijkheid tot tussentijdse consultatie en uitwisseling.
- De *externe adviescommissie* betreft een selectie van personen die affiniteit hebben met het uitvoeringsprogramma, maar niet direct betrokken zijn bij de uitvoering daarvan. Denk bijvoorbeeld aan een wetenschapper, teler, burger, ketenvertegenwoordiger, regionale beleidsmaker, vertegenwoordiger financieringspartij, ... Leden van de externe adviescommissie reflecteren op resultaten en adviseren over vervolgstappen, vanuit het perspectief van de economische, maatschappelijke en beleidsmatige context. Dat doen zij op persoonlijke titel teneinde de schijn van belangenbehartiging uit te sluiten. De commissie komt ten minste één keer per jaar bijeen.
- *Regisseurs* bewaken de integraliteit en doelmatigheid van uitvoering van een deeldomein van het uitvoeringsprogramma. Zij faciliteren en begeleiden de uitvoering van activiteiten en leggen onderlinge dwarsverbanden. De regisseurs staan in nauw contact met het programmeam, alsmede met afzonderlijke projecten, en vervullen daarmee vooral een verbindende rol. De regisseurs opereren in duo's. Zij hebben maandelijks contact met projectleiders en informeren maandelijks het programmeam over actuele ontwikkelingen en zaken die aandacht behoeven. *N.B. De indeling van deeldomeinen dient nader bepaald te worden. Mogelijke indelingen zijn bijv. de pijlers uit de visie, de bouwstenen uit het programma, of een sectorale of regionale indeling. Vergelijk ook bijv. de uitvoering van het Pakket van Maatregelen als onderdeel van het uitvoeringsprogramma.*
- *Projectteams* worden opgericht om gericht bepaalde acties op te pakken in samenwerking tussen de daarvoor beoogde partners. De projectteams voeren deze actie uit volgens een vooraf gezamenlijk vastgestelde aanpak, inclusief concreet geformuleerd doel, beoogd resultaat, bijbehorend tijdspad en benodigde middelen (capaciteit, geld, overig). Elk projectteam heeft een projectleider die in nauw contact staat met een regisseur. Projectteams bepalen zelf hoe vaak zij bijeenkomen en hoe intensief zij samenwerken, afgestemd op de werkzaamheden en fasering in het project.
- Het *communicatieteam* houdt zich bezig met de communicatie over het programma naar de verschillende doelgroepen, en de afstemming daarover met partners. Het team bestaat uit ten minste een lid uit het programmeam en één of meer communicatiedeskundigen. Teamleden worden afgevaardigd vanuit verschillende partners in het programma. Het communicatieteam is primair verantwoordelijk voor de publieke communicatie over het

programma (incl. activiteiten en resultaten). Voorbeelden zijn de ontwikkeling van een website, nieuwsbrieven, berichten in landelijke of regionale media, het oprichten van een kennisplatform, etc. Communicatie naar/met stakeholders van het programma verloopt primair via de partners zelf; het communicatieteam kan daarin wel ondersteunen.

- Het *Uitvoerend team Monitoring & evaluatie* bestaat uit één of meer externe partij(en) die belast zijn met de interne monitoring (voortgang, leerproces, ontwikkeling) en externe monitoring (verantwoording). Dit kunnen in de praktijk twee verschillende activiteiten en uitvoerenden zijn. Monitoring & evaluatie vindt plaats in opdracht van de programmaraad, onder aansturing van het programmateam.

3. Monitoring & evaluatie

Nader uit te werken. Monitoring en evaluatie van *resultaten* valt onder het uitvoeringsprogramma zelf en wordt daar beschreven. Hier zal het accent liggen op monitoring en evaluatie van het *proces*: d.w.z. wijze van organisatie, samenwerking, voortgang in tijd, uitputting van middelen, etc.

4. Communicatie

Nader uit te werken. Voorstel: in 1^e kwartaal na aanvang van de uitvoering wordt een communicatieplan ontwikkeld.

5. Financiering

Nader uit te werken.

1^e opzet Communicatiestrategie Uitvoeringsprogramma Gewasbescherming

12-12-2019

Vragen aan stuurgroep:

- Kan de stuurgroep zich vinden in onderstaande hoofdlijnen, acties en actiehouders van de nader uit te werken communicatiestrategie?
- Kan de stuurgroep zich vinden in een werkgroep communicatie om per direct een gezamenlijke communicatiestrategie uit te denken en per organisatie een deelnemer doorgeven?
- Kan de stuurgroep zich vinden in het voorstel om waar mogelijk onderstaande acties al op te nemen in UP en waar dat nog niet mogelijk is deze als actie van UP te formuleren?

(Communicatieboodschap Kringlooplandbouw)

De Nederlandse land- en tuinbouw en visserij is wereldwijd toonaangevend. Het is de ambitie van het kabinet deze positie te behouden, ook over 50 jaar. Tegelijkertijd staat Nederland voor een aantal grote maatschappelijke uitdagingen. Zo dreigt onze bodem, de belangrijkste hulpbron voor de boer, uitgeput te raken. Heeft Nederland te maken met een verlies aan biodiversiteit en heeft Nederland zich gecommitteerd aan het klimaatakkoord. Om deze uitdagingen het hoofd te bieden kiest minister Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit voor een omslag naar kringlooplandbouw in 2030. Hierbij komt zo min mogelijk afval vrij, is de uitstoot van schadelijke stoffen zo klein mogelijk en worden grondstoffen en eindproducten met zo min mogelijk verliezen benut.

(Communicatieboodschap gewasbescherming)

De omslag van de plantaardige sectoren naar weerbare planten en teeltsystemen is een onderdeel van de transitie naar kringlooplandbouw. Bij het telen van gewassen wordt gebruik gemaakt van gewasbeschermingsmaatregelen en -middelen tegen ziekten en plagen. Het ministerie van LNV heeft samen met het ministerie van IenW, LTO Nederland, Artemis, VEWIN, Cumela, Nefyto, Ctgb, NVWA, Agrodís, Natuur en Milieu en Plantum de gezamenlijke ambitie geformuleerd om de Nederlandse land- en tuinbouw om te vormen naar weerbare plant- en teeltsystemen in 2030. In 2030 bestaat de land- en tuinbouw in Nederland uit een duurzame productie met weerbare planten en teeltsystemen, waardoor ziekten en plagen veel minder kans krijgen en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zo veel mogelijk kan worden voorkomen. Daar waar gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt, is dit conform de principes van geïntegreerde gewasbescherming, nagenoeg zonder emissies naar het milieu en nagenoeg zonder residuen. Hiermee wordt tegelijkertijd een blijvend economisch perspectief voor de land- en tuinbouw gerealiseerd.

In lijn met de transitie naar kringlooplandbouw kent het Uitvoeringsprogramma Gewasbescherming twee communicatiedoelstellingen:

(1) informeren over uitvoeringsprogramma gewasbescherming en de realisatie daarvan.

-> *communiceren over UP en voortgang daarvan door alle stakeholders richting achterban (tijdens totstandkoming, lancering en uitvoering)*

Doelgroepen: Tweede Kamer, geïnteresseerde burgers, agrarische keten /stakeholders UP

(2) ondersteunen van agrarische ondernemers bij de transitie naar weerbare planten en teeltsystemen.

-> *(formuleren en) communiceren van wenkend perspectief per deelsector en stappen daar naar toe door LNV en deelsectoren. Waar mogelijk al op te nemen in UP en waar nog niet mogelijk, deze als actie van UP te formuleren.*

Doelgroep: agrarische ondernemers

-> *(formuleren en) communiceren van acties ter ondersteuning van agrarische ondernemers door stakeholders UP, keten. Waar mogelijk al op te nemen in UP en waar nog niet mogelijk, deze als actie van UP te formuleren.*

Globale conceptplanning 'uitwerken kapstok UP' – versie 4-12-2019

Te printen op A3-formaat

[illegible]

	Week	dag	Kernteam data	Wat?	Stuur groep data	Wat?	Expert meeting (to do's)	Haalbaarheidsstudie (ter info)	Transitiedeskundigen (voorstellen)
X	Vrijdag	27	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>
X	Week 1	December/ januari							
X	Maandag	30	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>
X	Dinsdag	31	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>
X	Woensdag	1	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>
X	Donderdag	2	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>
X	Vrijdag	3	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>	<i>vakantie</i>
X	Week 2	Januari							
Fase 3 (7 werk dagen)	Maandag	6		Tot 9 uur: reacties 1^e ring (+ kernteam) <i>Uitwerken reacties 1^e ring en kernteam</i>			Overleg over casussen		
	Dinsdag	7	1300-1500	<i>Uitwerken reacties 1^e ring en kernteam</i>			Overleg over casussen Casussen klaar		
	Woensdag	8		Ochtend: Verzenden versie naar stuurgroep. <i>Verwerken evt. commentaren na 1300 uur.</i>		Ochtend: nieuwe versie UP naar stuurgroep; schriftelijke reacties mbt vrijgeven versie voor expertmeeting Middag tot 1300 uur: deadline aanleveren reacties			
	Donderdag	9		Ochtend voor 10.00 uur: stukken naar experts -uitvoeringsprogramma -8 casussen					
	Vrijdag	10							
	Week 3	Januari							
	Maandag	13		Expertmeeting 1230-1700					
Fase 4 (4 werk dagen)	Dinsdag	14	1200-1330 incl. lunch	<i>Verwerken resultaten expert meeting</i>			n.v.t.		
	Woensdag	15		<i>Verwerken resultaten expert meeting</i>				WEcR levert op: overzicht instrumenten	
	Donderdag	16		<i>Verwerken resultaten expert meeting</i>					
	Vrijdag	17		<i>Verwerken resultaten expert meeting/ eindredactie</i> Avond: toesturen stukken naar stuurgroep					
	Week 4	Januari							
	Maandag	20							
	Dinsdag	21							
	Woensdag	22							
	Donderdag	23			X	Vaststellen versie voor achterbanraadpleging (voorstel)		Stuk naar WEcR	Uitnodigen Katrien Termeer voor stuurgroepvergadering
	Vrijdag	24		Evt. verwerken uitkomsten stuurgroep					
	Week 5	Januari							
	Maandag	27		Evt. verwerken uitkomsten stuurgroep					
	Dinsdag	28		Evt. verwerken uitkomsten stuurgroep					
	Woensdag	29		Uitsturen UP naar achterban		<i>Achterbanraadpleging</i>			
	Donderdag	30				<i>Achterbanraadpleging</i>			
	Vrijdag	31				<i>Achterbanraadpleging</i>			
	Week 6	februari							
	Maandag	3				<i>Achterbanraadpleging</i>			
	Dinsdag	4				<i>Achterbanraadpleging</i>			
	Woensdag	5				<i>Achterbanraadpleging</i>			

	Week	dag	Kernteam data	Wat?	Stuur groep data	Wat?	Expert meeting (to do's)	Haalbaarheidsstudie (ter info)	Transitiedeskundigen (voorstellen)
	Donderdag	6				Achterbanraadpleging			
	Vrijdag	7				Achterbanraadpleging			
	Week 7	februari							
	Maandag	10				Achterbanraadpleging			
	Dinsdag	11				Achterbanraadpleging			
	Woensdag	12			X	Stuurgroepvergadering: governance, evaluatie & monitoring Achterbanraadpleging			
	Donderdag	13				Achterbanraadpleging			
	Vrijdag	14				Achterbanraadpleging			
	Week 8	februari							
	Maandag	17				Achterbanraadpleging			
	Dinsdag	18				Achterbanraadpleging			
	Woensdag	19				Achterbanraadpleging			
	Donderdag	20				Achterbanraadpleging			
	Vrijdag	21				Achterbanraadpleging			
	Week 9	februari							
	Maandag	24				Achterbanraadpleging / voorjaarsvakantie			
	Dinsdag	25				Achterbanraadpleging / voorjaarsvakantie			
	Woensdag	26				Achterbanraadpleging / voorjaarsvakantie			
	Donderdag	27				Achterbanraadpleging / voorjaarsvakantie			
	Vrijdag	28				Achterbanraadpleging / voorjaarsvakantie Deadline aanleveren input van achterban			
	Week 10	maart							
	Maandag	2		Verwerken input achterban					
	Dinsdag	3		Verwerken input achterban					
	Woensdag	4		Verwerken input achterban					
	Donderdag	5		Verwerken input achterban					
	Vrijdag	6		Verwerken input achterban Aanleveren 100% versie naar stuurgroep					
	Week 11	maart							
	Maandag	9							
	Dinsdag	10							
	Woensdag	11			X	Stuurgroepbijeenkomst 100% versie			
	Donderdag	12							
	Vrijdag	13				UP in de tas naar de minister			
	Week 12	maart							
	Maandag	16							
	Dinsdag	17							
	Woensdag	18							
	Donderdag	19							
	Vrijdag	20							
	Week 13	maart							
	Maandag	23							
	Dinsdag	24							
	Woensdag	25							
	Donderdag	26							
	Vrijdag	27							
	Week 14	maart							
	Maandag	30							
	Dinsdag	31				UP naar Tweede Kamer			

Lijstje belangrijke data – proces schrijven uitvoeringsprogramma duurzame gewasbescherming

12-12-2019

NB: Dikgedrukt zijn stuurgroepvergaderingen of belangrijk voor stuurgroep

- Vr.20 december: nieuwe versie UP wordt verzonden naar kerngroep en 1^e ring

<Kerstvakantie >

- Ma.6 januari voor 9 uur: deadline reacties op UP van kerngroep en 1^e ring
- **Di.8 januari: nieuwe versie UP naar stuurgroep met vraag: vrijgeven voor expertmeeting? tot 1300 uur**
- **Wo.9 januari: voor 10.00 uur versie UP + casussen worden verzonden naar de experts**
- Ma.13 januari 12.30 – 17.00 uur: expert meeting
- **Do.23 januari: tijd nnb; stuurgroepvergadering vaststellen versie voor achterbanraadpleging**
- Wo.29 januari: UP wordt verstuurd voor de achterbanraadpleging
- **Wo.12 februari: tijd nnb; stuurgroepvergadering over governance, evaluatie en monitoring**
- Wo.29 januari-vr.28 februari: achterbanraadpleging
- Vr.28 februari: deadline achterban aanleveren input
- **Wo.11 maart: tijd nnb; stuurgroepvergadering: 100% versie**
- Vr.13 maart: uitvoeringsprogramma naar de minister van LNV
- Di.31 maart: UP uiterlijk naar de Tweede Kamer

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e "10.2.e@uwv.nl"; 10.2.e
Cc: 10.2.e
Onderwerp: Uitnodiging stuurgroepvergadering duurzame gewasbescherming - 23 januari
Datum: maandag 20 januari 2020 18:16:43
Bijlagen: [Bijlage 3 Rode draden expert meeting_200120.docx](#)
[Bijlage 5 Planning proces en stuurgroepdata.docx](#)
[Bijlage 1 Vergaderverslag stuurgroep Duurzame Gewasbescherming 16122019.docx](#)
[Bijlage 2 WFeR advies instrumentarium.pdf](#)
[Bijlage 4 Uitvoeringsprogramma - versie 200120.docx](#)

Beste stuurgroepleden duurzame gewasbescherming,

Jullie zijn van harte uitgenodigd voor de stuurgroepvergadering duurzame gewasbescherming van a.s. donderdag 23 januari van 15.30 – 17.30 uur.

De vergadering is dit keer bij **Conference Centre New Babylon** (ruimte wordt daar aangegeven).

Centraal in dit overleg staat het bespreken van de inhoud van het UP.

Het uitvoeringsprogramma

Wij zijn blij dat alle trekkers vanuit de alle organisaties hun bijdrage hebben geleverd aan deze nieuwe versie van het uitvoeringsprogramma, ondanks de beperkte tijd die iedereen had. Vanwege die korte doorlooptijd was het lastig voor iedereen om alle teksten afgestemd te krijgen.

LNv zendt jullie vanuit haar regierol nu het resultaat toe van dit samenschrijfproces (bijlage 4). Er is zo goed mogelijk geprobeerd de lay-out eenduidig te maken rondom de teksten van de trekkers. Er is door verschillende partijen nog gereageerd op de verschillende teksten die vorige week zijn geschreven door de trekkers. Deze opmerkingen zijn niet verwerkt, maar dienen in het vervolgproces te worden meegenomen. Mocht je vragen hebben over de door jouw organisatie aangeleverde teksten of commentaar, dan graag direct telefonisch contact daarover met LNv met 10.2.e op 10.2.e

Punten aanleveren ter bespreking

Om de a.s. stuurgroepvergadering focus te geven zouden we graag van je, voor zover dat voor jou haalbaar is in de tijd, willen weten **welke inhoudelijke punten voor jou nog cruciaal zijn om a.s. donderdag te bespreken**. In acht nemend de UP-versie die er nu ligt. Dit zijn punten waarvan je het gevoel hebt dat die echt nog om aandacht vragen, en door de stuurgroep besproken moeten worden in aanloop naar een meer definitieve conceptversie. Zo'n puntenlijst helpt ons bij de voorbereiding van de vergadering. LNv zal vanuit haar inhoudelijke rol deze exercitie ook doen.

Mocht je deze punten willen aanleveren, dan graag uiterlijk **woensdagochtend 22 januari 09.00 uur bij ondergetekende**.

De lijst met geaggregeerde punten delen we met jullie woensdag aan het eind van de ochtend.

Bij vragen ben ik per mail of telefonisch bereikbaar.

Met vriendelijke groet

10.2.e

minlnv.nl

10.2.e

Uitvoeringsprogramma toekomstvisie gewasbescherming (GWB): Advies over het instrumentarium

10.2.e

1. Introductie

1.1 Achtergrond

De minister van LNV heeft in het voorjaar 2019 haar "Toekomstvisie Gewasbescherming 2030" naar de Kamer gestuurd. Maatschappelijke zorgen en aanscherping van risico-criteria leiden tot een versmalling van het middelenpakket omdat intensief gebruik van middelen leidt tot een verhoogd risico op resistentieontwikkeling. Boeren en tuinders hebben daarom dringend behoefte aan uitbreiding van het pakket aan maatregelen waarmee plantenziekten en -plagen duurzaam beheerst kunnen worden. Het zou echter beter zijn om naar een situatie te gaan waarin boeren en tuinders geen of nauwelijks meer gewasbeschermingsmiddelen hoeven te gebruiken. Dit vraagt om een transitie waarin het denken vanuit gewasbescherming verschuift naar het centraal stellen van weerbare planten en teeltsystemen, waardoor plantaardige productiesystemen over mechanismen beschikken om zich te verweren tegen ziekten en plagen. Om dit te bewerkstelligen is een paradigmaverandering nodig. Het betrokken bedrijfsleven staat achter deze noodzaak. Er wordt ingezet op drie strategische doelen:

1. Plant- en teeltsystemen zijn weerbaar;
2. Land- en tuinbouw zijn verbonden met de natuur;
3. De emissie van gewasbeschermingsmiddelen naar het milieu en de aanwezigheid van residuen op het product is nagenoeg nul.

1.2 Onderzoeksvraag

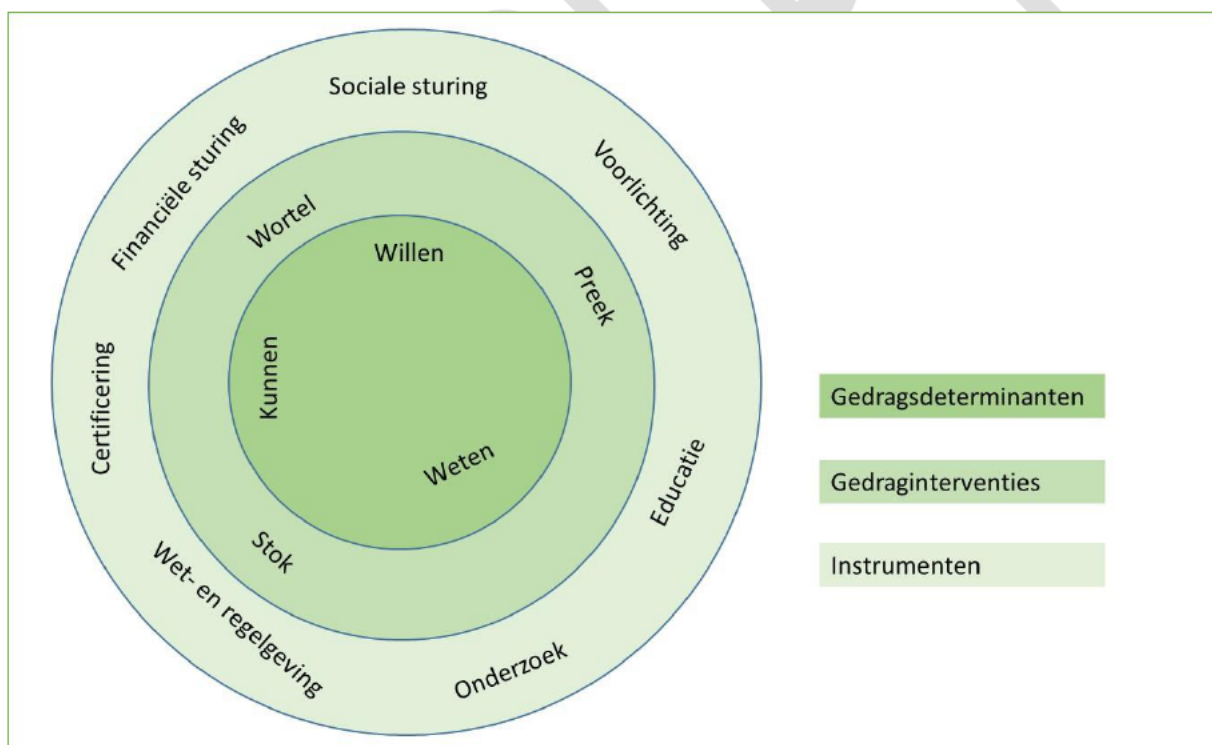
De minister van LNV en het bedrijfsleven werken gezamenlijk aan een uitvoeringsprogramma om deze transitie te bewerkstelligen en er voor te zorgen dat de plantaardige productie in 2030 weerbaar is. Het uitvoeringsprogramma biedt het handelingsperspectief en de "Toekomstvisie Gewasbescherming 2030" is het kompas. Het programma bevat de acties die nodig zijn om de gestelde doelen in 2030 te realiseren. Zowel publieke partners als private brancheorganisaties dragen verantwoordelijkheid voor de uitvoering ervan. Er zijn tussentijdse doelen gesteld voor 2021 en 2025.

Het Ministerie van LNV heeft Wageningen Economic Research gevraagd welke instrumenten ingezet kunnen worden om de gestelde doelen te realiseren. Dat kunnen beleidsinstrumenten zijn die publieke partners inzetten, maar ook andere instrumenten die door private partijen worden gebruikt. Het doel van dit project is het Ministerie van LNV te adviseren welke (beleids)instrumenten effectief en efficiënt ingezet kunnen worden om de paradigmashift te bewerkstelligen naar een weerbare, met de natuur verbonden teelt, waarvan de teelt nagenoeg geen nadelige gevolgen heeft voor het milieu en geen residuen achterlaat op producten.

2. Theoretisch overzicht gedrag en instrumenten

Instrumenten zijn middelen waarmee de publieke en private actoren die gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen voor het vormgeven en realiseren van het Uitvoeringsprogramma Gewasbescherming in staat zijn om de omslag naar een weerbare productie in de praktijk te beïnvloeden. Dat vraagt om beïnvloeding van het gedrag van boeren en tuinders die planten en plantaardige producten voortbrengen en van andere actoren die ook een bijdrage aan de transitie moeten leveren.

We nemen het gedragsveranderingswiel ("behaviour change wheel") van Michie et al. (2011) als basis. Deze auteurs onderscheiden drie bronnen van gedrag: 'capability', 'opportunity' en 'motivation', of in het Nederlands vertaald: a) weet een persoon hoe hij of zij een bepaalde verandering moet doorvoeren? b) kan en heeft hij of zij de mogelijkheid om een bepaalde verandering door te voeren? c) wil hij of zij een bepaalde verandering doorvoeren? Het model van Michie et al. is ontwikkeld voor het beïnvloeden van gezondheidsgedrag, maar het is voor te stellen dat dergelijke vragen ook belangrijk zijn als men het gedrag van ondernemers en andere actoren wil beïnvloeden. Meer in detail bestaat het gedragsveranderingswiel uit drie schillen. Het binnenste deel ("naaf") identificeert de knelpunten die de oorzaak zijn dat bepaald gewenst gedrag niet getoond wordt en biedt dus aanknopingspunten voor interventies. Daaromheen is een schil ("spaken") met meerdere functies van één of meerdere prikkels (ofwel typen interventie) waaruit gekozen kan worden. De buitenste schil ("velg") identificeert de typen van (publieke en private) instrumenten die gebruikt kunnen worden om de interventiefuncties te bezorgen. In Figuur 2.1 geven we onze eigen interpretatie van het gedragsveranderingswiel.

Figuur 2.1 Gedragsveranderingswiel van Michie et al., 2011; bewerking WEcR).

Zoals te zien is in Figuur 1 zijn de verschillende schillen in het gedragsveranderingswiel met elkaar verbonden. Het niet-weten kan wellicht verholpen worden door voorlichting en educatie, bijvoorbeeld door het aanbieden van trainingen, cursussen en/of het faciliteren van studiegroepen, eventueel ondersteund met financiële interventies. Het aanpakken van het niet-kunnen richt zich op het verbeteren van het handelingsperspectief, bijvoorbeeld met aanvullende economische instrumenten (subsidies) om investeringen te stimuleren, het aanpassen van beleid of het ontwikkelen van kennis en technologie die nu nog niet voorhanden is. Het niet-willen kan ondervangen worden door economische interventies (wortel) en aanvullende wet- en regelgeving (stok) (De Lauwere et al., 2017).

Een succesvolle gedragsinterventie neemt de belangrijkste knelpunten weg. Van belang is dat de telers de strategische doelen kennen en die kunnen vertalen naar de teelten op hun bedrijf (Ypma en van Gaasbeek, 2001) (weten en kunnen in het gedragsveranderingswiel). Als die bewustwording en kennisoverdracht op orde zijn, dan is de volgende uitdaging om telers, indien nodig, aan te zetten en te motiveren tot aanpassingen op hun bedrijf, dus tot gedragsverandering (het willen in het gedragsveranderingswiel). Van belang daarbij is het handelingsperspectief van een teler. Hiermee wordt bedoeld dat telers concrete maatregelen kunnen nemen om een gewenste verandering door te voeren (De Lauwere et al., 2015).

In onze bewerking van het gedragsveranderingswiel noemen we 'de wortel', 'de preek' en 'de stok' als mogelijke gedragsinterventies. Deze worden genoemd in een publicatie van Bemelmans-Vidéc et al. (2003). Ze komen overeen met de drie typen gedragsinterventies die de overheid en private partijen op hoofdlijnen ter beschikking hebben om knelpunten aan te pakken en transities te bewerkstelligen:

- De wortel is primair bedoeld voor de koplopers om hun (financiële) risico's te verkleinen;
- De preek is voor het peloton om hen te overtuigen van de kansen die transformaties bieden;
- De spreekwoordelijke stok achter de deur is voor de achterblijvers die niet uit zich zelf in beweging komen.

Genoemde typen teler komen uit het 'innovatiemodel' van Rogers (2003) die de begrippen koplopers, peloton en achterblijvers heeft geïntroduceerd. Dit model is afkomstig uit de voorlichtingskunde en toont hoe diverse innovaties ontstaan en geleidelijk aan door de rest van de ondernemers in de sector worden opgepakt. Om een sector als geheel in beweging te krijgen zal altijd een combinatie van interventies noodzakelijk zijn, omdat een sector uit verschillende typen ondernemers bestaat met verschillen in gevoeligheid voor de diverse interventies (De Lauwere et al., 2015).

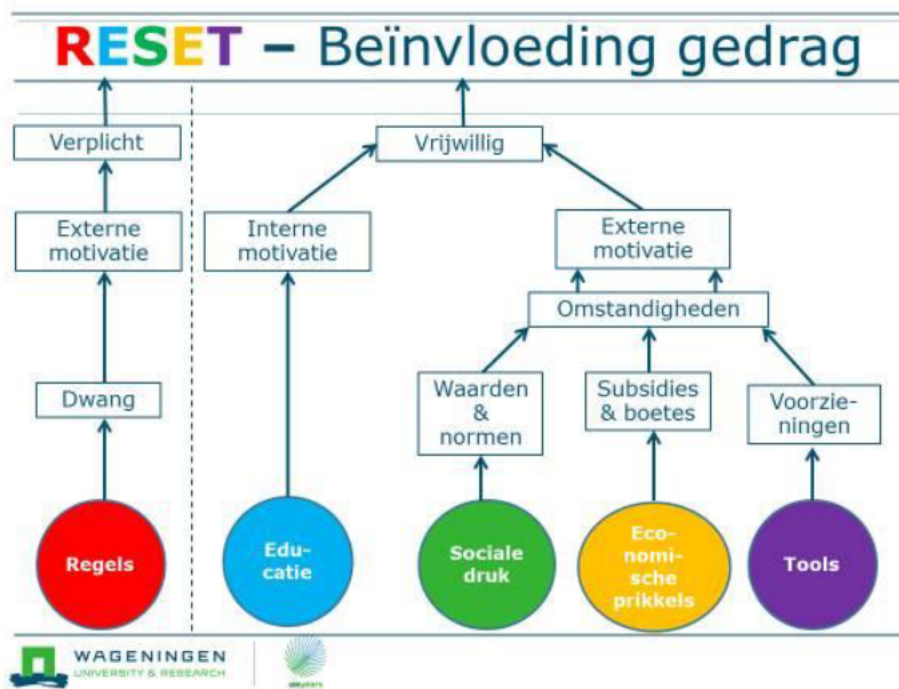
Dat er verschillende groepen mensen c.q. ondernemers zijn, is ook een belangrijk uitgangspunt van de RESET-aanpak, die ontwikkeld is door Jansen et al. (2012; figuur 2.2). RESET staat voor Regels, Educatie, Sociale druk, Economische incentives en Tools. Het uitgangspunt is dat een combinatie van deze interventies nodig is om de keuzes van ondernemers te beïnvloeden, omdat verschillende individuen binnen een populatie voor verschillende (combinaties van) interventies gevoelig zijn, dat wil zeggen daarop reageren door gedragsverandering. Dit geldt voor telers maar ook voor andere populaties, bijvoorbeeld consumenten. Bij ondernemers geldt bijvoorbeeld dat de ene ondernemer alleen bepaalde keuzes zal maken als wet- en regelgeving hem of haar daartoe dwingen; de andere ondernemer heeft economische incentives en kennis nodig om een bepaalde keuze te (durven) maken. Meestal is niet exact bekend hoe groot verschillende subgroepen binnen een dergelijke populatie zijn die gevoelig zijn voor verschillende soorten interventies. Echter, om een zo groot mogelijk effect te verkrijgen, dus om de gedragsverandering maximaal te laten zijn, is de beste werkwijze om bij de verschillende denkbare interventies instrumenten te ontwerpen en in te zetten, zodat zoveel mogelijk individuen uit de verschillende subgroepen tot gedragsverandering overgaan. Het ontwerp van de instrumenten vraagt wel de nodige onderzoek en creativiteit, omdat ze aan moeten sluiten bij de denk- en werkwijzen in de subgroepen.

De RESET-methode is bedoeld om het draagvlak van en de verbinding met de doelgroep niet te verliezen. Er moeten dus bekeken worden welke interventies bij welke doelgroep horen en wat er in de verschillende sectoren nodig is. Anders gezegd kan met het RESET-model nagegaan worden welke doelgroepen er zijn, voor welke gedragsinterventies zij gevoelig zijn en via welke instrumenten deze interventies een passende vorm kunnen krijgen. 'Passend' betekent in dit geval aansluitend bij de 'bewegingen' die zich in de betreffende sectoren voordoen en waarmee, zo mogelijk, het draagvlak voor het beleid wordt vergroot. Zo zullen in het algemeen maatregelen die een kostenbesparing of een boeteverlaging opleveren relatief gemakkelijk geadopteerd worden. Maatregelen met een hogere complexiteit, bijvoorbeeld wanneer samenwerking met veel partijen nodig is, zullen minder gemakkelijk gekozen worden. Daarbij zullen goede adviseurs door te 'ontzorgen' – als invulling van de Tools uit het RESET-model – de drempel kunnen verlagen.

De mix van instrumenten is relevant als er één doel is. Het is dan gemakkelijk een norm te stellen en daarop te handhaven. Maar als er meerdere doelen tegelijkertijd aan de orde zijn, dan blijkt al gauw dat doelen niet gehaald worden omdat er zoveel meer mee speelt, bijvoorbeeld economische overwegingen of maatschappelijke druk. Technische en economische ontwikkelingen bepalen welke opties toegepast worden op het gebied van bijvoorbeeld gewasbescherming. Dat kan met instrumenten gestimuleerd

worden maar niet door het stellen van subdoelen, want dan bestaat de kans dat dure, nog niet haalbare doelen gestimuleerd worden ten koste van de subdoelen die misschien wel meer perspectief bieden. Een integrale aanpak en beoordeling van actieplannen zijn dus noodzakelijk.

Om iets te bereiken zijn meerdere typen instrumenten nodig voor verschillende doelgroepen. De gewenste voortgang kan in de sector niet alleen over gelaten worden aan voorlopers, hoewel een koploperstrategie met gerichte instrumenteninzet wel een rol kan spelen in het transitieproces. In veel situaties is 'veranderen' lastig en gaan alleen intrinsiek gemotiveerde ondernemers aan de slag met systeemverandering. Juist kennis en kennisuitwisseling is ook nodig om inzicht in het handelingsperspectief te vergroten en zicht te krijgen in best practices.

Figuur 2.2 Het RESET-model (Jansen et al., 2012).

Het Gedragsveranderingswiel en het RESET-model vullen elkaar aan en overlappen gedeeltelijk. De instrumenten genoemd in de buitenste ring van het Gedragsveranderingswiel corresponderen grotendeels met de instrumenten in het RESET-model: wet- en regelgeving met regels, educatie met beide, voorlichting en sociale sturing met sociale druk, financiële sturing met economische prikkels. Certificering correspondeert min of meer met tools, maar tools omvat meer. Onderzoek ontbreekt in de RESET aanpak, omdat deze meer gericht is op toepassing van innovaties, dan ontwikkeling ervan.

3. Instrumenten

Instrumenten zijn de middelen die betrokken actoren in kunnen zetten om gedrag te beïnvloeden. Actoren zijn private stakeholders, zoals primaire bedrijven, ketenpartners of brancheorganisaties, overheden, zoals de Rijksoverheid, provincies en waterschappen en maatschappelijke actoren zoals burgers en Ngo's.

In dit hoofdstuk beschrijven we kort de categorieën van instrumenten, zoals weergegeven in de buitenste ring van het Gedragsveranderingswiel (figuur 2.1). Sommige instrumenten zijn exclusief voorbehouden aan de overheid, zoals wet- en regelgeving. Andere instrumenten kunnen door zowel publieke als private en/of maatschappelijke actoren worden ingezet. In Bijlage 1 geven we een overzicht van instrumenten, met daarbij per instrument aangegeven door welke actoren ze ingezet kunnen worden. In dit hoofdstuk beschrijven we een aantal categorieën instrumenten:

A. Onderzoek

Onderzoek dient om kennis te genereren. Dat kan gaan om fundamenteel onderzoek, bijvoorbeeld naar hoogwaardige veredelings technieken of de werking van biostimulanten. Het kan ook gaan om toegepast onderzoek zoals het vormgeven van IPM-strategieën. Ook inventarisatie van best practices valt hieronder.

B. Educatie

Educatie is er op gericht om zowel de kennis als de vaardigheden (training) van de doelgroep te vergroten. Dit kan betrekking hebben op onderwijs maar ook praktijkgerichte cursussen.

C. Voorlichting

Bij voorlichting gaat het om gerichte informatievoorziening aan de doelgroep, met als doel om de doelgroep vertrouwd te maken met nieuwe kennis en inzichten (voorlopers) of juist te helpen ervaring op te doen met technieken die al door anderen worden toegepast. Middelen die hiervoor gebruikt kunnen worden zijn artikelen in vakbladen, (digitale) nieuwsbrieven maar ook een bezoek van een voorlichter en studiegroepen. Naarmate de voorlichting persoonlijker wordt, neemt de druk om te veranderen toe.

D. Sociale sturing

Sociale sturing maakt gebruik van het netwerk waarin de doelgroep zit. Dat kunnen erfbetreders zijn maar ook omwonenden of collega's. Sociale sturing is een indirecte vorm van beïnvloeding. Door informatie te verstrekken kan de overheid proberen om gedrag van burgers, bedrijven of instellingen te beïnvloeden.

E. Financiële sturing

Met financiële sturing wordt door de overheid gewenst gedrag financieel beloond of ongewenst gedrag financieel belast. Indien de overheid bepaald gedrag of bepaalde activiteiten gewenst acht en deze niet vanzelf tot stand komen omdat de (gepercipieerde) kosten te hoog zijn, kan een financieel instrument de actoren over de streep trekken.

F. Certificering

Wanneer een bedrijf aan de specifieke eisen van de standaard voldoet kan het systeem veelal worden gecertificeerd of worden erkend door een certificerende instelling. Tijdens een audit wordt beoordeeld of een organisatie niet alleen in theorie (handboek) maar ook in de praktijk aan de normen voldoet.

G. Wet- en regelgeving en handhaving

Wet- en regelgeving is het exclusieve terrein van de overheid. Dit betreft niet alleen wetgeving, maar ook regels die daaruit voortvloeien, zoals teeltvoorschriften of vergunningen. Het gaat dan niet alleen over de voorschriften maar ook om de naleving. Overigens is het ook mogelijk dat invulling van de regels gedeeltelijk (co-regulatie) of geheel (zelfregulering) aan private stakeholders worden overgelaten.

4. Toepassing instrumentarium in Uitvoeringsprogramma

Hoe kunnen de conceptuele modellen zoals weergegeven in hoofdstuk 2 en het instrumentarium zoals weergegeven in hoofdstuk 3 en bijlage 1 toegepast worden door de publieke en private partijen die samenwerken om het uitvoeringsprogramma vorm te geven? Toepassing is het meest vruchtbaar op het niveau van de doelen zoals weergegeven in hoofdstuk 3. Per doel kan bepaald worden welke stakeholder het voortouw neemt om het doel te realiseren. Met behulp van het Gedragsveranderingswiel (figuur 2.1) (gedragsdeterminanten en gedragsinterventies) aangevuld met de RESET-aanpak (figuur 2.2) kan bepaald worden welke instrumentarium effectief ingezet kan worden.

We kunnen dit toelichten aan de hand van de volgende voorbeelden. Wanneer gentechнологie ontwikkeld moet worden om de resistentieveredeling te kunnen verbeteren en versnellen, ontbreekt er kennis. In dat geval is de weten vraag aan de orde, en is er onderzoek nodig om de kennis en technologie te ontwikkelen. Is technologie voorhanden om emissiebeperkende maatregelen te nemen, dan zullen ondernemers gestimuleerd moeten worden om ze toe te passen. Zijn boeren en tuinders onwetend, dan kan educatie ingezet worden. Zijn ze onwillig, dan kan de inzet van voorlichting en sociale sturing nuttig zijn.

De middelen die ingezet worden om de weerbare productiesystemen te ontwikkelen zijn in verschillende stadia van ontwikkeling. Zo staat de kennis over biostimulanten nog in de kinderschoenen, maar is IPM in veel gevallen al de standaard. Dat heeft gevolgen voor de inzet van instrumenten.

Referenties

Bemelmans-Videc, M.L., R.C. Rist and E.O. Vedung (eds.), 2003. Carrots, sticks and sermons: Policy instruments and their evaluation. Transaction Publishers, Piscataway.

Lauwere, C. de, A. van den Ham, J. Reijs, A. Beldman, G. Doornewaard, A.C. Hoes., B. Philipsen, 2015. Adviseurs over verduurzaming in de zuivelketen. LEI rapport 2015-002. LEI Wageningen UR, Den Haag/Wageningen.

Lauwere, de, C., E. Oosterkamp, B. Smit, M. Vrolijk en A. Breukers, 2017, Beleidsinstrumenten voor energieneutrale en klimaatvriendelijke agrosectoren; Zoektocht naar de optimale instrumentenmix. Wageningen, Wageningen Economic Research, Rapport 2017-108.
<https://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/fulltext/426235>

Michie, S., M.M. van Stralen and R. West, 2011. The behaviour change wheel: a new method for characterising and designing behaviour change interventions. Implementation science 6 (42).
<http://www.implementationscience.com/content/6/1/42>.

Rogers, E.M., 2003, Diffusion of Innovations (5th. Ed.) Free Press, New York.

Ypma, M, en T. van Gaasbeek, 2001. Waar in het bronsgroen eikenhout ... (On)mogelijkheden van vermarkting van de omgeving. Den Haag, LEI, Rapport 7.01.05.

Contact

Wageningen Economic Research	10.2.e
PO Box 29703	Senior researcher
2502 LS Den Haag	T +31 10.2.e
www.wur.eu/economic-research	E 10.2.e @wur.nl

2020-0xx

Bijlage 1 Overzicht instrumenten

Instrument	Publiek	Privaat	Maatschappij
Onderzoek			
Fundamenteel	X	X	X
Toegepast	X	X	X
Inventarisatie	X	X	X
Pilots	X	X	
Educatie			
Onderwijs	X	X	
Cursussen	X	X	
Voorlichting			
Vakbladartikelen	X	X	X
Persoonlijk bezoek		X	
Studiegroepen		X	
Pilots		X	
Sociale sturing	X	X	X
Financiële sturing			
Subsidie	X		
Fiscale maatregelen	X		
Boetes	X		
Groenfinanciering		X	
Certificering		X	
Wet- en regelgeving			
Wetten	X		
Wettelijke voorschriften	X		
Vergunningen	X		
Publieke beïnvloeding			
Opinieartikelen	X	X	X
Gebruik social media	X	X	X
Demonstraties		X	X
Rechtszaken		X	X
Boycot		X	X
Naming and shaming		X	X
Marktinstrumenten		X	

Rode draden expert meeting 13/1/2020

Uitvoeringsprogramma toekomstvisie duurzame gewasbescherming 2030

1. Elke teelt vergt een **maatwerk aanpak** omdat ras, gewas en omstandigheden erg specifiek zijn. Daarom is het zaak dat er in het UP zoveel mogelijk maatwerk wordt geleverd voor de verschillende sectoren en issues in de sectoren. Ook het toelatingsbeleid zou gedifferentieerd moeten worden voor de diversiteit aan teelten en hun aanpak.
2. Bij de inzet van te dure **(technische) maatregelen** moet aan de voorkant worden afgewogen of dit realistisch is in de desbetreffende teelt. Kan het niet uit, dan is de **kans dat (kleine) teelten verdwijnen**. Houd hier rekening mee in de besluitvorming aan de voorkant.
3. De doorontwikkeling naar weerbare teeltsystemen stuit op mogelijke spanningen / **gevolgen voor de handel en afzet in producten**, zoals bijvoorbeeld de **nul-tolerantie**. Dit vergt dat er strategische keuzes zullen moeten worden gemaakt waar mogelijk ook acties op hoger schaalniveau uit voortkomen.
4. Het “**keten-denken**” kan ik **in termen van plantencycli** worden geïntegreerd: hoe sterker en schoner het uitgangsmateriaal en goede, weerbare compost, hoe minder zorgen in het verloop van de levenscyclus van de plant. Gezond uitgangsmateriaal vormt dus de basis voor een weerbare teelt van het eindproduct. Soms kan de inzet van maatregelen of middelen in teelt van uitgangsmateriaal zich terugverdienen in een latere teeltcyclus. Het verdient daarom aanbeveling om weerbare teelt van uitgangsmateriaal en eindproduct integraal te beschouwen.
5. De roep om een **overgangsfase** is breed gedeeld: in de transitie naar 2030 moeten telers worden ondersteund met overgangsmaatregelen:
 - Financieel vangnet (voor pilots, plagen)
 - Configuratie medicijnkast/vangnet middelen
 - Verruiming toepassing laag-risico middelen
 - Stimuleren van en beschikking over voldoende effectieve biologische middelen en doders
 - Ruimte om te experimenteren
 - Correctiemethoden/middelen behouden
 - Toelating groene middelen vereenvoudigen
 - Etc.
 Ook hoe deze overgangsmaatregelen standhouden of verdwijnen ná 2030 is besproken.
6. Voor **onderzoek, kennis en monitoring** is een **integrale aanpak** nodig. Vraag moet rechtstreeks vanuit de teler/sector komen en kennis moet gedeeld worden. Onderzoek moet toegepast zijn en nuttig voor teler. Onderzoek, monitoring en het opdoen van kennis moet zich o.a. richten op:
 - Functionele biodiversiteit (natuurlijke vijanden/vrienden) is iets wat goed onderzocht moet worden per teelt vanwege zowel kansen als onbekende effecten
 - Groene gewasbeschermingsmiddelen (vertrouwen opbouwen met gebruik ervan)
 - Detectietechnologie/waarschuwingssystemen voor snelle detectie en permanentie
 - Robotisering voor precisiedoding
 - Groenbemesting (ultieme mengsel)
 - Biostimulanten
 - Etc.
7. Er zijn veel zorgen over de **internationale concurrentiepositie** bij strikter wordende regelgeving. Geef duidelijkheid in het UP over welke keuzes er op internationaal gebied worden gemaakt en waar wel en waar niet (Europees) op in wordt gezet. En maak onderscheid tussen mondiaal en Europees. Wat wordt gedaan om een gelijk speelveld te creëren?

8. Een **gezonde weerbare bodem** draagt bij aan weerbare teelten: o.a. verbeter (dierlijke) mestkwaliteit (preventie), onderzoek het gebruik van het effect van biostimulanten, meerjarige pacht, beloon bodem verbeterende maatregelen, mineralisatie en symbiose i.p.v. kunstmest.
9. **Veredeling** is veelbelovend maar kan tot 2030 niet veel betekenen vanwege de lange doorlooptijden. Verdelingstrajecten zijn erg nodig, maar in tussentijd moet er op andere maatregelen worden ingezet om toe te werken naar de doelen in 2030.
10. De **keten** is onderdeel van de transitie en het is zaak dat het uitvoeringsprogramma daar aandacht aan besteedt in incentives/acties. Denk bij ketenspelers bijv. aan consumenten (smaakverandering/prijs), afzetmarkt/retail (kostprijs en afnamezekerheid) en veredelaars.
11. Zorg dat er aan **tegenstrijdig beleid** gehoord wordt gegeven in het uitvoeringsprogramma. Er kunnen maatregelen in het leven worden geroepen die een negatief effect hebben. Goed monitoren is hierbij noodzakelijk.

Bijlage 5: Planning verdere proces & stuurgroepdata

Voorstel planning verdere proces

Planning	Proces doorlooptijd (bij benadering)
Op basis van de versie van 20-1 een nieuwe afgestemde versie met conclusies stuurgroep 23-1	Eind januari / pm
Schriftelijke laatste ronde op stuurgroepniveau	Tot begin februari /pm
Definitieve conceptversie	Tot mid februari /pm
Achterbanraadpleging	Tot begin maart / pm
Verwerken input achterbanraadpleging	Tot half maart / pm
UP naar de Tweede Kamer	31 maart /pm

Voorstel stuurgroepdata

- 12 februari van 10.30-12.30 (tijd aangepast)
- 11 maart van 15.30-17.30 (al vastgesteld)
- **Voorstel:** 15 april van 15.30-17.30
- **Voorstel:** 13 mei van 15.30-17.30
- **Voorstel:** 17 juni van 15.30-17.30

Betreft: notitie samenvoeging bespreekpunten van stuurgroepleden over het concept UP stuurgroep gewasbescherming van 20-1

Aan: stuurgroep duurzame gewasbescherming op 23-1

Van: LNV (regierol)

Datum: 22-1

1. Vraag vooraf:

1.1. Vraag LTO:

Gaan we met dit uitvoeringsprogramma de beoogde transitie realiseren? Hebben we het krachtenveld en de invloed daarvan voldoende breed in beeld, ook in termen van acties?

1.2. Vraag Natuur en Milieu:

Voorziet het UVP nu in paradigmashift/ transitie die we voorstaan, ergo: klinkt de analyse van 'wat bepaalt of de teler verandert?' nu door in de voorgestelde actiepunten?

1.3. Vraag LNV:

Gaan we met dit uitvoeringsprogramma de doelen bereiken van de "Toekomstvisie gewasbescherming 2030" en de einddoelen van de nota "Gezonde Groei, Duurzame Oogst"?

2. Ambitieniveau, doelen en het meten ervan:

2.1. Vraag uit uitvoeringsprogramma versie 20-1 p2 en p3:

De tussenevaluatie van de nota Gezonde Groei, Duurzame Oogst leidt tot het inzicht dat er nog kansen liggen voor het verbeteren van geïntegreerde gewasbescherming (paragraaf 5.5). Er zijn door verschillende partijen twee opties aangedragen om hier invulling aan te geven. Dit zijn: 1) het verhogen van de gebruikswaarde van de gewasbeschermingsmonitor en het vervolgens aanpassen van de regelgeving en 2) de IPM-stappenplannen als teeltvoorschriften opnemen in regelgeving. *Welke optie heeft de voorkeur van de stuurgroep?*

2.2. Vraag Artemis:

Voor de belangrijkste gewassen in Nederland moet weliswaar een reëel maar ook een voldoende ambitieus perspectief vanuit de veredeling geschetst worden voor de komende 10 jaar, door industrie en onderzoek samen.

Wat is er nog meer mogelijk tussen nu en 2030?

2.3. Vraag Fedecom:

Het Uitvoeringsprogramma met alle gedefinieerde acties geeft geen duidelijkheid wanneer we het niveau van nagenoeg geen emissie gaan bereiken, wat we er onder verstaan en welke weg daar naar toe de kortste, snelste, betaalbaarste en meest structurele route is. Het mist aan een SMART formulering van veel acties. Wat moet de balans zijn tussen:

- a. Korte termijn maatregelen, Spoor 1 met acties en pilots welke direct op telers en andere actoren gericht zijn
- b. Langere termijn maatregelen, Spoor 2 met onderzoek en pilots waar weerbare gewassen, methoden en middelen worden ontwikkeld en geïmplementeerd

2.4. Vraag Fedecom:

Bij een paradigma-wisseling moeten we het met elkaar ook hebben over een aanpassing van het instrumentarium en het organisatie-model. De huidige gedetailleerde overheidsregulering die bij verschillende ministeries, regulerende semi-overheidsorganisaties, toezichthouders is ondergebracht is waarschijnlijk niet toekomstbestendig genoeg.

2.5. Vraag VEWIN:

Het programma richt zich primair op 2030, maar je weet dat wij veel waarde hechten aan de doelen voor 2023 (GGDO) en 2027 (KRW). Er staat ergens dat ‘aansluiting wordt gezocht bij deze doelstellingen’ maar dat is voor ons te vrijblijvend. Volgens mij heeft de minister van LNV nav de tussenevaluatie van GGDO aangegeven dat ze in dit uitvoeringsprogramma zal aangeven hoe ze de einddoelen van de nota in 2023 wil bereiken.

2.6. Vraag LNV:

De tekst bevat enkele plaatsen de term milieubelasting. Dit is begrijpelijk want dit staat in de nota “Gezonde Groei, Duurzame Oogst”. Echter in het licht van het realiseren van de doelen van de “Toekomstvisie gewasbescherming 2030” staan weerbare teeltsystemen en het verbinden van land- en tuinbouw met natuur en nagenoeg geen emissies en geen residuen centraal.

Kan de stuurgroep zich vinden in het voorstel om milieubelasting niet op te nemen als indicator voor het realiseren van de doelen van het Uitvoeringsprogramma, maar wel op te nemen in het hoofdstuk monitoring om vinger aan de pols te houden.

3. De overheid aan de lat – verwachtingenmanagement

3.1. Vraag LNV:

Dit uitvoeringsprogramma bevat hoge verwachtingen van de rijksoverheid voor het aanpassen van wet- en regelgeving. De rijksoverheid staat open om zo nodig wet- en regelgeving aan te passen, maar soms is dat om allerlei redenen niet mogelijk of niet wenselijk. Bovendien is veel wet- en regelgeving vastgesteld op Europees niveau.

Kan de stuurgroep zich vinden in het feit dat er in het uitvoeringsprogramma aan verwachtingenmanagement wordt gedaan op dit punt?

3.2. Vraag Nefyto: Vertrouwen noodzakelijk voor investeringen

De transitie gaat veel vragen. Veel private investeringen zijn nodig om het doel te bereiken wat de toekomstvisie schetst. Dit geldt voor veel betrokken partijen, van telers tot onze “grote” industrieën. Voor het doen van investeringen is vertrouwen nodig, stabiele regelgeving en voorspelbare beoordelings- en besluitvormingsprocessen. In het huidige “klimaat” is hier onvoldoende sprake van. *Hoe kunnen we bereiken dat hier verbetering komt om het vertrouwen te doen groeien? Actie Ministerie LNV om investerings- en ondernemersklimaat in de land- en tuinbouwsector te verbeteren.*

4. Middelen (o.a. heffingen en advies)

4.1. Vraag uit uitvoeringsprogramma versie 20-1 p2 en p3:

Er is discussie over het al dan niet scheiden van het advies over en het leveren van gewasbeschermingsmiddelen.

Kan de stuurgroep zich vinden in de oplossing om in het uitvoeringsprogramma uit te gaan van adviseur die eenduidige adviezen / boodschappen verstrekken die leiden tot het realiseren van de doelen van dit uitvoeringsprogramma?

4.2. Vraag uit uitvoeringsprogramma versie 20-1 p2 en p3:

In hoofdstuk 2 staat de passage “De uitdaging is om de milieuschade van middelgebruik te verdisconteren in de prijs van die middelen, zodat de rekening daar komt waar die thuishoort”. Deze passage wordt geïnterpreteerd als introductie voor een heffing op gewasbeschermingsmiddelen.

Kan een heffing op gewasbeschermingsmiddelen een van de instrumenten zijn in dit uitvoeringsprogramma of niet?

- **Reactie van Fedecom:**

Volgens mij moet hier de discussie zijn hoe we de eisen aan gewasbescherming vertaald krijgen in een verdienmodel voor de teler. De discussie versmallen tot een heffing betekent dat de kosten voor de teler hoger worden, die we vervolgens via financiële instrumenten weer bij de boer terug willen brengen?

4.3. Vraag uit uitvoeringsprogramma versie 20-1 p2 en p3:

In de paragraaf middelen staat een passage over biostimulanten. Er zijn twee voorstellen, namelijk 1) nieuwe geïntegreerde wetgeving realiseren voor onder andere biostimulanten en 2) nagaan of Verordening (EG) 1107/2009 en meststoffenverordening voldoende zijn toegespitst voor onder andere biostimulanten en zo nodig aanpassen.

Welke optie heeft de voorkeur van de stuurgroep?

4.4. Vraag Nefyto: Versnelde toelating LR middelen “boven” reguliere stoffen en middelen

Dit punt is beschreven in de derde actie op p. 27. Tot nu toe worden aanvragen voor goedkeuring en toelating van stoffen respectievelijk middelen behandeld volgens het principe van “First In, First Out”. Dit is een eerlijk en duidelijk principe. Nefyto maakt bezwaar tegen het doorbreken van dit systeem ten gunste van “laag risico stoffen en middelen” omdat 1) pas bij beoordeling blijkt of sprake is van een laagrisico stof of middel en 2) dit intransparantie en willekeur in de hand werkt.

4.5. Vraag Nefyto: Actuele vraagstukken

Onder 4.7. Middelen staat een afzonderlijk tekstblok Actuele vraagstukken. Veelvuldig is naar voren gebracht dat voor telers perspectief op de korte termijn noodzakelijk blijft om de transitie te kunnen maken. Afgelopen vrijdag hebben we met de werkgroep actuele vraagstukken een volle dag vergaderd. Helaas hebben we aan het einde van de dag geen eindconclusie getrokken. Maar, hoewel we zijn gevraagd om de grenzen van de regelgeving op te zoeken, is mijn conclusie dat de grenzen zo strikt zijn dat de mogelijkheid om met het bestaande instrumentarium oplossingen te vinden /vrijstellingen te verlenen zeer beperkt dan wel afwezig is. De toepassing van het IPM-begrip bij de beoordeling of sprake is van landbouwkundige onmisbaarheid (hierover vindt zal nog een gesprek plaatsvinden), de kaders aan de hand waarvan het Ctgb vrijstellingen beoordeelt (reguliere kaders) en de terughoudendheid binnen de EU om artikel 4.7. toe te passen zijn hier onder andere debet aan. *Vraag is of we dus in staat zijn oplossingen voor de knelpunten te vinden en het korte termijn perspectief voor telers te handhaven.*

4.6. Vraag LNV:

Dit uitvoeringsprogramma bevat een actie om een vangnet om agrarische ondernemers in staat te stellen de doelen van de Toekomstvisie gewasbescherming 2030 te realiseren. Het is echter niet duidelijk wat de reikwijdte van zo’n vangnet zou moeten zijn.

Kan de stuurgroep zich vinden in het voorstel om dit vangnet toe te spitsen op het afdekken van extra risico bovenop het reguliere ondernemersrisico?

5. Financieel ondersteunen ondernemer

5.1. Vraag uit uitvoeringsprogramma versie 20-1 p2 en p3:

In het uitvoeringsprogramma staan op verschillende plaatsen mogelijkheden om agrarische ondernemers te financieel te ondersteunen. Het is de vraag op welk moment welk financieel instrument het best ingezet kan worden. Er worden verschillende voorbeelden genoemd, zoals innovatiefonds, investeringssubsidies e.d.

Het is mogelijk om het bedrijfsleven in verschillende fasen van de ontwikkeling van een product of de investering in een product financieel te ondersteunen. Hiervoor gelden echter randvoorwaarden. Denk aan staatssteun.

Kan de stuurgroep zich vinden in de oplossing om in het uitvoeringsprogramma in principe uit te gaan van bestaande financiële instrumenten en daar waar nodig nieuwe financiële instrumenten ontwikkelen? Bij de nieuwe instrumenten dient dan vooraf getoetst te worden of deze de beoogde doelen daadwerkelijk realiseren.

6. UP overkoepelend:

6.1. Vraag LTO:

Haalbaarheid en balans acties voor de diverse partijen. Op basis van de integrale tekst is dit moeilijk te beoordelen. Het zou goed zijn om een totaal overzicht van acties per actor te hebben, om te

kunnen beoordelen of verantwoordelijkheden evenwichtig (voor zover mogelijk) belegd zijn en of partijen niet overvraagd worden cq. de verplichtingen voortkomend uit het programma wel kunnen waarmaken.

6.2. Vraag LTO:

Financiering. Met nog één stuurgroep bijeenkomst te gaan vóór achterbanraadpleging lijkt het mij verstandig om dit nu al te agenderen en op hoofdlijnen scherp te krijgen (a) hoe het programma gefinancierd kan gaan worden en (b) op welk niveau dit in het UP vastgelegd moet worden. Het is voor veel partijen een heel belangrijk aspect in de afweging om zich al dan niet aan het programma te committeren.

6.3. Vraag LTO:

Monitoring: kan de stuurgroep zich vinden in de geschetste monitoringssystematiek?

6.4. Vraag LNV:

Dit uitvoeringsprogramma bevat veel wensen op het gebied van het ontwikkelen, verspreiden en toepassen van kennis / innovatie. Dit is begrijpelijk. Het is niet altijd duidelijk of bestaande kennis benut kan worden, welke onderzoeksprojecten en programma's er op dit moment lopen, of er aangesloten kan worden bij bestaande programma's en projecten of dat er nieuwe kennis nodig is. Bovendien zijn er ook trajecten voor het verspreiden van kennis (bijv. innovatie op het boerenerf) en het toepassen van kennis / innovatie in de praktijk (bijv. regiodeals) waar eventueel bij aangesloten kan worden.

Kan de stuurgroep zich vinden in het voorstel om daar waar mogelijk aan te sluiten bij lopende programma's en processen, waar nodig te herijken of intensiveren, en inzichtelijk te maken in het uitvoeringsprogramma waar sprake is van nieuwe kennis?

6.5. Vraag LNV:

De tekst van dit uitvoeringsprogramma is niet overal volledig en behoeft op bepaalde plaatsen een concretiseringsslag. Daarnaast is nog niet duidelijk welke activiteiten met voorrang opgepakt dienen te worden en welke eventueel later opgepakt kunnen worden.

Kan de stuurgroep zich vinden in het voorstel om dit op te pakken bij het schrijven van de volgende versie?

6.6. Punt van zorg LNV:

In dit uitvoeringsprogramma zijn nog niet alle moties en toezeggingen aan de Tweede Kamer opgenomen. Het ministerie van LNV zal een volgende versie van het uitvoeringsprogramma hierop toetsen en eventueel voorstellen doen om de tekst hierop aan te passen.

7. UP specifiek:

7.1. Vraag uit uitvoeringsprogramma versie 20-1 p2 en p3:

Er is discussie over de reikwijdte van dit uitvoeringsprogramma, waarbij een lijn is om dit programma te beperken tot het domein gewasbescherming en een andere lijn is om ook alle raakvlakken met andere trajecten hierin op te nemen.

Kan de stuurgroep zich vinden in de oplossing om dit uitvoeringsprogramma te beperken tot het domein gewasbescherming en om alle raakvlakken met andere trajecten op te nemen in de paragraaf "governance" (zie huidige versie)?

7.2. Vraag uit uitvoeringsprogramma versie 20-1 p2 en p3:

Er is discussie over het opnemen van "integrated crop management" in plaats van "integrated pest management".

Kan de stuurgroep zich vinden in de oplossing om in dit uitvoeringsprogramma uit te gaan van de internationaal geaccepteerde term "integrated pest management" in combinatie met een aparte paragraaf in hoofdstuk 4 producten en diensten over "weerbare teeltconcepten (zie huidige versie)?

8. Overig/specifiek

8.1. Vraag uit uitvoeringsprogramma versie 20-1 p2 en p3:

In de paragraaf technische maatregelen is voorzien in een actie om beste beschikbare technieken (BBT) te laten ontwikkelen voor technische maatregelen. De systematiek van BBT houdt rekening met verschillende aspecten van deze technieken. BBT kan zowel tot een doel- of een middelvoorschrift leiden. De keuze hiervoor vloeit voort uit het opstellen van het BBT-handboek (paragraaf 4.6).

Kan de stuurgroep zich vinden in het voorstel om de vraag over de nut-noodzaak van deze actie te bespreken in een apart overleg met de relevante partijen? LNV zal daarvoor het initiatief nemen.

8.2. Vraag uit uitvoeringsprogramma versie 20-1 p2 en p3:

In de stuurgroep is afgesproken residuen van gewasbeschermingsmiddelen onder het kopje land- en tuinbouwproducten te schrijven. Residunormen op voedingsgewassen zijn Europees wettelijk geregeld. Voor siergewassen bestaan geen wettelijke residunormen. Maatschappelijk is hier in de afgelopen tijd aandacht voor gevraagd (paragraaf 4.9).

Welke acties gaan we opnemen over residuen op sierteeltproducten?

8.3. Vraag FEDECOM:

Hoe gaan de afnemers, verwerkers, handel en retail betrekken in het Uitvoeringprogramma; deze partijen brengen de producten in het consumentenkanaal en hebben de grootste invloed op presentatie, prijs en volume en bepalen dus het verdienmodel voor de toekomst? Hoe gaan deze partijen met prikkels, initiatieven aansluiten op het Uitvoeringprogramma?

8.4. Vraag VEWIN:

Er wordt gesteld dat de drinkwaterbedrijven financieel gaan bijdragen aan bepaalde activiteiten. Dat is iets waar wij op dit moment geen enkele uitspraak over kunnen doen. Dat vergt afstemming met de leden. Het is niet onze gewoonte financieel bij te dragen aan de bedrijfsvoering van boeren.

8.5. Vraag UvW:

Er zijn een aantal acties benoemd voor het IPO. Het IPO is tot nu toe geen deelnemer aan het overleg. Bespreekpunt is of het IPO uitgenodigd moet worden om deel te nemen aan het overleg omdat ze aan de lat staan en daarmee verantwoordelijk worden voor een aantal uit te voeren acties.

NB LNV: I.o.m. UvW wordt deze vraag beantwoord in de stuurgroep van 12 februari, die in het teken staat van governance

Directoraat-generaal Agro
Directie Plantaardige Agroketens
en Voedselkwaliteit

Behandeld door
10.2.e

Datum
05-03-2020

Kenmerk

Bijlage(n)

agenda

Omschrijving	Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming
Voorzitter	10.2.e
Notulist	10.2.e
Vergaderdatum en -tijd	11 maart 2020, 14.30 uur - 17.30 uur
Locatie	Min. LNV Bezuidenhoutseweg 73 Den Haag - Tinbergenzaal - zaal 52 - 4e verdieping

Vergaderpunten

1. Opening en vaststellen van de agenda
2. Bespreking concept uitvoeringsprogramma
3. Planning van het verder proces
4. Rondvraag
5. Sluiting

Sectorbeschrijving bomen, vaste planten en zomerbloemen

Kenmerkend voor de sector bomen, vaste planten en zomerbloemen is de grote diversiteit van het assortiment. Tot deze sector behoren de teelten van fruitbomen, laan-, bos- en parkbomen, bos- en haagplantsoen, sierheesters, klimplanten, coniferen, rozenstruiken, vaste planten, zomerbloemen. Meer dan 30.000 plantensoorten en cultivars worden geteeld op de bedrijven en maken ieder bedrijf weer uniek. De bedrijven telen in de vollegrond, in potten op containervelden of op tafels en maken gebruik van ondersteunend glas. De ondernemers in de sector leveren kwalitatief hoogwaardige producten die voldoen aan de hoge fytosanitaire - en kwaliteitseisen van de afnemers.

De ambitie van de sector is verwoord in de ambitie Plantgezondheid 2030 van LTO Nederland: In 2030 is de Nederlandse voedsel- en sierteelt wereldwijd koploper in kwaliteit en volhoudbaarheid. Die positie heeft de sector verworven op basis van inspanningen voor gezonde planten, een gezonde leefomgeving en een gezonde markt. De komende 10 jaar werkt de sector aan verdere verduurzaming van de teelten, waaronder ook het terugdringen van de milieubelasting door gewasbescherming.

Het kunnen beschikken over een voldoende breed middelenpakket, maatregelen en technieken om de gewassen te beschermen tegen ziekten, plagen en onkruiden is daarbij noodzakelijk voor een schone en economisch rendabele teelt. De sector stimuleert hiertoe de ontwikkeling en toelating van nieuwe en laag-risico gewasbeschermingsmiddelen en werkt aan oplossingen van gewasbeschermingsknelpunten die tijdens de transitieperiode naar duurzamere en teeltsystemen ontstaan. De sector initieert, motiveert en draagt bij aan het optimaliseren van emissie-reducerende technieken en maatregelen, weerbaar telen, gebruik van geschikt uitgangsmateriaal en weerbare of resistente rassen, verbetering bodemkwaliteit en bodemweerbaarheid.

De afnemers van de producten worden geïnformeerd en betrokken bij de ontwikkelingen in de teelt naar verdere verduurzaming.

Sectorbeschrijving bloembollen

De bloembollensector telt ruim 1.500 bedrijven die gezamenlijk zo'n 25.000 hectare bloembollen telen, verwerken en verhandelen. Naast tulpen en lelies wordt een grote diversiteit aan kleinere bloembolgewassen geteeld. De Nederlandse bloembollensector zet haar producten af naar alle landen over de gehele wereld.

Bloembollentelers zitten in een spagaat: enerzijds de verduurzaming van de teelt en het aantal beschikbare middelen om de kwaliteit te kunnen waarborgen krimpt en anderzijds het moeten voldoen aan de steeds strenger wordende eisen vanuit de markt en afzetlanden.

De bloembollensector wil de uitdagingen actief oppakken, zoals beschreven in 'Vitale teelt 2030' (www.vitaleteelt.nl), uitgaande van drie thema's :

- Weerbaarheid, gebaseerd zijn op een gezonde bodem, sterke bollen en groene hulpmiddelen.
- Innovatie, waarbij ingezet wordt op een systeemsprong in de bloembollenteelt. De vicieuze cirkel, van plantgoed naar grote bollen naar plantgoed, wordt zo doorbroken. Bloembollen kunnen dan in een rechte lijn worden geteeld, van uitgangsmateriaal naar verkoopbare bol. Nieuwe, sterke rassen moeten straks sneller op de markt worden gebracht.
- Natuurlijk kapitaal, met de natuur als partner. Daarbij gaat het om samen leven, zorg voor de omgeving en ecosysteemdiensten.

De uitvoering van Vitale Teelt betekent voor ondernemers, toeleveranciers en kennisleveranciers een geheel andere manier van denken en werken: een transitie. De KAVB heeft in de afgelopen jaren in samenwerking met partners op de verschillende thema's de eerste stappen gezet. Om de transitie te kunnen realiseren zijn een opschaling van de kennisontwikkeling en –doorstroom en een voldoende grote financiële ondersteuning nodig. De sector heeft zelf onvoldoende eigen middelen voor onderzoek en experimenteren als kleine sector/teelt

Sectorbeschrijving Fruitteelt

In de fruitteelt is sprake van meerjarige teelten tot wel 30 jaar. Het bereiken van de doelstellingen in de visie gewasbescherming 2030 vraagt dus een geheel andere aanpak dan in 1-jarige teelten. De vervanging van de bestaande aanplant door eventueel beschikbaar komende rassen die minder gevoelig zijn voor ziekten en plagen duurt lang. Het bedrijfsleven in Nederland heeft een beperkte positie in de wereldwijde ontwikkeling van nieuwe rassen. Selectie en screening van nieuwe rassen voor de teelt in Nederland heeft het Nederlandse bedrijfsleven opgepakt op Proeftuin Randwijk.

In de afgelopen 20 jaar heeft de fruitsector jaarlijks geïnvesteerd in onderzoek naar de mate van spuitdriftreductie van nieuwe spuittechnieken en maatregelen, met als resultaat nauwelijks normoverschrijdingen in het oppervlaktewater. Erkenning en stapeling van emissie-reducerende maatregelen en technieken is nodig om de emissie verder terug te brengen. Op alle fruitteeltbedrijven wordt gewerkt volgens IPM principes. Ook heeft een meerjarig systeem goede uitgangspunten voor een goede biodiversiteit.

De NFO heeft samen met een aantal partners het Platform FRUITVOORUIT gelanceerd om de verduurzaming van de gewasbescherming verder vorm te geven. Belangrijke pijlers in de aanpak zijn:

- Verhogen van de weerbaarheid in meerjarige teeltsystemen.
- Vergroening middelenpakket; verhogen kennisniveau en testen van effectiviteit.
- Optimale benutting GWB toelatingskader, aanpak emissie, erkenning nieuwe technieken, stapeling
- Nieuwe potentiële gewasbeschermingsstrategieën en kennisdoorstroming
- Potenties van afgeschermd telen in beeld brengen.
- Precisie technieken, inzet big data, early warning.
- Effectief middelen en maatregelen pakket voor de geïntegreerde ICM teelt.
- Weerbare rassen;

Sectorbeschrijving Akkerbouw

De akkerbouwsector (29%, t.w. > 500.000 ha van alle cultuurgrond in Nederland) levert de bouwstenen voor de voedselconsumptie door mens en dier. De sector levert grondstoffen voor food en feed (suiker, eiwit, zetmeel), producten die direct richting de consument gaan (consumptie aardappelen en uien) én uitgangsmateriaal (pootgoed). De sector kan bovendien plantaardige vervangers van plastics en brandstoffen leveren. Door de samenwerking met andere sectoren in bedrijfsoverstijgende bouwplannen speelt de sector een cruciale rol in de kringloop van bodem, bemesting en plantgezondheid.

Vanwege de grootte en het grondgebonden karakter wordt de komende tien jaar van de sector verwacht de ecologie en (bodem)biodiversiteit op en om het bedrijf te verbeteren. Het verruimen van het bouwplan met vlinderbloemigen kan daarbij helpen, dat bovendien vanwege de trend richting een grotere plantaardige eiwitconsumptie een kans zou zijn, mits een goede prijs betaald wordt. Daarnaast biedt de klimaatverandering uitdagingen omtrent waterbeschikbaarheid en plantweerbaarheid.

De akkerbouwsector loopt voorop in het toepassen van precisietechnologie en data-gestuurd telen. Nauwkeuriger toepassen van gewasbeschermingsmiddelen in tijd en ruimte heeft er toe geleid dat er steeds minder emissies gevonden worden. Daarbij speelt de bodem sleutelrol. In een gezonde bodem zijn gewassen beter bestand tegen wateroverlast of -tekort en zijn ze weerbaarder tegen ziektes. Er wordt dan ook stevig ingezet op onderzoek om de relatie tussen bodem en plantweerbaarheid beter in kaart te brengen.

Afspraken

Hieronder staan de afspraken die gemaakt zijn in het overleg over actuele vraagstukken op 10 februari 2020 van vertegenwoordigers van de sector met vertegenwoordigers van LNV.

Vrijstellingen

Er is een discrepantie tussen de inzichten van de sector en de NVWA over beoordeling van de landbouwkundige noodzaak.

Bij de aanvraag worden vaak onafhankelijk experts aangedragen voor consultatie. Ervaring leert dat de NVWA hier nauwelijks gebruik van maakt.

- ➔ Afspraak om het draaiboek vrijstellingen en de formulieren meer toe te snijden op het vooraf scherp krijgen van de vraag en de IPM context.
- ➔ Afspraak om de beleidskaders aan te passen zodat er ruimte is voor vrijstelling om de brede IPM aanpak te borgen als landbouwkundige noodzaak.
- ➔ Afspraak: in geval van twijfel door de NVWA over landbouwkundige noodzaak wordt een gesprek van de NVWA met een onafhankelijke deskundige ingebouwd (voorafgaand aan de conclusie van de NVWA, waarover daarna nog hoor-wederhoor kan plaatsvinden).

De investering van de sector in vrijstellingsaanvragen, en daarmee de efficiëntie van het proces, kan verbeterd worden door in een vroeg stadium al zicht te hebben op haalbaarheid, strategische keuzes en aandachtspunten van verschillende opties.

- ➔ Afspraak: de recent ingevoerde mogelijkheid tot intake gesprek met NVWA wordt uitgebreid met de mogelijkheid tot intakegesprek met zowel NVWA en experts. Indien gewenst kan ook Ctgb gevraagd worden hieraan deel te nemen. N.B. het intakegesprek wordt door LNV gefinancierd.

LTO geeft aan dat beoordeling van vrijstellingsaanvraag o.b.v. nieuwste toetsingskaders strenger is dan Europese kaders voorschrijven. Als nieuw toetsingskader wordt gebruikt en Ctgb komt tot een negatief oordeel over een vrijstelling, is het de vraag of dit komt doordat er daadwerkelijke risico's zijn (in dat geval consensus: geen vrijstelling) of doordat er onvoldoende informatie is om te bepalen of er risico's zijn (doordat de toelatingsaanvraag gebaseerd was op een eerder toetsingskader, terwijl nu aan nieuw punten wordt getoetst waar het dossier derhalve redelijkerwijs niet in voorziet).

- ➔ Afspraak: LNV gaat na welk toetsingskader het Ctgb gebruikt bij vrijstellingen voor een nieuw middel (nog niet toegelaten), een bestaand middel en een oud middel (vervallen). Voor zover dit het nieuwste toetsingskader blijkt te zijn, zal LNV uitzoeken of de verordening ruimte biedt om dit principe los te laten.
- ➔ Afspraak: LTO draagt een voorbeeld aan waaruit de hierboven beschreven problematiek blijkt.

De sector vraagt aandacht voor de uitvoerbaarheid van risicobeperkende maatregelen en benutting van nieuwe risicobeperkende maatregelen (bijv. gecontroleerde distributie, specifieke aanpassing WG) bij de risicobeoordeling van het Ctgb.

- ➔ Afspraak: LTO Nederland zal nieuwe risicobeperkende maatregelen doorgeven aan LNV. **10.2.e** is hiervoor het aanspreekpunt.
- ➔ *Openstaande vraag: hoe worden deze aanvullende mitigerende maatregelen gewaardeerd? Van belang is dat Ctgb bereid is om dergelijke maatregelen mee te nemen om tot een positief advies te komen, daarmee een goede balans houdend tussen risico en landbouwkundige noodzaak.*

Spuittechnieken

Er is gesproken over het dure en langdurige proces rondom goedkeuring van nieuwe spuittechnieken. Denk bijvoorbeeld aan windsingels, precisietechnologie. Een stapeling van technieken zou mogelijk moeten zijn om de goede driftreductie te kunnen halen.

- ➔ Afspraak: LNV zal ervoor zorgen dat dit proces bij het ministerie van IenW prioriteit krijgt, in het bijzonder de volgende twee punten zaken: (1) het versnellen van de mogelijkheid om nieuwe spuittechnieken te "erkennen" en (2) het aanpassen van de beoordelingssystematiek, waaronder het oppakken van de mogelijkheden om extrapolatie

en expert judgement toe te passen (eventueel met correctiefactor) voor het stapelen van maatregelen.

- ➔ *Openstaande vraag: wat wordt er gedaan om in de tussentijd de betreffende spuittechnieken al te kunnen meenemen als driftreducerende maatregelen? Bijv. toekenningen met risicomarge/correctiefactor.*

Experimenteerruimte

LTO Nederland pleit voor experimenteerruimte met laag-risicomiddelen. De sector heeft dringend behoefte aan meer mogelijkheden om knelpunten aan te pakken, in aanvulling op bestaande instrumenten.

- ➔ Afspraak: LTO levert drie uitgewerkte voorbeelden van experimenteerruimte aan; Hierbij worden de volgende criteria meegenomen: specifiek, past niet binnen de huidige kaders, er vindt monitoring plaats en er is perspectief op een brede toepassing.
- ➔ Afspraak: LNV zal op basis van de voorbeelden een systematiek uitwerken.

Stichting Trustee Bijzondere Toelatingen

Er bestaat een trustee voor kleine toepassingen. Doel hiervan is ondervanging van mogelijke aansprakelijkheidsrisico's voor de toelatingshouder – en daarmee het wegnemen van een belemmering voor toelating van middelen in bepaalde gewassen. Hiervan wordt op dit moment niet veel gebruik meer gemaakt, omdat er inmiddels restricties en disclaimers op het Wettelijk Gebruiksvoorschrift staan.

- ➔ Afspraak: LTO Nederland werkt de mogelijkheid uit om de trustee uit te breiden naar andere activiteiten die raken aan aanvragen vrijstellingen en kleine toepassingen en eventueel experimenteerruimte.

Kleine toepassingen

Discrepancies tussen lidstaten in de nationale implementatie van 'minor uses' leiden ertoe dat bepaalde teelten tussen wal en schip belanden en bestaand instrumentarium (bijv. Wederzijdse Erkenningen) niet functioneert. LTO Nederland en LNV zijn voorstander van het Europees harmoniseren van kleine toepassingen, maar realiseren zich dat hier nog een weg te gaan is. Het verzoek van LTO Nederland is om tot die tijd het nationale beleid af te stemmen op dat van EU lidstaten. LNV geeft aan dat dit is uitgewerkt in het draaiboek kleine toepassingen (concept).

- ➔ Afspraak: LNV stuurt het concept van het draaiboek kleine toepassingen naar LTO Nederland. 10.2.e is hiervoor het aanspreekpunt. Reacties op het concept zijn welkom. 10.2.e is hiervoor het aanspreekpunt.
- ➔ Afspraak: de in het draaiboek beschreven benadering (dan wel een andere werkwijze die leidt tot betere aansluiting bij andere lidstaten) wordt op korte termijn geïmplementeerd door LNV.

Wederzijdse erkenning

Bij LTO Nederland namelijk de indruk dat er naast nationaal specifieke elementen ook naar andere aspecten wordt gekeken. Voorbeelden zijn wederzijdse erkenningen in de glastuinbouw (in Europa is dit één zone) en voor zaaizaad.

- ➔ Afspraak: LNV vraagt bij het Ctgb na welke procedure er gevolgd wordt bij de wederzijdse erkenning. Indien dit verder gaat dan nationaal specifieke elementen zal worden gezien de procedure hierop bijgestuurd.

Biociden

Er is discussie over de interpretatie van biociden die al dan niet gebruikt worden als algemene hygiënemaatregel (bijv. ontsmetten van mesjes) en als gewasbeschermingsmiddelen. Sinds enige jaren beschouwt Ctgb veel biocidetoepassingen als een gewasbeschermingstoepassing, in tegenstelling tot andere lidstaten. Dat heeft verstrekken gevolgen voor de toelating van biociden en het gebruik ervan voor preventiedoeleinden.

- ➔ Afspraak: Het verzoek van LTO Nederland om te onderzoeken of voor dit soort toepassingen toch volstaan kan worden met een biocidetoelating. Europese overleggen en richtlijnen bieden hier aanknopingspunten voor: LTO levert die informatie aan. Mocht dit toch niet mogelijk zijn, dan verkennen welke mogelijkheden er zijn om vanuit een biociden-dossier eenvoudig toelating als gewasbeschermingsmiddel te krijgen.. LNV pakt dit op.

Onmisbare toepassingen

Er ligt een concept van het draaiboek "onmisbare toepassingen" (artikel 4.7). Dit draaiboek voorziet in het betrekken van de sector in het proces en dient nog verder uitgewerkt te worden. Reacties op het concept zijn welkom. 10.2.e is hiervoor het aanspreekpunt.

Er lijkt een verschil te zijn in de interpretatie van de reikwijdte van artikel 4.7. LNV maakt hiervoor een notitie.

- ➔ Afspraak: LNV zet zich in Europees verband in voor een eenduidige interpretatie en effectieve benutting van artikel 4.7 t.b.v. het voorkómen van gewasbeschermingsknelpunten.

Schimmelziekten

LTO merkt op dat een aantal bouwstenen in het uitvoeringsprogramma selectief bijdragen aan weerbaarheid, bijvoorbeeld op gebied van insecten (natuurlijke plaagbestrijding) of onkruiden (precisiebewerking). Pleidooi om weerbaarheid breed te (blijven) beschouwen schimmelziekten niet ondergeschikt te laten worden. De alternatieven hiervoor lijken voornamelijk beperkt. Een voorbeeld is aandacht voor optimaliseren van detectie- en waarschuwingssystemen.

Keten

Er is a.s. woensdag in klein verband een overleg over de passage over de keten in het uitvoeringsprogramma.

Er zal een link in het uitvoeringsprogramma worden opgenomen naar het project over verdienmodellen dat binnen LNV loopt.

Fytosanitair beleid

Door een (te) smalle focus op weerbare teeltsystemen, met o.a. elementen als tolerantie, schaderempels en inzet biocontrol, komen fyto-sanitaire garanties onder druk te staan. LTO pleit voor goede afstemming tussen beide dossiers zodat het fyto-sanitair belang geborgd blijft.

- ➔ Afspraak: LNV neemt het initiatief voor het organiseren van een overleg over de relatie tussen het uitvoeringsprogramma en de fyto-sanitaire eisen die gelden voor het exporteren van agrarische producten naar derde landen. Anneke van Dijk is hiervoor het aanspreekpunt.

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e; 10.2.e@uwv.nl; 10.2.e
Cc: 10.2.e
Onderwerp: RE: Stuurgroep verzet naar volgende week woensdag 22 juli van 11.00-12.30 uur
Datum: maandag 20 juli 2020 19:49:57
Bijlagen: [Bijlage 1 sDG appreciatie WEcR.docx](#)
[Bijlage 2.1 sDG Bestuursakkoord UP 1e opzet LTO.docx](#)
[Bijlage 2.2 sDG Financiën bijdrage LNV - 200622.docx](#)
[Bijlage 3 sDG Uitvoering achterbanraadpleging 200710.docx](#)
[Bijlage 4 sDG samenvatting UP.docx](#)
[Agenda SG Duurzame Gewasbescherming 22 juli 2020.docx](#)

Beste leden van de stuurgroep duurzame gewasbescherming,

Graag nodig ik jullie uit voor de vergadering van de stuurgroep, die is afgesproken voor woensdag 22 juli aanstaande van 11:00 -12:30 uur via WEBEX. Het vergaderverzoek voor WEBEX hebben jullie al eerder ontvangen. De agenda en de bijhorende stukken treffen jullie als bijlage bij dit e-mailbericht.

Met vriendelijke groet,

10.2.e
 mede namens het team gewasbescherming

Van: 10.2.e@minInv.nl>
Verzonden: woensdag 15 juli 2020 12:44
Aan: 10.2.e@agrotheek.nl; 10.2.e@biobestgroup.com; 10.2.e@minInv.nl; 10.2.e@uwv.nl <10.2.e@uwv.nl>; 10.2.e@fedecom.nl; 10.2.e@vewin.nl; 10.2.e@ctgb.nl; 10.2.e@zlto.nl; 10.2.e@minInv.nl; 10.2.e@uwv.nl; 10.2.e@nefyt.nl; 10.2.e@brabers.nl; 10.2.e@minienw.nl; 10.2.e@plantum.nl; 10.2.e@natuurenmilieu.nl; 10.2.e@rijkswaarn.nl; 10.2.e@nvwa.nl; 10.2.e@zonnet.nl
cc: 10.2.e@brabers.nl; 10.2.e@nvwa.nl; 10.2.e<10.2.e@lto.nl>; 10.2.e@minInv.nl; 10.2.e@minInv.nl; 10.2.e@natuurenmilieu.nl; 10.2.e<10.2.e@brabers.nl>; 10.2.e@minienw.nl; 10.2.e@minInv.nl; 10.2.e@minienw.nl; 10.2.e@kavb.nl; 10.2.e@planet.nl; 10.2.e@minienw.nl; 10.2.e@nvwa.nl; 10.2.e@agrodin.nl; 10.2.e@plantum.nl; 10.2.e@cumela.nl; 10.2.e@vewin.nl; 10.2.e<10.2.e@ctgb.nl>; 10.2.e@fedecom.nl>

Onderwerp: Stuurgroep verzet naar volgende week woensdag 22 juli van 11.00-12.30 uur
Urgentie: Hoog

Beste stuurgroep duurzame gewasbescherming,

Jullie hebben al gemerkt dat we de stukken voor de stuurgroep voor morgen nog niet verstuurd hebben. We hebben meer tijd nodig voor zowel het stuk over de afspraken rondom financiën als ook voor de integrale gezamenlijke reactie van ons op de WEcR-studie. We willen recht doen aan al jullie inbreng in de stuurgroepvergadering van 25 juni jl. en willen dat ook het liefst in één keer goed doen.

Daarnaast hebben jullie voldoende tijd nodig om de stukken voor te bereiden en door te lezen.

Gisteren dachten we dat we de stukken nog af konden ronden en jullie toe konden zenden, echter is dat niet meer gelukt. Excuus daarom voor mijn late berichtgeving, die niet de schoonheidsprijs verdient.

Ons voorstel is nu om de stuurgroepvergadering te verzetten naar volgende week woensdag 22 juli van 11.00-12.30 uur.

Inmiddels is het vergaderverzoek daarvoor al gewijzigd.

We realiseren ons dat enkelen van jullie zich zorgen maken om de planning en de achterbanraadpleging in de zomer. We willen jullie laten weten dat we ons daar goed van bewust zijn, en dat we hard bezig zijn om de stukken vanuit gezamenlijkheid in gereedheid te brengen. Om daarmee vast te houden aan de tijdslijn voor de achterbanraadpleging die is afgesproken in de stuurgroep van 25 juni jl.

Mochten jullie nog vragen/opmerkingen hierover hebben dan ben ik bereikbaar op onderstaand nummer.

Met vriendelijke groet
10.2.e

Directoraat-generaal Agro
Directie Plantaardige Agroketens
en Voedselkwaliteit

Behandeld door
10.2.e

Datum
17-07-2020

Kenmerk

Bijlage(n)

agenda

Omschrijving	Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming
Voorzitter	10.2.e
Notulist	10.2.e
Vergaderdatum en -tijd	22 juli 2020, 11.00 uur – 12:30 uur
Locatie	WEBEX (zie link in agenda uitnodiging)

1. Opening en vaststellen van de agenda
2. Reactie op WEcR-studie
 - *Bijlage 1 - Reactie op WEcR-studie*
3. Afspraken stuurgroep financiën Uitvoeringsprogramma
 - *Bijlage 2.1 – Bestuursakkoord UP – eerst opzet LTO*
 - *Bijlage 2.2 – Financiën bijdrage LNV (op 25-06-2020 geagendeerd als bijlage 6)*
4. Achterbanraadpleging en planning
 - *Bijlage 3 – Afspraken achterbanraadpleging*
 - *Bijlage 4 – Samenvatting Uitvoeringsprogramma*
5. Rondvraag
6. Sluiting

Financiën

versie: 22 juni 2020

Het ministerie van LNV heeft zich de afgelopen periode gebogen over de vraag hoeveel budget er inzetbaar is voor het uitvoeringsprogramma van de "Toekomstvisie gewasbescherming 2030". Dit heeft geresulteerd in het volgende overzicht.

Wat we doen en blijven doen*Kennis*

Er is de komende jaren ruim 19 miljoen euro per jaar beschikbaar binnen het domein kennis.

- Hiervan is ongeveer 5,5 miljoen euro per jaar beschikbaar voor beleidsondersteunend onderzoek (bijvoorbeeld beoordelingsmethodiek gewasbeschermingsmiddelen) en onderzoek binnen programma's (bijvoorbeeld de kennisimpuls groene gewasbescherming). Cofinanciering is niet mogelijk. Dit is 100% publieke financiering.
- Het resterende bedrag van ongeveer 13,5 miljoen euro per jaar is beschikbaar voor thema's in de kennis en innovatie agenda (bijvoorbeeld gezonde robuuste bodem en teeltsystemen met nagenoeg geen emissies). Er kunnen projecten worden ingediend die vallen binnen de systematiek van het missie gedreven onderzoek en van de topsectoren. Cofinanciering is een vereiste. Het genoemde bedrag is ongeveer 3,5 miljoen euro hoger dan vorig jaar.

Programma budget

Er is elk jaar ongeveer 400.000 euro beschikbaar voor opdrachten binnen het domein gewasbescherming. Hiervan gaat 200.000 euro naar het "fonds kleine toepassingen".

Diensten

Er is elk jaar een bepaald budget beschikbaar vanuit de rijksoverheid voor het Ctgb, NVWA en RVO.nl.

Welke budgetten gaan we herijken

Alle hierboven genoemde budgetten worden regelmatig herijkt, zodat ze aan blijven sluiten bij de beleidsmatige doelen die gerealiseerd moeten worden.

Wat gaan we extra inzetten

Er wordt een aanvullend bedrag van 2 miljoen euro beschikbaar gesteld in 2020, 4 miljoen euro in 2021 en 6 miljoen euro in 2022 voor het financieren van acties die zijn opgenomen in het uitvoeringsprogramma en die niet passen binnen de kaders van het domein kennis (zie hierboven). Dit onder de voorwaarde dat minimaal hetzelfde bedrag wordt bijgedragen door de gezamenlijke private partijen.

Dit bedrag kan ingezet worden voor acties die 100% publiek gefinancierd worden en voor acties die deels privaat en deel publiek gefinancierd worden, zoals

Publiek-privaat gefinancierd

- nieuw Fonds kleine toepassingen
- pilotprojecten

Publiek gefinancierd

- staat van plantgezondheid
- verbreden kennisimpuls groene gewasbescherming
- inventariseren beschikbare kennis
- ontwikkelen informatiesystemen

Uitvoering achterbanraadpleging Uitvoeringsprogramma “Toekomstvisie gewasbescherming 2030”

1. Het doel van de achterbanraadpleging is om het uitvoeringsprogramma van alle betrokken partijen vast te stellen.
2. De achterbanraadpleging over het gezamenlijke uitvoeringsprogramma start op maandag 27 juli en duurt tot en met 28 augustus. In totaal wordt hier 5 weken voor uitgetrokken.
3. Alle organisaties bepalen zelf wie er tot hun achterban behoort en dus aan wie het gezamenlijke uitvoeringsprogramma wordt voorgelegd.
4. De vraag die aan de achterbannen wordt voorgelegd is: *De bestuurders in de stuurgroep duurzame gewasbescherming kunnen zich vinden in het definitieve concept van het gezamenlijke uitvoeringsprogramma. Ze leggen dit definitieve concept met een positief advies aan u voor. Stemt u daarmee in? (Ja of nee)*
5. Het is aan elke organisatie zelf hoe zij de achterbanraadpleging organiseren.
6. Het is mogelijk dat er vragen komen. Hiervoor krijgt de stuurgroep ter ondersteuning een notitie met daarin vragen en antwoorden (Q&A's) op uiterlijk 24 juli aanstaande die zijn voorbereid door de communicatiewerkgroep.
7. De volgende vijf documenten zijn onderdeel van de achterbanraadpleging:
 - o Het definitieve concept uitvoeringsprogramma
 - o De WEcR-studie
 - o De appreciatie van de stuurgroep n.a.v. de WEcR-studie
 - o Een oplegger over de financiering van het uitvoeringsprogramma
 - o Een samenvatting van het uitvoeringsprogramma
8. Deze documenten worden vertrouwelijk behandeld.
9. Uiterlijk op 28 augustus moet de uitkomst van de achterbanraadpleging gestuurd zijn naar de voorzitter de stuurgroep 10.2.e [redacted], (10.2.e [redacted] [@minlnv.nl](mailto:10.2.e@minlnv.nl)), en in kopie naar 10.2.e [redacted] 10.2.e [redacted] [@minlnv.nl](mailto:10.2.e@minlnv.nl)
10. Bij de uitkomst hoort de stuurgroep of de achterbannen akkoord (ja of nee) zijn met het UP.
11. De stuurgroep over de uitkomst van de achterbanraadpleging is op dinsdag 8 september a.s. van 10.00-12.00 uur. Het uitvoeringsprogramma wordt dan gezamenlijk vastgesteld en definitief gemaakt.
12. Het is gebruikelijk in het parlementaire proces dat de Tweede Kamer wordt geïnformeerd over het uitvoeringsprogramma door de minister van LNV. Op dat moment wordt het openbaar. Dit gebeurt in september 2020.

17-07-2020

Samenvatting Uitvoeringsprogramma “Toekomstvisie gewasbescherming 2030”

Agrarisch ondernemers hebben steeds meer moeite om een gezond en rendabel gewas te telen, onder meer door een krimpend middelenpakket en toenemende wettelijke en bovenwettelijke restricties. Ook is er sprake van een afnemende biodiversiteit in en om het agrarisch gebied. Agrarische ondernemers, loonwerkers, erfbetreders, landbouw-, natuur- en milieuorganisaties, toeleveranciers, afnemers van producten en overheden zetten zich al jaren in voor het verduurzamen van de agrarische sector, maar constateren ook dat binnen het huidige systeem verduurzaming op een bedrijfseconomisch verantwoorde manier steeds lastiger is. In dit uitvoeringsprogramma beschrijven de betrokken partijen de stappen die nodig zijn om de “Toekomstvisie gewasbescherming 2030” te realiseren.

Toekomstvisie

De Toekomstvisie zegt dat in 2030 de land- en tuinbouw in Nederland bestaat uit een duurzame productie met weerbare planten en teeltsystemen, waardoor ziekten en plagen veel minder kansen krijgen en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zo veel mogelijk kan worden voorkomen. Daar waar gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt, is dit conform de principes van geïntegreerde gewasbescherming, nagenoeg zonder emissies naar het milieu en nagenoeg zonder residuen. Hiermee wordt tegelijkertijd een blijvend economisch perspectief voor de land- en tuinbouw gerealiseerd.

Deze visie wordt op hoofdlijnen uitgewerkt in drie strategische doelen:

- 1. Plant- en teeltsystemen zijn weerbaar;**
- 2. Land- en tuinbouw en natuur zijn met elkaar verbonden;**
- 3. Nagenoeg zonder emissies naar het milieu en nagenoeg zonder residuen op producten.**

Van toekomstvisie naar uitvoeringsprogramma

De Toekomstvisie gewasbescherming 2030 en het uitvoeringsprogramma zijn een uitwerking van de LNV-visie op kringlooplandbouw ‘Landbouw, natuur en voedsel; waardevol en verbonden’. De meerwaarde van de Toekomstvisie en het uitvoeringsprogramma is dat zij richting geven voor de toekomst en een gezamenlijk kompas biedt om daar te komen. Betrokken partijen¹ en de overheid zetten hier gezamenlijk de schouders onder, waardoor synergie ontstaat in de activiteiten die de trendbreuk beogen.

De agrarische ondernemer staat in dit uitvoeringsprogramma centraal. Dit betekent dat we proberen de omgeving zodanig in beweging te zetten dat de agrarische ondernemer vanuit haar/zijn ondernemerschap vanzelf tot de gewenste keuzes komt. Daarbij wordt in dit uitvoeringsprogramma gebruik gemaakt van het ‘small wins’ raamwerk voor transitie management, om de veranderingsopgave en weerbarstige vraagstukken behapbaar te maken. Small wins zijn kleine diepgaande veranderingen met tastbare resultaten voor direct betrokkenen.

Bouwstenen in het uitvoeringsprogramma

In het uitvoeringsprogramma staan verschillende bouwstenen met activiteiten die het realiseren van weerbare teeltsystemen mogelijk maken. De agrarische ondernemer maakt zelf een keuze uit het pakket met bouwstenen die hij of zij in de specifieke bedrijfssituatie kan gebruiken. De bouwstenen kunnen namelijk per bedrijf, teelt, sector of regio anders zijn. Een deel van die bouwstenen is al in gebruik bij de agrarische ondernemers. In de loop van de transitie worden er nieuwe bouwstenen toegevoegd. Het uitvoeringsprogramma kent de volgende bouwstenen:

- **Monitoring en geïntegreerde aanpak:** Het monitoren van de gewassen en percelen is van belang om tijdig en gericht keuzes te kunnen maken over het inzetten van maatregelen en middelen om de ziekten, plagen en onkruiden te beheersen of te bestrijden;
- **Preventie:** Er zijn verschillende mogelijkheden om ziekten, plagen en onkruiden te voorkomen, zoals het gebruik van een weerbare bodem, bemesting, weerbare rassen, gezond

¹ Agrodīs, Artemis, Ctgb, Cumela, Fedecom, LTO Nederland, Natuur en Milieu, Nefyto, NVWA, Plantum, Unie van Waterschappen, VEWIN, de ministeries van LNV en IenW

uitgangsmateriaal, weerbare teeltconcepten en de inzet van of het bevorderen van nuttige organismen. Ook liggen er kansen en (kennis)uitdagingen bij het verbinden van de land- en tuinbouw (inclusief bedekte teelten) en natuur en bij functionele agrobiodiversiteit;

- Toepassen van technische en biologische maatregelen: Voor behoud en herstel van de natuurlijke balans in een weerbaar teeltsysteem kan gericht biologie worden ingezet, zoals nuttige (micro)organismen. Ook versterking van het immuunsysteem van de plant draagt hieraan bij. Technische innovaties en slim gebruik van data maken dat eventueel ingrijpen leidt tot een minimale verstoring van het evenwicht.
- Gewasbeschermingsmiddelengebruik met zo min mogelijk neveneffecten: Deze bouwsteen gaat in op hoe aan de ene kant het beschikbare pakket gewasbeschermingsmiddelen steeds minder dekkend is voor een adequate bestrijding van ziekten, plagen en onkruiden in de verschillende teelten en hoe aan de andere kant agrarische ondernemers kunnen blijven beschikken over een adequaat pakket aan gewasbeschermingsmiddelen. Ook gaat het in op hoe in dit licht actuele vraagstukken kunnen helpen als er geen adequaat middel meer voor handen is, hoe om wordt gegaan met 'specialty crops', kleine toepassingen, biociden én hoe ingezet wordt op striktere arbeidsomstandigheden.
- Emissiereducerende maatregelen: Als in 2030 nog gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast, zal dit moeten plaatsvinden met nagenoeg geen emissie. Dit vergt het ontwikkelen van nieuwe robuuste werkwijzen waarmee de agrarische ondernemers de emissies naar de leefomgeving kunnen terugdringen tot nagenoeg nul. Hiervoor zijn al afspraken gemaakt in het "Hoofdpijnenakkoord waterzuivering glastuinbouw"² en het "Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbeschermingsmiddelen open teelten"³. Beide documenten zijn vastgesteld, toegestuurd aan de Tweede Kamer en in uitvoering. Deze bouwsteen gaat ook in op aanvullende acties op deze twee documenten.
- Residubeperkende maatregelen: Als in 2030 nog gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast, zal dit moeten plaatsvinden met nagenoeg geen residu op landbouw- en tuinbouwproducten. De doelstelling voor de voedselveiligheid van gewasbeschermingsmiddelen is dat het huidige beschermingsniveau gehandhaafd blijft. Daarnaast is het van belang dat bij nieuwe inzichten over de veiligheid van middelen steeds wordt beoordeeld of het beschermingsniveau blijft voldoen aan de vooraf gestelde waarden.

Instrumentarium voor de teler en context

Het uitvoeringsprogramma gaat in op dat in het transitieproces ook de (door)ontwikkeling van deze afzonderlijke bouwstenen met elkaar verbonden wordt. Daarom wordt er instrumentarium ontwikkeld voor de agrarisch ondernemer die het pakket aan handelingsperspectieven voor het versterken van weerbaarheid inzichtelijk maakt. Daarnaast wordt er met acties ingezet op het door ontwikkelen, implementeren en adopteren van weerbare teeltsystemen. Een kernelement in dit uitvoeringsprogramma is dat agrarische ondernemers financieel en bedrijfseconomisch in staat moeten worden gesteld om de beoogde omslag te maken. Daarnaast zijn er ook processen die inspelen op de ontwikkeling van de context van het weerbare teeltsysteem, zoals de keten, fytosanitaire import en export eisen en de inzet van de overheden door middel van integraal beleid.

Monitoring

Er wordt een robuuste monitoringsstrategie ontwikkeld om de jaarlijkse voortgang van het uitvoeringsprogramma te monitoren of de (tussen)doelen daadwerkelijk gerealiseerd worden. Bij de ontwikkeling van indicatoren voor het monitoringsprogramma wordt gekeken naar indicatoren die al beschikbaar zijn, eventueel verbeterd moeten worden, die momenteel ontwikkeld worden of die in de toekomst ontwikkeld moeten gaan worden.

² <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32627-20.html> en <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-598825>

³ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/04/16/kamerbrief-toekomstvisie-gewasbescherming-2030-naar-weerbare-planten-en-teeltsystemen-en-pakket-van-maatregelen-emissiereductie-gewasbescherming-open-teelten>

Governance

Een governancestructuur zal door de stakeholders gezamenlijk worden opgesteld wanneer alle partijen beginnen met de uitvoering van het uitvoeringsprogramma. In de governance wordt aangesloten bij aangrenzende trajecten die van belang zijn voor de transitie naar weerbare teeltsystemen, denk aan de kringloopvisie, het nationaal programma landbouwbodems, Deltaplan biodiversiteitsherstel, GLB en het nationaal strategisch plan en de herbezinning mestbeleid.

17-07-2020

Directoraat-generaal Agro
Directie Plantaardige Agroketens
en Voedselkwaliteit

Behandeld door
10.2.e

Datum
08-09-2020

Kenmerk

Bijlage(n)

agenda

Omschrijving	Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming
Voorzitter	10.2.e
Notulist	10.2.e
Vergaderdatum en -tijd	10 september 2020, 10.00 uur - 12.00 uur
Locatie	WEBEX (zie link in agenda uitnodiging)

1. Opening en vaststellen van de agenda
2. Bespreken uitkomst achterbanraadpleging
3. Concept intentieverklaring
4. Vervolgproces richting presentatie en verzending Tweede Kamer
5. W.v.t.t.k.
6. Rondvraag
7. Sluiting

Aan de leden van de Stuurgroep Uitvoeringsprogramma
gewasbescherming 2030

Directoraat-generaal Agro

Behandeld door

10.2.e

T 070 10.2.e

10.2.e @minInv.nl

Datum

13 jan. 2021

Kenmerk

DGA / 21012378

Bijlage(n)

Diversen

agenda

Omschrijving	Stuurgroep Uitvoeringsprogramma gewasbescherming 2030
Voorzitter	10.2.e
Notulist	10.2.e
Vergaderdatum en -tijd	20 januari 2021, 13.45 uur – 15.15 uur
Locatie	Via Web-ex (zie link in het digitale vergaderverzoek)

Vergaderpunten

1. Opening (13:45 uur)
2. Mededelingen
 - a. 10.2.e kan de bijeenkomst bijwonen tot 14:30 uur.
10.2.e is de hele vergadering aanwezig namens Plantum.
 - b. Wetenschappelijke basis besluitvorming
gewasbeschermingsmiddelen - Nefyto mede namens Artemis.
(bijlage A).
3. Stand van zaken na vaststellen van het Uitvoeringsprogramma (14:00 – 14:20 uur).
Doel: Informeren en klokken gelijk zetten (bijlage 1).
4. Advies over de Governance voor het Uitvoeringsprogramma
Doel: Informeren en bespreken van de aanpak voor het advies. Met toelichting van KPMG (14:20 -14:40 uur).
5. Jaarprogramma 2021 (14:40 – 15:00 uur)
Doel: Bespreken van de opzet van het jaarprogramma (bijlage 2)
6. Vaststellen datum volgende vergadering
Voorstel: In de week van 08 – 12 maart. Doel: bespreken en vaststellen Jaarprogramma 2021. Daarna - zo lang de governance niet is vastgesteld - eens in de zes weken een vergadering te plannen tot de zomervakantie. LNV neemt hiervoor het initiatief.
7. Rondvraag en Sluiting

Bijlage I: Uitzetten inventarisaties.

In het kader van het UP heeft het ministerie van LNV aan het einde van 2020 enkele inventarisaties in gang gezet bij externe partijen. Deze inventarisaties hebben betrekking op verschillende onderwerpen. Alle opdrachten zullen beginnen met een brede inventarisatie over het onderwerp bij in ieder geval alle betrokken partijen. Alle opdrachten zullen resulteren in een rapportage aan de stuurgroep, op basis van de inbreng van de partijen, in combinatie met de kennis en kunde van de uitvoerende externe partij. De opties en aanbevelingen in deze rapportages zullen als basis dienen voor gesprekken tussen de betrokken partijen bij het UP welke uiteindelijk zullen leiden tot besluitvorming in de stuurgroep.

Governance

KPMG is gevraagd om aanbevelingen over de mogelijke governancestructuur van het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030 op te stellen. KPMG zal beginnen met een inventarisatie van de bestaande wensen en ideeën over de governance van het UP bij alle betrokken partijen. Bij deze inventarisatie wordt ook meegenomen hoe andere partijen aangehaakt kunnen worden bij het UP en of een externe partij betrokken kan worden voor het uitvoeren van bepaalde taken rond de organisatie van de voortgang van het UP. KPMG zal uiteindelijk met aanbevelingen en opties komen voor de governancestructuur van het UP. Dit zal de basis zijn van het gesprek tussen alle betrokken partijen bij het UP. De uiteindelijke besluitvorming over de governancestructuur zal plaatsvinden in de stuurgroep. *[In de stuurgroep van 20 januari 2021 zal KPMG aanschuiven voor nadere toelichting.]*

Monitoring

Voor het opstellen van de monitoringsstructuur heeft LNV het voorstel om twee volgtijdige opdrachten uit te zetten.

Opdracht 1: Inventariseren bruikbare indicatoren.

Deze opdracht omhelst een inventarisatie van bruikbare indicatoren voor de monitoring van het UP op zowel *inhoud* als *proces*. Hierbij wordt gekeken naar indicatoren die beschikbaar zijn, in ontwikkeling zijn of ontwikkeld zouden moeten worden. Voor deze indicatoren gelden de randvoorwaarden zoals deze in het UP zijn opgenomen bij het hoofdstuk monitoring. Voor de inventarisatie is een rondgang langs alle betrokken partijen nodig, zodat iedereen de kans krijgt de bestaande wensen en ideeën te delen. De input uit deze rondgang zal worden aangevuld met kennis over indicatoren uit verschillende andere bronnen, zoals WEcR en PBL. Het beoogde eindresultaat is een inventarisatie van bestaande en nieuwe indicatoren die elk op hun eigen manier een bijdrage zou kunnen leveren aan het monitoren van het UP.

Als aanvulling op deze opdracht hebben we in overleg met de directie Natuur van LNV een casus toegevoegd aan een lopende inventarisatie voor biodiversiteitsindicatoren die momenteel al door de Wageningen UR wordt uitgevoerd. In deze casus gaat de Wageningen UR kijken welke biodiversiteitsindicatoren een link hebben met gewasbescherming en weerbare teelten.

Beide inventarisaties zullen als basis dienen voor het gesprek tussen de betrokken partijen bij het UP waarbij er gezamenlijk een set aan indicatoren gekozen moet worden die gebruikt gaat worden voor de monitoring van het UP. Hierbij zullen we het ook hebben over het aanscherpen van de tussendoelen. De indicatoren kunnen hierbij helpen. De besluitvoering hierover vindt plaats in de stuurgroep.

Deze opdracht moet nog worden uitgezet bij een externe partij. Suggesties hiervoor zijn welkom.

Opdracht 2: opzetten monitoringssystematiek.

Deze opdracht zal t.z.t. worden opgesteld wanneer opdracht 1 is afgerond. De focus van deze opdracht is om een externe partij te laten helpen bij het opstellen van de monitoringssystematiek en het dashboard. Hoe zou een robuuste monitoringsstrategie voor het uitvoeringsprogramma vormgegeven kunnen worden, zodat eenvoudig de voortgang op proces en inhoud waargenomen kan worden aan de hand waarvan de betrokken partijen bij het Uitvoeringsprogramma gezamenlijk kunnen beslissen waar bijsturing of extra inzet nodig is? Hierin moeten de indicatoren die in de stuurgroep zijn vastgesteld terugkomen.

Inventarisatie economische prikkels

Ecorys gaat een inventarisatie uitvoeren naar ontmoedigende of stimulerende economische prikkels en hoe deze kunnen bijdragen aan het behalen van de doelstellingen van de toekomstvisie en de tussendoelen van het UP. Ecorys zal in de eerste fase van de opdracht alle betrokken partijen bij het UP benaderen om daarvoor informatie aan te leveren. Ecorys zal deze informatie aanvullen met voorbeelden uit het binnen- en buitenland. In de tweede fase van de opdracht zal Ecorys bepaalde economische prikkels in meer detail opnieuw bespreken met de betrokken partijen. Het beoogde resultaat is een inventarisatie van mogelijke economische prikkels die een bijdrage kunnen leveren aan het behalen van de doelstellingen van het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030. Het adviesrapport van Ecorys zal als basis dienen voor het verdere gesprek en eventuele besluitvorming zal in de stuurgroep plaatsvinden.

Inventarisatie mogelijkheden receptuursysteem

CLM gaat een inventarisatie uitvoeren naar de opties die er zijn om gewasbeschermingsmiddelen te verstrekken op recept en hierbij de voor- en nadelen beschrijven. CLM zal haar inventarisatie beginnen met een brede interviewronde, waarbij alle partijen bevraagd zullen worden naar hun wensen en ideeën. Het beoogde resultaat is een inventarisatie van mogelijkheden voor een receptuursysteem. Het adviesrapport van CLM zal als basis dienen voor het verdere gesprek en eventuele besluitvorming zal in de stuurgroep plaatsvinden.

Inventarisatie lopende onderzoekstrajecten

ORG-ID gaat inventariseren welke onderzoekstrajecten momenteel door verschillende partijen worden uitgevoerd en in welke mate deze onderzoekstrajecten bijdragen aan de doelstellingen uit de Toekomstvisie gewasbescherming 2030. Deze inventarisatie zal als basis dienen voor het verdere gesprek en eventuele besluitvorming zal in de stuurgroep plaatsvinden.

Inventarisatie natuur en land- en tuinbouw verbindende maatregelen

Deze inventarisatie moet een overzicht geven welke maatregelen er in binnen- en buitenland beschikbaar zijn en welke direct of op termijn toepasbaar zijn of toepasbaar gemaakt kunnen worden die kunnen bijdragen aan het verbinden van land- en tuinbouw met natuur? Deze inventarisatie zal als basis dienen voor het verdere gesprek en eventuele besluitvorming zal in de stuurgroep plaatsvinden.

Deze opdracht moet nog worden uitgezet bij een externe partij. Suggesties hiervoor zijn welkom.

Inventarisatie lopende pilotprojecten

Deze inventarisatie moet inzicht geven in pilotprojecten die momenteel door verschillende partijen worden uitgevoerd en in welke mate deze pilotprojecten een bijdrage leveren aan de doelstellingen uit de Toekomstvisie gewasbescherming 2030. Deze inventarisatie zal als basis dienen voor het verdere gesprek en eventuele besluitvorming zal in de stuurgroep plaatsvinden.

Deze opdracht moet nog worden uitgezet bij een externe partij. Suggesties hiervoor zijn welkom.

Jaarprogramma uitvoeringsprogramma gewasbescherming 2021

Op verzoek van LNV hebben nagenoeg alle 'trekkers' van de activiteiten uit het Uitvoeringsprogramma van de Toekomstvisie gewasbescherming een Exeltabel ingevuld met een eerste voorzet over hoe dat de betreffende actie wordt vormgegeven (bijlagen). Per actie kon in de tabel worden aangegeven: start en einddatum, te betrekken partijen, beoogd resultaat, benodigde kosten (menskracht, budget) en financiers. De ingevulde tabellen zijn een goede start voor een gezamenlijk uitvoeringsprogramma, maar geven nog geen volledig beeld.

Het voorstel is om samen met enkele partijen op medewerkersniveau deze informatie volledig te maken en een voorstel te doen voor een jaarprogramma 2021, dat eind februari aanstaande gereed is en in stuurgroep van begin maart kan worden geagendeerd voor besluitvorming. Wij denken dat bij de integratie naar een jaarplan de volgende vragen van belang kunnen zijn:

- Afstemmen van de betrokkenheid tussen partijen; wie is (noodzakelijk of gewenst) betrokken bij welke actie?
- Afstemmen van de capaciteit per actie; welke menskracht en budget is nodig en wie zijn de financiers?
- Zo nodig bepalen welke acties prioriteit krijgen aan de hand van de beschikbare capaciteit en beschikbaar budget in 2021.

Daarnaast is het goed als de leden van de stuurgroep aangeven welke beelden zij hebben bij de functie en opzet van een jaarprogramma. Bij het opstellen van het concept jaarprogramma kan daar dan rekening mee worden gehouden.

Vragen voor de stuurgroep:

1. Stemt u in met het voorstel om in een klein groepje op medewerkersniveau een concept jaarprogramma op te stellen?
2. Zo ja, welke partijen willen meedoen met het opstellen van het concept jaarprogramma?
3. Welke beelden heeft de stuurgroep bij functie en opzet van een jaar programma?

14-01-2021

Wetenschappelijke basis besluitvorming gewasbeschermingsmiddelen

Nefyto en Artemis hebben in de afgelopen jaren een juridische procedure gevoerd tegen de Staat in verband met het breed ingestelde gebruiksverbod van gewasbeschermingsmiddelen buiten de landbouw. Dit gebruiksverbod werd door Artemis en Nefyto ongegrond, onwettig en onwenselijk bevonden. De beweegredenen voor het instellen van deze procedure zijn ook toegelicht in het [gezamenlijk persbericht](#), uitgebracht naar aanleiding van het arrest van het Gerechtshof Den Haag waarmee het verbod onverbindend is verklaard:

“Beide organisaties zijn partner in het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030. Voor de transitie die wordt beoogd, is een verschuiving nodig naar meer biologische en laagrisicomiddelen. Bedrijven kunnen de investering in de ontwikkeling en registratie van nieuwe producten alleen maar verantwoord doen, als de beslissing tot toelating, die na een jarenlange toelatingsprocedure wordt genomen, niet wordt doorkruist door een gebruiksverbod op politieke gronden”.

Staatssecretaris Van Veldhoven heeft inmiddels op 18 december 2020 aan de [Tweede Kamer](#) laten weten dat zij een wetsontwerp in procedure heeft gebracht om de wettelijke basis voor een gebruiksverbod buiten de landbouw te herstellen. Omdat de wetenschappelijke basis voor besluitvorming over gewasbeschermingsmiddelen een belangrijke pijler is onder de gezamenlijke Toekomstvisie en het Uitvoeringsprogramma gaan Nefyto en Artemis er vanuit dat dit uitgangspunt ook geldt voor maatregelen die op grond van de gewijzigde wet zullen worden getroffen.

Artemis en Nefyto zullen hierover een gesprek aanvragen met het Ministerie van IenW en hopen in hun standpunt gesteund te worden door de andere partners in de Stuurgroep duurzame gewasbescherming.

Mede namens ^{10.2.e}
met vriendelijke groet,

10.2.e

Den Haag
12-01-2021

LTO PROGRAMMA “WEERBAARHEID IN DE PRAKTIJK”

LTO Nederland

contactpersoon: 10.2.e (10.2.e @lto.nl)

Doel

Het Uitvoeringsprogramma Gewasbescherming 2030 (UP) beoogt de doorontwikkeling van weerbare teeltsystemen te versnellen vanuit het principe ‘de teler centraal’. Kennisontwikkeling, -uitwisseling en doorstroom van en naar het boerenerf speelt daarbij een cruciale rol.

LTO wil deze pijler onder het UP structureel vorm geven middels een programmatische aanpak die bestaat uit de volgende elementen:

- Een netwerk van praktijklabs en een omringende schil van kennisuitwisseling en -doorstroom door, met en voor boeren en tuinders. LTO beschikt hiervoor bij uitstek over de benodigde sectorale en regionale infrastructuur;
- Een integrale aanpak waarin beproeving en doorontwikkeling van (bouwstenen voor) weerbare teeltsystemen in samenhang plaatsvindt, gekoppeld aan concrete vraagstukken vanuit de praktijk;
- Agendering en adressering van de benodigde randvoorwaarden voor het kunnen toepassen van nieuwe inzichten, methoden of technieken, vanuit de kracht van samenwerking in sectoraal, regionaal en ketenverband.

Belang

Dit *praktijkprogramma* geeft invulling aan de in het Uitvoeringsprogramma voorziene doorontwikkeling van weerbare teeltsystemen in de praktijk en toepassing ervan door boeren en tuinders (in het bijzonder de acties 106, 112, 115, 119 en 122 in het UP). Daarnaast biedt het programma een landingsplek voor acties die casuïstiek worden ingevuld, zoals de ontwikkeling van pilots en leergroepen/-gemeenschappen.

Met het praktijkprogramma wordt het uitgangspunt “de teler centraal” geborgd; doorontwikkeling van weerbare teeltsystemen sluit direct aan bij de behoeften van boeren en tuinders en de context waarin zij opereren.

Het praktijkprogramma zorgt bovendien voor stroomlijning en samenhang in kennisontwikkeling en -doorstroom naar het boerenerf, in lijn met het model van “versterkte kennisverspreiding” dat reeds in opdracht van LNV wordt geïmplementeerd voor de thema’s Bodem en Nutriënten.

Verder draagt het praktijkprogramma bij aan verankering van het UP in ketens en regio’s door middel van nauwe samenwerking met betreffende partners in de uitvoering, zoals bijvoorbeeld Branche Organisatie Akkerbouw, Greenports NL en regionale praktijknetwerken.

Aanpak

Figuur 1 geeft de inrichting van het praktijkprogramma schematisch weer. Het programma omvat een aantal *intersectorale activiteiten*:

- Ontwikkeling en instandhouding van een netwerk van praktijklabs voor beproeven en demonstreren van nieuwe kennis, methoden of concepten (zie bijlage voor nadere omschrijving);
- Inrichting van een schil van kennisuitwisseling en doorstroom daaromheen onder regie van één of enkele *kennismatchers* (n.b. voor thema’s bodem en nutriënten zijn deze in 2020 al aangesteld);
- Monitoring van pilots op praktijkniveau, met aandacht voor effectiviteit en doelmatigheid, milieu-impact, praktische haalbaarheid en betaalbaarheid. Eventuele randvoorwaarden die

hieruit voortvloeien worden zo mogelijk in het praktijkprogramma geadresseerd, of anders elders in het uitvoeringsprogramma geagendeerd.

- Overall coördinatie en procesmanagement, inclusief het creëren van verbinding en uitwisseling tussen sectorale of regionale projecten op themaniveau.

Deze activiteiten vormen tezamen het fundament voor een aantal *sectorale en/of regionale pilots*. Praktijklabs vervullen een centrale rol in deze pilots. Daarnaast wordt gelijktijdig gewerkt aan een aantal *thema's*. Aansluitend op de pilots kunnen daarin ook andere zaken worden opgepakt, zoals adressering van kennisvragen of wettelijke belemmeringen. Tabel 2 geeft een overzicht van pilots en thema's die in 2021 worden geïnitieerd.

Resultaten

Het programma voorziet in de volgende producten:

- Een generieke werkwijze voor het toepassen van innovaties op sectoraal, regionaal en nationaal niveau voor de korte, de middellange en lange termijn (deliverable actie 122);
- een voor regio's en sectoren representatief netwerk van demonstratielocaties, waar weerbare teeltsystemen en bouwstenen daarvoor in praktijk-realistische omstandigheden worden toegepast en gemonitord. Dit netwerk bestaat uit zowel vaste locaties als satellietlocaties van en/of met boeren en tuinders (deliverable actie 112);
- Een kennisnetwerk voor het delen van kennis die ontwikkeld is in de praktijk ("best practices") of door de onderzoeksinstituten en het toepassen van deze kennis in de praktijk. Hierdoor kunnen "small wins" opgeschaald worden naar "big wins". Met onderstaande twee acties als eerste concrete uitwerking (deliverable actie 119);
- Een proactieve leeromgeving voor telers, adviseurs en andere erfbetreders waarin zij ervaring opdoen met weerbare teeltsystemen. Daarbij worden (ook) bestaande structuren benut, zoals bijvoorbeeld het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) en het Programma Kennis op maat (deliverable actie 115);
- Concrete voorstellen voor de ontwikkeling van weerbare teeltsystemen *inclusief* daadwerkelijke uitvoering, resulterend in nieuwe handelingsperspectieven voor boeren en tuinders inclusief disseminatiestrategie (deliverable actie 106).

Samenwerking

LTO Nederland is initiatiefnemer van het praktijkprogramma en geeft samen met de ketenorganisaties invulling aan regie op de intersectorale activiteiten. In zowel de organisatie als uitvoering is een nauwe samenwerking met andere partners, zoals erfbetreders en toeleveranciers, noodzakelijk en voorzien. Organisatie en coördinatie van pilots ligt bij de initiatiefnemers ervan. Dat kunnen sectororganisaties of andere partijen zijn. Partners werken inhoudelijk en pilot-overstijgend samen op themaniveau.

Vanuit het praktijkprogramma wordt ook samenhang gecreëerd met aanpalende trajecten, waaronder DAW (Impuls), Topsectoren onderzoek en het Kennis op Maat programma Kennistransfer Plantgezondheid.

Planning

Het praktijkprogramma wordt ontwikkeld volgens een groeimodel met een initiële looptijd van vier jaar, met intentie tot vervolg. Na de eerste twee jaar volgt een go/no-go moment. Individuele pilots hebben een variabele looptijd met een maximum van vijf jaar.

In Q1 van 2021 wordt het praktijkprogramma verder organisatorisch uitgewerkt en ingericht. Er wordt invulling gegeven aan de rol van kennismatcher, een monitoringsplan voor de pilots ontwikkeld, en er vindt afstemming met (potentiële) partners plaats. Pilotvoorstellen worden verder uitgewerkt tot operationele werkplannen.

Vanaf Q2 van 2021 (waar mogelijk al eerder) vindt uitvoering van pilots en intersectorale activiteiten plaats. Parallel daaraan wordt samenwerking op themaniveau concreet vormgegeven.

Aan het eind van 2021 (Q4) worden alle activiteiten geëvalueerd, inclusief go/no-go moment. De dan beschikbare monitoringsresultaten worden hierin meegenomen. Waar nodig wordt bijgestuurd in de planning voor 2022 en verder. Ook kunnen nieuwe pilots worden toegevoegd.

Begroting

Voor de integrale uitvoering van het programma 'Weerbaarheid in de praktijk' inclusief de in tabel 2 opgenomen pilots vragen wij van het Uitvoeringsprogramma Plantgezondheid een publieke investering van 5.645 duizend euro excl. btw (6.830 duizend euro incl. btw). Daarvan is 1.742 duizend euro excl. btw (1.742 duizend euro incl. btw) te besteden in 2021; de investering in vervolgjaren is onder voorbehoud van tussentijdse resultaten en go/no-go besluiten. Tabel 1 geeft een overzicht van de begrote jaarlijkse publieke bijdrage.

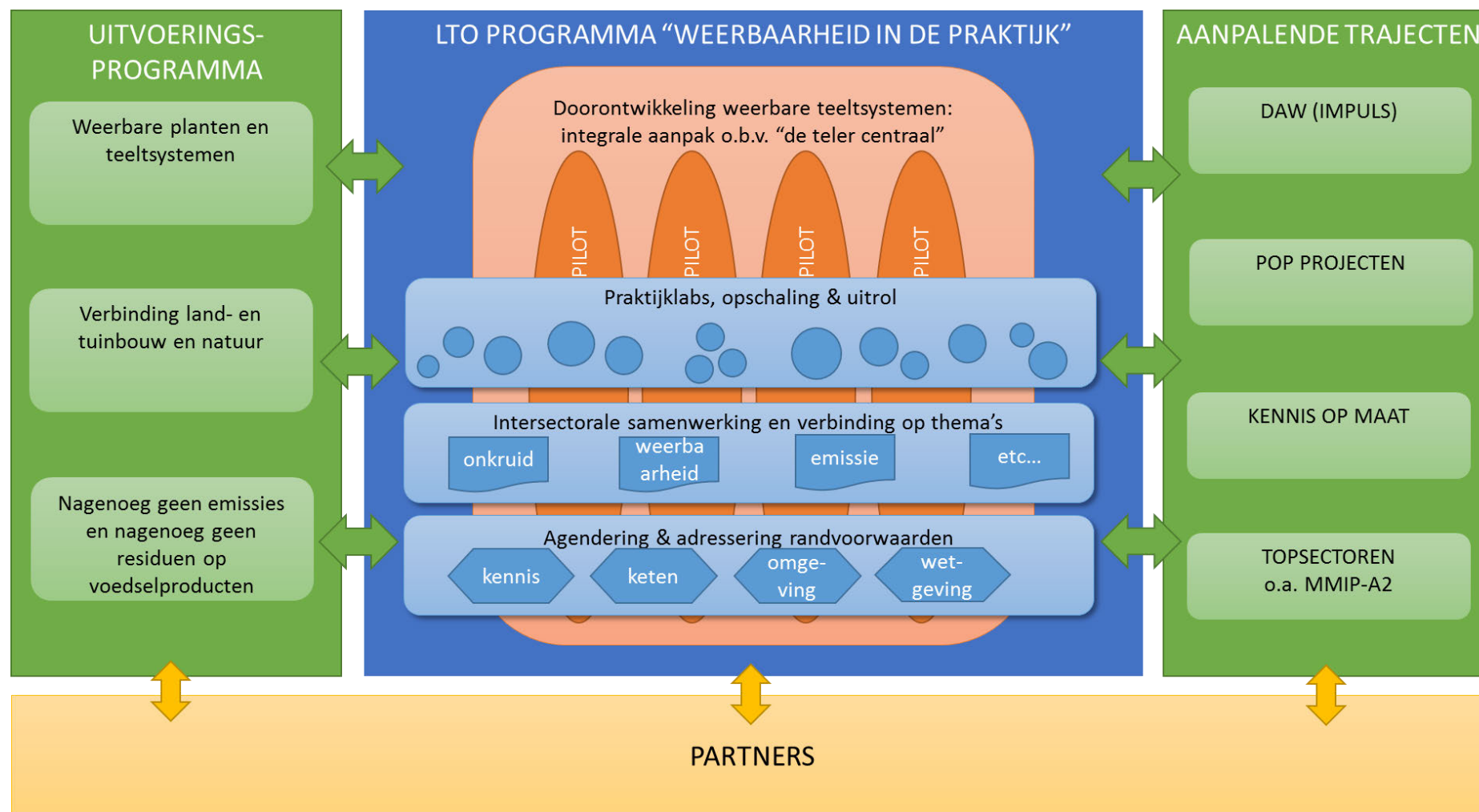
Tabel 1. Begrote publieke bijdrage voor uitvoering van het praktijkprogramma plantgezondheid.

	Publieke bijdrage excl. btw in k€			Publieke bijdrage incl. btw in k€
	Intersectorale activiteiten	Sectorale / regionale pilots	Totale programma	
2021	300	1.140	1.440	1.742
2022	300	1.190	1.490	1.803
2023	300	1.090	1.390	1.682
2024	300	770	1.070	1.295
2025	*	255	225	308
<i>Totaal</i>	<i>1.200</i>	<i>4.445</i>	<i>5.645</i>	<i>6.830</i>

*programma-activiteiten zijn voor een initiële periode van 4 jaar begroot.

Met deze publieke investering én de investeringen en inspanningen van LTO en andere betrokken partners wordt een aanzienlijke bijdrage geleverd aan het realiseren van de doelen van het Uitvoeringsprogramma en kunnen boeren en tuinders in alle sectoren en regio's grote stappen zetten in de transitie naar een weerbare plantaardige productie.

Figuur 1: schematische weergave programma “weerbaarheid in de praktijk”.

Tabel 2: Praktijkprogramma plantgezondheid: pilots op te starten in 2021

Pilots	Thema's							
	weerbare teeltsystemen	(functionele) biodiversiteit	Biostimulanten & biocontrol	Onkruid-beheersing	Precisietechnieken	Actuele vraagstukken	Waterkwaliteit / emissies	Gezonde markt
Bestrijding bonenvlieg t.b.v. eiwittransitie		x	x			x		
Duurzaam ketenconcept consumptieaardappel	x							X
Toekomstgerichte onkruid-beheersing bieten & cichorei				x	x	x		
Pilots biostimulanten & biocontrol akkerbouw (o.l.v. BO Akkerbouw)			x					
Veldlab duurzame tulpen teelt	x		x	x		x		
Duurzame lelie teelt (Drenthe)	x							
Emissiebeperking bomen, vaste planten en zomerbloemen					x		x	
Weerbaar telen bomen, vaste planten en zomerbloemen	x			x	x			
Nieuwe duurzame gewasbeschermingsstrategieën fruitteelt	x					x		
Terugdringen emissie fruitteelt							x	
Kas als Ecosysteem	x	x	x					x
Precisie gewasbescherming glastuinbouw	x		x			x	x	
IPM in grasland, groenbemesters en vanggewassen zonder glyfosaat				x			x	
Gewasbescherming in grondwaterbeschermingsgebieden							x	

BIJLAGE

Praktijklabs: model voor integrale aanpak voor de ontwikkeling van robuuste teeltsystemen

Doel

Het doel van de praktijklabs is tweeledig:

1. Het op (semi) bedrijfsschaal met en op teeltbedrijven in een integrale aanpak beproeven en demonstreren van ontwikkelingen die bijdragen aan het ontwikkelen van robuuste teeltsystemen. Het gaat om ontwikkelingen die (bijna) rijp zijn voor praktijktoepassing;
2. Het op een actieve manier bijdragen aan het uitdragen van de ontwikkelingen aan telers en verspreiden/delen van opgedane kennis en kunde, bijvoorbeeld in de vorm van te ontwikkelen tools, met als doel de kennis/tools verder te brengen bij de agrarische bedrijven.

Op basis van de ervaringen en opgedane kennis in de eerste praktijklabs kan gekomen worden tot een template (standaardopzet) voor een praktijklab dat breed toepasbaar is.

Praktijklabs is een concept, niet een aantal vaste locaties met vaste onderwerpen en structuren. Binnen de praktijklabs worden vanuit een centrale aansturing regionaal, sectoraal of themaspecifiek, en alleen als het nodig is sectorspecifiek, demo's uitgerold en/of gecommuniceerd. Deze demo's/beproevingen moeten bijdragen aan het invullen van regionale of andere opgaven.

Uitwerking

Op vele terreinen en plekken worden innovaties en vernieuwingen ontwikkeld en op kleine schaal beproefd, de zogenaamde small wins. Analyse van de introductie van de ontwikkelingen leert dat deze in meerdere situaties stroef en langzaam gaat. Daarnaast blijkt dat meerdere bedrijven op een manier het op labschaal ontwikkelde op eigen bedrijf testen, zonder dat de resultaten ervan toetsbaar zijn: 'werkt het wel of niet'. Daarnaast doet de situatie zich voor dat (met name het in wetenschappelijke projecten) ontwikkelde kennis zich zonder extra inzet lastig laat vertalen naar praktijkschaal. De transitietheorie van Katrien Termeer bestaat er onder andere uit dat transitie vaak klein en vaak op individuele bedrijven en plaatsvinden: de small wins. Voor het slagen van de transitie is het belangrijk om deze small wins te ondersteunen en verder te laten groeien. Dit vraagt een actieve aanpak. Met de praktijklabs wordt deze actieve aanpak ingevuld.

Meerdere partijen, waaronder brancheorganisaties en bedrijven, hebben aangegeven dat het voor de introductie van vernieuwingen in de praktijk het meest effectief is als deze proeven van labschaal en onderzoeken gecoördineerd worden opgeschaald naar praktijkschaal en -invulling. Dit is voor ondernemers het meest aansprekend.

Conclusies van de gesprekken met partijen zijn dat:

1. Het veelal gaat om sectorenoverstijgende onderwerpen: beperking emissies gewasbeschermingsmiddelen naar grond- en oppervlaktewater, onkruid- en insectenbeheersing, waterbuffering, toepassing biostimulanten, bodem, energie, kennisontwikkeling, etc.;
2. Het gaat om een integrale aanpak van een problematiek. Zo gaat het bijvoorbeeld bij een pilot over biostimulanten niet alleen om het toepassen van deze producten, maar nog meer om de bijdrage ervan aan het komen tot een weerbare planten in een weerbare bodem, waardoor de (specifieke) inzet van gewasbeschermingsmiddelen anders ingevuld kan worden, maar ook dat de bodem meer water kan vasthouden en meer klimaatrobuust is. Het kan leiden tot een andere manier van het telen van gewassen.

Een praktijklab is niet één vaste locatie, maar is het meer een dynamisch stelsel van bedrijven die tijdelijk één of meer vernieuwingen in de praktijk, onder begeleiding, uitvoeren en demonstreren. Onderdeel van de kennisverspreiding vanuit is het inrichten van twee 'cirkels' van bedrijven:

1. Praktijknetwerken. Dit kunnen individuele telers zijn, maar ook bestaande netwerken en studieclubs. Dit zijn de ambassadeurs van het praktijklab die het geleerde als eerste grootschalig/op bedrijfsschaal, gaan toepassen in de praktijk;
2. Praktijktoepassing. De brede toepassing in praktijk. De innovatie is nu opgenomen in de goede landbouwpraktijk.

Een voorbeeld

Onder het Pakket van Maatregelen, onderdeel van het Uitvoeringsprogramma Gewasbescherming, wordt gewerkt aan het opstellen van protocollen voor een nagenoeg gesloten erf en een nagenoeg gesloten perceel. Deze zijn in 2021 ontwikkeld. Deze protocollen kunnen onderdeel zijn van een groter doel: het structureel nemen van een geïntegreerde set maatregelen om de emissie naar grond- en oppervlaktewater te voorkomen. Denk hierbij aan de protocollen, maar bijvoorbeeld ook aan het gebruik van uitspoelingsgevoelige gewasbeschermingsmiddelen, rassenkeuze, bodembeheer, toepassingstechnieken van gewasbeschermingsmiddelen. De gehele set van maatregelen die een ondernemer kan toepassen. Het is ook belangrijk om de invloed van de maatregelen op het 'oorspronkelijke' doel, de waterkwaliteit, te meten en te communiceren.

Spin off

De activiteiten van de praktijklabs staan niet op zich en hebben raakvlakken met andere thema's:

1. Het verdienmodel en de keten. De activiteiten in een praktijklab kan raakvlakken hebben met de (afzet)keten. Als dat aan de orde is, dan wordt opgenomen in de opzet en uitvoering van het praktijklab.
2. Kennisontwikkeling. Het praktijklab kan leiden tot onderzoeksvragen; fundamenteel en praktisch. Dit wordt in het verlengde van het praktijklab in de bestaande structuren opgepakt. Het is dus géén onderdeel van de praktijklabs.
3. Beleid. Katrien Termeer heeft in haar transitieboek beschreven dat beleidsmatige zaken aan de orde zijn om small wins verder te ontwikkelen. Dit wordt in het verlengde van het praktijklab in de bestaande structuren opgepakt. Het is dus géén onderdeel van de praktijklabs.

Directoraat-generaal Agro

Behandeld door

10.2.e

T 070 10.2.e

10.2.e @minlnv.nl

Datum

3 mrt. 2021

Kenmerk

DGA / 21059280

Bijlage(n)

agenda

Omschrijving	Stuurgroep Uitvoeringsprogramma toekomstvisie gewasbescherming 2030
Voorzitter	10.2.e
Notulist	10.2.e
Vergaderdatum en -tijd	9 maart 2021, 15.00 uur - 16.30 uur
Locatie	Digitaal via Webex, uitnodiging is verstuurd

Vergaderpunten

1. Opening en vaststellen van de agenda
2. Verslag vorige vergadering d.d. 20 januari 2021
Het verslag is al eerder verzonden en nogmaals toegevoegd, **bijlage 2)**
3. Mededelingen
 - a. Goedkeuringsprocedure voor micro-organismen (Ctgb mondeling)
 - b. Driftcalculator (Ctgb mondeling)
 - c. Stand zaken Nationaal Actieplan (NAP) (LNV, **bijlage 3.c)**
4. Jaarplan 2020-21(15:15-16:00 u.)
De kerngroep heeft in opdracht van de stuurgroep gewerkt aan het Jaarplan 2021-22. Donderdag 04-03-2021 rond de kerngroep haar werk af. De bijlagen worden zo spoedig mogelijk nagezonden.
5. Pakket van maatregelen (16:00-16:45 u.)
Fedecom, LNV, LTO Nederland verzoeken de stuurgroep in te stemmen met het uitwerken van enkele nieuwe principes voor het versnellen van de beschikbaarheid van driftreducerende maatregelen en technieken door het toepassen van rekenregels, expert judgement en experimenteerruimte (**bijlagen 5.1, 5.2, 5.3, 5.4**).
6. Rondvraag en sluiting

Data volgende vergadering

De volgende data zijn ingepland: 21-04-2021, 02-06-2021, 08-07-2021

Notitie Herziening van het Nationaal Actieplan (NAP)

Aanleiding (waarom?)

Richtlijn (EG) 2009-128 over duurzaam gebruik pesticiden (Sustainable use directive/SUD) schrijft voor dat lidstaten een Nationaal Actieplan (NAP) opstellen en tenminste iedere 5 jaar opnieuw bezien (art 4). Deze vereiste is geïmplementeerd in artikel 81 (a) van de Wet Gewasbeschermingsmiddelen en Biociden (wgb).

Nederland heeft in 2012 een NAP opgesteld en ingediend bij de Europese Commissie (COM). In maart 2019 is per brief een update van 5 onderwerpen naar de COM gestuurd (gewasbeschermingsmonitor, vakbekwaamheid adviseur, drift/emissie reducerende maatregelen onder glas en vollegrond, emissiereductieplannen). Verder is in de brief aangekondigd dat Nederland zou wachten met de herziening van het NAP totdat de PBL tussenevaluatie van GGDO en de Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 gereed zouden zijn.

In oktober 2020 heeft een audit plaatsgevonden van de implementatie van de SUD door Nederland. Het belangrijkste punt waar de Auditdienst van de COM een aanbeveling op deed, betrof het niet tijdig evalueren en herzien van de NAP. In reactie op deze aanbeveling is gemeld dat Nederland in de loop van de zomer 2021 een herzien NAP zal opstellen en indienen, gebaseerd op het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030.

Wat behoort een NAP te omvatten?

De SUD stelt de volgende eisen aan een NAP. Een NAP

1. is bedoeld ter uitwerking van kwantitatieve doelstellingen, streefcijfers, maatregelen en tijdschema om
 - a. gebruik en risico's van gwb te verminderen, en om
 - b. IPM en alternatieve benaderingswijzen te bevorderen om de afhankelijkheid te beperken
2. bevat indicatoren (en streefcijfers en tijdschema's) voor toezicht op gebruik van stoffen die aanleiding geven tot bijzondere bezorgdheid
3. geeft een beschrijving hoe uitvoering is gegeven aan de overige artikelen in de SUD
4. houdt rekening met maatschappelijke belangen (gezondheid, economie, milieu) en standpunten van relevante groepen van belanghebbenden
5. wordt tenminste iedere 5 jaar opnieuw bezien en ingrijpende veranderingen worden gemeld aan de Europese Commissie.

In de Wgb staat verder dat op de voorbereiding en wijziging van een nationaal actieplan de afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht van toepassing is, hetgeen inhoudt dat een ontwerp NAP ter inzage moet worden voorgelegd aan een ieder (bv internetconsultatie) en dat hierover melding moet worden gemaakt in de Staatscourant.

Eén van de kritische punten uit de Audit was dat het NL NAP niet of nauwelijks inging op de eerste twee vereisten voor een NAP. Dat is verklaarbaar omdat parallel aan het opstellen van het NAP destijds ook werd gewerkt aan GGDO, maar daarmee nog steeds wel een onvolkomenheid.

Uitgangspunten voor herzien NAP, wat hebben we al?

Uitgangspunt is om het vastgestelde Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 (UP) zoveel mogelijk als basis te nemen voor het nieuwe NAP. Hierna wordt voor elk van de vijf vereisten voor een NAP kort ingegaan of het UP kan worden benut en of aanvullende maatregelen nodig zijn. Relevant hierbij is dat het UP weliswaar als basis kan worden gebruikt voor gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de land- en tuinbouw maar niet voor gebruik buiten de landbouw (professioneel gebruik openbaar groen, particulier gebruik). Terwijl de SUD en het NAP daar ook over gaan. Op die onderdelen zal dus sowieso aanvullend op het UP aandacht moeten worden besteed. Uitgangspunt is wel dat ook hier zoveel mogelijk wordt uitgegaan van reeds vastgesteld nationaal beleid.

NB Herziening loopt in periode dat Kabinet demissionair is en naar verwachting in afwachting van een formatie. Dat betekent dat alleen een 'beleidsarm' NAP (dus verwijzend naar reeds vastgelegd beleid) kansrijk is.

Ad 1

Het UP bevat doelen, streefcijfers (voor water) en tijdschema om gebruik en risico's te verminderen en afhankelijkheid (behoefte) te beperken (hoofdstuk 3.5) en bouwstenen en maatregelen. In de herziene NAP kan dus voor de 1ste vereiste worden verwezen naar UP (hoofdstuk 3 en de bouwstenen 4.1, 4.2, 4.3, 4.5 , 5.2).

Aanvullend zal tekst moeten worden opgesteld voor duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen buiten de landbouw. Recente Kamerbrieven zijn hierbij leidend (zie Kamerstuk 27858-519 en 27858-488 over particulier gebruik buiten de landbouw).

Tevens kan in het NAP worden verwezen naar beleidsvoornemens voor biologische landbouw. Artikel 14 van de SUD noemt zowel geïntegreerde gewasbescherming (IPM) als biologische landbouw als vormen van landbouw waarbij wordt gestreefd naar een zo'n laag mogelijke inzet van gewasbeschermingsmiddelen.

Ad 2

Het UP bevat zelf geen indicatoren en streefcijfers voor stoffen die aanleiding geven tot bijzondere bezorgdheid. Naast de Toekomstvisie geldt echter ook nog de nota GGDO als staand beleid. De nota GGDO bevat acties over emissiereductieplannen, als reactie op stoffen die het vaakst tot normoverschrijdingen leiden van oppervlakte water (Bestrijdingsmiddelenatlas). En streefwaarden om het aantal normoverschrijdingen terug te brengen. Vooralsnog wordt dit gebruikt als invulling van de 2de vereiste voor een NAP.

Mogelijk dat het te starten onderzoek naar de vormgeving van de monitoring van het UP, dat gaat leiden tot het identificeren en benoemen van indicatoren, nog indicatoren oplevert die benut kunnen worden voor deze vereiste voor een NAP.

Ad 3

Het huidige NAP geeft hoofdzakelijk invulling aan ad 3. De Audit liet zien dat Nederland over het algemeen de richtlijn op deze aspecten voldoende heeft geïmplementeerd, met uitzondering van de keuring op zaaizaadinstallaties, controle op de toepassing van IPM principes en het duiden van trends in de geharmoniseerde risico indicatoren. Om invulling te geven aan deze 3de vereiste zal het herziene NAP een update geven van:

- De transponerings tabel (in welke artikelen in nationale wet – en regelgeving is de SUD geïmplementeerd?)
- Vakbekwaamheid adviseurs (is al geregeld)
- Keuring zaadbehandelingsinstallatie (nog te regelen, vloeit voort uit SUD AUDIT)
- IPM bevorderen en handhaven/gewasbeschermingsmonitor (via de UP actie over de gewasbeschermingsmonitor, 4.1.2., vraagt ook beleidsregel t.b.v. handhaving, vloeit voort uit SUD AUDIT)
- Waterkwaliteit (is al geregeld, zie UP 4.5, Hoofdpijnen akkoord en Pakket van Maatregelen)
- HRI's trendanalyses (via lopende actie digitalisering afzet/gebruikscijfers, vloeit voort uit SUD AUDIT)
- Afvoer van verpakkingen en restanten van gewasbeschermingsmiddelen (herziening van het STORL-convenant)

Ad 4

Door zoveel mogelijk aan te sluiten bij het UP (en GGDO) dat in overleg met maatschappelijke partijen is opgesteld, en om het concept NAP te bespreken in de Stuurgroep UP, wordt invulling gegeven aan het rekening houden met maatschappelijke belangen. Dat laat onverlet dat de Wgb een zienswijze procedure vereist. Dat kan worden ingevuld met een internetconsultatie (cf procedure bij nieuwe regelgeving).

Ad 5

Het niet synchroon lopen van de geldigheid van het NAP en GGDO en daarna de planning van Toekomstvisie/UP, was mede oorzaak voor het niet tijdig evalueren en herzien van het NAP. Getracht wordt om dat nu wel synchroon te laten lopen. Het herziene NAP krijgt een looptijd van 2021 – 2025. In 2025 kan worden gezien of de jaarlijkse monitoringsresultaten (dashboard) van het UP aanleiding geven om de NAP te herzien of dat ongewijzigde continuering ook volstaat.

Vervolg

LNV (trekker) en IenW zijn gezamenlijk penvoerder voor een herzien NAP. Een concept NAP wordt opgesteld volgens de uitgangspunten van deze notitie en voor bespreking geagendeerd in de Stuurgroep. Daarna zal het concept voor internetconsultatie worden vrij gegeven. Bij grote wijzigingen n.a.v. de internetconsultatie zal een tweede concept voor bespreking worden voorgelegd aan de Stuurgroep.

Definitief concept wordt voor besluitvorming voorgelegd aan bewindspersonen LNV en IenW en daarna aangeboden aan de Tweede Kamer en door minister LNV toegestuurd aan Europese Commissie.

AAN: Stuurgroep uitvoeringsprogramma toekomstvisie gewasbescherming 2030

VAN: Kerngroep Jaarplan 2021-2022

DATUM 04-03-2021

Het Uitvoeringsprogramma is vastgesteld en het is van belang dat zichtbaar wordt dat het niet alleen bij woorden blijft, maar dat acties ook daadwerkelijk worden uitgevoerd. In opdracht van de stuurgroep heeft een Kerngroep bezien hoe het UP in een jaarplan 2021 geoperationaliseerd kan worden. Daarbij heeft de stuurgroep uitgesproken dat het teeltseizoen van dit jaar nog benut moet worden en acties dus snel moeten starten. Ter voorbereiding hierop heeft de Kerngroep de volgende documenten samengesteld:

- inhoudelijke beschouwing van alle op te starten acties, geclusterd naar type activiteit om onderlinge samenhang in uitvoering inzichtelijk te maken (Bijlage 1)
- Excel overzicht met bundeling van alle acties waarbij is aangegeven wanneer ze worden opgepakt, met wie, en welke investering dit vereist (Bijlage 2)
- Beknopte onderbouwing van acties waarvoor publieke financiering gevraagd wordt (Bijlage 3)

De opbrengst daarvan is dat partijen voornemens zijn om 117 acties op te pakken (waarvan een gedeelte al in uitvoering is), zie bijlage 1 op hoofdlijnen. Daarnaast is geïnterpreteerd welke financieringsbehoefte bestaat om de acties uit te kunnen voeren. Dat betreft niet alleen de inzet van 'in cash' geld maar ook 'in kind' capaciteit van medewerkers. Beelden daarover zijn nog niet geheel uitgekristalliseerd, bijvoorbeeld welke bijdrage wordt aan LNV gevraagd en gaat het daarbij om bijvoorbeeld capaciteit van de WUR (snel te regelen, dus overzichtelijk in tijd) of moet er een staatssteuntoets worden doorlopen (dit kan afhankelijk van de te doorlopen procedure enkele maanden in beslag nemen), maar op basis van de inventarisatie die nu voorligt, lijkt de overall financieringsvraag grosso modo te passen binnen de beschikbare budgetten.

Advies aan de stuurgroep

In te stemmen met:

- Vaststellen van het jaarplan 2021 op hoofdlijnen (bijlage 1) onder het besef dat verdere detaillering van en daarmee besluitvorming over financiering van in 2021 uit te voeren acties nog werk in uitvoering is.
- Goedkeuring van alle acties (bijlage 2: totaal in de excell tabel) waarvoor geen financiële middelen worden gevraagd.
- In principe goedkeuring van alle acties waarvoor financiële middelen gevraagd worden (bijlage 3) want:
 - De acties zijn op hoofdlijnen inhoudelijk goed beschreven;
 - De aan LNV gevraagde cash-gelden (inclusief acties LNV) zijn geschat op circa €4,8 miljoen en vallen min of meer binnen het LNV-budget;
 - Het is nog 'in principe', want per actie is nog onduidelijk of honorering van het bedrag mogelijk is. Verdere detaillering is nodig om te bezien of ze kunnen vallen binnen het subsidie- en Staatssteunkader.
 - De meeste acties zijn nog op hoofdlijnen beschreven met een bijbehorend indicatief budget. Nadere uitwerking hiervan kan leiden tot aangepaste bedragen of tijdspad. Ook is er nog geen uniformiteit over hoe de in kind bijdrage meegenomen kunnen worden.
 - Besluitvorming op korte termijn is voor sommige acties specifiek van belang in verband met de start van het groeiseizoen.
- De opdracht te verlenen aan de kerngroep om onderstaande vervolgstappen te doorlopen om te komen tot uitvoering van het jaarplan.

Aanbevelingen voor de vervolg aanpak

De kerngroep gaat er vanuit hiermee haar ontvangen opdracht van de stuurgroep te hebben afgerond. Als vervolg hierop is de kerngroep bereid om zich in te zetten voor het vervolg. De kerngroep doet hiervoor de volgende aanbevelingen:

- Ga zo snel mogelijk aan de slag met de verdere uitwerking van de acties d.m.v. projectplannen. Hierbij moet prioriteit gegeven worden aan de acties die nog dit teeltseizoen moeten starten en de acties waarvoor een financiële bijdrage van LNV wordt gevraagd (i.v.m. de subsidieaanvraag en de eventuele staatssteuntoetsen).
- Kijk aan het einde van de zomer als stuurgroep welke acties zijn opgepakt of zijn blijven liggen, of acties meer of minder geld hebben gekost en waar eventueel bijgestuurd kan worden. In de nieuwe governance systematiek zal duidelijk moeten worden bij wie de voorbereiding hiervan precies komt te liggen.
- Werk het jaarplan verder uit in een handzaam document dat voor verschillende communicatiedoelinden gebruikt kan worden.

Bijlage 2: nadere toelichting acties waarbij een beroep gedaan wordt op het budget dat door LNV ter ondersteuning van het UP beschikbaar is gesteld.

Actie nr.	actie	Jaar	Totaal bedrag	Gevraagd aan:
53 (Nefyto)	Ontwikkelen E-stewardship: digitale maatwerkvoorschriften voor de teler toegespitst op teelt- en toepassingsomstandigheden met mogelijkheid van integratie met beschikbare data.	2021-2025	450.000 euro	Nefyto: 350.000 LNV: 100.000
<p>1. Kun je kort aangeven wat het doel van de actie betreft?</p> <p><i>Een zorgvuldig verminderd gebruik van middelen door gewas-specifieke gebruiksvoorschriften.</i></p> <p>2. Kun je een korte onderbouwing geven voor het opgevoerde budget, waarin duidelijk wordt gemaakt welke elementen in de actie geld behoeven?</p> <p>Nefyto/LNV gezamenlijk (€350.000 Nefyto / €100.000 LNV): <i>Bouw database €300.000 Koppelen database aan andere informatiebronnen €50.000 Mogelijke aansluiting bij NPPL €20.000 Gebruiksvriendelijk platform voor teler €20.000 Communicatie en voorlichting €10.000</i></p> <p>3. Kun je kort beschrijven hoeveel budget er nodig is en hoe dit over de elementen van de actie verdeeld wordt? Let hierbij in het bijzonder op de balans tussen publieke/private financiering.</p> <p><i>Zie antwoord 2.</i></p>				

Actie nr.	actie	Jaar	Totaal bedrag	Gevraagd aan:
100 (Nefyto)	Oriëntatie verbetering afvalinzameling resten en gebruikte verpakkingen van gewasbeschermingsmiddelen zodat in Nederland een nog beter en dekkend systeem ontstaat.	2020-2021	600.000 euro	Nefyto: 570.000 LNV: 30.000
<p>1. Kun je kort aangeven wat het doel van de actie betreft?</p> <p><i>Een verantwoord afvalinzamelingssysteem opzetten met gecontroleerde recyclestromen, binnen bestaande en toekomstige regelgeving.</i></p> <p>2. Kun je een korte onderbouwing geven voor het opgevoerde budget, waarin duidelijk wordt gemaakt welke elementen in de actie geld behoeven?</p> <p>Nefyto: <i>Jaarlijkse kosten systeem €530.000</i></p>				

Nefyto/LNV gezamenlijk (Nefyto €30.000 / LNV €30.000):

Inzameling faciliteren bij distributie €20.000

Ondersteuning van aanpassing wet- en regelgeving €10.000

Pilots nieuwe inzamelsystemen 2021 €15.000

Communicatie en voorlichting €15.000

3. Kun je kort beschrijven hoeveel budget er nodig is en hoe dit over de elementen van de actie verdeeld wordt? Let hierbij in het bijzonder op de balans tussen publieke/private financiering.

Zie antwoord 2.

Actie nr.	actie	Jaar	Totaal bedrag	Gevraagd aan:
30 (Artemis)	Het inventariseren van de mogelijkheden om nuttige organismen gericht in te kunnen zetten om ziekten, plagen en onkruiden te beheersen en te bestrijden.	2021-2022	36.000 (1-jarig)	LNV: 36.000 (1-jarig)
<p>4. Kun je kort aangeven wat het doel van de actie betreft?</p> <p>Het doel van de actie is te inventariseren wat op wetenschappelijke basis bekend is binnen en buiten Nederland over de bijdragen van gerichte vormen van biodiversiteit in en rondom het teeltsysteem (zowel bij open als gesloten systemen) aan optimalisering van de overleving ('standing army') en werking tegen ziekten en plagen van ingezette biologische middelen (zowel micro- als macro-organismen)</p> <p>5. Kun je een korte onderbouwing geven voor het opgevoerde budget, waarin duidelijk wordt gemaakt welke elementen in de actie geld behoeven?</p> <p>Een externe onderzoeker (b.v. van de WUR) krijgt een opdracht voor deze deskstudie uit te voeren in max. 3 maanden Het budget is conform de tarieven van de onderzoekinstelling</p> <p>6. Kun je kort beschrijven hoeveel budget er nodig is en hoe dit over de elementen van de actie verdeeld wordt? Let hierbij in het bijzonder op de balans tussen publieke/private financiering.</p> <p>De inventarisatie behelst de wetenschappelijk literatuur, rapporten e.d., maar ook uitkomsten van praktijkprojecten en onderzoek dat toeleveranciers van biologische middelen op dit terrein hebben verricht. Het product is een rapport met state-of-the-art aanbevelingen vanuit de wetenschap en de praktijk.</p>				

Actie nr.	actie	Jaar	Totaal bedrag	Gevraagd aan:
40 (Artemis)	Inventarisatie naar de stavaza van kennis van het microbioom en potenties voor de praktijk. Het – daar waar nodig – stimuleren van pre-competatief onderzoek naar consortia van (micro-) organismen om het	2021-2026	36.000 (1-jarig voor inventarisatie; als resultaat wordt een m€ groot onderzoekprogramma vanaf 2022 verwacht)	36.000 (1-jarig voor inventarisatie; als resultaat wordt een m€ groot onderzoekprogramma vanaf 2022 verwacht)

	microbioom van gewassen in hun teeltomgeving te verbeteren, zodat inzicht ontstaat welke producten hiervoor ontwikkeld moeten worden. Artemis neemt hiervoor het initiatief en wil bijdragen door vroegtijdig op de productontwikkeling in te gaan zetten.			
<p>1. Kun je kort aangeven wat het doel van de actie betreft?</p> <p>Het doel van de actie is te inventariseren wat op wetenschappelijke basis bekend is binnen en buiten Nederland over de praktische potentie van het microbioom. Binnen het plantaardige fundamentele onderzoek is dat aan het microbioom 'booming': steeds meer wordt duidelijk dat het microbioom essentieel is voor het functioneren van de plant. De vraag is hoe de potentie van het microbioom vertaald kan worden naar de praktijk. Welke handelingsperspectieven zijn er om in de praktijk het microbioom in de goede richting te kunnen beïnvloeden?</p> <p>2. Kun je een korte onderbouwing geven voor het opgevoerde budget, waarin duidelijk wordt gemaakt welke elementen in de actie geld behoeven?</p> <p>Een externe onderzoeker (b.v. van de WUR) krijgt een opdracht voor deze deskstudie uit te voeren in max. 3 maanden Het budget is conform de tarieven van de onderzoekinstelling</p> <p>3. Kun je kort beschrijven hoeveel budget er nodig is en hoe dit over de elementen van de actie verdeeld wordt? Let hierbij in het bijzonder op de balans tussen publieke/private financiering.</p> <p>De inventarisatie behelst de wetenschappelijk literatuur, rapporten e.d., maar ook uitkomsten van praktijkprojecten. Het product is een rapport met state-of-the-art aanbevelingen voor uiteenlopende handelingsperspectieven om het microbioom van de gewassen te verbeteren: veredeling, zaad- en uitgangsmateriaal, toevoegingen en bewerking van de bodem, toevoegingen van biocontrol en biostimulanten, fysieke maatregelen e.d. Informatie dus voor meerdere partners van het UP.</p>				

Actie nr.	actie	Jaar	Totaal bedrag	Gevraagd aan:
41 (Artemis)	het ziet ernaar uit dat consortia van (micro-)organismen overlappen in werkingsmechanismen. Het inventariseren van de overlap tussen consortia van (micro-)organismen. Artemis neemt hiervoor het initiatief en benut de resultaten hiervan voor het formuleren van een vervolgactie.	2021-2022	36.000 (1-jarig)	LNV: 36.000 (1-jarig)

1. Kun je kort aangeven wat het doel van de actie betreft?

Op dit moment worden producten van micro-organismen in verschillende productklassen ingedeeld: als biocontrol, biostimulant, biocide en (straks) als onderdeel van het microbioom. En daarmee komen ze voor toelating in verschillende wettelijk kaders. Uit de recente wetenschap zijn er steeds meer aanwijzingen dat micro-organismen *in situ* (b.v. in het wortelmilieu van de plant) een veelheid van (tijdelijke) stoffen maakt, die afwijkt van wat geclaimd wordt bij de productregistratie. De opdracht is via een literatuuronderzoek te inventariseren of er overlap zit in *in situ* stoffen van micro-organismen die nu onder de verschillende productklassen zijn ingedeeld, en of op biologische gronden er anders naar de indeling gekeken zou kunnen worden.

2. Kun je een korte onderbouwing geven voor het opgevoerde budget, waarin duidelijk wordt gemaakt welke elementen in de actie geld behoeven?

Een externe onderzoeker (b.v. van de WUR) krijgt een opdracht voor deze deskstudie uit te voeren in max. 3 maanden Het budget is conform de tarieven van de onderzoekinstelling

3. Kun je kort beschrijven hoeveel budget er nodig is en hoe dit over de elementen van de actie verdeeld wordt? Let hierbij in het bijzonder op de balans tussen publieke/private financiering.

De inventarisatie behelst de wetenschappelijk literatuur, rapporten e.d. van nieuw moleculair eco-microbiologisch onderzoek. Als blijkt dat er *in situ* een grote overlap is, dan is dit input voor een mogelijke combinatie van de bestaande regelgevingen voor micro-organismen tot één nieuwe regelgeving, waarbij het accent ligt op veiligheid van de gebruikte stammen van de micro-organismen, maar de werkingsmechanismen meer als het geheel van consortia ihkv de weerbaarheid geplaatst kan worden. Artemis zal dan voor dit vervolgtraject een initiatief nemen.

Actie nr.	actie	Jaar	Totaal bedrag	Gevraagd aan:
113 (Artemis)	Het opzetten van enkele pilotprojecten met groepen agrarische ondernemers, waarin de weerbaarheid van de gewassen die geteeld worden en van het gehele bedrijf centraal staan. Deze pilotprojecten richten zich op het identificeren van de ziekten, plagen en onkruiden en het beschikbaar stellen van kennis om de weerbaarheid van de gewassen en het gehele bedrijf stapsgewijs te verhogen.	2021-2025	66.000/jaar voor projectleider	Artemis: 7.200 LNV: 58.800

1. Kun je kort aangeven wat het doel van de actie betreft?

Voor de transitie naar weerbare teelten is gebruik door de teler van biocontrol- en biostimulantproducten essentieel. Veel sectoren zijn hiermee nog onbekend, hebben twijfel over de robuutheid van deze producten, maar zijn wel in de potentie geïnteresseerd. Artemis heeft besloten per sector pilots te starten met enkele telers. Op dit moment loopt de pilot Akkerbouw samen met BO-Akkerbouw, in 2020 gestart met 2 telers op klei en in 2021 uitgebreid met 2 telers op zand. In 2021 is ook een pilot Bloembollen gestart met 2 tulpentelers en zal nog een pilot Sierteelt onder glas starten. De pilots hebben alle hetzelfde format: 1) er is een projectteam met een projectleider van de WUR, een 'frisdenker' van de WUR; Artemis-adviseurs voor de inbedding en natuurlijk de teler zelf; 2) onder deze intensieve begeleiding wordt de teeltcirkel van het bedrijf doorgenomen en de knelpunten (ziekten, plagen, stress, bodem...) benoemd waarvoor de teler nieuwe oplossingen wil. Vervolgens worden alle leden van Artemis benaderd om mogelijke oplossingen (kennis, biocontrol- en biostimulantproducten) in-kind aan te dragen. Het projectteam selecteert de meest veelbelovende, die op het bedrijf ingezet worden. Dit wordt jaarlijks herhaald. Tevens wordt jaarlijks gezien of vanuit de grote praktijkproeven van WUR/Zwaagdijk e.d. ook oplossingen komen die voldoende praktijkrijp zijn om in te brengen.

2. Kun je een korte onderbouwing geven voor het opgevoerde budget, waarin duidelijk wordt gemaakt welke elementen in de actie geld behoeven?

Het gevraagde budget is bestemd voor de ingehuurd projectleider van WUR en de 'frisdenker'. De schatting is dat per pilot dit 2 à 3 maanden vergt per jaar per pilot. Omdat er twee pilots lopen (Akkerbouw en Bloembollen) en de derde (Sierteelt) is het gevraagde budget conform het trief van WUR.

3. Kun je kort beschrijven hoeveel budget er nodig is en hoe dit over de elementen van de actie verdeeld wordt? Let hierbij in het bijzonder op de balans tussen publieke/private financiering.

De pilots zijn publiek/privaat. Het Artemis-projectteam en de Artemis-leden dragen in-kind bij: zowel de bestede tijd als de ingezette producten. De bestede uren worden bijgehouden evenals de kosten van de producten. Verwacht wordt dat de omslag naar € van deze bijdragen meer dan 50% van de totale kosten van de pilots zullen bedragen.

N.B. Deze actie graag koppelen aan actie 117 'Vangnet', zodat de deelnemende telers bereid worden wat meer te experimenteren!

Actie nr.	actie	Jaar	Totaal bedrag	Gevraagd aan:
108 (Agrodis)	Agrarische ondernemers die weerbare teeltsystemen willen (door)ontwikkelen op hun bedrijf moeten hierbij desgevraagd operationele ondersteuning kunnen krijgen in de vorm van kennis, begeleiding, monitoring of anderszins. Hiervoor wordt een stimuleringskader ontwikkeld.	2021	15.000 euro	LNV: 15.000

7. *Kun je kort aangeven wat het doel van de actie betreft?*

Het ontwikkelen van een stimuleringskader. Het doel is het laagdrempelig aanbieden van bouwplan brede ondersteuning van telers door hun vertrouwde adviseurs. Daarmee wordt de drempel lager voor telers om aan weerbare systemen te werken.

8. *Kun je een korte onderbouwing geven voor het opgevoerde budget, waarin duidelijk wordt gemaakt welke elementen in de actie geld behoeven?*

Het opstellen van een stimuleringskader vergt tijd van Agrodis-medewerkers in voorbereiding, afstemming, vastlegging, etc.. De bekostiging van deze elementen past niet binnen de beperkte organisatie en begroting van Agrodis en telers willen de (adviseurs van) de toeleveranciers hier nog niet voor betalen. Verschillende sectoren vragen een eigen aanpak. Het voorstel zal dan ook meerdere sectoren omvatten, zodat agrarische ondernemers uit verschillende sectoren ondersteund kunnen worden bij het door ontwikkelen van weerbare teeltsystemen.

9. *Kun je kort beschrijven hoeveel budget er nodig is en hoe dit over de elementen van de actie verdeeld wordt? Let hierbij in het bijzonder op de balans tussen publieke/private financiering.*

Ter indicatie is een onderverdeling gemaakt, zijnde: voorbereiding: €3.000; afstemming: €3.000 en vastlegging: €9.000. Gelet op de voorgaande onderbouwing en aangezien het een stimuleringskader betreft achten wij een volledige publieke financiering op zijn plaats.

Actie nr.	actie	Jaar	Totaal bedrag	Gevraagd aan:
114 (Agrodis)	Informatie en advies over (bouwstenen voor) weerbare teeltsystemen, wordt gebundeld, vertaald naar voor telers en adviseurs begrijpelijke vorm en inhoud, en laagdrempelig en eenduidig toegankelijk gemaakt. Agrodis neemt initiatief om het informatiesysteem actief onder de aandacht van adviseurs en agrarische ondernemers te brengen.	2021 2022-2030	€10.000 Functioneel ontwerp ca. €300.000	LNV: €10.000 voor functioneel ontwerp en €150.000,=

1. Kun je kort aangeven wat het doel van de actie betreft?

Doel is het naar de praktijk door vertalen van kennis en informatie die nu nog onvoldoende toegankelijk en/of versnipperd is. Om het informatiesysteem actief onder de aandacht van adviseurs en agrarische ondernemers te brengen ontwikkelt Agrodis een bepaald format ("ICM-teeltwijzer").

2. Kun je een korte onderbouwing geven voor het opgevoerde budget, waarin duidelijk wordt gemaakt welke elementen in de actie geld behoeven?

Het opstellen van een bepaald format ("ICM-teeltwijzer") in een digital omgeving vergt tijd van Agrodis-medewerkers en ontwikkelkosten. De bekostiging van deze elementen past niet binnen de beperkte organisatie en begroting van Agrodis en telers willen de (adviseurs van) de toeleveranciers hier nog niet voor betalen. Om te komen tot een functioneel ontwerp wordt tijd besteed door Agrodis-medewerkers aan voorbereiding, afstemming, vastlegging, etc. De ontwikkelkosten worden m.n. door externe (ICT) partijen gemaakt en zijn o.a. afhankelijk van het benodigde format en de wijze waarop het informatiesysteem wordt ontwikkeld en ingericht. Om hiertoe te komen zal allereerst een functioneel ontwerp door Agrodis-medewerkers worden opgesteld (ca. €10.000,=), op basis waarvan vervolgens met de stakeholders een GO/NOGO-moment wordt ingebouwd.

3. Kun je kort beschrijven hoeveel budget er nodig is en hoe dit over de elementen van de actie verdeeld wordt? Let hierbij in het bijzonder op de balans tussen publieke/private financiering.

De inschatting is dat om een dergelijk format van de genoemde ICM-teeltwijzer te Realiseren een budget is vereist van ca. €300.000,=. De ontwikkelkosten zijn o.a. afhankelijk van het benodigde format en de wijze waarop het informatiesysteem ontwikkelt en inricht. Om hiertoe te komen zal allereerst een functioneel ontwerp worden opgesteld (ca. €10.000,=), op basis waarvan vervolgens met de stakeholders een GO/NOGO-moment wordt ingebouwd. Diverse fasen zullen in een dergelijk traject worden doorlopen, waaronder het uitwerken, bouwen, testen en beheren. Gelet op de voorgaande onderbouwing achten wij een volledige publieke financiering van het opstellen van een functioneel ontwerp gepast. Ter indicatie is een onderverdeling gemaakt, zijnde: voorbereiding: €2.000; afstemming: €2.000 en vastlegging: €6.000. Om vervolgens een ICM-teeltwijzer te realiseren is Agrodis van mening dat een financiering op basis van 50% private- en 50% publieke middelen op zijn plaats is. Het betreft hier een instrument die richting moet bieden aan het realiseren van een weerbaar teeltsysteem. Gegeven het maatschappelijk belang is het gepast dat de overheid een substantiële financiële bijdrage levert.

Actie nr.	actie	Jaar	Totaal bedrag	Gevraagd aan:
123 (Agrodis)	Agrarische ondernemers kunnen gebruik maken van een adviseur die hen (stapje-voor-stapje) helpt bij het toepassen van innovaties op hun bedrijf. Het is daarvoor van belang dat de positie van de adviseur zichtbaar wordt versterkt, zodat de adviseurs een eenduidig advies verstrekken. Dit voorstel dient bij te dragen aan het realiseren van de transitie.	2021	€10.000	LNV: €5.000
<p>1. <i>Kun je kort aangeven wat het doel van de actie betreft?</i> Agrodis ontwikkelt voor adviseurs een "ICM-schema" in een bepaald digitaal format dat wordt gevalideerd in de keten. Dit biedt adviseurs handvatten om te komen tot een meer eenduidig advies. De eenduidige aanpak betekent ook dat resultaten van het werken met het ICM-schema goed onderling vergelijkbaar worden, wat het leereffect versterkt. De basis hierbij is Integrated Crop Management (ICM). Verschillende sectoren vragen een eigen aanpak. Het voorstel is om een sector te selecteren, zijnde de akkerbouw.</p> <p>2. <i>Kun je een korte onderbouwing geven voor het opgevoerde budget, waarin duidelijk wordt gemaakt welke elementen in de actie geld behoeven?</i> Het ontwikkelen van een bepaald digitaal format van een "ICM-schema" vergt tijd van Agrodis-medewerkers en ontwikkelkosten. De bekostiging van deze elementen past niet volledig binnen de beperkte organisatie en begroting van Agrodis en telers willen de (adviseurs van) de toeleveranciers hier nog niet voor betalen. Voor deze ontwikkeling wordt tijd besteed door Agrodis-medewerkers aan voorbereiding, afstemming, vastlegging, etc. De ontwikkelkosten worden m.n. door externe (ICT) partijen gemaakt</p> <p>3. <i>Kun je kort beschrijven hoeveel budget er nodig is en hoe dit over de elementen van de actie verdeeld wordt? Let hierbij in het bijzonder op de balans tussen publieke/private financiering.</i> De inschatting is dat hiervoor een budget nodig is van ca. €10.000,=. Ter indicatie is een onderverdeling gemaakt, zijnde: voorbereiding: €2.000; afstemming: €2.000, vastlegging: €4.000 en externe ontwikkelkosten €2.000,=. Agrodis acht dat een financiering op basis van 50% private- en 50% publieke middelen op zijn plaats is. Het eenduidig werken dient immers in belangrijke mate een publiek belang, zoals het beter kunnen volgen van de ontwikkelingen.</p>				

Actie nr.	actie	Jaar	Totaal bedrag	Gevraagd aan:
124 (Agrodis)	Bedrijven die stappen willen zetten hebben behoefte aan ondersteuning op maat. Deze ondersteuning wordt ingevuld met transitiecoaches. Agrodis stelt een plan op voor het komen tot transitiecoaches.	2021 2022-2030	PvA ca. €7.500 en transitieadviseurs: €960.000	LNv: €300.000
<p>1. <i>Kun je kort aangeven wat het doel van de actie betreft?</i> Agrodis stelt een plan op om te komen tot transitiecoaches, die erkenning krijgen in de keten om zodoende de gestelde doelen te behalen.</p> <p>2. <i>Kun je een korte onderbouwing geven voor het opgevoerde budget, waarin duidelijk wordt gemaakt welke elementen in de actie geld behoeven?</i> Het opstellen van een plan vergt tijd van Agrodis-medewerkers in voorbereiding, afstemming en vastlegging. De bekostiging van deze elementen passen binnen de beperkte organisatie en begroting van Agrodis. Gesteld dat er een trainingsprogramma van meerdere (circa 3 a 4) dagen, waar per toeleverancier een paar (circa 4) adviseurs aan kunnen deelnemen, is de inschatting dat hiermee een budget gemoeid is van ca. €960.000,=. Om hier een start mee te maken stelt Agrodis een plan op (ca. €7.500,=). Op basis daarvan zal met stakeholders een GO/NOGO-moment worden ingebouwd. Agrodis-medewerkers en -leden zullen een grote rol vervullen bij de opzet en ontwikkeling en betrokken zijn bij de uitvoering van het trainingsprogramma. Dit programma zal bedrijfs breed (wet- en regelgeving, onderzoek, technieken, innovaties, genetica) worden neer gezet. Het programma omvat tevens externe kosten, zoals: ontwikkeling, cursusmateriaal, docenten/gast sprekers, kennisinstituten, accommodaties, etc..</p> <p>3. <i>Kun je kort beschrijven hoeveel budget er nodig is en hoe dit over de elementen van de actie verdeeld wordt? Let hierbij in het bijzonder op de balans tussen publieke/private financiering.</i> Om hier een start mee te maken stelt Agrodis op eigen kosten een plan op (ca. €7.500,=). Op basis daarvan zal met stakeholders een GO/NOGO-moment worden ingebouwd. Om daadwerkelijk tot transitiecoaches te komen vergt een passend trainingsprogramma naar inschatting een budget van ca. €960.000,=. Agrodis en haar leden dragen het grootste deel van deze kosten. Agrodis is van mening dat een publieke financiering van €300.000,= vanuit LNv op zijn plaats is. Agrodis-medewerkers en -leden zullen een grote rol vervullen bij de opzet en ontwikkeling en betrokken zijn bij de uitvoering van het trainingsprogramma. Ter indicatie is een onderverdeling gemaakt, zijnde: opzet en ontwikkeling en uitvoering door Agrodis- medewerkers en -leden: €75.000; externe kosten (zie onder 2): €225.000,=.</p>				

Actie nr.	actie	Jaar	Totaal bedrag	Gevraagd aan:
61c (Agrodis)	Het opstellen van een besluitvormingsprotocol voor de verschillende vormen van gecontroleerde distributie (GD), op basis van de in 2020 vastgestelde randvoorwaarden voor GD. Het protocol zal ten minste de volgende	2021	25.000 euro	LNv: .15.000

	<p>elementen bevatten: een aanvraagformulier voor GD inclusief toelichting hierop, een beschrijving van het afwegingskader voor CDG, een beschrijving van de procesgang van aanvraag tot en met besluit alsmede de wijze van communiceren met betrokken stakeholders</p>			
<p>1. <i>Kun je kort aangeven wat het doel van de actie betreft?</i> Een robuuste en transparante procesgang realiseren voor het tot stand komen van vormen van GD zodat het instrument GD kan worden ingezet daar waar het nuttig is en via een vooraf kenbaar en helder protocol.</p> <p>2. <i>Kun je een korte onderbouwing geven voor het opgevoerde budget, waarin duidelijk wordt gemaakt welke elementen in de actie geld behoeven?</i> Het uitwerken van een protocol vraagt tijd in voorbereiding, afstemming, vastlegging, etc. en inzet van (specialistische) juridische kennis. Het protocol zal ten minste de volgende elementen bevatten: een aanvraagformulier voor GD inclusief toelichting hierop, een beschrijving van het afwegingskader voor CDG, een beschrijving van de procesgang van aanvraag tot en met besluit alsmede de wijze van communiceren met betrokken stakeholders.</p> <p>3. <i>Kun je kort beschrijven hoeveel budget er nodig is en hoe dit over de elementen van de actie verdeeld wordt? Let hierbij in het bijzonder op de balans tussen publieke/private financiering.</i> De totale kosten worden ingeschat op €25.000,=. Ter indicatie is een onderverdeling gemaakt, zijnde: voorbereiding: €6.000; afstemming: €4.000 en vastlegging: €15.000. Aangezien de meeste complexiteit en daarmee ook het meeste werk zit in de GD-vorm via het Ctgb (de publieke vorm), achten wij een publieke bijdrage van €15.000,= op zijn plaats.</p>				

Actie nr.	actie	Jaar	Totaal bedrag	Gevraagd aan:
8 (Plantum)	Als handreiking naar veredelingsbedrijven wordt op korte termijn een beschrijving opgesteld van de criteria waaraan weerbare rassen en gewassen dienen te voldoen.	2021	15.000 euro	LNV: 7.500 euro

1. Kun je kort aangeven wat het doel van de actie betreft?

Een handreiking aan veredelingsbedrijven geven, zodat zij (gaan/blijven) werken aan de veredeling van de 'weerbare rassen voor de weerbare teeltsystemen van 2030' die door alle stakeholders verwacht worden.

2. Kun je een korte onderbouwing geven voor het opgevoerde budget, waarin duidelijk wordt gemaakt welke elementen in de actie geld behoeven?

HAS Kennistransfer en Bedrijfsopleidingen is gevraagd hiervoor een projectvoorstel te schrijven en Plantum heeft inmiddels een opdracht aan hen verstrekt. In de periode 8 februari t/m eind juni 2021 wordt hier als afstudeeropdracht door 3 studenten met begeleiding van docenten aan gewerkt. Zij doen literatuurstudie, houden interviews met Plantum-leden en UP-partners, organiseren een workshop en schrijven de handreiking. De begroting van HAS bedraagt € 12.000,- exclusief BTW en met enkele pm-posten: daarom als € 15.000 in het overzicht gezet. Alle kosten zijn dus extern, voor HAS, geen posten opgenomen voor tijds- en andere investeringen van Plantum.

3. Kun je kort beschrijven hoeveel budget er nodig is en hoe dit over de elementen van de actie verdeeld wordt? Let hierbij in het bijzonder op de balans tussen publieke/private financiering.

Zie onder 2: kosten voor onderzoek en rapportage (met name vergoeding voor de uren van de docenten), reis- en verblijfkosten, facilitaire uitgaven etc.

Actie komt ten goede aan het gehele UP: daarom voorstel 50% LNV, 50% Plantum.

NB: diverse acties zijn voor ons voor 2022 nog een PM. Als het jaarprogramma dat nu opgesteld wordt, een 2-jarenprogramma is (dus ook voor 2022), dan hebben wij nog wel een aantal acties waarvoor we ondersteunend budget vragen. Denk met name aan acties:

Actie 10 en 11: uitvoeren precompetitief UP-ondersteunend onderzoek voor de veredeling (2022 en verder)

Actie 12 studie naar instrumenten (uitvoeren in 2022)

Actie 14 studie uitvoeren naar wenselijkheid, toegevoegde waarde informatiesysteem voor weerbare rassen (uitvoeren in 2022)

Actie 18 uitvoeren precompetitief UP-ondersteunend onderzoek voor de middelen en methoden voor de productie van uitgangsmateriaal (2022 en verder)

Actie 20 ondersteuning pilotprojecten voor productie van uitgangsmateriaal; denk aan ondersteunend onderzoek, financiering proefontheffingen, monitoring, rapportage, risicofonds om schade te dekken, ...? (2021 op eigen kosten, vanaf 2022 en verder mogelijk medefinancieringsvraag)

Actie 21 verbeteren borgingssysteem voor schoon uitgangsmateriaal: lastig om op voorhand te zeggen, afhankelijk van wat zich voordoet. Voor kosten per systeem wel te kijken naar kosten voor ontwikkeling van eerdere borgingsssystemen in onze sector (Elite, GSPP etc.) (2022 en verder)

De Actie nr.	actie	Jaar	Totaal bedrag	Gevraagd aan:
107 (LTO Nederland)	Om innovatie op bedrijfsniveau te ondersteunen, wordt het begrip “experimenteerruimte” nader uitgewerkt in termen van criteria, kaders en randvoorwaarden. Op basis daarvan wordt het huidig beschikbaar instrumentarium herijkt. Waar nodig wordt aanvullend instrumentarium ontwikkeld, zoals voor laag risicomiddelen.	2021	150.000 euro	LNV: 150.000
70	<p><i>Tevens meebegroot in deze actie:</i></p> <p>Om te beginnen hebben de plantaardige brancheorganisaties een selectie van 22 actuele vraagstukken samengesteld die om een urgente oplossing vragen. Deze concrete casussen worden ingebracht en besproken in of onder de vlag van de werkgroep actuele vraagstukken. De gezamenlijke ambitie is om in 2020 oplossingen te vinden voor deze vraagstukken, waaruit ook lering getrokken kan worden voor het aanpakken van nieuwe vraagstukken in de periode daarna.</p>			

4. Kun je kort aangeven wat het doel van de actie betreft?

Actie 107 beoogt het mogelijk te maken voor individuele ondernemers om, binnen vastgestelde kaders en voorwaarden, innovatieve technieken, maatregelen of strategieën uit te proberen die bijdragen aan de doelen van het UP en waarvan reguliere inzet op dit moment wettelijk (nog) niet mogelijk is. Onderdeel van deze actie is het uitwerken en implementeren van experimenteerruimte aan de hand van enkele concrete casussen.

Actie 70 betreft het aanpakken van 22 actuele vraagstukken in 2020-2021 met als doel hiervoor op korte termijn (2020-2021) een (desnoods tijdelijke) oplossing te vinden. Parallel daaraan wordt aan oplossingen voor de (middel)lange termijn gewerkt. Ook voor deze casussen zullen in sommige gevallen mogelijkheden in de praktijk worden uitgeprobeerd of geëvalueerd.

5. Kun je een korte onderbouwing geven voor het opgevoerde budget, waarin duidelijk wordt gemaakt welke elementen in de actie geld behoeven?

Voor beide acties zullen naar verwachting out-of-pocket kosten gemaakt worden in relatie tot praktijktoetsing of -verkenning, bijv. extra monitoring, bemonstering, consultatie van een expert, eventuele onkosten van de proef-/praktijklocatie, of maatwerk op gebied van techniek.

Het opgevoerde budget betreft *niet* de capaciteit die wordt ingezet door partners in het uitvoeringsprogramma (of hun leden). Deze wordt beschouwd als eigen in kind investering van de betreffende partners.

6. Kun je kort beschrijven hoeveel budget er nodig is en hoe dit over de elementen van de actie verdeeld wordt? Let hierbij in het bijzonder op de balans tussen publieke/private financiering.

Het genoemde bedrag betreft een reservering op basis van de kosten die redelijkerwijs aan een casus verbonden zouden kunnen zijn. Daarbij is uitgegaan van *maximaal* 25.000,- euro voor één casus. Een nadere specificatie is op dit moment niet mogelijk omdat de betreffende casussen nog niet zijn vastgesteld.

Actie nr.	actie	Jaar	Totaal bedrag	Gevraagd aan:
110 (LTO Nederland)	Het opstellen en uitvoeren van een voorstel voor de uitvoering van pilotprojecten op bedrijfs-, sector- en regionaal niveau voor het realiseren van de doelen naar weerbare teeltsystemen, het verbinden van land- en tuinbouw met natuur en nagenoeg geen emissies en residuen.	2021- 2025	2021: €2.760.000 2022: €2.880.000 2023: €2.638.000 2024: €1.863.400 2025: €616.000	LNV: 2021: €1.380.000 2022: €1.440.000 2023: €1.319.000 2024: €931.700 2025: €308.000
105	<i>Tevens meebegroott: acties</i> Invoering project Kas als Ecosysteem (KaEco) gebruikmakend van alle relevante bouwstenen vermeld in hoofdstuk 4.			

111	Het opzetten van een regionaal pilotproject in de provincie Drenthe, onder leiding van de provincie Drenthe, waarbij een oplossing gezocht wordt voor de knelpunten van omwonenden bij het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen door agrarische ondernemers. Het ministerie van LNV faciliteert de provincie hierbij.			
3	Voor de toepassing van glyfosaathoudende middelen die gebruikt worden voor onkruidbestrijding in de open teelten (inclusief graslandbeheer) en ingezet voor het behandelen van groenbemesters wordt nu gewerkt aan een concreet IPM-stappenplan.			
16	Productpilots op het gebied van weerbare rassen, waarbij verschillende ketenpartners betrokken worden, worden meegenomen in de pilotprojecten zoals beschreven in hoofdstuk 5.			
128	Het opstellen van pilotprojecten om land- en tuinbouw verbindende maatregelen ten bate van gewasbescherming (en het voorkomen daarvan) toe te passen in de praktijk. Hierbij kunnen ook verschillende ketenpartners betrokken worden.			
32	Stimuleren van kennisnetwerken met agrarische ondernemers om nieuwe ervaringen met de inzet van functionele agrobiodiversiteit op te doen en te delen.			
33	Het stimuleren van het toepassen in de praktijk van het gericht inzetten van nuttige organismen in de praktijk.			
51	Verkennen van de mogelijkheden om te komen tot een volledig gesloten kassysteem.			

4. Kun je kort aangeven wat het doel van de actie betreft?

Het betreft een cluster van acties die allen tot doel hebben om (combinaties van) bouwstenen in de praktijk te beproeven en verder optimaliseren: voor, met en door boeren en tuinders. De sectoren en regio's vertegenwoordigd in LTO hebben hiertoe concrete pilotplannen uitgewerkt die zowel invulling geven aan de betreffende acties als aansluiten bij actuele kansen en behoeften in de praktijk.

Gezamenlijk omvatten de acties in 2021 veertien op te starten pilots, verdeeld over de sectoren akkerbouw, vollegrondsgroenten, glastuinbouw, bloembollen, fruit en boomkwekerij. Waar mogelijk sluit de biologische teelt aan. De pilots vinden plaats verspreid over de regio's.

5. Kun je een korte onderbouwing geven voor het opgevoerde budget, waarin duidelijk wordt gemaakt welke elementen in de actie geld behoeven?

Het budget wordt besteed aan de projectmatige inrichting en uitvoering van beschreven pilots, met daarin onder andere inhuur van experts, dataverzameling en -analyse, aanleg van praktijkproeve, inzet van te beproeven innovaties, demo's, excursies en ontwikkeling van communicatiemateriaal. Beschrijvingen per pilot zijn beschikbaar en opvraagbaar.

6. Kun je kort beschrijven hoeveel budget er nodig is en hoe dit over de elementen van de actie verdeeld wordt? Let hierbij in het bijzonder op de balans tussen publieke/private financiering.

De totale begroting van in 2021 door LTO te initiëren pilots bedraagt 10.757.400 euro, waarvan 2.760.000 euro in 2021. De omvang verschilt per pilot en komt gemiddeld uit op een investering van een kleine 200.000 euro per pilot in 2021. Ook de looptijd varieert, waardoor de jaarkosten in 2024 en 2025 beduidend lager zijn dan in 2021-2023.

In elke pilot wordt 50% van de benodigde investering gefinancierd uit private bijdragen, zowel in cash als in kind. Naast LTO investeren ook andere partners binnen en buiten het UP hierin mee; afspraken hierover lopen via de individuele pilots en zijn vaak al gemaakt.

Actie nr.	actie	Jaar	Totaal bedrag	Gevraagd aan:
122 (LTO Nederland)	Het opstellen van een voorstel voor het toepassen van innovaties op sectoraal, regionaal en nationaal niveau voor de korte, de middellange en lange termijn.	2021- 2030	€363.000 /jr in 2021-2024	LNV: €363.000 /jr in 2021-2024
106	<i>Tevens meebegroet in deze actie:</i> LTO Nederland komt met concrete voorstellen voor de (door)ontwikkeling van weerbare teeltsystemen.			
112	Er wordt een voor regio's en sectoren representatief netwerk van demonstratielocaties opgericht en onderhouden, waar weerbare teeltsystemen en bouwstenen daarvoor in praktijk-realistische omstandigheden			

115	<p>worden toegepast en gemonitord. Dit netwerk kan bestaan uit zowel vaste locaties (bijv. proefstations) als flexibele locaties al naar gelang teelt of bouwsteen (bijv. teeltbedrijven).</p> <p>Telers, adviseurs en erfbetreders gaan proactief samen leren en ervaring opdoen met weerbare teeltsystemen. Ter ondersteuning hiervan kan gebruik gemaakt worden van bestaande structuren, zoals bijvoorbeeld het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) en het Programma Kennis op maat.</p>			
119	<p>Het opzetten van een kennisnetwerk voor het delen van kennis die ontwikkeld is in de praktijk ("best practices") of door de onderzoeksinstellingen en het toepassen van deze kennis in de praktijk. Hierdoor kunnen "small wins" opgeschaald worden naar "big wins". Met onderstaande twee acties als eerste concrete uitwerking.</p>			
120	<p>In kleine groepen agrarische ondernemers binnen sectoren wordt uitleg gegeven over de wijze waarop planten en gewassen 'weerbaarder' worden tegen ziekten en plagen. De agrarische ondernemers krijgen handvatten om de weerbaarheid van het gewas op het eigen bedrijf te beproeven en tips over waarnemingen en metingen. Deze waarnemingen en metingen worden met elkaar uitgewisseld.</p>			

4. Kun je kort aangeven wat het doel van de actie betreft?

Bovenstaande zes acties hebben allemaal als doel om kennisontwikkeling, -uitwisseling en doorstroom van en naar het boerenerf te stimuleren en faciliteren, met LTO als trekker. In de uitvoering van deze acties kiest LTO voor een programmatische aanpak die bestaat uit de volgende elementen:

- Een netwerk van praktijklabs en een omringende schil van kennisuitwisseling en -doorstroom door, met en voor boeren en tuinders. LTO beschikt hiervoor bij uitstek over de benodigde sectorale en regionale infrastructuur;
- Een integrale aanpak waarin beproeving en doorontwikkeling van (bouwstenen voor) weerbare teeltsystemen in samenhang plaatsvindt, gekoppeld aan concrete vraagstukken vanuit de praktijk;
- Agendering en adressering van de benodigde randvoorwaarden voor het kunnen toepassen van nieuwe inzichten, methoden of technieken, vanuit de kracht van samenwerking in sectoraal, regionaal en ketenverband.

Zie voor meer informatie het eerder inbrachte LTO Programma 'weerbaarheid in de praktijk'.

5. Kun je een korte onderbouwing geven voor het opgevoerde budget, waarin duidelijk wordt gemaakt welke elementen in de actie geld behoeven?

Voor de volgende activiteiten wordt financiering gevraagd:

- Ontwikkeling en instandhouding van een netwerk van praktijklabs voor beproeven en demonstreren van nieuwe kennis, methoden of concepten (zie bijlage voor nadere omschrijving);
- Inrichting van een schil van kennisuitwisseling en doorstroom daaromheen onder regie van één of enkele *kennismatchers* (n.b. voor thema's bodem en nutriënten zijn deze in 2020 al aangesteld);
- Monitoring van pilots op praktijkniveau, met aandacht voor effectiviteit en doelmatigheid, milieu-impact, praktische haalbaarheid en betaalbaarheid.
- Overall coördinatie en procesmanagement, inclusief het creëren van verbinding en uitwisseling tussen sectorale of regionale projecten op themaniveau.

6. Kun je kort beschrijven hoeveel budget er nodig is en hoe dit over de elementen van de actie verdeeld wordt? Let hierbij in het bijzonder op de balans tussen publieke/private financiering.

Voor de genoemde activiteiten wordt een publieke investering van 363.000 euro per jaar gevraagd voor de eerstkomende vier jaar, met een go/no-go moment na twee jaar. Ruwweg kan daarin de volgende onderverdeling worden gemaakt: 180.000 euro (de helft dus) t.b.v. het netwerk van praktijklabs en demolocaties, de andere helft evenredig verdeeld over kennisuitwisseling, monitoring en coördinatie.

Het betreft zgn. 'horizontale' activiteiten die sterke coördinatie vragen en zich moeilijk laten financieren in private *cash* bijdragen. Daarnaast vervult het programma een belangrijke netwerkfunctie waar een substantiële *in kind* inzet van LTO, haar leden en andere deelnemende partijen in gaat zitten. Deze inzet is echter moeilijk kwantificeerbaar.

Aan: Stuurgroep "Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030"

Van: Fedecom, LNV, LTO Nederland

Verzoek: instemmen met het uitwerken van enkele nieuwe principes voor het versnellen van de beschikbaarheid van driftreducerende maatregelen en technieken door het toepassen van rekenregels, expert judgement en experimenteerruimte

Fedecom, LNV en LTO Nederland hebben de afgelopen periode in het kader van de werkgroep pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten gekeken naar drie mogelijkheden om de beschikbaarheid en de toepasbaarheid van driftreducerende maatregelen en technieken te versnellen.

Dit heeft geleid tot het opstellen van drie notities, waarin de volgende principes worden beschreven (zie bijlagen):

- *Rekenregels:*
Het combineren van maatregelen en/of technieken is mogelijk via het toepassen van rekenregels, zodat het effect van de combinaties berekend kan worden in plaats van via onderzoek.
- *Expert judgement:*
Er is veel kennis beschikbaar in binnen- en buitenland over bijvoorbeeld het werkingsprincipe van de verschillende driftreducerende maatregelen en de verspreiding van deeltjes in de lucht. Deze kennis kan gebruikt worden voor het vaststellen van het effect van driftreducerende maatregelen en/of technieken via expert judgement, waardoor onderzoek niet of in beperkte mate nodig is.
- *Experimenteerruimte:*
Experimenteerruimte met nieuwe, innovatieve driftreducerende technieken en/of maatregelen kan ertoe leiden dat deze sneller voor de praktijk beschikbaar en toepasbaar zijn. Experimenteerruimte beperkt zich echter niet tot het aspect driftreductie, maar kan in het kader van het "Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030" breder toegepast worden. De notitie beschrijft daarom het principe van experimenteerruimte in de volle breedte¹.

Fedecom, LNV en LTO Nederland vragen de stuurgroep in te stemmen met het uitwerken van de beschreven principes, zodat deze op korte termijn ook daadwerkelijk gebruikt kunnen worden.

De uitwerking van deze principes zal in nauw overleg plaatsvinden met de direct belanghebbende partijen, de werkgroep pakket van maatregelen en de werkgroep actuele vraagstukken. Het uiteindelijke resultaat zal worden voorgelegd aan de stuurgroep.

¹ Invulling actie: Om innovatie op bedrijfsniveau te ondersteunen, wordt het begrip "experimenteerruimte" nader uitgewerkt in termen van criteria, kaders en randvoorwaarden. Op basis daarvan wordt het huidige beschikbaar instrumentarium herijkt. Waar nodig wordt aanvullend instrumentarium ontwikkeld, zoals voor laag risicomiddelen. LTO Nederland neemt hiertoe het initiatief.

Expert judgment

versie 3 februari 2021

Werkgroep Pakket van maatregelen
Subwerkgroep 'versnellen gebruik driftreductiemogelijkheden'

Inleiding

In de toekomstvisie gewasbescherming 2030 wordt de land- en tuinbouw uitgedaagd tot weerbare plant- en teeltsystemen en nagenoeg zonder emissies naar het milieu en nagenoeg zonder residuen op producten. Techniekleveranciers worden uitgedaagd om plant- en plaats-specifiek toedieningssystemen en -technieken te leveren zodat een forse vermindering van emissie en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen mogelijk is.

In het Activiteitenbesluit zijn diverse maatregelen opgenomen om de drift naar het oppervlaktewater te beperken. De toepasser van gewasbeschermingsmiddelen moet aan de toezichthouder aantonen dat met de gebruikte spuittechniek en maatregelen de drift van gewasbeschermingsmiddelen wordt gereduceerd conform voorschrift. In dit perspectief zijn de lijsten met driftreducerende doppen (DRD-lijst) en driftreducerende technieken (DRT-lijst) opgesteld.

Meetprotocollen zijn ontwikkeld voor het vaststellen van de driftreductie van spuittechnieken en spuitdoppen. De driftreductie van de spuittechniek wordt bepaald ten opzichte van een vastgestelde referentietechniek. Onderzoek voor het vaststellen van de driftreductie van de spuittechniek wordt uitgevoerd door een derde onafhankelijke partij, volgens de voorgeschreven methode uit de meetprotocollen. De aanvraag- en beoordelingsprocedure staat beschreven in het document 'Beoordelingssystematiek emissiereducerende maatregelen open teelt'.

De ervaring leert dat de praktijk zich continue inspant om nieuwe technieken en/of maatregelen in te zetten om drift te reduceren. Het traject van het bepalen van de driftreductie via testen in een lab of in de praktijk is relatief duur of technieken/maatregelen 'passen' niet volgens de huidige beoordelingssystematiek. Alternatieve trajecten zijn welkom om het ontwikkelen en (verantwoord) gebruik van driftreductiemogelijkheden te bevorderen, respectievelijk te versnellen.

Doel

Expert judgment introduceren als een instrument om driftreductie van specifieke technieken en/of maatregelen vast te stellen en te kunnen beoordelen.

Focus op driftdepositie oppervlaktewater betekent dat expert judgment oordeelt over depositie van druppels spuitvloeistof, met als kernkarakteristieken van depositie druppelgrootte en luchtcirculatie, respectievelijk aerodynamica. En dus over de onderscheidende karakteristieken alsook de onderlinge samenhang tussen deze twee karakteristieken.

Onderscheidende beoordelingscasussen zijn o.a.:

- . technieken/maatregelen zijn niet (lastig of duur) te meten conform het actuele meetprotocol;
- . de resultaten van de meetrappen bieden onvoldoende onderbouwing conform het actuele beoordelingssystematiek: aanvullende expert judgment (techniek en/of maatregel) biedt onderbouwing van de driftreductie.

Casussen uit de praktijk

1. De resultaten van praktijkproeven zijn afhankelijk van type gewas en stadium gewasgroei.
2. Schermen die zowel de invloed van luchtcirculatie beïnvloeden als opvang van spuitmiddel blijken lastig te beoordelen op grond van onvoorspelbare luchtturbulentie.
3. Laag Volume Strooi techniek (LVS) sluit niet aan op de principes van spuittechniek, in relatie tot de beoordelingssystematiek.
4. Het beoordelen van precisietechnieken waaronder spotspraying of variable rate application in relatie tot drift.
5. De druppelgrootteverdeling van een doptype wordt in het lab gemeten met water. Wil men aantonen dat een hulpstof deze verdeling beïnvloedt dan blijkt dat labtesten lastig uit te voeren zijn. Veldtesten zijn anderzijds relatief kostbaar.

Aanvraagprocedure 'expert judgment'

Initiatiefnemer meent dat expert judgment voldoende kan onderbouwen dat zijn techniek/maatregelen de beoogde driftreductie behaald.

Initiatiefnemer vraagt judgment van een groep van experts. Aantal en samenstelling van experts/expertise op grond van criteria vast te stellen door de TCT of het verantwoordelijke bestuursorgaan. Zie ook ter oriëntatie bijlage A.

Initiatiefnemer dient de aanvraag in bij TCT met als onderbouwing de rapportage van de experts.

Initiatiefnemer betaalt de kosten van het inschakelen van experts.

Vaststellen van de kaders waarbinnen de experts opereren

Nader in te vullen. Zie bijlage A, uitsluitend ter oriëntatie, niet als blauwdruk voor de werkwijze die Nederland kiest voor het instrument expert judgment. Expert judgment beoogt juist een instrument te zijn voor het 'versnellen gebruik driftreductiemogelijkheden', alsook proportioneel betreffende kosten in relatie tot het doel.

Bezwaar en beroep

Nader in te vullen.

Is bezwaar tegen een beslissing van het bestuursorgaan afgewezen, dan kan men hiertegen in beroep gaan door een beroepschrift in te dienen. Gezien de huidige 'positionering' van TCT dient duidelijkheid te worden geboden betreffende het verantwoordelijke bestuursorgaan.

Notabene

Expert judgment biedt op zich geen experimenteerruimte, maar kan wel samengaan met het invullen daarvan. Daarbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het voorwaardelijk/gecontroleerd inzetten van een maatregel in experimentele setting op basis van expert judgment, om zo aanvullende data te genereren.

Bijlage A

Concept handleiding Expert judgment

Expert judgment wordt gebruikt om resultaten te verkrijgen van experimenten en/of metingen, die fysiek mogelijk zijn, maar in de praktijk niet uitvoerbaar. Dergelijke experimenten zijn financieel, moreel of fysiek 'buiten de schaal' in termen van o.a. tijd, energie en/of afstand.

Definitie van de casus

Het definiëren van de casus voor een expert judgment omvat o.a. onderstaande elementen.

Welke waarden zijn onzeker?

Kan de onzekerheid worden gekwantificeerd door internationale, historische en/of meetgegevens?

Welke (hypothetische) metingen zouden worden gebruikt om de parameters te kwantificeren?

Identificatie en selectie van experts

De term "expert" wordt niet gedefinieerd door een kwantitatieve maatstaf van de aanwezige kennis. Hier wordt 'expert voor een bepaald onderwerp' gebruikt om een persoon aan te duiden wiens huidige of vroegere werkveld het onderwerp in kwestie bevat, en die door anderen wordt beschouwd als een goed geïnformeerde over het onderwerp.

Over het algemeen moet het grootste aantal experts worden gebruikt dat overeenkomt met het niveau van de beschikbare middelen. Er dienen in ieder geval minimaal vier experts voor een bepaald onderwerp te worden gekozen. Ten minste twee deskundigen moeten afkomstig zijn van buiten de instelling waarvan voorhanden onderzoeksresultaten worden gebruikt. Enkele algemene selectiecriteria kunnen worden gehanteerd: reputatie op het gebied van interesse, experimentele ervaring op het gebied van interesse, balans van opvattingen, interesse in en beschikbaarheid voor het opstellen van een expert judgment. Potentiële experts sturen een curriculum vitae (CV) in waarin hun expertise en beschikbaarheid voor betreffende casus wordt aangegeven. De CV's worden beoordeeld door een benoemingscommissie bestaande uit één tot drie personen van het bestuursorgaan en één of twee extra personen met gedegen expertise op het gebied van interesse die niet zelf als potentiële deskundige betrokken zijn.

Het is essentieel om de voorwaarden voor deelname te verduidelijken, waaronder:

- a. Type beoordelingstaak
- b. Vergoeding
- c. Verspreiding van studieresultaten
- d. Gebruik van de naam van de expert
- e. Feedback van deskundige beoordelingsgegevens

Bij het opzetten en uitvoeren van expert judgment worden de volgende stappen doorlopen:

1. identificatie van de onzekere waarde(n), alsook de relaties tussen de verschillende variabelen;
2. selectie van relaties en/of verdelingskenmerken van variabelen waarvoor expertmening gaat plaatsvinden;
3. selectie expertgroep;
4. opstellen vragenlijst;
5. sessie(s) met experts;
6. verwerking van de resultaten.

Een belangrijk vraagstuk bij expert judgment is wanneer het samenvoegen van meningen van experts tot een valide mening over een vraagstuk leidt. Bij het opzetten van een dergelijke beoordeling worden in de praktijk de volgende principes gesteld en bewaakt (Cooke, 1991):

- . reproduceerbaarheid - alle berekeningen moeten reproduceerbaar zijn;
- . accountability - de expertmeningen moeten herleidbaar zijn;
- . empirical control - de expertmeningen moeten in principe empirisch te toetsen zijn;

- . neutraliteit - de methode bevordert experts om hun “ware” opinie te geven;
- . fairness - alle experts worden a priori gelijkwaardig behandeld.

De neutraliteit van de experts is één van de belangrijkste uitgangspunten van een goede combinatie van methode en experts. Dit betekent dat de methode voor het combineren van de expertmeningen moet bevorderen dat experts hun echte inschatting geven. Een tweede belangrijk uitgangspunt is fairness. Dit betekent dat alle experts a priori gelijkwaardig behandeld moeten worden.

Brondocumenten expert judgment

Procedures guide for structured expert judgment

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7faaedf8-d59b-465e-a9c1-23cce34ee2b4>

Vergeer e.a. Het nut van Expert Judgment voor analyse van sociale innovaties, TNO 2014

Experimenteerruimte: kaders en werkwijze

Notitie - versie december 2020

UP subwerkgroep experimenteerruimte & expert judgment

Aanleiding

Het Uitvoeringsprogramma gewasbescherming 2030 voorziet onder meer in een nadere uitwerking en implementatie van het begrip 'experimenteerruimte, om innovatie op bedrijfsniveau te ondersteunen (actie 107). Deze notitie vormt de eerste stap in de uitvoering van deze actie.

Doel

Experimenteerruimte heeft als doel het in de praktijk doorontwikkelen, optimaliseren en/of testen van kansrijke maatregelen (waaronder ook technieken en middelen) ter verduurzaming van gewasbescherming. Experimenteerruimte heeft betrekking op maatregelen die op dit moment nog niet regulier in de praktijk (kunnen) worden toegepast als gevolg van wettelijke beperkingen. Wettelijke beperkingen kunnen de maatregel zelf betreffen, zoals bij de inzet van een driftarme spuittechniek die daartoe nog niet erkend is of (precisie)toepassing van een middel terwijl het gebruiksvoorschrift daar nog niet in voorziet. Ze kunnen ook betrekking hebben op het teeltsysteem en de samenhang tussen maatregelen daarin. Denk bijvoorbeeld aan experimenten met biologische bestrijders gekoppeld aan de beschikbaarheid van selectieve middelen om zo nodig te kunnen bijsturen, of experimenten met bodemweerbaarheid gekoppeld aan de mogelijkheid om te variëren met het organische stof gehalte.

Interpretatie

Experimenteerruimte biedt een kader voor het tijdelijk wegnemen van wettelijke belemmeringen voor toepassing van innovatieve maatregelen. Het is een overkoepelend concept dat onder andere instrumenten zoals een proefonthefing en expert judgment omvat (zie bijlage 1). Deze instrumenten borgen op specifieke onderdelen van een experiment de veiligheid voor mens en milieu – en daarmee de toelaatbaarheid. Bij de verdere inrichting en toepassing van experimenteerruimte kan blijken dat de huidige instrumenten niet toereikend zijn en aanpassing of aanvullend instrumentarium nodig is.

Impact

Benutting van experimenteerruimte draagt bij aan:

- Snellere adoptie van kansrijke maatregelen door de praktijk doordat in een vroeg stadium ervaring wordt opgebouwd;
- Inzicht in, en tijdige oplossing van belemmeringen in wet- en regelgeving, zodat adoptie ook echt mogelijk is in de praktijk;
- Onderbouwing van de effectiviteit en duurzaamheid van de maatregel, wat de definitieve kwalificatie ervan faciliteert;
- Het vinden van een oplossing voor actuele vraagstukken.

Toepassing

Een experiment is per definitie beperkt in tijd (één of enkele teeltseizoenen) en omvang (één of enkele locaties in een sector of regio). Experimenteerruimte kan gecreëerd worden voor (combinaties van) maatregelen die

- (a) bijdragen aan de weerbaarheid van het teeltsysteem en/of de vermindering van emissies van gewasbeschermingsmiddelen naar de omgeving, en
- (b) reeds ontwikkeld, maar nog niet voor het beoogde doel inzetbaar zijn, dan wel hierin beperkt worden, om redenen die te maken hebben met wettelijk vereiste toelating, erkenning of beoordeling anderszins.

Voorbeelden van maatregelen die in aanmerking komen zijn:

- Smit-/precisietechnieken en -doppen
- Emissiereducerende maatregelen in en rond het gewas
- Gbm's, waaronder laag-risico producten en basisstoffen
- Biostimulanten (afhankelijk van implementatie nieuwe wetgeving)
- IPM strategieën waar één of meer bovengenoemde maatregelen randvoorwaardelijk in zijn (bijv. behoefte aan correctiemiddel in geval van nood).

Experimenteerruimte kan ook combinaties van bovenstaande maatregelen omvatten. Concrete voorbeelden staan beschreven in bijlage 2.

Voorwaarden

Criteria waar een experiment aan moet voldoen:

- Onderbouwing hypothese: de beoogde bijdrage van een maatregel aan verduurzaming van gewasbescherming moet aannemelijk gemaakt kunnen worden op basis van beschikbare, betrouwbare informatie (bijv. literatuur, labproeven, resultaten in ander landen / sectoren)
- Veiligheid en risicobeheersing: het experiment mag de gezondheid van toepassers, omwonenden en het milieu niet in gevaar brengen. Eventuele onzekerheden hierover kunnen worden ondervangen door het treffen van adequate voorzorgsmaatregelen. Experimenteerruimte betekent per definitie dat niet alles van tevoren bekend is.
- Er is perspectief op reguliere toepassing van de maatregel. Dat wil zeggen: het moet redelijkerwijs mogelijk zijn om de betreffende maatregel – bij succes – binnen bijvoorbeeld vijf jaar regulier beschikbaar, toelaatbaar en betaalbaar te maken.
- Representativiteit: een experiment dient te worden uitgevoerd op een praktijkbedrijf of vergelijkbare locatie die representatief is voor beoogde doel en doelgroep van de maatregel..

Betrokkenen & verantwoordelijkheid

In een experiment moeten de volgende rollen belegd zijn:

- Indiener; tevens hoofdverantwoordelijk voor de uitvoering van het experiment.
- Uitvoerder(s); de indiener kan (een deel van) de uitvoering of begeleiding van het experiment delegeren aan bijvoorbeeld een projectorganisatie.
- Betrokken ondernemer(s); bredere participatie dan de direct betrokken ondernemer(s) is mogelijk in het kader van kennisuitwisseling (bijvoorbeeld studieclub).
- Betreffende autoriteiten (bijvoorbeeld NVWA, Ctgb, LNV / I&W, waterschappen): casus specifiek, al naar gelang relevantie en vereist mandaat.
- Techniek- / product- / kennisleveranciers: casus specifiek, al naar gelang maatregel waarmee geëxperimenteerd wordt.

Uitvoering:

Om een experiment te kunnen starten dienen de volgende zaken vastgelegd te zijn:

- Wat de doelstelling is van het experiment en/of op welke vraag wordt antwoord gezocht;
- Omschrijving van de techniek/maatregelen waarmee het experiment wordt uitgevoerd;
- Looptijd van het experiment;
- Omvang en locatie(s) waar het experiment plaatsvindt, aantal deelnemers.

Daarnaast moet voorzien worden in de volgende zaken:

- Verantwoording: borging van de vooraf benoemde kaders en randvoorwaarden (wat ga je precies doen, waar ligt de grens?). Vooraf moet duidelijk zijn welke zaken worden vastgelegd en hoe, zodat handhaving desgewenst mogelijk is. Omgekeerd moeten deelnemers een soort 'vrijwaringsbewijs' krijgen om aan te tonen dat zij deelnemen aan een experiment.
- Monitoring en evaluatie. Op basis van een vooraf opgesteld monitoringsplan wordt het experiment gedurende de looptijd gemonitord op bijv. (1) agronomische effectiviteit / doelmatigheid, (2) bijdrage aan de doelen van het uitvoeringsprogramma (weerbaarheid, emissies, verbinding met natuur), en (3) praktische inpasbaarheid in het teeltsysteem. .

Hierover wordt op jaarbasis gerapporteerd, met na elk jaar of elke teeltcyclus een go/no-go besluit. Resultaten kunnen tevens worden benut t.b.v. reguliere toelating of erkenning van de maatregel.

- Toekomstperspectief: zowel aan de voorkant als tijdens de uitvoering is ook aandacht nodig voor eventuele grootschalige toepassing van de maatregel: een maatregel dient niet alleen effectief te zijn maar ook handhaafbaar, uitvoerbaar, rendabel voor de ondernemer en andere investeerders, en door de praktijk (sector en maatschappij) geaccepteerd.

Procedure

De procedure voor aanvraag van en besluitvorming over een experiment zal in een volgende fase nader worden uitgewerkt en ingericht. Daarbij zijn de volgende zaken relevant:

- Indiening: benutting van experimenteerruimte staat open voor alle belanghebbenden, waaronder brancheorganisaties, agrarisch ondernemers en industrie. Uit oogpunt van efficiëntie is het wenselijk om vaste aanvraagmomenten te bepalen, bijvoorbeeld een keer per kwartaal.
- Beoordeling: vanwege de variatie in type experimenteerruimte, verschillende belangen en bevoegdheden is het niet wenselijk om dit bij één partij neer te leggen. Voorstel is om hiervoor een commissie te benoemen, rekening houdend met bevoegdheden van instanties. Daarbij dienen ook (varianten op) bestaande gremia zoals de TCT in ogenschouw te worden genomen, om overlap of inconsistenties te voorkomen.
- Besluitvorming: de beoordelingscommissie toetst de aanvraag aan de in deze notitie genoemde criteria en voorwaarden. Hiervoor zal een format ontwikkeld moeten worden dat aanvragers kunnen gebruiken voor indiening. N.B. het besluitvormend mandaat van instanties, waaronder (semi-)overheden blijven onveranderd; dit is bij wet geregeld. Bijvoorbeeld: proefonthefingen vallen onder verantwoordelijkheid van het Ctgb.
- Financiering: in lijn met het uitvoeringsprogramma zien we een gedeelde publiek-private verantwoordelijkheid. Te denken valt aan de volgende verdeling: (private) aanvragers dragen zelf de kosten voor uitvoering van het experiment. Benodigde inzet van (semi)overheden, bijvoorbeeld voor beoordeling van de aanvraag of actieve deelname aan het experiment, wordt publiek gefinancierd.

Verdere uitwerking experimenteerruimte

Benutting van experimenteerruimte vanaf het teeltseizoen 2021 is zeer wenselijk. Om dit te realiseren is een strakke tijdlijn nodig waarbinnen de werkwijze in de basis moet worden neergezet. Verdere invulling en optimalisatie van de werkwijze vindt vervolgens plaats aan de hand van concrete casussen ('learning by doing').

Voorgestelde tijdlijn:

- December 2020 – januari 2021:
 - o bespreking conceptnotitie onder Pakket van Maatregelen en Actuele Vraagstukken; afronding notitie in subwerkgroep
 - o besluitvorming over notitie en opdracht aan subwerkgroep tot verdere uitwerking.
- 1^e kwartaal 2021:
 - o Nadere uitwerking procedure voor aanvraag en uitvoering van een experiment;
 - o Formulering van maximaal vier casus- experimenten
 - o Beoordeling & besluit over uit te voeren casussen
- April 2021 e.v.: uitvoering van casussen, parallel aan verdere inrichting en optimalisatie van kaders en werkwijze.

Bijlage 1: instrumentarium onder experimenteerruimte

Experimenteerruimte heeft raakvlakken met ander bestaand of in ontwikkeling zijnde instrumentarium, waaronder (maar niet per sé uitsluitend):

Proefontheffingen

Onder een proefontheffing is gebruik van niet-toegelaten gbm of niet toegelaten gebruik van gbm mogelijk. Een proefontheffing biedt dus experimenteerruimte voor gewasbeschermingsmiddelen maar niet voor andere typen maatregelen (zie elders in deze notitie). Daarnaast is een proefontheffing gekoppeld aan een individuele *maatregel* terwijl experimenteerruimte ook het *systeem* als geheel kan betreffen, met daarin één of meer maatregelen.

Een proefontheffing is dus één van de mogelijke instrumenten; besluit over de inzet daarvan valt onder bevoegdheid van het Ctgb. De inzet van proefontheffingen ten behoeve van experimenteerruimte verdient nadere aandacht. Zo is bijvoorbeeld de vraag hoe om te gaan met een gbm dat toegepast op een niet door het Ctgb beoordeelde / toegelaten wijze (combinatie techniek en middel). Daarnaast gaat een proefontheffing in principe uit van een vooraf vastgelegde werkwijze (dosering, frequentie, etc.) terwijl experimenteerruimte gebaat is bij flexibiliteit binnen vooraf vastgestelde *kaders*.

Expert judgment

Spuittechnieken en doppen mogen alleen gebruikt worden als zij voor het betreffende gebruik erkend zijn door de TCT. Voorwaarde voor erkenning is dat de aanvrager de effectiviteit en veiligheid ervan kan onderbouwen op basis van een daarvoor opgesteld protocol. Daarnaast zou de TCT gebruik kunnen maken van de mogelijkheid van *expert judgment* in het nemen van besluiten. Onder het Pakket van Maatregelen wordt deze mogelijkheid momenteel verder uitgewerkt.

Expert judgment biedt op zich geen experimenteerruimte, maar kan wel samengaan met het invullen daarvan. Daarbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het voorwaardelijk / gecontroleerd inzetten van een maatregel in experimentele setting op basis van expert judgment, om zo aanvullende data te genereren.

Bijlage 2: voorbeelden van experimenteerruimte

Onderstaande voorbeelden dienen ter illustratie en zijn derhalve geformuleerd in algemene in termen, voor wat betreft gewas of maatregel.

1. Toepassing basisstoffen. In Europa is een beperkt aantal basisstoffen toegelaten. Per toelating is gespecificeerd voor welke gewassen en toepassingen deze geldt. Vaak is deze afbakening smaller dan de potentie van de stof. Er is dan ook een behoefte in de praktijk om met deze stoffen te experimenteren buiten de tot nu toe toegelaten toepassingen, vooruitlopend op of als basis voor reguliere toelating.
2. Volumereductie versus emissiereductie. Terugkerende vraag in de discussie over emissiereducerende maatregelen is hoe vermindering van de hoeveelheid toegepast middel kan bijdragen aan het realiseren van de vereiste emissie, in aanvulling op de keuze doppen en technieken. Experimenteerruimte om hier beter inzicht in te krijgen is ook van belang in de context van precisietoepassing.
3. Toepassing laag-risico stoffen. Er zijn ca 30-80 biologische- en laagrisico middelen die in Europa als zijn geregistreerd als actieve stof maar die nog geen toelating hebben in Nederland of nog niet in bepaalde gewassen. Hoe kan experimenteerruimte gecreëerd worden om een de toepassing van dergelijke middelen en de inpassing in het IPM systeem te verkennen, vooruitlopend op of als basis voor (snellere) uitbreiding van de toelating?
4. Verhoging organisch stof gehalte. Het is bekend en aangetoond dat een hoger organisch stof gehalte in de bodem leidt tot een vermindering van de ziektedruk en weerbare bodems. Het verhogen van dit gehalte is met name op zandgronden waarop bloembollen worden geteeld een probleem omdat er een aantal regels zijn op het gebied van fosfaat die dit beperken. Verruiming van deze regels in experimentele setting zou ruimte geven aan telers om sturing op weerbaarheid via organische stof gehalte verder te verkennen.
5. Gewasdiversificatie binnen een perceel (waaronder strokenteelt, intercropping of FAB-stroken in het perceel) in relatie tot emissiebeperking. De huidige gebruiksvoorschriften van gewasbeschermingsmiddelen zijn hier vaak niet op toegespitst. En hoe ga je in dergelijke teelten om met bijvoorbeeld teeltvrije zones of bepaling driftpercentages?

Notitie: Smitdriftreductie bij het combineren van technieken en/of maatregelen

Aan: Sub werkgroep 'versnellen gebruik driftreductiemogelijkheden
 Auteur: 10.2.e
 Datum: 1 februari 2021

Inleiding en afbakening

De doelstelling in de visie gewasbescherming 2030 is nagenoeg geen emissie. Specifiek voor emissie veroorzaakt door spuitdrift is in het Pakket van Maatregelen de doelstelling opgenomen om te werken naar 95% spuitdriftreductie. Naast deze doelstelling is een verdere verlaging van de spuitdrift nodig voor ondernemers om toegelaten gewasbeschermingsmiddelen, met een hoge spuitdrift reductie eis, te mogen toepassen.

De spuitdrift tijdens bespuitingen met gewasbeschermingsmiddelen naar buiten het perceel kan op diverse manieren verminderd worden. Een manier om de emissie te verlagen is het verlagen van de hoeveelheid gebruikte gewasbeschermingsmiddelen. De andere manier om de spuitdrift te verlagen is om het deel van het toegepaste middel wat via spuitdrift buiten het perceel komt te verlagen. Op deze laatste manier richt zich deze notitie.

Om de spuitdrift te verlagen zijn zowel spuittechnieken als maatregelen beschikbaar. Met enkelvoudige technieken of maatregelen is de benodigde spuitdriftreductie niet te behalen. Combinaties van technieken en/of maatregelen zijn nodig om de doelstellingen te kunnen halen. Op basis van gericht veldonderzoek is de mate van spuitdriftreductie van elke combinatie van technieken en/of maatregelen te bepalen. Echter door de vele maatregelen en technieken die er zijn en die vervolgens op verschillende wijze gecombineerd kunnen worden is het onbetaalbaar en onuitvoerbaar om de gewenste en noodzakelijke combinaties te onderzoeken. Door de decennia lange onderzoekservaringen wordt bij veel spuitdriftreductie onderzoek vooraf een inschatting gemaakt welke spuitdriftreductie te behalen is. Deze inschattingen zijn vrij adequaat gebleken. In deze notitie staat beschreven op welke wijze combinaties opgenomen kunnen worden in een DRT klasse, zonder veldonderzoek waarin de spuitdriftreductie van de combinatie bepaald wordt. Hiermee krijgen ondernemers de noodzakelijke combinaties van technieken en maatregelen ter beschikking om de spuitdrift van gewasbeschermingsmiddelen vergaand te verlagen, zodat deze ook daadwerkelijk gerealiseerd wordt. Een tussenvorm is om van een aantal combinaties de spuitdriftreductie te bepalen en vervolgens de uitkomst op basis van expert judgement toe te passen op vergelijkbare combinaties. Deze aanpak wordt in een aparte notitie beschreven.

Rekenregel

De wijze waarop de spuitdriftreductie van de gecombineerde technieken en/of maatregelen bepaald worden is een rekenregel. Deze rekenregel is: $A + ((1-A) \times B \times C)$

Waarbij:

A = de spuitdriftreductie van de techniek/maatregel met hoogste spuitdriftreductie

B = De spuitdriftreductie van de techniek/maatregel met laagste spuitdriftreductie

C = Combinatiefactor

Voorbeeld 1: A heeft een spuitdriftreductie van 70%, B heeft een spuitdriftreductie van 60% en de combinatiefactor is 0,5. Dit geeft: $0,7 + ((1-0,7) \times 0,6 \times 0,5) = 0,79 = \text{DRT } 75$

Voorbeeld 2: A heeft een spuitdriftreductie van 90%, B heeft een spuitdriftreductie van 80% en de combinatiefactor is 0,9. Dit geeft $0,9 + ((1-0,9) \times 0,8 \times 0,9) = 0,97 = \text{DRT } 95$

Een aandachtspunt is de beschikbaarheid van de onderbouwde spuitdriftreductie van een bestaande enkelvoudige techniek. Voor de bepaling van de gecombineerde spuitdriftreductie van techniek/maatregel A en B is nodig dat de spuitdriftreductie van de losse maatregelen/technieken bekend is.

Combinatiefactor

De combinatiefactor is een maat waarin tot uitdrukking komt hoeveel de verschillende technieken/maatregelen elkaar aanvullen of opheffen. Zie ook volgende alinea over de diverse spuitdriftreductieprincipes.

Om de bruikbaarheid van de combinatiefactor te testen worden enkele 'referentiecombinaties' nader uitgewerkt en becijfert, zie onderstaande voorbeelden. Op basis hiervan worden de categorieën definitief vastgesteld waarna nieuwe combinaties kunnen worden beoordeeld.

De eerste uitwerking is om de maximale combinatiefactor op 0,9 te zetten. Dit kan in die situaties waarbij de spuitdriftreductie van de te combineren technieken/maatregelen op geheel andere wijze wordt gerealiseerd. Hierbij is een combinatiefactor van 1 mogelijk, echter om onzekerheden te ondervangen wordt deze op 0,9 gesteld.

Bij combinaties die elkaar beperkt opheffen wordt een combinatie factor van 0,75 voorgesteld. Voor combinaties die elkaar gedeeltelijke opheffen is een factor van 0,5 werkbaar.

Combinaties die elkaar in grote mate opheffen is stapeling via bovengenoemde rekenregel niet mogelijk. De mate waarin de spuitdriftreductie onderling beïnvloed wordt, wordt bepaald op basis van de principes om de spuitdrift te reduceren, zie hierboven.

Om de combinatiefactor te bepalen wordt door de aanvrager informatie aangeleverd op welke wijze de techniek(en) en/of maatregel(en) de spuitdrift verlagen. Daarnaast wordt een argumentatie ingediend of en zo ja op welke wijze er onderlinge aanvulling of opheffing van de spuitdriftreductie is.

Spuitdriftreductieprincipes:

Het deel van de uitgebrachte spuitvolume die in spuitdruppels buiten het perceel komt wordt bepaald door:

1. De druppelgrootte, lichte/kleine druppels worden gemakkelijk door de luchtstroming meegenomen. Hierbij gaat het vooral om de spuitdoppen in de DRD tabel.
2. De tijd dat druppels in de lucht zijn en daardoor met de natuurlijke luchtstroom meegenomen kunnen worden. O.a. lage spuitboomhoogte, wingssprayer en neerwaartse lucht ondersteuning verkleinen de tijd dat de druppels in de lucht zijn.
3. De mate dat de natuurlijke luchtstroom grip op de spuitdruppels kan krijgen, o.a. afgeschermd spuiten met een beddenspuit, kappenspuit, tunnelspuit en reflectiescherm, voorkomt dat luchtstromingen grip krijgen op de spuitnevel.
4. De mate dat voorkomen wordt dat spuitdruppels het perceel verlaten, o.a. door vanggewas, windschermen, luchtondersteuning die tegen de natuurlijke luchtstroom ingaat etc. beperken de hoeveelheid spuitdruppels die buiten het perceel komen.

Voorbeelden:

Voorbeeld 1.

In dit voorbeeld wordt op basis van onderzoek waarbij zowel de driftreductie van aparte technieken als van driftonderzoek met de gecombineerde techniek de combinatiefactor afgeleid.

In 2016 is driftonderzoek (WPR-rapport 667) uitgevoerd aan de Munckhof MAS 3 rijen boomgaardspuit met gebruikmaking van een standaard hollekegeldop en een 90% driftreducerende spuitdop.

- De Munckhof MAS 3 rijen boomgaardspuit geeft een driftreductie van 80%.
- Deze spuit gecombineerd met een 90 driftreducerende spuitdop geeft een driftreductie van 96,7 %.
- Een 90% driftreducerende spuitdop geeft bij twee zijdig spuiten van de buitenste bomenrij een spuitdriftreductie van 55% (Rapportnummer 2004-03).

Met bovenstaande gegevens is met de rekenregel de combinatiefactor te bepalen.

$$\text{Combinatie} = A + ((1-A) \times B \times C)$$

$$0,967 = 0,8 + ((1-0,8) \times 0,55 \times C)$$

$$0,967-0,8 = (1-0,8) \times 0,55 \times C$$

$$0,167 = 0,2 \times 0,55 \times C$$

$$0,167 = 0,11C$$

$$C = 0,167/0,11$$

$$C = 1,52$$

De combinatiefactor ligt in deze situatie duidelijk boven de 1. De oorzaak is dat de spuittechniek van Munckhof, waar tegen elkaar ingespoten wordt, een hogere spuitdriftreductie dan met de enkelrijige spuit behaald wordt met grove druppels. Het effect van tegen elkaar inspuiten is vergelijkbaar met het spuiten van de buitenste rij eenzijdig. Dit blijkt uit onderstaande berekening.

- Een 90% driftreducerende spuitdop geeft bij eenzijdig spuiten van de buitenste bomenrij een spuitdriftreductie van 88% (Rapportnummer 2004-03).

$$\text{Combinatie} = A + ((1-A) \times B \times C)$$

$$0,967 = 0,8 + ((1-0,8) \times 0,88 \times C)$$

$$0,967-0,8 = (1-0,8) \times 0,88 \times C$$

$$0,167 = 0,2 \times 0,88 \times C$$

$$0,167 = 0,176C$$

$$C = 0,167/0,176$$

$$C = 0,95$$

In bovenstaande situatie is het gebruik van een combinatiefactor van 0,9 een duidelijke onderschatting. Dit blijkt uit onderstaande berekening.

$$\text{Combinatie} = A + ((1-A) \times B \times C)$$

$$\text{Combinatie} = 0,8 + ((1-0,8) \times 0,55 \times 0,9)$$

$$\text{Combinatie} = 0,90 = \text{DRT } 90$$

Uit het onderzoek bleek dat de spuitdriftreductie 96,7 % dus DRT 95 is.

Voorbeeld 2. Verlaagde spuitboomhoogte op een veldspuit naar 30 cm gecombineerd met spuitdriftarme spuitdoppen.

Het werkingsprincipe om de spuitdrift te reduceren is bij verlaagde spuitboomhoogte, het verkorten van de tijd waarin spuitnevel weg kan waaien. Het werkingsprincipe van spuitdriftarme doppen is het verlagen van het aandeel van fijne nevel die weg kan waaien.

De combinatiefactor wordt hierdoor bepaald op 0,9 omdat de reductie gebaseerd is op een geheel ander principe.

De spuitdriftreductie van een spuitboomverlaging van 50 naar 30 cm is 56% (Stallinga et al 2004)

Een spuitdriftreducerende spuitdop van 50 geeft spuitdriftreductie van 50%
 Een spuitdriftreducerende spuitdop van 75 geeft spuitdriftreductie van 75%
 Een spuitdriftreducerende spuitdop van 90 geeft spuitdriftreductie van 90%
 Een spuitdrift reducerende spuitdop van 95 geeft spuitdriftreductie van 95%

$$0,56 + ((1 - 0,56) \times 0,50 \times 0,9) = 0,758 = \text{DRT } 75$$

$$0,75 + ((1 - 0,75) \times 0,56 \times 0,9) = 0,876 = \text{DRT } 75$$

$$0,90 + ((1 - 0,90) \times 0,56 \times 0,9) = 0,950 = \text{DRT } 95$$

$$0,95 + ((1 - 0,95) \times 0,56 \times 0,9) = 0,975 = \text{DRT } 97,5$$

Bovenstaande uitkomst wordt ondersteunt door een uitspraak in het rapport Modelberekeningen naar effect van rijsnelheid, doptype, spuitboomhoogte en dopafstand op de spuitboom. J.C. van de Zande et al. Rapport 482. In dit rapport staat op pag. 44 “Doorgaans komt iedere spuitdop met een spuitboomhoogte van 30 cm (en 25 cm dopafstand) in een driftreductieklasse hoger dan met een spuitboomhoogte van 50 cm (en 50 cm dopafstand)”.

Voorbeeld 2. Tunnelspuit in de fruitteelt gecombineerd met spuitdriftarme doppen

De tunnelspuit geeft een spuitdrift reductie van 85% en valt daarmee in de DRT klasse 75.
 De combinatie met 50, 75, 90% driftarme spuitdoppen is technische gezien goed mogelijk.

De huidige erkenning van de spuitdriftreducerende spuitdoppen is gebaseerd op de combinatie met het eenzijdig spuiten van de buitenste rij. Het werkingsprincipe van de tunnelspuit is dat de spuitnevel afgeschermd, wordt waardoor deze niet wegwaait. Het werkingsprincipe van driftarme spuitdoppen en enkelzijdige bespuiting van de buitenste rij is enerzijds het verlagen van het aandeel van fijne nevel die weg kan waaien door de driftarme spuitdop en anderzijds het voorkomen dat spuitdruppels het perceel verlaten door luchtondersteuning perceel inwaarts. Door dat het afschermen van de spuitnevel (tunnelspuit) en alleen luchtstroom perceel inwaarts bij de buitenste rij (driftarme spuitdoppen met eenzijdig spuiten) een vergelijkbaar effect hebben is gekozen voor een combinatiefactor van 0,9.

$$0,85 + ((1 - 0,85) \times 0,50 \times 0,9) = 0,918 = \text{DRT } 90$$

$$0,85 + ((1 - 0,85) \times 0,75 \times 0,9) = 0,951 = \text{DRT } 95$$

$$0,90 + ((1 - 0,90) \times 0,85 \times 0,9) = 0,977 = \text{DRT } 97,5$$

Bovenstaande bepaling wordt ondersteund, doordat op basis van veldonderzoek een bepaalde type tunnelspuit gecombineerd met doppen uit de DRD klasse 90 in de 99 % klasse is ingedeeld. Hieruit blijkt dat bovenstaande bepaling een onderwaardering is.

Directoraat-generaal Agro

Behandeld door

10.2.e

T 070 10.2.e

10.2.e @minlnv.nl

Datum

16 apr. 2021

Kenmerk

DGA / 21106850

Bijlage(n)

3

agenda

Omschrijving	Stuurgroep Uitvoeringsprogramma gewasbescherming 2030
Voorzitter	10.2.e
Notulist	10.2.e
Vergaderdatum en -tijd	21 april 2021, 15.30 uur – 17.00 uur
Locatie	Via Webex een link voor deelname is eerder verstuurd

Vergaderpunten

1. Opening en vaststellen van de agenda
2. Notulen vorige vergadering d.d. 9 maart 2021 (bijlage 1)
Het verslag van de vorige bespreking is eerder in concept naar de leden gestuurd. Daarop zijn reacties gekomen over agendapunt 2. Het concept verslag is niet aangepast en het voorstel is een korte bespreking.
3. Mededelingen
 - De invoering van Emissiereductieplannen (ERP) voor werkzame stoffen in gewasbeschermingsmiddelen heeft mede geleid tot een daling van de normoverschrijdingen in het oppervlaktewater. Dat is de conclusie die getrokken kan worden voor twee derde van de werkzame stoffen met een ERP. Dit is een positief resultaat dat we willen vasthouden. Voor die werkzame stoffen waarbij de daling nog niet is ingezet, zien toelatinghouders toe op naleving van de maatregelen, hoewel oorzaken meestal ook buiten de werking van de ERPs liggen (IenW).
 - Stand van zaken Jaarplan 2021-22 (mededeling van kerngroep mondeling door vz stuurgroep)
 - Stand van zaken LNV opdrachten (LNV mondeling)
 - Verslag gesprek over werkwijzen bij actuele vraagstukken van LNV, NVWA, Ctgb Agrodīs. LNV mondeling)
4. Governance (15.45 – 16.50)
KPMG presenteert het concept advies gevolgd door een bespreking (bijlagen 2 en 3).
5. Rondvraag en sluiting

De volgende data voor de stuurgroep zijn ingepland: 02-06-2021 en 08-07-21.

Oplegnota

Opdrachtgever	Stuurgroep Gewasbescherming
Datum, tijd	21 april 2021 om 15:30
Aanwezig	Leden stuurgroep, KPMG
Onderwerp	Bespreking concept advies KPMG

Gevraagd:

KPMG presenteert op 21 april haar concept advies in de stuurgroep, middels de presentatie in de bijlage. De stuurgroep wordt gevraagd:

1. Kennis te nemen van de wijzigingen die in het advies hebben plaatsgevonden, na de schriftelijke en telefonische consultatie van de stuurgroepleden.
2. Vragen ter verduidelijking te stellen, eventuele suggesties aan te dragen.
3. Aandachtspunten aan te dragen voor het vervolg om het advies te realiseren.

Het definitieve rapport wordt op 30 april opgeleverd.

Toelichting op de aanpak:

KPMG is in december 2020 gevraagd een advies te geven over de inrichting van de governance voor het uitvoeringsprogramma Toekomstbestendige Gewasbescherming 2030. De aanpak is in de stuurgroep van 20 januari toegelicht. Hierna hebben interviews met de stuurgroepleden (en medewerkers) plaatsgevonden, waaruit knelpunten in de huidige governance naar voren kwamen. Deze knelpunten zijn in de werksessie op 9 maart gevalideerd. Tevens is tijdens de werksessie een start gemaakt met de uitgangspunten voor de governance en heeft een eerste verkenning plaatsgevonden naar voor- en nadelen van voorgelegde scenario's. Over de uitgangspunten bestond nog geen gedeeld beeld, daarom zijn de uitgangspunten middels een schriftelijke ronde ter aanvulling en ter weging voorgelegd aan de stakeholders. Hieruit kwamen een aantal kleine nuanceringen, maar geen duidelijke voorkeur voor uitgangspunten naar voren; alle uitgangspunten werden ongeveer gelijk gescoord.

Op basis van de beschikbare informatie, eerdere aanbevelingen en de input van stakeholders is een conceptinrichting van de governance uitgewerkt. De conceptinrichting is begin april met de stuurgroepleden gedeeld. De bestuurders van de partijen die zijn vertegenwoordigd in de kerngroep en de bestuurder van Plantum zijn hierover telefonisch bevraagd. De overige leden hebben een schriftelijke reactie kunnen geven. Van twaalf van de veertien partijen is een reactie ontvangen.

Hoofdlijn van het advies en overwegingen:

De hoofdlijn van het voorliggende advies is om de huidige governance te bestendigen en te optimaliseren, onder andere door het inrichten van een onafhankelijk programmabureau, om daarna de ontwikkeling te maken naar een governance waarin het transitieteam een belangrijke rol heeft.

Mede op basis van de schriftelijke en telefonische ronde hebben de volgende overwegingen een rol gespeeld bij wijzigingen in het advies:

- Technisch voorzitterschap door LNV in plaats van onafhankelijk voorzitter: vanwege de adequate invulling door LNV en een gebrek aan financiering, blijft het technisch voorzitterschap van de stuurgroep belegd bij LNV. Hier is voldoende draagvlak voor bij de betrokken partijen.
- Samenstelling stuurgroep: de stuurgroep blijft bestaan uit de partijen die het uitvoeringsprogramma bestuurlijk geaccordeerd hebben. Het is de wens van IenW om zich in het vervolg te laten vertegenwoordigen door LNV. Beide partijen stemmen dit onderling af. Op basis van de agenda kan besloten worden IenW uit te nodigen voor de stuurgroep. Ons advies is om de huidige werking van de stuurgroep eerst te verbeteren, om de samenstelling van de stuurgroep later mogelijk aan te passen.
- Aansturing werkgroepen: de aansturing van de werkgroepen gebeurt formeel gezien door de stuurgroep. Het onafhankelijke programmabureau monitort en coördineert de voortgang. Door het overzicht op één plek te beleggen, kan transparant verantwoording worden afgelegd richting de stuurgroep.
- Kerngroep en transitieteam: op basis van de beschikbare capaciteit is het op dit moment niet uitvoerbaar voor partijen om deel te nemen aan de kerngroep en het transitieteam zoals dat in het conceptadvies werd voorgesteld. De aanbeveling is daarom om de kerngroep in stand te houden, waarbij N&M volwaardig lid wordt, en het ministerie van IenW wenst zich te laten vertegenwoordigen door LNV. De taken die de kerngroep nu uitvoert zal voor een deel kunnen worden overgedragen aan het onafhankelijke programmabureau. De kerngroep kan zich later in de tijd meer ontwikkelen naar een transitieteam zoals dat in het rapport van WeCR wordt voorgesteld.
- Onafhankelijk programmabureau en inzet betrokken partijen: Het inbrengen van een onafhankelijke ondersteunende functie kan de slagvaardigheid van het uitvoeringsprogramma versterken. Op één organisatie na, zien alle partijen de meerwaarde van een onafhankelijk programmabureau. Omdat dit de slagvaardigheid en effectiviteit van de governance in grote mate kan verhogen, maakt dit onderdeel uit van de nieuwe governance structuur. De gevraagde capaciteit en inzet van betrokken partijen is na de laatste consultatieronde aangepast.
- Indeling werkgroepen en trekkerschap: Op dit moment bestaan drie indelingen voor de werkgroepen: de huidige indeling (slide 5 van de bijlage), de indeling als bijlage bij het jaarplan 2021-2022 en het voorstel dat KPMG doet. In de governance doen wij een voorstel voor een indeling van werkgroepen, dit is een combinatie van de eerdere indeling door KPMG (op basis van de thema's in het uitvoeringsprogramma) en de bijlage bij het jaarplan. De randvoorwaarde voor de indeling van werkgroepen is een duidelijke opdrachtformulering per werkgroep, die wordt geaccordeerd in de stuurgroep. De keuze voor het trekkerschap per werkgroep is gemaakt op basis van beschikbare capaciteit, betrokkenheid en draagvlak bij de andere partijen.
- Aansluiting bij de context: het onafhankelijke programmabureau zal in de eerste fase verantwoordelijk zijn voor het aansluiten en informeren van overige partijen zoals IPO, Glastuinbouw en CBL, waar nuttig en gewenst door de stuurgroep. Beleidsontwikkeling, vertegenwoordiging in de internationale context en op de hoogte blijven van relevante onderzoeken blijft belegd bij LNV.

- Financiering: Betrokken partijen hebben dit jaar geen budget gereserveerd voor een bijdrage aan de governance, vanzelfsprekend wel voor de uitvoering van acties en de bijdrage die nu wordt geleverd door te participeren in het uitvoeringsvoeringsprogramma. Partijen geven aan beschikbare middelen liever te besteden aan acties, dan aan de governance. In het voorstel wordt daarom in eerste instantie gewerkt met een minimale onafhankelijke ondersteuning, in de vorm van het programmabureau.

Vervolgstappen:

De verwachting is dat, mits de stuurgroep positief beslist over het advies, de geoptimaliseerde governance in Q3 2021 in werking treden. Hiervoor moeten de volgende stappen ondernomen worden:

- Opdrachtformulering voor onafhankelijk programmabureau, gezamenlijk in de stuurgroep. Concept opdrachtformulering wordt gemaakt door LNV. Het programmabureau wordt ingericht voor een periode van één jaar. Aan het einde van deze periode wordt de werking van het programmabureau geëvalueerd, op basis van de evaluatie wordt besloten onafhankelijke ondersteuning wel/niet voort te zetten.
- Opdrachtformulering werkgroepen in de stuurgroep: trekkers formuleren de opdracht per werkgroep, inclusief gewenste betrokkenheid partijen, reikwijdte, acties en tijdlijnen. Stuurgroep accordeert deze opdrachten.
- Opdrachtformulering kerngroep in relatie tot het onafhankelijk programmabureau. Na aanstelling van het onafhankelijk programmabureau moeten samenwerkingsafspraken gemaakt worden tussen dit bureau en de huidige kerngroep.

Bijlage:

Presentatie voor de stuurgroep

Aan de leden van de stuurgroep van het Uitvoeringsprogramma toekomstvisie
gewasbescherming 2030

Directoraat-generaal Agro

Behandeld door

10.2.e

T 070 10.2.e

10.2.e @minInv.nl

Datum

27 mei 2021

Kenmerk

DGA / 21148667

Bijlage(n)

agenda

Omschrijving	Stuurgroep uitvoeringsprogramma toekomstvisie gewasbescherming 2030
Voorzitter	10.2.e
Notulist	10.2.e
Vergaderdatum en -tijd	2 juni 2021, 15.30 uur - 17.00 uur
Locatie	Via Webex

Vergaderpunten

1. Opening en vaststellen van de agenda
2. Verslag vorige vergadering d.d. 21 april 2021 (bijlage 0)
3. Mededelingen
Zie bijlagen 1, 1a en 2.
4. Governance (15.40 uur)
KPMG heeft het eindadvies over de governance opgeleverd (bijlage 3). De kerngroep heeft een aantal beslispunten voor de stuurgroep geïdentificeerd (bijlage 4). De stuurgroep wordt gevraagd daar over besluiten te nemen.
5. Jaarplan 2021-22 (16:20 u.)
De kerngroep heeft een inhoudelijk jaarplan (bijlage 5) en een toelichting (bijlage 6) opgesteld de stuurgroep wordt gevraagd met dit voorstel in te stemmen.
6. Nationaal Actieplan (16:40 u.)
Bespreken van het concept van het Nationaal Actieplan (bijlage 7, 8 en 9). U kunt op hoofdlijnen een reactie geven. Tot 14 juni 2021 kan aanvullend schriftelijk worden gereageerd naar 10.2.e [@minInv.nl](mailto:10.2.e@minInv.nl).
7. Rondvraag en sluiten (16.55 u.)

De volgende vergadering is 08-07-2021. Voor na de zomervakantie worden weer vergadering ingepland door LNV.

Stand van zaken opdrachten LNV

Opdracht	Opdrachtnemer	Stand van zaken	(Beoogde) einddatum
Governance	KPMG	afgerond	mei
Monitoring	n.t.b.	Offerte vraag uitgezet	n.t.b.
Economische prikkels	Ecorys	afroning	7 juni
Receptuursysteem	CLM	Afronding	7 juni
Inventarisatie lopende onderzoekstrajecten	ORG-ID	Afgerond	Mei*
Inventarisatie lopende pilotprojecten	LTO Projecten	gestart	30 juni
Staat van de Nederlandse Plantgezondheid	WUR	Offerte vraag uitgezet	n.t.b.
Inventarisatie innovatieve teeltconcepten	WUR	Offerte vraag uitgezet	n.t.b.
Onderzoek naar groeimmedia	WUR	Offerte vraag formuleren	n.t.b.
Inventarisatie land- en tuinbouw en natuur verbindende maatregelen	WUR	Offerte vraag formuleren	n.t.b.

- Rapport als bijlage 1a TKN bijgevoegd. Ligt ter bespreking bij Kerngroep.

27-05-2021

VAO gewasbeschermingsmiddelen

Op 20 mei jl. vond het VAO gewasbeschermingsmiddelen plaats in aanwezigheid van de minister van LNV en de staatssecretaris van IenW. Er zijn in het VAO verschillende moties ingediend door de verschillende partijen. Er is op 25 mei jl. gestemd over elf moties. Hiervan zijn er vier verworpen en 7 aangenomen. Hieronder staat een overzicht van de aangenomen moties inclusief de appreciatie van de minister of de staatssecretaris.

Kamerstuk 27858, nr. 538 – ingediend door D66

verzoekt de regering deze discrepantie weg te nemen en het maximale areaal voor kleine toepassingen voor de bedekte teelt naar 5.000 hectare en voor de onbedekte teelt naar 10.000 hectare te verhogen voor groene laagrisicogewasbeschermingsmiddelen,

Appreciatie

Ik snap de vraag achter de motie. Er loopt alleen op dit moment een gerechtelijke procedure over de vraag of we dit niet al te veel ruimte geven. Dat is op dit moment de feitelijke situatie. Als ik de motie zo mag interpreteren dat het verzoek is te bekijken of het ophogen van de areaalgrenzen effectief is voor het beoogde doel en wat de voor- en nadelen hiervan zijn, dan kan ik de motie oordeel Kamer geven. De heer De Groot knikt.

Kamerstuk 27858, nr. 539 – ingediend door D66 en CDA

verzoekt de regering om een apart loket bij het Ctgb in te richten waarbij groene laagrisicomiddelen voorrang krijgen,

Appreciatie

De tweede motie, die op stuk nr. 539, gaat over de voorrang voor de groene laagrisicomiddelen, en een apart team of loket hiervoor. Het Green Team bij het Ctgb maakt daar ook al werk van. In de motie wordt gevraagd om een apart loket. Ik vraag me af of dat de portee van de zaak zou moeten zijn, want het Green Team is juist heel goed geëquipeerd om die groene middelen te behandelen. In het algemeen is er een behoorlijk tekort aan specialistische kennis, ook in Nederland, om dit soort zaken goed en snel te kunnen beoordelen. Daar zit dus eigenlijk de bottleneck. Ik wil kijken wat ervoor nodig is om die laagrisicomiddelen makkelijker toegang te geven in de procedures en dergelijke, maar ik weet dus niet of dat dan per se met een nieuw loket is, omdat we dat Green Team al hebben. Maar is de essentie van de motie om te bezien wat we nog kunnen doen om hierin stappen vooruit te zetten? Als ik de motie op die manier mag uitleggen, kan ik die ook oordeel Kamer geven.

Kamerstuk 27858, nr. 540 – ingediend door D66 en CDA

verzoekt de regering om met de biologische sector, gemeenten en provincies te bekijken of het mogelijk is het aandeel biologische bloembollen en perkgoed dat afgenomen wordt door gemeenten en provincies te verhogen naar minimaal 25% binnen afzienbare tijd,

Appreciatie

Dan de biologische bollen en de gemeenten en de provincies. Over het algemeen gaan wij natuurlijk niet over het inkoopbeleid van de gemeenten en de provincies. Daar gaan zij zelf over. Ik vind het wel belangrijk dat we goed kijken hoe we ook dit kunnen stimuleren. Als ik de motie op stuk nr. 540 zo mag lezen dat ik bij VNG en IPO nadrukkelijk de mogelijkheid van biologische bollen en perkgoed onder de aandacht breng, dan kan deze motie oordeel Kamer krijgen. Ik zal er dan een brief over schrijven en dit in een gesprek nog eens benadrukken. Ook daar knikt de heer De Groot.

Kamerstuk 27858, nr. 545 – ingediend door GL en PvdA

verzoekt de regering om een langetermijnstudie naar de gezondheidsgevolgen van blootstelling aan bestrijdingsmiddelen te doen,

Appreciatie

Dan kom ik op de volgende motie van mevrouw Bromet, op stuk nr. 545. Het kabinet heeft al aangegeven om de mogelijkheden voor aanvullend gezondheidsonderzoek te bestuderen, ook in het licht van — daar is hij weer — het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030. Het RIVM is op dit moment bezig om die mogelijkheden in kaart te brengen. Ik wil uw Kamer daarover in het eerste kwartaal van 2022 kunnen informeren, want het RIVM heeft tijd nodig om het goed te kunnen bekijken. Het loopt dus eigenlijk al. Ik zou u desondanks willen vragen om de motie aan te houden, want pas als we de mogelijkheden van het RIVM hebben, kunnen we goed beoordelen of dat onderzoek meerwaarde heeft en hoe we het precies zouden kunnen doen. Ik heb die stukken van de RIVM wel nodig om dat goed te kunnen beoordelen. Dus ik zou willen vragen om de motie aan te houden, waarbij ik opmerk dat we dus al bezig zijn om te kijken hoe we het zouden kunnen doen.

Mevrouw **Bromet** (GroenLinks):

De motie vraagt niet om de manier aan te geven waarop het onderzoek gedaan gaat worden, maar om aan te geven dat er een onderzoek komt. Ik zou dus eigenlijk uit de woorden van de minister kunnen opmaken dat het onderzoek er komt, aangezien er al gedacht wordt over de manier waarop het onderzoek gaat plaatsvinden. Klopt dat?

Minister **Schouten**:

Ik heb aangegeven de mogelijkheden voor dat aanvullende onderzoek te zullen bestuderen. Ik heb aan het RIVM gevraagd wat de mogelijkheden zijn, op welke termijnen je dingen kunt krijgen en cetera et cetera. Met andere woorden, wat kan er technisch? Ik overzie dat nu nog niet, want anders had ik dat niet aan het RIVM gevraagd. Die informatie heb ik wel nodig om goed te kunnen beoordelen wat dat langjarige onderzoek zou behelzen, wat het gaat kosten, wat de technische mogelijkheden zijn en hoe lang het gaat duren. Dat moet natuurlijk allemaal mee worden genomen in die weging. Dat is de achtergrond van mijn antwoord. De bouwstukken worden dus geleverd, maar het definitieve besluit moet wel *dán* worden genomen. Dan moet ik haar ontraden.

Kamerstuk 27858, nr. 547 – ingediend door VVD, CU, BBB en CDA

verzoekt de regering in gesprek met de sector te komen tot een werkbaar alternatief voor het gebruik van neonicotinoïden door bietentelers, en de Kamer daarover zo spoedig mogelijk te informeren,

Appreciatie

an de motie van de heer Van Campen op stuk nr. 547 over de neonicotinoïden, een onderwerp dat een vrij lange historie en geschiedenis kent. Neonicotinoïden zijn in Europa verboden, maar het klopt dat er ontheffingen afgegeven kunnen worden door lidstaten, onder andere vanwege een landbouwkundige noodzaak. Ik ben er geen voorstander van om met allerlei ontheffingen te werken, omdat je dan inderdaad een ongelijk speelveld krijgt. Een besluit dat we in Europa nemen is uiteindelijk ook gewoon een besluit. Daar moet je dan ook gewoon met z'n allen invulling aan geven, is mijn opvatting. Dat doen wij ook. Wij hebben dus geen ontheffing gegeven voor neonicotinoïden in de bietenteelt.

Het verzoek is om in gesprek met de sector te komen tot een werkbaar alternatief voor het gebruik van neonicotinoïden. Ik zou eigenlijk willen vragen of de sector dit zelf in kan brengen bij het Uitvoeringsprogramma Gewasbescherming 2030. Daar zitten mogelijkheden in om dit soort vragen te stellen en dit soort zaken door te gaan voeren. Ik zou het dus eigenlijk willen omdraaien. Laat de sector dit zelf doen. Dan hoef ik de sector niet om een alternatief te gaan vragen, maar biedt de sector zich gewoon zelf aan. Dan is er ruimte in dat programma om ook te kijken naar die alternatieven. Als ik die motie in dat licht mag lezen, dan kan ik haar oordeel Kamer geven. Ik heb zomaar het vermoeden dat ze wel langs zullen komen voor een alternatief. Met deze uitleg dus oordeel Kamer.

Kamerstuk 27858, nr. 548 – ingediend door VVD, CDA, BBB en CU

verzoekt de regering, de informatie- en voorlichtingspositie van de aanpak onder te brengen bij het Kennis- en Adviescentrum Dierplagen (KAD),

Appreciatie

Ik weet zeker dat de heer Van Campen het met mij eens is dat voorlichting aan burgers objectief, betrouwbaar en goed onderbouwd moet zijn. Het is dan ook een bewuste keuze geweest om die te beleggen bij een volledig onafhankelijke partij als Milieu Centraal, die gespecialiseerd is in de voorlichting aan burgers. Maar uiteraard staat niks de samenwerking met private partijen, die ook hele specifieke kennis kunnen hebben, in de weg. Ik heb inderdaad vernomen dat Milieu Centraal en het Kennis- en Adviescentrum Dierplagen goed met elkaar in contact staan, maar de primaire verantwoordelijkheid blijft bij Milieu Centraal. Maar het is wel belangrijk dat goed gebruik wordt gemaakt van de kennis die er is. Ik ontraad dus de motie, maar ik denk dat in die samenwerking goed gebruik kan worden gemaakt van de kennis die er is bij dat kennis- en adviescentrum.

De heer Van Campen (VVD):

Dat kennis- en adviescentrum is een organisatie waarmee ook in de gemeenten en de provincies enorm veel wordt gewerkt. Er wordt veel gewerkt met overheden, ook in de dienstverlening richting bedrijven en burgers. Kan de staatssecretaris aangeven op welke wijze die samenwerking en de kennis en expertise van het kennis- en adviescentrum wordt benut? Ik kan me voorstellen dat dat misschien niet op dit moment kan, maar dat ze ons die informatie op een later moment doet toekomen. Ik ben daar wel nieuwsgierig naar.

Staatssecretaris Van Veldhoven-van der Meer:

Ik ben graag bereid om in een volgende brief wat nader in te gaan op de wijze waarop die samenwerking in de praktijk plaatsvindt. Misschien is dat een praktische oplossing. Dan ontraad ik dus deze motie.

Kamerstuk 27858, nr. 549 – ingediend door CDA, CU, VVD en D66

verzoekt de regering om samen met de NVWA en andere betrokken partijen een plan van aanpak op te stellen om de criminele handel in illegale gewasbeschermingsmiddelen aan banden te leggen, en de Kamer hierover in het najaar van 2021 te informeren;

verzoekt de regering bij het opstellen van dit plan in ieder geval aandacht te besteden aan verruiming van inspectie- en handhavingsmogelijkheden, capaciteit bij de controlerende instanties en de mogelijkheden voor zwaardere straffen,

Appreciatie

Hij vraagt ook om met de NVWA en andere betrokken partijen een plan van aanpak voor de criminele handel op te stellen. Ik deel zijn zorgen over de illegale handel in gewasbeschermingsmiddelen. Dat is een absoluut no-go, ook vanwege de risico's voor mens, dier en milieu. Wij hebben daarop al een aantal stappen gezet. Bij de NVWA gebeurt dat altijd risicogericht. Er moeten keuzes gemaakt worden en dan kijken we ook waar de grootste risico's zitten. Dat heeft er helaas — of anderszins, het is net hoe je het duidt — ook toe geleid dat er ongeveer 300 ton illegale biociden en gewasbeschermingsmiddelen in beslag zijn genomen en vernietigd in de periode 2015-2019. Er gebeurt dus al wel het een en ander.

Ik zal uw Kamer, in lijn met de motie, informeren over wat de NVWA samen met de Douane en andere organisaties precies al doet op het gebied van deze illegale handel, zowel bij de telers als bij de handelsorganisatie. We zullen ook kijken wat er verder nodig is om deze handel nog actiever te kunnen opsporen. Met die uitleg kan ik de motie oordeel Kamer geven.

15c

Verkenning
governancestructuur
Uitvoeringsprogramma
Toekomstvisie
gewasbescherming 2030

Eindrapport
Referentie: 21.A2000021697

—
VERTROUWELIJK

KPMG Advisory N.V.

Laan van Langerhuize 1
1186 DS Amstelveen

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Ter attentie van 10.2.e
Per e-mail

Amstelveen, 6 mei 2021

Betreft: Verkenning governancestructuur Uitvoeringsprogramma
Toekomstvisie Gewasbescherming 2030'

Geachte 10.2.e ,

In overeenstemming met de opdrachtbevestiging van 2 december 2020 in navolging van onze offerte met referentie 21.A2000021697, doen wij u hierbij ons rapport toekomen met het advies voor de inrichting van de governance van het 'Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030'.

Wij willen u erop wijzen dat ons definitieve schriftelijke rapport voorrang krijgt boven eerder gedeelde concepten, alle voorafgaande mondelinge, voorlopige of tussentijdse rapporten en presentaties.

De 'opmerkingen vooraf' zoals hierna opgenomen, dienen gelezen te worden in samenhang met dit rapport.

Deze rapportage is bedoeld voor u als opdrachtgever. KPMG aanvaardt geen aansprakelijkheid van derden voor het gebruik van deze rapportage.

Deze rapportage mag niet met derden (buiten de stuurgroep) gedeeld worden zonder schriftelijke toestemming van KPMG.

Graag bedanken wij de leden van de stuurgroep en betrokken medewerkers voor het delen van hun inzichten en hun deelname aan de werksessie op 9 maart. Tevens bedanken we het ministerie van LNV voor de prettige afstemming bij het verrichten van onze werkzaamheden.

Hoogachtend,

10.2.e

Partner, KPMG Advisory N.V.

Opmerkingen vooraf

- Onze werkzaamheden zijn aangevangen op 2 december 2020 en op 4 mei afgerond. Ons rapport is gebaseerd op eerdere aanbevelingen over de governance, de interviews en een schriftelijke ronde met stakeholders, de werksessie op 9 maart en beschikbare documentatie. We hebben het rapport niet aangepast naar aanleiding van gebeurtenissen of aangeleverde suggesties van na 27 april.
- De informatie in dit rapport is gebaseerd op bureau-onderzoek op basis van beschikbare documentatie, de interviews en schriftelijke ronde met stakeholders en de werksessie op 9 maart en weerspiegelt onze zienswijze daarop per 4 mei 2021. Bij het opstellen van dit rapport hebben wij vertrouwd op de juistheid en volledigheid van deze informatiebronnen, zonder deze onafhankelijk te hebben geverifieerd. Wij aanvaarden geen aansprakelijkheid voor dergelijke informatie.
- De aard van de werkzaamheden houdt in dat wij geen accountantscontrole, beoordelingsopdracht of andere assurance opdracht hebben uitgevoerd. Daarom kan aan dit rapport geen zekerheid met betrekking tot de getrouwheid van financiële of andere informatie worden ontleend.
- Ons advies in dit rapport is uitsluitend gebaseerd op de overeengekomen werkzaamheden en de uitkomsten daarvan.

Inhoudsopgave

	Pagina
Managementsamenvatting	5
1. Inleiding	8
2. Werkwijze	12
3. Huidige governance	14
4. Bouwstenen voor de governance	17
5. Voorgestelde governancestructuur	32
6. Aanbevelingen voor het vervolg	52
Bijlagen	56
I Detailoverzicht van de voorgestelde governance	55
II De gewogen uitgangspunten voor de governance	61
III Werkgroepen zoals voorgesteld door de kerngroep in het kader van het jaarplan 2021 – 2022	63
IV Toelichting per gremium in de uiteindelijke governance	64

Managementsamenvatting

Managementsamenvatting (1/2)

Het uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030: samenwerken aan alternatieven, vooruitlopend op wet- en regelgeving

In april 2019 deelde de minister van LNV de 'Toekomstvisie gewasbescherming 2030'. De visie beoogt een trendbreuk te initiëren in het denken en handelen over gewasbescherming door het centraal stellen van weerbare planten en teeltsystemen, een sterkere verbinding tussen land- en tuinbouw en natuur en een gewasbescherming nagenoeg zonder emissies. Veertien partijen hebben de visie onderschreven en het uitvoeringsprogramma bestuurlijk geaccordeerd. Zij werken in verschillende samenstellingen samen binnen het uitvoeringsprogramma om de gestelde resultaten te bereiken, vooruitlopend op wet- en regelgeving.

KPMG is gevraagd een advies uit te brengen over de governance

De huidige governance is organisch tot stand gekomen, de partijen die samenwerken in het kader van de toekomstvisie gewasbescherming zijn in de governance gelijkwaardig. De samenwerking in het uitvoeringsprogramma is uitdagend vanwege het aantal betrokken partijen, hun belangen en het gebrek aan (hiërarchische) sturing. Betrokkenen merken dat de huidige governance niet altijd effectief of slagvaardig is. Daarom is KPMG gevraagd een advies uit te brengen over de governance van het uitvoeringsprogramma.

Dit advies combineert het resultaat van recent onderzoek met eerdere inzichten die over de governance van het uitvoeringsprogramma zijn uitgebracht

Voorliggende verkenning naar de governance voor het uitvoeringsprogramma staat niet op zichzelf, maar sluit aan bij werkzaamheden die eerder in dit kader zijn uitgevoerd. Tegelijkertijd heeft het onderzoek aanvullende zienswijzen ten aanzien van de

governance opgehaald. Dit resulteert in de volgende factoren die bepalend zijn voor de governance.

- Doelen en uitgangspunten: In het uitvoeringsprogramma zijn drie strategische doelen opgenomen. De governance moet deze strategische doelen dienen. Ook is tijdens onderhavig onderzoek een eerste lijst van punten overeengekomen waar stakeholders het over eens zijn. Deze lijst met uitgangspunten vloeit voort uit de werksessie en de (telefonische en schriftelijke) consultatieronde met alle stakeholders.
- Knelpunten: In het onderzoek zijn, in samenspraak met de stakeholders, meerdere knelpunten geïdentificeerd. De governance beoogt een oplossing te bieden voor de huidige ervaren knelpunten in de governance.
- Elementen uit eerdere adviezen: De verkenning naar de governance voor het uitvoeringsprogramma staat niet op zichzelf, maar sluit aan bij werkzaamheden die eerder in dit kader zijn uitgevoerd. Op deze manier wordt de samenhang met aanpalende beleidsterreinen bewaakt en gaat eerder opgedane kennis niet verloren.
- Discussiepunten: Het uitvoeringsprogramma kent veel stakeholders, die verschillende voorkeuren en, soms tegengestelde, belangen en standpunten hebben. Dit leidt tot discussiepunten waar richting in moet worden gekozen.

Advies KPMG: richt een eenvoudige, inclusieve en slagvaardige governance in

Op basis van de inzichten uit het onderzoek en met inachtneming van alle bouwstenen adviseren we een eenvoudige, inclusieve en slagvaardige governance.

Managementsamenvatting (2/2)

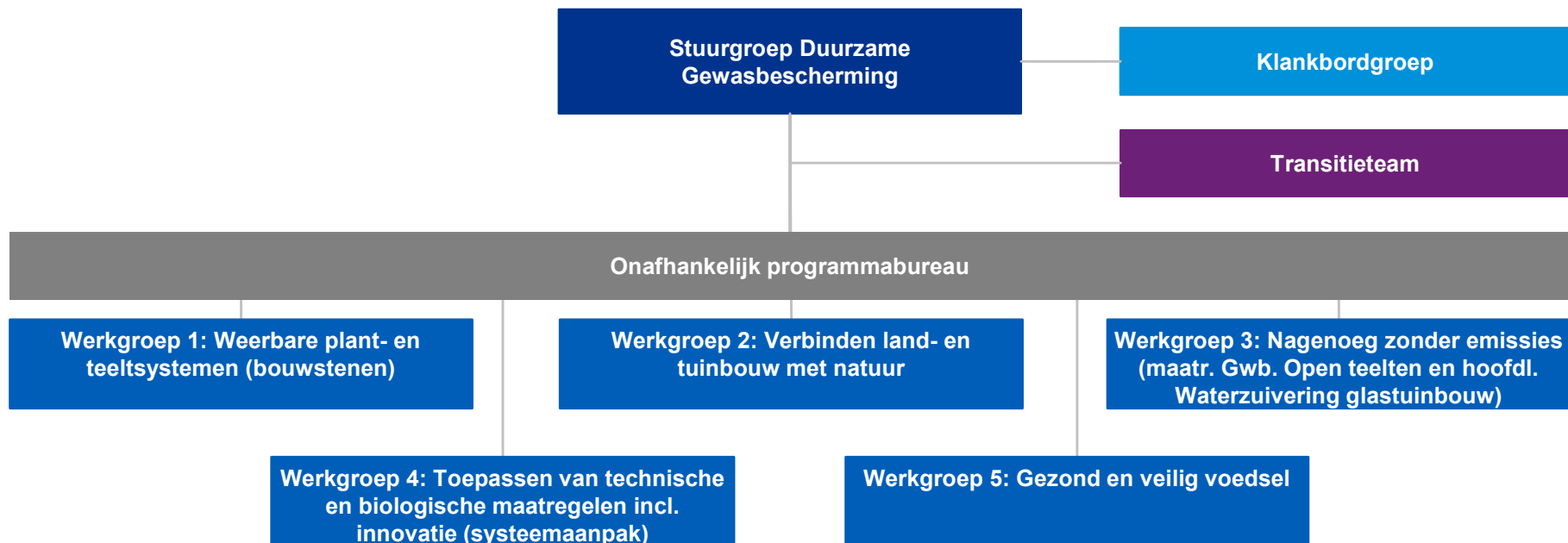
Deze governance garandeert brede betrokkenheid van partijen en ondersteunt tegelijkertijd de beoogde transitie. Daarom stellen wij een compacte governance voor, met een beperkt aantal gremia die allen een afgebakende taak en verantwoordelijkheid hebben:

- De stuurgroep bepaalt de koers van het programma.
- De klankbordgroep vertegenwoordigt de stem van partijen die in de huidige governance niet vertegenwoordigd zijn.
- Het transitieteam zorgt voor aansluiting op de context.
- Het onafhankelijke programmabureau draagt zorg voor de

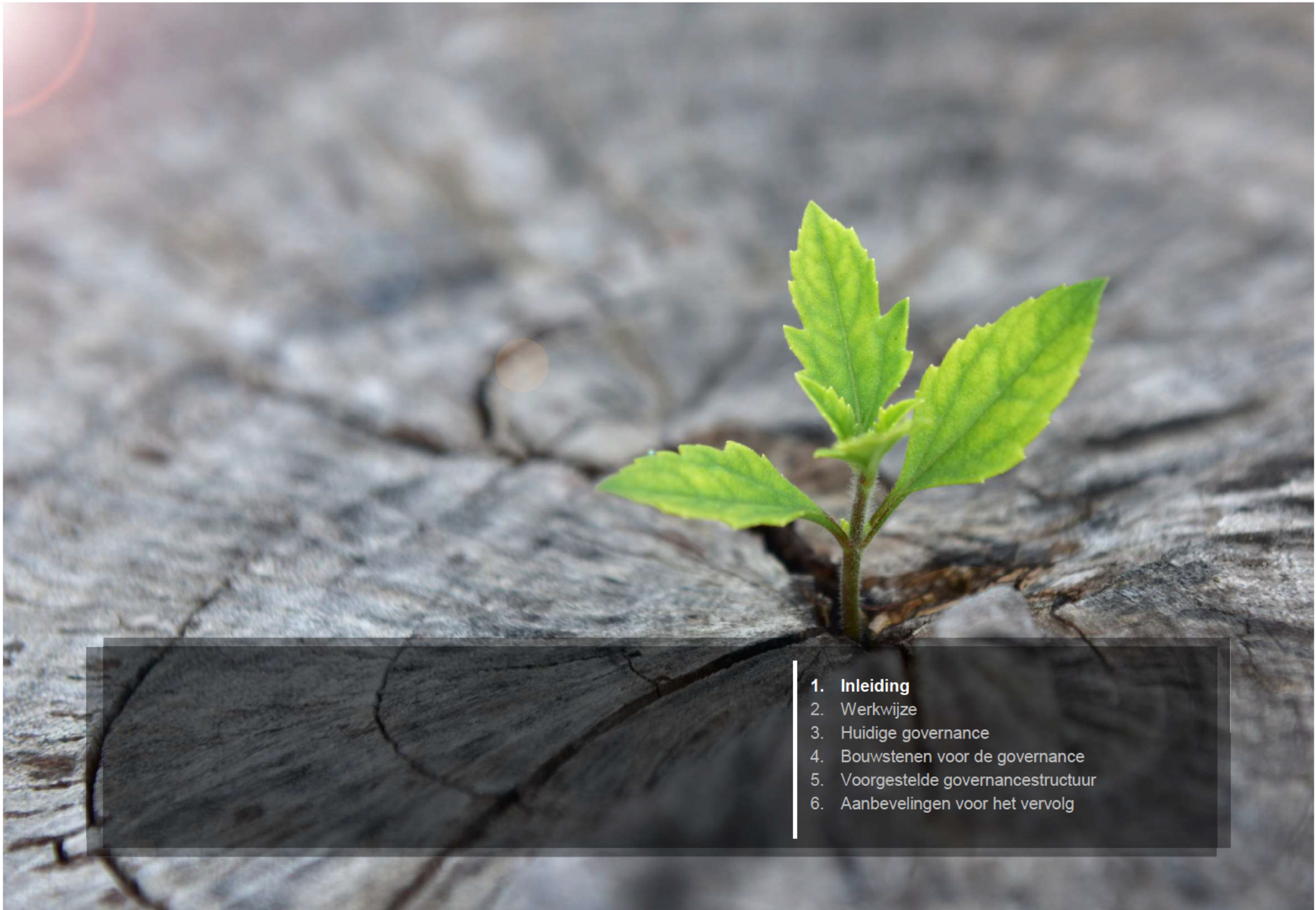
ondersteuning van het programma en de monitoring.

- De werkgroepen coördineren de uitvoering van de acties.

Onderstaand vindt u een visueel overzicht van de voorgestelde governance. De governance wordt gekenmerkt als eenvoudig omdat die slechts een beperkt aantal gremia kent en heldere (rapportage)lijnen. De inclusiviteit van de voorgestelde governance vloeit voort uit brede betrokkenheid van de partijen op meerdere niveaus van de governance. De slagvaardigheid komt voort uit heldere afspraken en monitoring op acties en de effecten.

Figuur 1. Visueel overzicht van de voorgestelde governance op hoofdlijnen

1. **Inleiding**
2. Werkwijze
3. Huidige governance
4. Bouwstenen voor de governance
5. Voorgestelde governancestructuur
6. Aanbevelingen voor het vervolg

1. Inleiding

Het uitvoeringsprogramma biedt een kompas voor de transitie naar duurzame gewasbescherming waarbij de teler centraal staat

Het uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030: samenwerken aan alternatieven in de transitie naar duurzame gewasbescherming met economisch perspectief

Er is maatschappelijke en politieke zorg over de belasting van mens, dier en milieu door het gebruik van bepaalde (groepen) gewasbeschermingsmiddelen in voedsel, voedergewassen en de sierteelt.

Daarom deelde de minister van LNV de 'Toekomstvisie gewasbescherming 2030, naar weerbare plant- en teeltsystemen en Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten' met de Tweede Kamer in april 2019. Deze komt voort uit de LNV-visie op kringlooplandbouw. De visie beoogt een trendbreuk te initiëren in het denken en handelen over gewasbescherming, door het centraal stellen van weerbare plant- en teeltsystemen en een sterkere verbinding tussen land- en tuinbouw en natuur.

De visie is dat in 2030 land- en tuinbouw in Nederland uit een duurzame productie bestaat waarin ziekten en plagen minder kans krijgen en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zoveel mogelijk wordt voorkomen. De daadwerkelijke verandering moet bij de teler plaatsvinden. De transitie naar een duurzame gewasbescherming vindt plaats met een economisch perspectief, wat belangrijk is voor de telers. Dat betekent dat het voor telers economisch rendabel moet zijn om mee te doen in de transitie.

De gezamenlijke ambitie van stakeholders is dat Nederland toonaangevend in de wereld wordt op het gebied van duurzame gewasbescherming en dat dit een business model is waarmee de Nederlandse telers en partijen in de keten zich op de internationale markt onderscheiden.

Het 'Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030', bouwt voort op deze ambitie.

De visie is in het uitvoeringsprogramma op hoofdlijnen uitgewerkt in drie strategische doelen:

1. Plant- en teeltsystemen zijn weerbaar;
2. Land- en tuinbouw en natuur zijn met elkaar verbonden;
3. Nagenoeg zonder emissies naar het milieu en nagenoeg zonder residuen op producten.

De visie en het uitvoeringsprogramma zijn door de betrokken partijen bestuurlijk geaccordeerd in september 2020.

1. Inleiding

De veertien partijen in het uitvoeringsprogramma hebben samen veel bereikt, maar het programma loopt ook tegen uitdagingen aan

De eenvoud en slagvaardigheid van de huidige governance staat ter discussie

In het uitvoeringsprogramma werken veertien partijen samen in een governance die organisch tot stand is gekomen. Partijen zijn bijvoorbeeld betrokken geraakt vanuit eerdere deelname aan andere overleggen.

De afgelopen jaren hebben deze partijen samengewerkt aan de totstandkoming van de visie en het uitvoeringsprogramma. Na bestuurlijke goedkeuring in september 2020 zijn de veertien partijen begonnen met de vertaling van visie naar acties op de korte, middellange en lange termijn. Zij werken in verschillende samenstellingen (werkgroepen, kerngroep, stuurgroep) samen om de gestelde resultaten te bereiken.

Hoewel de afgelopen jaren veel bereikt is door de betrokken partijen, loopt het uitvoeringsprogramma ook tegen uitdagingen aan; de governancestructuur is onvoldoende slagvaardig en effectief, en er wordt onvoldoende gestuurd op de gestelde resultaten.

Gelijkwaardigheid tussen partijen en gebrek aan (financiële sturing maakt dat het behalen van resultaten op samenwerking gebaseerd is

De partijen die samenwerken in het kader van de toekomstvisie gewasbescherming zijn in de governance gelijkwaardig. Er bestaat geen hiërarchische sturingsrelatie¹ tussen partijen, met uitzondering van de relatie tussen LNV en het agentschap NVWA. Er vindt ook geen financiële sturing plaats, partijen dragen allemaal bij aan de realisatie van de doelen uit het uitvoeringsprogramma. Daardoor ontbreekt expliciete sturing in het programma.

De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) is politiek verantwoordelijk, het ministerie is verantwoordelijk voor het behalen van beleidsdoelstellingen. Echter, het ministerie heeft bewust geen sturende rol in het uitvoeringsprogramma.

Om de doelstellingen uit het Uitvoeringsprogramma te bereiken is (incidenteel) geld beschikbaar. Deelnemers dragen bij door capaciteit beschikbaar te stellen, hierop vindt geen (financiële) sturing plaats.

Figuur 2. Partijen die het uitvoeringsprogramma bestuurlijk geaccordeerd hebben

1: Onder hiërarchische sturing wordt de verhouding tussen een politiek principaal die de verantwoordelijkheid draagt voor het handelen binnen de organisatie en een apparaat dat een dienende en uitvoerende rol heeft verstaan.

KPMG is gevraagd een verkenning te doen naar een mogelijke effectieve en slagvaardige governancestructuur voor het uitvoeringsprogramma

Het uitvoeringsprogramma zoekt naar een slagvaardige governancestructuur

De deelnemers in het uitvoeringsprogramma zoeken naar een eenvoudige en slagvaardige governancestructuur, welke het uitgangspunt van gelijkwaardigheid in stand houdt. Het uitgangspunt gelijkwaardigheid staat, naast een aantal andere punten voor de aansturing van transitieproces, beschreven in het Uitvoeringsprogramma. Hier is tevens opgenomen hoe de uitvoering van dit programma zal worden opgezet. De bedoeling is dat deze structuur gezamenlijk door de betrokken partijen wordt opgesteld.

Door Wageningen Economic Research is al een eerste advies ten aanzien van de governance van het uitvoeringsprogramma opgesteld

Wageningen Economic Research (WEcR) heeft een ex-ante evaluatie uitgevoerd van het eindconcept van het uitvoeringsprogramma waarbij tevens naar de governancestructuur is gekeken. De belangrijkste aanbeveling voor de governancestructuur is om een transitieteam te benoemen. Dit team zal gedurende de transitieperiode verantwoordelijk zijn voor de dagelijkse uitvoering. Een stuurgroep is daarbij eindverantwoordelijk.

KPMG is gevraagd een advies te geven over de inrichting van de governancestructuur

Voortbouwend op het werk dat door het uitvoeringsprogramma en door WEcR reeds is ondernomen, is KPMG gevraagd een advies te geven over de inrichting van de sturing structuur (governance) die voor de aansturing van het transitieproces en de uitvoering van dit uitvoeringsprogramma moet worden opgezet.

Het doel daarbij is het komen tot een advies met daarin de mogelijke opties voor een eenvoudige en slagvaardige governancestructuur en waarmee inzicht wordt geboden in:

- Hoe de governancestructuur van het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030 eruit kan komen te zien;
- Opties voor een eenvoudige en slagvaardige governancestructuur in een omgeving met een complex stakeholderveld en met een langdurig transitietraject.
- Of er in de beoogde governancestructuur samengewerkt kan worden met een extern bureau, die coördinerende en organisatorische taken uit handen kan nemen, en welke taken zo'n bureau dan op zich zou kunnen nemen.

Opzet van het rapport

Het verloop en de uitkomsten van deze verkenning zijn samengevat in voorliggend rapport. Het rapport is op de volgende manier opgebouwd:

- Hoofdstuk 2 gaat in op de werkwijze om tot een advies voor de governancestructuur te komen.
- Hoofdstuk 3 gaat in op de huidige governance, de probleemanalyse en de uitgangspunten.
- Hoofdstuk 4 gaat in op de afweging van belangen en overwegingen.
- Hoofdstuk 5 beschrijft de voorgestelde governancestructuur en de stappen daar naartoe.
- Hoofdstuk 6 gaat in op de aanbevelingen voor het vervolg.

1. Inleiding
2. **Werkwijze**
3. Huidige governance
4. Bouwstenen voor de governance
5. Voorgestelde governancestructuur
6. Aanbevelingen voor het vervolg

De verkenning is uitgevoerd aan de hand van vier stappen, het resultaat is een advies over de inrichting van de governance van het uitvoeringsprogramma

De onderzoeksaanpak is tot stand gekomen op basis van het voorstel van KPMG en aanvullingen vanuit de stuurgroep. Dit resulteerde in een onderzoeksaanpak met vier stappen. De vier stappen zijn hieronder kort toegelicht.

1. In de eerste stap is het onderzoek voorbereid

De eerste stap bestond uit het voorbereiden van het onderzoek door middel van een kick-off met opdrachtgever en een toelichting van de onderzoeksaanpak aan de stuurgroep van het uitvoeringsprogramma. Tijdens de eerste onderzoeksfase is de aanpak besproken met de stuurgroep. Vervolgens is de feedback van de stuurgroep verwerkt in de onderzoeksaanpak. Na de instemming van de stuurgroep zijn interviews met alle stakeholders gepland.

2. In de tweede stap stonden informatieverzameling en analyse centraal

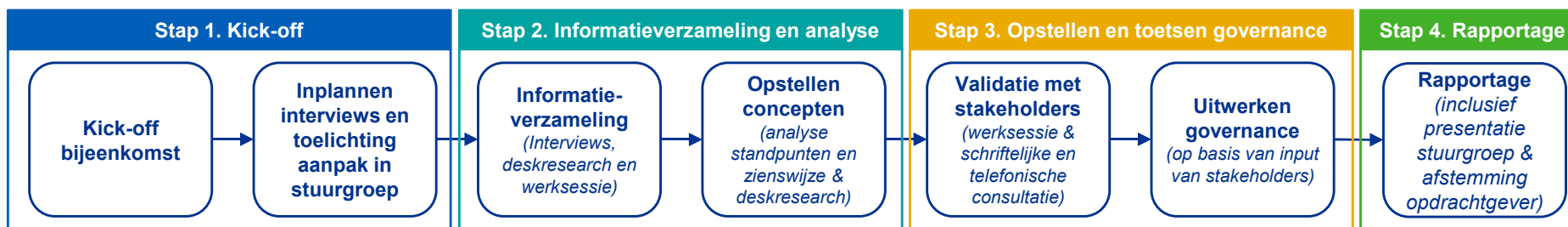
In de tweede stap is de beschikbare informatie verzameld en de huidige governance geanalyseerd op basis van deskresearch en interviews met stakeholders. Tijdens de interviews was onder meer aandacht voor de standpunten, belangen en zienswijzen ten aanzien van de governance vanuit de stakeholders.

3. In stap drie is de governance in concept uitgewerkt en getoetst met de stakeholders

De uitkomsten uit de deskresearch en de interviews met stakeholders zijn bij elkaar gebracht. Het resultaat daarvan was een eerste analyse van de knelpunten, uitgangspunten en mogelijke scenario's voor de governance. Initieel zijn daarvoor drie 'extreme' scenario's uitgewerkt. Deze scenario's zijn tijdens de werksessie in maart voorgelegd aan de stakeholders. Op basis van de feedback uit de werksessie is één voorstel voor de governance uitgewerkt. Dat voorstel is getoetst bij de stakeholders tijdens een deels schriftelijke, deels telefonische consultatieronde. De uitkomsten uit deze consultatieronde zijn verwerkt in de voorgestelde governance. Deze voorgestelde versie van de governance is in de stuurgroep in april gepresenteerd. Laatste detailwijzigingen uit de stuurgroepbijeenkomst zijn meegenomen om te komen tot de finale versie van de governance in dit rapport.

4. In stap vier is het eindrapport opgesteld

Tot slot is de governance uitgewerkt en beschreven in voorliggend rapport, inclusief aanbevelingen voor het vervolg. Het eindrapport is opgeleverd aan opdrachtgever.

Figuur 3. Schematische weergave van de aanpak

1. Inleiding
2. Werkwijze
- 3. Huidige governance**
4. Bouwstenen voor de governance
5. Voorgestelde governancestructuur
6. Aanbevelingen voor het vervolg

3. Huidige governance

In de huidige governancestructuur zijn stakeholders vertegenwoordigd op meerdere niveaus

Figuur 4. Visuele weergave van de huidige governance

De huidige governance kenmerkt zich door brede vertegenwoordiging van de stakeholders

Op basis van documentatie uit het uitvoeringsprogramma en gesprekken met betrokkenen is de huidige governance inzichtelijk gemaakt. De huidige governance bestaat uit meerdere gremia:

- Stuurgroep Duurzame Gewasbescherming: de stuurgroep geeft sturing aan de uitvoering van het uitvoeringsprogramma en het bereiken van de doelen uit de Toekomstvisie. Hierin zijn alle veertien partijen vertegenwoordigd.
- Kerngroep: de kerngroep werkt het jaarplan 2021 uit, met een doorkijkje naar 2022. De kerngroep adviseert de stuurgroep. De kerngroep draagt tevens zorg voor de begeleiding van de sub-

werkgroepen. Agrodiss, Artemis, LTO, LNV, Nefyto en lenW zijn hierin vertegenwoordigd. N&M is agendalid.

- Eerste ring: in de eerste ring zijn partijen vertegenwoordigd die geen lid zijn van de kerngroep. Dit zijn Fedecom, Vewin, Cumela, Ctgb, UvW, NVWA en Plantum. De eerste ring ondersteunt de kerngroep wanneer nodig.
- Werkgroepen: de actieve werkgroepen behandelen onderdelen uit het uitvoeringsprogramma. Ook ondersteunen zij de stuurgroep, door de voorbereiding van inhoudelijke beslisapunten.

De figuur hierboven geeft de huidige governance schematisch weer.

3. Huidige governance

Deze governancestructuur is organisch tot stand gekomen en is niet formeel vastgelegd of gedocumenteerd

De huidige governancestructuur is organisch tot stand gekomen

De huidige governance is organisch tot stand gekomen. Partijen zijn bijvoorbeeld betrokken geraakt vanuit eerdere deelname aan andere overlegstructuren. Er lijkt geen bewuste keuze te zijn gemaakt in de partijen die betrokken zijn bij het uitvoeringsprogramma.

De betrokken partijen werken in verschillende samenstellingen samen om de gestelde resultaten te bereiken. Partijen zijn daarin gelijkwaardig aan elkaar, er is geen sprake van sturingsrelaties tussen partijen.

Hierdoor is onvoldoende expliciet welke rol partijen hebben in de huidige governancestructuur, hoe op resultaten gestuurd wordt of wie op deze resultaten stuurt.

Zaken zijn niet of deels gedocumenteerd

De betrokkenheid van partijen en de rol die zij vervullen is niet formeel vastgelegd. De reikwijdte, opdracht en het mandaat van de stuurgroep, kerngroep en werkgroepen is niet gedocumenteerd. Dit leidt onder meer tot een aantal punten waarop de stakeholders van mening verschillen en onduidelijkheid over de governance. Deze punten zijn in hoofdstuk 4 nader uitgewerkt.

1. Inleiding
2. Werkwijze
3. Huidige governance
4. **Bouwstenen voor de governance**
5. Voorgestelde governancestructuur
6. Aanbevelingen voor het vervolg

Op basis van onze analyse van de huidige situatie onderscheiden we meerdere factoren die van invloed zijn op de governance

Het uitvoeringsprogramma heeft een brede ambitie die uiteenvalt in drie doelen. Stakeholders hebben tijdens deze verkenning uitgangspunten opgesteld waar de governance aan moet voldoen. In de huidige governance is een aantal knelpunten onderkend. Daarnaast heeft het uitvoeringsprogramma meerdere adviezen ontvangen.

Een ontwerp voor de governance dient rekening te houden met al deze factoren die van invloed zijn. Het is uitdagend om een governancestructuur voor te stellen die volledig tegemoet komt aan alle voorkeuren van stakeholders. Tegelijkertijd is het zaak dat de governance eenvoudig is en slagkracht heeft. Daarom zijn een aantal keuzes gemaakt, onder meer op basis van onze ervaring met soortgelijke vraagstukken. De belangrijkste overwegingen worden als discussiepunten toegelicht. In hoofdstuk 5 gaan we vervolgens in op de wijze waarop de factoren uit dit hoofdstuk een plek hebben in de governance en welke keuzes er zijn gemaakt.

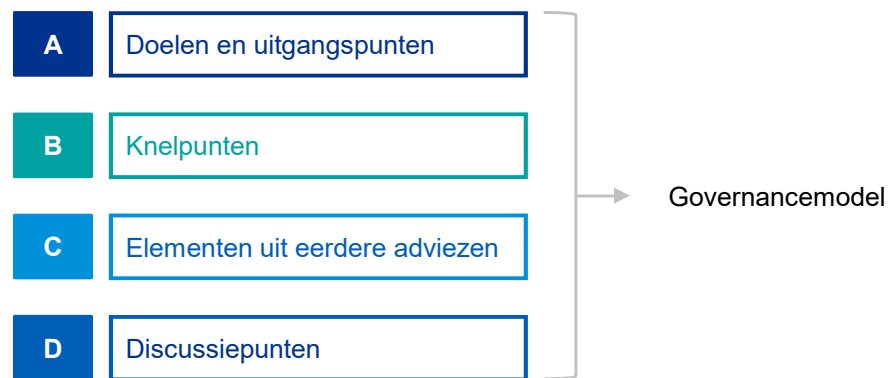
We onderscheiden vier typen bouwstenen in de governance:

- A. Doelen en uitgangspunten:** In het uitvoeringsprogramma zijn drie strategische doelen opgenomen. De governance moet deze strategische doelen dienen. Ook is tijdens onderhavig onderzoek een lijst overeengekomen van punten waar stakeholders het over eens zijn. Deze uitgangspunten vloeien voort uit de werksessie en de (telefonische en schriftelijke) consultatieronde met alle stakeholders. Dit zijn de doelen en uitgangspunten.
- B. Knelpunten:** In het onderzoek zijn, in samenspraak met de stakeholders, meerdere knelpunten geïdentificeerd. De governance beoogt een oplossing bieden voor de huidige problemen in de governance.

C. Elementen uit eerdere adviezen: Het onderzoek naar de governance voor het uitvoeringsprogramma staat niet op zichzelf, maar sluit aan bij werkzaamheden die eerder in dit kader zijn uitgevoerd. De eerdere adviezen bieden een goede basis voor een verdere uitwerking van de governancestructuur. Concreet sluit dit onderzoek – naast de uitgangspunten die in de Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 zijn vastgelegd - aan bij het rapport van WEcR: een transitieteam maakt onderdeel uit van de voorgestelde governancestructuur. Ook heeft de governance van het Tuinbouwakkoord als inspiratie gediend voor het voorgestelde governancemodel.

D. Discussiepunten: Het uitvoeringsprogramma kent veel stakeholders, die verschillende voorkeuren en, soms tegengestelde, belangen en standpunten hebben. Dit leidt tot discussiepunten.

In de slides die volgen wordt bovenstaande verder uitgewerkt en toegelicht. Het hoofdstuk sluit af met een overzicht van alle bouwstenen.

Figuur 5. Bouwstenen voor de governance

A. Doelen en uitgangspunten

De gemeenschappelijke visie van het uitvoeringsprogramma geeft richting voor de toekomst en biedt een gezamenlijk kompas om daar te komen. De visie is door het programma op hoofdlijnen uitgewerkt in drie strategische doelen. Deze drie doelen vormen de eerste bouwstenen voor de governance:

1. **Plant- en teeltsystemen zijn weerbaar.**
2. **Land- en tuinbouw en natuur zijn met elkaar verbonden.**
3. **Nagenoeg zonder emissies naar het milieu en nagenoeg zonder residuen op producten.**

Op basis van de oorspronkelijke uitgangspunten voor de governance uit het uitvoeringsprogramma, de uitkomsten van de interviews, de bespreking tijdens de werksessie en de schriftelijke consultatie met stakeholders zijn ook uitgangspunten voor de governance opgesteld, gevalideerd en gewogen (zie ook bijlage II). Ook deze uitgangspunten worden meegenomen in de voorgestelde governance. Hieronder vindt u een beknopte toelichting per uitgangspunt, de toevoegingen die gedaan zijn in de schriftelijke ronde zijn hierbij schuingedrukt.

4. **Toekomstbestendig:** Elke partij die zich gecommitteerd heeft aan het uitvoeringsprogramma, heeft dat gedaan voor een periode van 10 jaar. De governancestructuur moet daarom robuust zijn voor de toekomst, maar ook wendbaar genoeg om in te kunnen spelen op ontwikkelingen.
5. **Gelijkwaardig:** Partijen kunnen verschillend zijn in omvang, capaciteit, inzet of rol, maar in de governance moeten alle partijen gelijkwaardig zijn.
6. **Eenvoudig, flexibel en slagvaardig:** Om de beoogde doelstellingen uit het uitvoeringsprogramma te bereiken voor 2030 is de governancestructuur eenvoudig en slagvaardig. Tegelijkertijd is voor

complexe situaties ook flexibiliteit nodig.

7. **Organisatorische en coördinerende aspecten zijn beperkt tot het hoogst noodzakelijke:** De organisatie en coördinatie die nodig is om de governance te laten werken moet beperkt blijven tot het hoogst noodzakelijke. Het hoogst noodzakelijk zijn die aspecten die minimaal gezamenlijk opgepakt dienen te worden om de transitie te doen slagen. Hier worden in de stuurgroep afspraken over gemaakt.
8. **Solide procesregie:** De regie op het proces moet goed worden belegd, de overleggen moeten goed en op het juiste niveau worden voorbereid.
9. **LNV behoudt de regierol:** LNV behoudt de regierol in de zin dat zij overziet dat beleidsdoelen worden nagestreefd, en de doelen uit het uitvoeringsprogramma worden behaald.
10. **Inzicht in acties en voortgang:** In de governancestructuur moet inzicht verkregen worden in de mate waarin acties worden uitgevoerd en doelstellingen worden bereikt. Op basis daarvan kan worden bijgestuurd om de beoogde resultaten te halen.
11. **Continuïteit:** Alle partijen die zich gecommitteerd hebben aan het uitvoeringsprogramma moeten een plek hebben en houden in de governance.

B. Knelpunten (1/5)

Uit de gesprekken met stakeholders van het uitvoeringsprogramma, die in de periode februari – maart 2021 gevoerd zijn, komen meerdere knelpunten in de huidige governance naar voren. Deze knelpunten zijn in vijf categorieën samen te vatten:

1. **Er is geen evenwichtige balans tussen partijen aan tafel**
2. **Er wordt onvoldoende gestuurd op het behalen van resultaten**
3. **Overleggen zijn niet altijd effectief**

4. **De huidige samenstelling van de stuurgroep staat ter discussie**
5. **Het mandaat van de stuurgroep is onduidelijk**

De knelpunten en bijbehorende oorzaken zijn in de tabel hieronder nader beschreven, op de volgende pagina's zijn ze verder uitgewerkt. Tijdens de werksessie met stakeholders op 9 maart gaven betrokkenen aan zich te herkennen in de probleemanalyse. De voorgestelde governancestructuur beoogt onderstaande knelpunten op te lossen.

Probleemanalyse: vijf knelpunten leiden tot een governance die niet effectief en slagvaardig is		
#	Knelpunt	Oorzaken
1	Er is geen evenwichtige balans tussen partijen aan tafel	<ul style="list-style-type: none"> — Belangen, de beschikbare capaciteit, invloed en het kennisniveau verschilt tussen de partijen — Geen van de partijen is onafhankelijk — Stakeholders zijn tot op heden onvoldoende in staat om boven hun eigen belang uit te stijgen
2	Er wordt onvoldoende gestuurd op het behalen van resultaten	<ul style="list-style-type: none"> — Er is geen sprake van hiërarchische sturing tussen de partijen. — Er worden doorgaans geen concrete acties en activiteiten afgesproken. — Er worden onvoldoende/onduidelijke prestatieafspraken gemaakt.
3	Overleggen zijn niet altijd effectief	<ul style="list-style-type: none"> — Het ontbreekt aan goede voorbereiding en ondersteuning van de stuurgroep. — In de stuurgroep wordt nog niet altijd gestuurd, de neiging bestaat om snel de inhoud in te gaan. — Voor sommige partijen mag de frequentie omlaag en het niveau omhoog, anderen willen de huidige samenstelling van de stuurgroep en frequentie handhaven.
4	De huidige samenstelling van de stuurgroep staat ter discussie	<ul style="list-style-type: none"> — Volgens meerdere partijen ontbreekt een aantal spelers, niet alle geluiden zijn voldoende vertegenwoordigd — De rol van LNV als inhoudelijk deelnemer, coördinator en politiek verantwoordelijk wordt als lastig uitvoerbaar gezien
5	Het mandaat van de stuurgroep is onduidelijk	<ul style="list-style-type: none"> — Geen heldere vastlegging mandaat stuurgroep — Verschillende beelden over wenselijke rol van de stuurgroep

B. Knelpunten (2/5)

Knelpunt 1: Er is geen evenwichtige balans in partijen aan tafel

De veertien partijen die onderdeel uitmaken van het Uitvoeringsprogramma doen dat vanuit uiteenlopende perspectieven. Sommige partijen hebben meer kennis of capaciteit dan anderen. Geen van de partijen is onafhankelijk. Hierdoor is geen evenwichtige balans in partijen aan tafel. Het is vervolgens voor betrokken partijen lastig om boven hun eigen belang uit te stijgen om het gezamenlijke doel dichterbij te brengen.

Oorzaken:

- **Belangen, de beschikbare capaciteit, invloed en het kennisniveau verschilt tussen de partijen.** De betrokken partijen vertegenwoordigen verschillende belangen, zoals het belang van een hoge grond- en drinkwaterkwaliteit in Nederland, het belang van de teler, het belang van de producenten van gewasbeschermingsmiddelen en het belang van de natuur. Er zijn tevens partijen die kaders stellen en toezicht houden, dit zijn Ctgb en NVWA. Het ministerie van LNV is beleidsmatig en politiek verantwoordelijk voor het onderwerp. Door een verschillende achtergrond verschilt het kennisniveau van partijen. Sommige partijen hebben meer capaciteit beschikbaar dan anderen om te participeren in het uitvoeringsprogramma.
- **Geen van de partijen is onafhankelijk.** De veertien betrokken partijen vertegenwoordigen een belang. Geen van de partijen kan een onafhankelijke wegging doen van de verschillende belangen, hierdoor is het lastig een evenwicht te vinden.
- **Betrokken partijen lijken tot op heden onvoldoende in staat om boven hun eigen belang uit te stijgen.** Door de soms tegengestelde

belangen moeten concessies gedaan worden om de transitie naar duurzame gewasbescherming tot een succes te maken. Tot op heden lijkt het voor partijen lastig om boven hun eigen belang uit te stijgen als dat het gezamenlijke doel dichterbij brengt.

B. Knelpunten (3/5)

Knelpunt 2. Er wordt onvoldoende gestuurd op het behalen van resultaten

De uitvoering van acties en taken uit het uitvoeringsprogramma wordt gedaan door gelijkwaardige, zelfstandige organisaties, die zelf verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van acties. Over deze acties wordt doorgaans onvoldoende concreet afgesproken welke inspanning moet worden geleverd en wanneer dat moet gebeuren. Ook worden er onvoldoende of onduidelijke prestatieafspraken gemaakt. Er wordt op dit moment nauwelijks gemonitord op de uitvoering van de acties (output) of het effect die deze acties genereren (outcome). Hierdoor is het niet goed mogelijk om te sturen op de acties en inzet van de betrokken partijen of de resultaten van het uitvoeringsprogramma als geheel.

Oorzaken:

- **Er is geen sprake van hiërarchische of financiële sturing tussen de partijen.** De partijen die samenwerken in het kader van de toekomstvisie gewasbescherming zijn in de governance gelijkwaardig. Er bestaat geen hiërarchische sturingsrelatie tussen partijen, met uitzondering van de sturingsrelatie die vanuit LNV ontstaat richting het agentschap NVWA. De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) is politiek verantwoordelijk, het ministerie is verantwoordelijk voor het behalen van beleidsdoelstellingen. Echter, het ministerie heeft bewust geen sturende rol in het uitvoeringsprogramma. Er vindt geen financiële sturing plaats, partijen dragen allemaal bij aan de realisatie van de doelen uit het uitvoeringsprogramma. Om de doelstellingen uit het Uitvoeringsprogramma te bereiken is (incidenteel) geld beschikbaar, maar deelnemers dragen zelf bij door capaciteit beschikbaar te stellen. Hierop vindt geen (financiële) sturing

plaats. De effecten van de acties in het uitvoeringsprogramma worden op dit moment niet gemonitord.

- **Er worden doorgaans geen concrete acties en activiteiten afgesproken.** In het uitvoeringsprogramma staan de acties die partijen tot aan 2030 zullen uitvoeren. In de huidige governancestructuur wordt niet duidelijk afgesproken wanneer acties worden uitgevoerd, welke inspanning hiervoor nodig is, en welke capaciteit partijen hiervoor beschikbaar hebben.
- **Er worden onvoldoende/onduidelijke prestatieafspraken gemaakt.** Het is op dit moment onduidelijk welke prestaties of resultaten op welk moment gereed moeten zijn. Hierdoor kan niet worden (bij) gestuurd op het behalen van de gestelde resultaten.

B. Knelpunten (4/5)

Knelpunt 3. Overleggen zijn niet altijd effectief

Het ontbreekt aan goede voorbereiding en ondersteuning van de stuurgroep. In de stuurgroep wordt nog niet altijd gestuurd, de neiging bestaat om snel de inhoud in te gaan. Daardoor worden overleggen niet op het juiste niveau gevoerd en zijn ze niet effectief.

Oorzaken:

- **Het ontbreekt aan goede voorbereiding en ondersteuning van de stuurgroep.** De stukken van de stuurgroep worden soms laat verspreid, waardoor leden onvoldoende tijd hebben het overleg voor te bereiden.
- **In de stuurgroep wordt nog niet altijd gestuurd, de neiging bestaat om snel de inhoud in te gaan.** De leden van de stuurgroep voeren regelmatig inhoudelijke gesprekken en discussies over de wijze waarop de transitie gerealiseerd kan worden. Hierdoor blijft tijdens het overleg weinig tijd over om te sturen op de transitie.
- **Voor sommige partijen mag de frequentie omlaag en het niveau omhoog, anderen willen de huidige samenstelling van de stuurgroep en frequentie handhaven.** Niet alle partijen zien de meerwaarde van het overleg in de stuurgroep, mede omdat het overleg niet altijd effectief is. Sommige partijen zouden daarom de frequentie en de samenstelling van de stuurgroep willen wijzigen.

Knelpunt 4. De huidige samenstelling van de stuurgroep staat ter discussie

De huidige samenstelling van de stuurgroep komt voort uit eerdere betrokkenheid van de veertien deelnemende partijen in andere overleggen.

Volgens sommige leden van de stuurgroep moet de stuurgroep blijven bestaan uit de partijen die de visie en het uitvoeringsprogramma bestuurlijk geaccordeerd hebben, anderen vinden bepaalde belangen (zoals natuur) in de huidige stuurgroep ondervertegenwoordigd. Hierdoor ontstaan discussies over de samenstelling van de stuurgroep.

Het ministerie van LNV vervult verschillende rollen in het uitvoeringsprogramma en de stuurgroep. Dat wordt door sommige partijen als lastig ervaren.

Oorzaken:

- **Volgens meerdere partijen ontbreekt een aantal spelers, niet alle geluiden zijn voldoende vertegenwoordigd.** Partijen zoals het Interprovinciaal Overleg (IPO), het Glastuinbouwakkoord en het Centraal Bureau Levensmiddelenhandel CBL worden in interviews genoemd als ontbrekende partijen in de governance. Vertegenwoordiging van boeren die de transitie gemaakt hebben lijkt enerzijds gedaan te worden door LTO, maar er zijn ook signalen dat partijen als Bionext, Biohuis, BoerenNatuur, Caring Farmers zich onvoldoende door LTO vertegenwoordigd voelen.
- **De rol van LNV wordt als lastig ervaren.** Het ministerie van LNV neemt in de stuurgroep deel vanuit verschillende rollen: als inhoudelijk deelnemer, coördinator en politiek verantwoordelijke. Overige stuurgroepleden vragen zich af of deze rollen door LNV voldoende gecombineerd kunnen worden in de stuurgroep.

B. Knelpunten (5/5)

Knelpunt 5. Het mandaat van de stuurgroep is onduidelijk

Het is op dit moment onduidelijk wat de taak, de rol en de bevoegdheid van de stuurgroep is. Hierdoor is het voor de leden en de buitenwereld onduidelijk welk mandaat de stuurgroep heeft, en in welke mate de stuurgroep beslissingen mag nemen over de transitie naar duurzame gewasbescherming.

Oorzaken:

- **Geen helder vastgelegd mandaat stuurgroep.** Het mandaat van de stuurgroep is niet schriftelijk vastgelegd.
- **Verschillende beelden over gewenste rol van de stuurgroep.** Betrokken partijen hebben verschillende beelden over de taken, rollen en bevoegdheden van de stuurgroep. Hierdoor is voor de leden van de stuurgroep onduidelijk wat het mandaat is van de stuurgroep.

C. Elementen uit eerdere adviezen (1/2)

De verkenning naar de governancestructuur voor het uitvoeringsprogramma staat niet op zichzelf, maar sluit aan bij werkzaamheden die eerder in dit kader zijn uitgevoerd. Dit om de samenhang met aanpalende beleidsterreinen te bewaken en om te zorgen dat eerder opgedane kennis niet verloren gaat. Concreet sluit dit onderzoek – naast de uitgangspunten die in de Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 zijn vastgelegd - aan bij:

- Het rapport Van kwetsbaar naar weerbaar: Het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 belicht vanuit transitietheorie', van WEcR.
- Eerdere werkzaamheden die binnen het uitvoeringsprogramma zijn uitgevoerd in het kader van governance.
- De governance van het Tuinbouwakkoord.

Hierna is beknopt beschreven op welke wijze de kennis uit bovenstaande bronnen is gebruikt bij onderhavig onderzoek.

Aansluiting op de aanbevelingen uit het rapport van WEcR

In het rapport 'Van kwetsbaar naar weerbaar: Het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 belicht vanuit transitietheorie', evalueren onderzoekers van Wageningen Economic Research (WEcR) het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 aan de hand van de transitietheorie, in het bijzonder de small winstheorie. Uit de evaluatie vloeien een aantal aanbevelingen voort. Aan de meest relevante aanbeveling over de governance wordt invulling gegeven in de voorgestelde governancestructuur.

- 1. Aanbeveling WEcR - Richt een transitieteam in:** WEcR constateert dat de betrokken partijen veel energie gestoken hebben in het tot stand komen van het uitvoeringsprogramma. Voor de

transitie is het van belang dat de energie die op bestuurlijk vlak terug te vinden is, ook aan de basis herkenbaar wordt bij de uitvoerders van de acties en de partijen, ondernemers en startups die werken aan small wins. WEcR beveelt het oprichten van een transitieteam aan dat gedurende de transitieperiode verantwoordelijk is voor de uitvoering.

Eerdere bepalingen uit het uitvoeringsprogramma ten aanzien van de governance

In december 2019 werd binnen het uitvoeringsprogramma al een voorstel ten aanzien van de governance opgesteld. Het voorstel noemt meerdere waarden die aan de basis staan voor de governance:

- 2. Breed draagvlak.** Cruciaal is dat stakeholders zich betrokken en gehoord voelen. Participatie aan het programma vindt plaats op basis van gelijkwaardigheid.
- 3. Gezamenlijke verantwoordelijkheid.** Alle partijen werken samen en elke partner neemt daarbij zijn verantwoordelijkheid, zowel qua input (capaciteit, middelen) als output (resultaat).
- 4. Omgevings sensitiviteit.** In de uitvoering kijken we niet alleen van binnen naar buiten, maar ook van buiten naar binnen; vanuit verschillende perspectieven.
- 5. Transitie is een zoektocht.** Doelen zijn met elkaar verweven, acties zijn volgtijdig op elkaar. Effectieve monitoring van het proces is van belang om te kunnen anticiperen op onzekerheden nieuwe inzichten.

C. Elementen uit eerdere adviezen (2/2)

- 6. **Vertrouwen.** Tussen partners onderling, en tussen de uitvoerders en de samenleving. Dit vraagt transparantie in wat we doen, waarom, en met welk resultaat.
- 7. **Integraliteit.** Samenhang dient op alle fronten geborgd te zijn, ten aanzien van zowel inhoud als organisatie. Van lokaal tot nationaal, van sectoraal tot intersectoraal, bottom-up en top-down.

Deze waarden vormen integraal onderdeel van de governance voor het uitvoeringsprogramma.

De governance van het Tuinbouwakkoord

Het uitvoeringsprogramma gewasbescherming en het tuinbouwakkoord kennen een sterke thematische verbondenheid. Daarom is tijdens dit onderzoek, middels een interview, ook aansluiting gezocht met het Tuinbouwakkoord. Het belangrijkste advies dat de vertegenwoordigers gaven is:

- 8. **De governance moet faciliterend zijn aan oplossingen en experimenten die de transitie mogelijk maken.** Ook is ter inspiratie gekeken naar de inrichting van de governance van het Tuinbouwakkoord.

Voorgaande aanbevelingen en voorbeelden zijn meegewogen in het advies voor de governancestructuur van het uitvoeringsprogramma.

D. Discussiepunten (1/3)

Tijdens de verkenning werd duidelijk dat over een aantal aspecten van de governance nog geen consensus bestaat. Dit zijn de discussiepunten. In de werksessie en tijdens de consultatieronde kregen stakeholders de gelegenheid om te reageren, daaruit kwamen een aantal verdere discussiepunten. Hieronder vindt u een korte beschrijving per discussiepunt:

- 1. Onafhankelijk boegbeeld:** Op suggestie van een aantal partijen in de eerste interviewronde is overwogen een onafhankelijk boegbeeld in te stellen. Dit boegbeeld zou als gezicht naar buiten het belang van het uitvoeringsprogramma als geheel kunnen vertegenwoordigen. Uit de werksessie op 9 maart bleek dat een onafhankelijk boegbeeld geen meerwaarde heeft voor de meerderheid van de partijen. Overwegingen waren dat het lastig is iemand te vinden die veel weet van de materie én tegelijkertijd onafhankelijk kan zijn. Bovendien hebben partijen geen budget gereserveerd voor een bijdrage aan de governance van het uitvoeringsprogramma. Bij het onafhankelijke boegbeeld was de overweging dat dit meer kost dan dat het oplevert.
- 2. Voorzitterschap stuurgroep:** Er is overwogen het technisch voorzitterschap te beleggen bij een onafhankelijke voorzitter, mede omdat sommige partijen de rol van LNV als inhoudelijk deelnemer, coördinator en politiek verantwoordelijk als lastig uitvoerbaar zagen. De technisch voorzitter zorgt ervoor dat partijen evenredig aan het woord komen in de stuurgroep. Dit zorgt voor gelijkwaardigheid in het gesprek. Er waren twee partijen die de voorkeur gaven aan een onafhankelijk voorzitter. Een andere optie is om het technisch voorzitterschap van de stuurgroep bij LNV te beleggen. Uit de laatste consultatieronde van stakeholders blijkt dat er draagvlak bestaat om het technisch voorzitterschap van de stuurgroep aan LNV te laten
- 3. Monitoring op acties:** Een ander punt dat meermaals naar voren kwam tijdens het onderzoek was de monitoring op acties. Er wordt op dit moment nauwelijks gemonitord op de uitvoering van de acties (output) of het effect die deze acties genereren (outcome). Als uitgangspunt staat in het uitvoeringsprogramma dat bij de start van de uitvoering alle deelnemende partijen gezamenlijk zullen kijken hoe de uitvoering van acties met elkaar verbonden kan worden. Dit kan op meerdere manieren geborgd worden. Zo kan per werkgroep een trekker aangesteld worden die verantwoordelijk is voor het verschaffen van dit inzicht in de voortgang van acties. Een andere optie is om de verantwoordelijkheid voor het opstellen en inrichten van een monitoringsprogramma in de governance te beleggen, bijvoorbeeld in het programmabureau. Hierbij kunnen deelnemende partijen aan de hand van de monitoringsindicatoren gezamenlijk het transitieproces aansturen en waar nodig bijsturen. Op basis van het monitoringsprogramma kan (bij)gestuurd worden om doelstellingen in de komende jaren te bereiken.

D. Discussiepunten (2/3)

4. **Helder beleggen van verantwoordelijkheden:** Door de wijze van totstandkoming van de governancestructuur is onduidelijk wat de opdracht, reikwijdte en taak van werkgroepen, stuurgroep en kernteam is. Het is daarom van belang om verantwoordelijkheden duidelijk te beleggen en schriftelijk vast te leggen zodat voortgang gemaakt kan worden bij het behalen van doelstellingen. Een optie hierin is om deze verantwoordelijkheden te beleggen in de stuurgroep. Het beleggen van deze verantwoordelijkheden in de werkgroepen zelf is een andere mogelijkheid.
5. **Indeling en aansturing van werkgroepen:** Op dit moment bestaan twee indelingen voor de werkgroepen: de huidige indeling en de indeling als bijlage bij het jaarplan 2021-2022 (zie ook bijlage III). Meerdere opties zijn hierin dus mogelijk. Enerzijds kan worden aangesloten bij de indeling conform de bijlage van het jaarplan. Anderzijds kan voor de indeling van de werkgroepen gekozen worden om aan te sluiten bij de doelstellingen uit het Uitvoeringsprogramma. Dat is in de huidige governance ook het geval.
6. **Onafhankelijk programmabureau:** Het inbrengen van een onafhankelijke ondersteunende functie kan de slagvaardigheid van het uitvoeringsprogramma versterken. Hierbij zijn meerdere vormen denkbaar. Een van de meest besproken vormen is een onafhankelijk programmabureau. Het programmabureau kan de voorbereiding van overleggen vormgeven en de stuurgroep ondersteunen. Op één organisatie na, zien alle partijen de meerwaarde van een onafhankelijk programmabureau.
7. **De samenstelling van de stuurgroep.** De overweging is of de samenstelling van de stuurgroep wordt aangepast of hetzelfde blijft. Op dit moment bestaat weinig draagvlak om de samenstelling van de

stuurgroep te wijzigen. Ook in interviews en de werksessie kwam naar voren dat de stuurgroep zou moeten blijven bestaan uit de partijen die het uitvoeringsprogramma bestuurlijk geaccordeerd hebben.

Individuele partijen als Ctgb, NVWA en IenW geven in interviews aan dat zij vinden dat hun deelname in de stuurgroep niet noodzakelijk is. Ctgb en NVWA hebben een onafhankelijke, kaderstellende en handhavende rol, aanwezigheid bij de stuurgroep kan die rol diffuus maken. Aanwezigheid in de stuurgroep heeft als voordeel gehad dat deze partijen goed geïnformeerd zijn over opzet en de voortgang van het uitvoeringsprogramma. Het is daarom raadzaam om deze partijen, totdat het inzicht in de voortgang op acties en de monitoring is ingericht, onderdeel te laten blijven van de stuurgroep. Op een later moment kan deze betrokkenheid anders vorm gegeven worden, waarbij een balans moet worden gevonden in de onafhankelijk rol van partijen, een goede informatievoorziening en de juiste mate van betrokkenheid bij de transitie.

Het ministerie van IenW wenst zich in het vervolg door LNV te laten vertegenwoordigen. IenW is van mening dat de Rijksoverheid door één partij vertegenwoordigd kan worden. Wanneer IenW de stukken voor de stuurgroep ontvangt en hun inbreng aan LNV kan meegeven, lijkt er geen bezwaar om IenW door LNV te laten vertegenwoordigen.

D. Discussiepunten (3/3)

- 8. Aansluiting van overige stakeholders.** Het laatste discussiepunt heeft te maken met de aansluiting van overige stakeholders bij het uitvoeringsprogramma. Sommige stakeholders zijn van mening dat een aantal stemmen niet voldoende gehoord wordt. Boeren die de transitie al gemaakt hebben, zoals Bionext, Biohuis, BoerenNatuur en Caring Farmers, zijn onderwerp van discussie, alsmede IPO en Glastuinbouw. Echter, het draagvlak voor het uitnodigen van meerdere partijen lijkt beperkt onder de leden van de stuurgroep. Een andere optie is om overige stakeholders op een andere manier te betrekken, zoals in de vorm van een klankbordgroep.

De bouwstenen zijn in onderstaand overzicht samengebracht (1/2)

In onderstaande tabel (gaat verder op de volgende pagina) vindt u alle bouwstenen voor de governance in één overzicht.

Bouwstenen voor de governance	
#	Toelichting
A1	Strategisch doel 1: Plant- en teeltsystemen zijn weerbaar: We borgen dit doel expliciet in een aparte werkgroep.
A2	Strategisch doel 2: Land- en tuinbouw en natuur zijn met elkaar verbonden.
A3	Strategisch doel 3: Nagenoeg zonder emissies naar het milieu en nagenoeg zonder residuen op producten.
A4	Uitgangspunt: Toekomstbestendig
A5	Uitgangspunt: Gelijkwaardig
A6	Uitgangspunt: Eenvoudig, flexibel en slagvaardig
A7	Uitgangspunt: Organisatorische en coördinerende aspecten zijn beperkt tot het hoogst noodzakelijke.
A8	Uitgangspunt: Solide procesregie
A9	Uitgangspunt: LNV behoudt de regierol
A10	Uitgangspunt: Inzicht in acties en voortgang
A11	Uitgangspunt: Continuïteit
B1	Knelpunt 1: Er is geen evenwichtige balans tussen partijen aan tafel
B2	Knelpunt 2: Er wordt onvoldoende gestuurd op het behalen van resultaten
B3	Knelpunt 3 : Overleggen zijn niet altijd effectief
B4	Knelpunt 4: De huidige samenstelling van de stuurgroep staat ter discussie
B5	Knelpunt 5: Het mandaat van de stuurgroep is onduidelijk

De bouwstenen zijn in onderstaand overzicht samengebracht (2/2)

Bouwstenen voor de governance	
#	Toelichting
C1	Aanbeveling WEcR - Richt een transitieteam in.
C2	Breed draagvlak. Cruciaal is dat stakeholders zich betrokken en gehoord voelen. Participatie aan het programma vindt plaats op basis van gelijkwaardigheid.
C3	Gezamenlijke verantwoordelijkheid. Alle partijen werken samen en elke partner neemt daarbij zijn verantwoordelijkheid, zowel qua input (capaciteit, middelen) als output (resultaat).
C4	Omgevingssensitiviteit. In de uitvoering kijken we niet alleen van binnen naar buiten, maar ook van buiten naar binnen; vanuit verschillende perspectieven.
C5	Transitie is een zoektocht. Doelen zijn met elkaar verweven, acties zijn volgtijdig op elkaar. Effectieve monitoring van het proces is van belang om te kunnen anticiperen op onzekerheden nieuwe inzichten.
C6	Vertrouwen. Tussen partners onderling, en tussen de uitvoerders en de samenleving. Dit vraagt transparantie in wat we doen, waarom, en met welk resultaat.
C7	Integraliteit. Samenhang dient op alle fronten geborgd te zijn, ten aanzien van zowel inhoud als organisatie. Van lokaal tot nationaal, van sectoraal tot intersectoraal, bottom-up en top-down.
C8	Aansluiting bij de governance het tuinbouwakkoord
D1	Discussiepunt: Onafhankelijk boegbeeld
D2	Discussiepunt: Voorzitterschap stuurgroep
D3	Discussiepunt: Monitoring op acties
D4	Discussiepunt: Helder beleggen van verantwoordelijkheden
D5	Discussiepunt: Indeling en aansturing van werkgroepen
D6	Discussiepunt: Onafhankelijk programmabureau
D7	Discussiepunt: De samenstelling van de stuurgroep
D8	Discussiepunt: Aansluiting van overige stakeholders